

የኢትዮጵያ ሕዝብ መዝሙር

የዜግነት ክብር በኢትዮጵያችን ፀንቶ፤
 ታዩ ሕዝባዊነት ዳር እስከዳር በርቶ።
 ሰላም፣ ሰፍትህ ሰሕዞች ነፃነት፤
 በእኩልነት በፍቅር ቅመናል ባንድነት።
 መሠረተ ፅኑ ስብሰናን ያልሻርን፤
 ሕዞች ነን ሰሥራ በሥራ የኖርን።
 ድንቅ የባህል መድረክ የሕክሪ ቅርስ ባለቤት፤
 የተፈጥሮ ፀጋ የጀግና ሕዝብ እናት፤
 እንጠብቅሻለን ሕብን ሕደራ፤
 ኢትዮጵያችን ኑሪ እኛም ባንቺ እንኩራ።

ደህን መሳሪያ በጥንቃቄ ያዝ/ያዥ

- 📖 ደህ መጽሐፍ የትምህርት ቤት/ቤትስ ንብረት ነው።
- 📖 መጽሐፍ እንዳይበላሽ ወይም እንዳይጠፋ በጥንቃቄ ያዝ/ያዥ።
- 📖 ቀጥሎ መጽሐፉን በጥንቃቄ ስመደዝ የሚረዱ 10 ነጥቦች ቀርበውልሃል/ቀርበውልሻል።

1. መጽሐፉን እንደ ኘላስቲክ፣ ጋዜጣ ወይም መሰል ወረቀቶች በመጠቀም ሸፍን/ሸፍኝ።
2. ምንጊዜም መጽሐፉን በንፁህ እና ደረቅ ቦታ አስቀምጥ/አስቀምጭ።
3. መጽሐፉን በምትጠቀምበት/በምትጠቀሚበት ወቅት እጆችህ/እጆችሽ ንፁህ መሆን አለባቸው።
4. በመጽሐፉ ሽፋን ላይ ወይም በውስጥ ገጾች ውስጥ አትጻፍ/አትጻፊ።
5. ለመጽሐፉ የገፅ ማስታወሻ መያዝ ሲያስፈልግ ቁራጭ ወረቀት ተጠቀም/ተጠቀሚ።
6. ከመጽሐፉ ውስጥ ገጾችን ወይም ስዕሎች በፍፁም ቀደህ/ቀደሽ አታውጣ/አታውጪ።
7. የተቀደዱ ገጾች ሲኖሩ በማጣበቂያ ወይም በኘላስቲክ ጠግን/ጠግኝ።
8. መጽሐፉን ከትምህርት ቤት ቦርሳህ/ቦርሳሽ ውስጥ በምታስገባበት/በምታስገቢበት እና በምታስወጣበት/በምታስወጪበት ጊዜ ጥንቃቄ ውሰድ/ውሰጂ።
9. መጽሐፉን ለሌላ ሰው በምታቀብልበት/በምታቀብይበት ወቅት ጥንቃቄ አድርግ/አድርጊ።
10. አዲስ መዕሐፍ ለመጀመሪያ ጊዜ በምትጠቀምበት/በምትጠቀሚበት ወቅት በመጀመሪያ መጽሐፉን በጀርባው አስቀምጥ/አስቀምጭ። ቀጥሎ በአንድ ጊዜ ጥቂት ገጾችን ብቻ ግለጥ/ግለጭ። መጽሐፉ የሚታጠፍበት ገፅ ላይ በዝግታ ጫን በማድረግ አስተካክል/አስተካክይ። ይህም ሽፋኑ በጥሩ ሁኔታ ላይ እንዲቆይ ይረዳል።

የሥነ-ገጽ ሥነ-ምግባር ትምህርት

የተማሪ መጽሐፍ 6ኛ ክፍል

ፀሐፊዎች፡-

1. አቶ አዋቀና ቸርነት	7. ወ/ሮ ውዳሳት ገዳሙ
2. አቶ ቦጋስ ስብሃቱ	8. ወ/ሮ ዩዝና ወርቀ
3. አቶ አሰግደው ተስፋዬ	9. ወ/ሮ አጋረደች ጀማነህ
4. አቶ ተስፋዬ ከፋስ	10. አቶ ብቃስ ሥዩም
5. አቶ ጌታቸው በሰጠ	11. አቶ ዩሻው ተሰማ
6. ወ/ሮ ፀሐይ መሳኩ	

አዘጋጅና አርታኪስት፡-

- አቶ ግርማ አስማዩሁ
- አቶ ዳንኤል አበበ
- አቶ ቱጃባ በቃና

© ትምህርት ሚኒስቴር
የመጀመሪያ እትም 2003 ዓ.ም

መብቱ በህግ የተጠበቀ ነው።

ISBN 978-99944-2-052-0

ማጠቃለያ

76

ምዕራፍ አንድ፡- ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት	1
ምዕራፍ ሁለት፡- የሕግ የበላይነት	12
ምዕራፍ ሦስት፡- ስኩሰነት	23
ምዕራፍ አራት፡- ፍትሐዊነት	34
ምዕራፍ አምስት፡- የሀገር ፍቅር	44
ምዕራፍ ስድስት፡- የኃላፊነት ስሜት	58
ምዕራፍ ሰባት፡- ጠንካራ የሥራ ባህሪ	67
ምዕራፍ ስምንት፡- ራስን መቻሰ	76
ምዕራፍ ዘጠኝ፡- የቁጠባ ባህሪ	85
ምዕራፍ አሥር፡- ንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ	93
ምዕራፍ አሥራ አንድ፡- ሰውነትን መሻት	101

ምሥጋና

ይህ መጽሐፍ ጥራቱ የተጠበቀ ሆኖ እንዲወጣ በርካታ ሰዎች ያልተቆጠበ ድጋፋቸውን ሰጥተዋል። Ms. Myra Murphy ለመጽሐፉ አዘጋጆች ተማሪ አሳታፊና ምቹ የሆነ የመጽሐፍ አዘገጃጀት ሥልጠና በመስጠት ከፍተኛ ድጋፍ አድረገዋል። Ms. Myra Murphy በየጊዜው ወደ ኢትዮጵያ እንዲመጡ ወጪያቸውን የሸፈነው የአውሮፓ ዩኒየን በመሆኑ ከፍተኛ ምሥጋና ይገባዋል።

በመጽሐፉ ውስጥ አገልግሎት ላይ የዋሉትን የተለያዩ ምስሎች በመለገስ የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ የፌዴሬሽን ምክር ቤት፣ የኢትዮጵያ ፕሬስ ኤጅንሲ፣ የኢትዮጵያ ባህልና ቱሪዝም ኮሚሽን፣ በወቅቱ የነበረው የማስታወቂያ ሚኒስቴር፣ የኢትዮጵያ መምህራን ማህበርና የኢትዮጵያ የትምህርት መሣሪያዎች ማምረቻና ማከፋፈያ ድርጅት ላደረጉት ድጋፍ ምሥጋና ሊቸራቸው ይገባል።

በአጠቃላይ ትምህርት የሥርዓተ ትምህርት መመሪያ ውስጥ የሚገኘው የመማሪያ ማስተማሪያ አዘገጃጀት ዩኒት መጽሐፉን ለማሳተም የሚያስችል የጨረታ ሰነድ በማዘጋጀትና ለዓለም ባንክ በመስጠት ላደረገው አስተዋጽኦ ሊመሰገን ይገባዋል።

በተለይም የቪኤሶ ኢትዮጵያ የበጎ ፈቃድ አገልግሎት አባል የሆኑት Mrs. Helen Papworth መጽሐፉን ከወትሮ ለየት ባለመልኩ ፎርማት በማድረግ ልዩ አድናቆት የሚሰጠው ተግባር በማከናወናቸው ሊመሰገኑ የሚገባ ሲሆን፤ የቪኤሶ ኢትዮጵያም የበጎ ፈቃደኞች ወደሚኒስቴር መሥሪያ ቤታችን በመምጣት መያቸውን እንዲያካፍሉን በማድረግ ከፍተኛ ምሥጋና ስናቀርብ በከፍተኛ ደስታ ነው።

ምዕራፍ ስንድ

ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት

የምዕራፍ ዓላማዎች፣ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ተምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፤

- የዜጎችን ሰብዓዊና ዲሞክራሲያዊ መብቶችንና ነፃነቶችን ትገነዘባለህ/ትገነዘቢያለሽ።
- የዲሞክራሲና የሰብዓዊ መብቶችን ስንድነትና ልዩነት ትረዳለህ/ትረጃለሽ።
- የዲሞክራሲ ሥርዓትን ምንነትና ስስፈሳጊነት ታውቃለህ/ታውቁዋለሽ።
- በኢትዮጵያ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች መካከል ያሉትን ልዩነቶች ትረዳለህ/ትረጃለሽ።
- የኢትዮጵያ የውጭ ግንኙነት መሠረቶችን ታውቃለህ/ታውቁዋለሽ።

1.1 የዲሞክራሲ ሥርዓት ትርጉም

- ዲሞክራሲ የሚለው ቃል የተወሰደው ከግሪክ ቋንቋ መሆኑን 5ኛ ክፍል ተምራችኋል። ለመሆኑ ዲሞክራሲ ማለት ምን ማለት እንደሆነ ታስታውሳላችሁ? የዲሞክራሲ ሥርዓትስ?

የአቶ እሱባላው ንግግር፤

አቶ እሱባላው የመሸንቲ 1ኛ ደረጃ ትምህርት ቤት ርዕሰ መምህር ናቸው። መሸንቲ ከአዲስ አበባ ተነስተው ባህርዳር ለመድረስ 20 ኪ.ሜ ሲቀር የምትገኝ ከተማ ናት። የመጀመሪያው ሴሚስተር ትምህርት በተጀመረ በሳምንቱ አቶ እሱባላው የትምህርት ቤቱን ተማሪዎች በሙሉ በትምህርት ቤቱ የኪስ ሜዳ ውስጥ በመሰበሰብ የሚከተለውን ንግግር አደረጉ።

«ውድ ተማሪዎች! እንኳን ለአዲስ ዓመት ሁላችንንም በሰላም አደረሰን። የአዲሱን ዘመን ትምህርት ለመጀመር በመብቃታችን እንኳን ደስ አለን። ይህ ዓመት የተለየና አጥጋቢ ውጤት የምናስመዘግብበት እንደሚሆን እምነቴ የፀና ነው። በዚህ ትምህርት ዘመን ልናከናውን ካቀድናቸው ነገሮች አንድ ሁለቱን እጠቅስላችኋለሁ። የስብስባውም ዓላማ ይህ ነው።

1. በወር 1 ቀን የትምህርት ቤቱ የፅዳት ቀን እንዲሆን። የ6ኛ ክፍል ተማሪዎች መፀዳጃ ቤቶቹን፣ የ5ኛ ክፍል ተማሪዎች ቢሮዎችንና መማሪያ ክፍሎችን፣ ከ1ኛ - 4ኛ ክፍል ያሉ

ተማሪዎች ደግሞ ግቢውን በአጠቃላይ እንዲያፀዱ፤ ቀኑም የትምህርት ፕሮግራምን እንዳያዛንፍ ቅዳሜ እንዲሆን፤

2. ተማሪዎችን እንዲመሩና ሥራውን እንዲያስተባብሩ ደግሞ የሚከተሉትን ልጆች መድቤአለሁ። ለ6ኛ ክፍል ተማሪዎች ተማሪ ለአበበች፣ ለ5ኛ ክፍል ተማሪ ፎዚያ፣ ከ1ኛ- 4ኛ ላሉ ተማሪዎች ተማሪ አስማማው መድቤአቸዋለሁ፤

ተማሪዎቹ ትኩር ብለው በመገረምና በመደነቅ ሲያዳምጡ ቆይተው ወደ መጨረሻ ላይ ማጉረም ረም ጀመሩ። አቶ እሱባላውን «ምንድነው? ችግር አለ እንዴ?» ብለው ጠየቁ። ተማሪ እመቤት እጁን ቀድማ በማውጣቷ አንድ-ትናገር ፈቀዱላት። እመቤት መምህር እኛ ተማሪዎች ሳንወያይበት ለብቻዎ እንዴት ተወካዮችን ሊመድቡልን ቻሉ? አሁን የምንመራውና የምንተዳደረው በአንድ ሰው ፈቃድና ፍላጎት መሆን አይገባውም። ባለፈው ዓመት በሥነዜጋና ሥነምግባር ትምህርት መምህራችን እንዲህ ያለው አካሄድ ዲሞክራሲያዊ አካሄድ እንዳይደለ ተገልጿልናል።

በዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ማንኛውም ነገር ከመወሰን በፊት ጉዳዩ የሚመለከታቸው ሰዎች በጋራ ሆነው መወያየት፣ መመካከርና ሃሳብ መለዋወጥ እንደሚገባም ተምረናል።

ስለዚህ እኛም የዚህ ትምህርት ቤት ተማሪዎች በሚመለከተን ጉዳይ ላይ ልንወያይበትና ልንመካከርበት ሲገባ በእርሶ ብቻ መወሰኑ አግባብ አይደለም።

ቅዳሜ እና እሁድ ተማሪዎች ሌሎች ሥራዎችና ኃላፊነቶች ቢኖሩባቸውስ? በማለት ሃሳብ እያቀረቡ ሳለ ተማሪዎች በማያባራ ጭብጨባ አድናቆታቸውን ለእመቤት ገለፁላት። አቶ እሱባላው የደስታ እና የእርካታ ስሜት ፊታቸው ላይ እየተነበበ ተማሪዎችን አንዴ ፀጥ ብለው እንዲያዳምጧቸው ጠየቁቸው። ተማሪዎቹም የእመቤት ንግግር አቶ እሱባላውን ሊያበሳጩቸው ይችላል ብለው ሲያስቡ ይልቁኑ በተቃራኒው ሲደሰቱ በማየታቸው ግራ ተጋቡ።

አቶ አርካይዶ በአጠቃላይ ተማሪዎቹን፤ በተለይ ደግሞ ለሳሮቴ ያላቸውን አድናቆት ገለጹ። «በቃ! የሚፈለገው ይህ ነው! እኔም የሥነዜጋና ሥነምግባር ትምህርት ምን ያህል ተግባራዊ እየሆነ ነው? ተማሪው ምን ያህል ገብቶታል የሚለውን ለማየት ነበርና አስደስታችሁኛል። በሃሳባችሁም ረክቻለሁ። ስለ ዲሞክራሲና የዲሞክራሲ ሥርዓት ምንነት በሚገባ እንደተረዳችሁ ተገንዝቤአለሁ። በዚህ ቀጥሎ። በርቱ!» በማለት ስብሰባውን አጠናቀቁ።

መልመጃ 1

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ ።

- 1. ከምንባቡ ዲሞክራሲ እና የዲሞክራሲ ሥርዓት ምን እንደሆነ ተረዳችሁ?
- 2. በውይይቱ አጠቃላይ ሂደት ላይ የዲሞክራሲ ሥርዓት እንዴት እንደተንፀባረቀ ተወያዩበት።
- 3. የአቶ አርካይዶ የመጨረሻ መዘገያ ንገግር ተገቢና ትክክለኛ ነው? ስምን?
- 4. የአቶ አርካይዶ ሁለት ውሳኔዎች ከዲሞክራሲ ሥርዓት አንፃር ተገቢ ናቸው ወይስ አይደሉም? ስምን? ተወያዩበት።

ዲሞክራሲ ማለት ሥልጣን ወይም አስተዳደር የሕዝብ የሆነበትና በሕዝብ ፈቃደኝነትና ፍላጎት ላይ የተመሠረተ መንግሥት ያለበት ሥርዓት ማለት ነው። በዲሞክራሲ ሥርዓት ሕዝቡ የሚያስተዳድሩትን በፍላጎቱ ይመርጣል፤ በመረጠው መሪ ይተዳደራል፤ በዲሞክራሲ የተመረጠውም መሪ አስተዳደር ካልተሰማውም መሪውን መሻር ይችላል።

ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት በሕዝብ ንቁ ተሳትፎ የሚመሠረት ሰላም እና እድገት የሚረጋገጥ በትና ለሕዝብ ጥቅም ቅድሚያ የሚሰጥ ሥርዓት ነው። በዲሞክራሲ ሥርዓት ሰዎች ኑሮአቸውን የሚመሩት፣ ችግራቸውን የሚፈቱት፣ ውሳኔዎችን የሚወስኑት በውይይት፣ በምክክርና ሃሳብ ለሃሳብ በመግባባት ነው።

ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት በመንግሥት ክፍተኛ ሥልጣን አርከን ላይ ሕዝቡ ራሱ ወኪሎቹን መርጦ የሚያስቀምጥበት ሥርዓት ነው። ባለሥልጣናትም ከሕግ ውጭ የሆኑ ተግባራትን የሚፈፁ ሰዎች ከሆነ ከሥልጣናቸው በማውረድ በምትካቸው ሌሎችን መርጦ በኃላፊነት ቦታ ላይ ማስቀመጥ የሚችልበት ሥርዓት ነው።

መልመጃ 2

? በሚከተለው ጥያቄ ላይ ተወያዩ። ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት በሕዝብ ንቁ ተሳትፎ የሚመሠረትና ለሕዝብ ጥቅም ቅድሚያ የሚሆን ሥርዓት ነው ሲባል ምን ማለት ነው?

1.1.1 የዲሞክራሲ ሥርዓት አስፈላጊነት፤

- የዲሞክራሲ ሥርዓት አስፈላጊና ጠቃሚ ነው የሚባለው ለምንድን ነው?

ሀገራችን ከሌሎች ሀገሮች በተለየ ሁኔታ በርካታ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ያሏት ሀገር ናት። ስለዚህ የዲሞክራሲ ሥርዓት በተለይ ለኢትዮጵያ እጅግ በጣም አስፈላጊ ነው። ምክንያቱም፡-

1. የሁሉም ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች እኩልነታቸውና ጥቅማቸው እንዲከበር ያደርጋል፤ ከአድልኦ የፀዳ ፍትሐዊ አሠራርን በማስፈጸም ሁሉንም አንድ አድርጎ በማየት መብታቸውና ጥቅማቸው እንዲጠበቅ ያደርጋል። በሀገራችን ኢትዮጵያ በአሁኑ ወቅት የዲሞክራሲ ሥርዓት በመገንባት ላይ በመሆኑ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦች እና ሕዝቦች ቋንቋቸው፣ ታሪካቸው እና ባህላቸው ተከብሯል። ሕዝቦች በቋንቋቸው የመጠቀም መብታቸው መከበሩ አንድ መሠረታዊ የእኩልነታቸውና የእኩል ተጠቃሚነታቸው መብት ተግባራዊ መሆኑን ያሳያል።
2. የዲሞክራሲ ሥርዓት በተለይ ለኢትዮጵያ እጅግ አስፈላጊ የሚሆንበት ሌላው ምክንያት እነዚህ የተለያዩ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች እንዲሁም ሃይማኖቶች ልዩነቶቻቸውን አቻቸው በጋራ ዓላማ ዙሪያ በመግባባት መኖር እንዲችሉ ስለሚረዳ ነው።

መልመጃ 3

የሚከተለውን ጥያቄ በቡድን ተከፋፍላችሁ ተወያዩበት።

? የዲሞክራሲ ሥርዓት በተለይ ለሀገራችን ኢትዮጵያ እጅግ አስፈላጊ ነው የተባለበት ምክንያት ምንድን ነው?

1.1.2 የዲሞክራሲ ሥርዓት መገለጫዎች፡

- በክፍላችሁ ውስጥ የዲሞክራሲ አሠራር አለ? የዲሞክራሲ አሠራር በክፍላችሁ ውስጥ በምን በምን ይገለጻል?
- የሃሳብ ልዩነቶችን አቻችሎ አብሮ መኖር ማለት ምን ማለት ነው?

የሃሳብ ልዩነት ካላችሁና ከማትግባቡት አንድ የክፍላችሁ ተማሪ ጋር የሚኖራችሁን ግንኙነት በተመለከተ የሚከተሉትን ጥያቄዎች ብትጠየቁ ምላሻችሁ ምንድን ነው? ሠንጠረዥን በደብተራችሁ ላይ ገልብጡና ደስተኛ ከሆናችሁ "ደስተኛ ነኝ" በሚለው ሥር፣ ደስተኛ ካልሆናችሁ "ደስተኛ አይደለሁም" በሚለው ሥር የ«✓» ምልክት አድርጉ።

ድርጊቶች/ ተግባራት	ደስተኛ ነኝ	ደስተኛ አይደለሁም
የክፍል አለቃ እንድትሆን/ እንድትሆኝ ቢደረግ፣		
የክፍል ሥራ በጥንድ ሆናችሁ እንድትሠሩ ቢደረግ፣		
የክፍል ዕዳት ላይ ከሌላ ሰው ጋር አብረህ/አብረሽ እንድትሠሩ ብትመደብ/ብትመደቡ፣		
በአንድ ደብዳቤ ላይ ጎን ለጎን እንድትቀመጥ/እንድትቀመጧ ቢደረግ፣		
የአንድ ክብብ አባል ብትሆን/ ብትሆኝ እናንተ የክብብ ሊቀመንበር ብትሆን/ብትሆኝ፣		
የቡድን ሥራ ቢሰጥህ/ቢሰጥሽና የቡድኑ መሪ እንድትሆን/ እንድትሆን ቢደረግ፣		

ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት የሚገለፅባቸው በርካታ ባህርያት አሉ። ከነዚህ ባህርያት ውስጥ ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት ናቸው፡

ሀ) የሕዝብ ተሳትፎ መኖር፡

በዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ውስጥ ሕዝቦች በተለያዩ ጉዳዮች ላይ ይሳተፋሉ። ተሳትፎ ሲባል ሕዝቦች ራሳቸውን እጩ ተመራጭ አድርገው በማቅረብ፣ አሊያም በምርጫ ጊዜ ይሠራልኛል ብለው የሚያምኑበትን ግለሰብ በመምረጥ ሊሆን ይችላል።

በአካባቢ ጉዳዮች ላይ በሚመክሩ ስብሰባዎችና በተለያዩ ሕዝባዊ ማሕበራት ውስጥ በአባልነት

መሳተፍ ይችላል። መንግሥት የሚያወጣቸውን መመሪያዎችን ሥራ ላይ ማዋልና እንደየሁኔታው የሚሻሻሉበት መንገዶች እንዲኖሩ ጥረት በማድረግ መሳተፍ ሊሆን ይችላል።

ለ) የሕዝቦች እኩልነት መከበር፡

በዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ውስጥ የሕዝቦች እኩልነት ይከበራል። ማንኛውም ሰው በዘር፣ በሃይማኖት፣ በጾታና በመሳሰሉት ምክንያቶች ልዩነት ሳይደረግበት እኩል ዕድልና መብት ይኖረዋል። በዲሞክራሲ ሥርዓት የሰዎች እኩልነት የሚገለፅባቸው ተጨባጭ መንገዶችም በርካታ ናቸው። ሕዝቦች በሀገራቸው ውስጥ በመምረጥም ሆነ በመመረጥ የመሳተፍ የእኩልነት መብት አላቸው። በሕግ ፊትም በእኩል ዓይን የመታየት መብት አላቸው።

ሐ) የመቻቻል ባህል መኖር፡

የሃሳብ ልዩነቶችን መቀበል ማለት ሰዎች በዘር፣ በቋንቋ፣ በሃይማኖት፣ በመልክ እና በመሳሰሉት ልዩነቶች እንዲሻሻሉ ሁሉ በሀሳብም ልዩነቶች ሊኖራቸው እንደሚችል ማመን ነው። የሃሳብ ልዩነቶችን መቀበል ልዩነቶች መኖራቸውን አምኖ ከመቀበል ባሻገር አንዱ የሌላውን ሃሳብ ማክበር ንም ይጨምራል።

የሃሳብ ልዩነቶችን አቻችሎ አብሮ መኖር አንድ ሃሳብ እኛ የማናምንበትና የማንስማማበት ቢሆን ለሌሎች ደግሞ ሀሳቡ መልካም የመሠላቸውን ሃሳብ መሠንዘር መብታቸው መሆኑን መረዳትና በፅሞና እና በአክብሮት ማዳመጥ መቻል ነው። ከዚህም ባሻገር ከተቻለ ሃሳብ ከሃሳብ ተፋጭቶ ድል አድርጎ ልዩነቶችን ለማስወገድ በሠላማዊ መንገድ መወያየትና መከራከር፣ ልዩነትን ማስወገድ ካልተቻለ ልዩነቶቹ እንዳሉ ተቀብሎ በሠላም አብሮ መኖር መቻል ማለት ነው።

በዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ውስጥ የሚኖሩ ሕዝቦች በውስጣቸው የቋንቋ፣ የሃይማኖት፣ የብሔርና የብሔረሰብ እንዲሁም የሌሎች ባህላዊ መገለጫዎች ልዩነቶች መኖራቸው መልካም መሆኑን ያምናሉ።

የሃሳብ ልዩነት መኖሩ አይቀራና ጠቃሚ መሆኑን አምነው ይቀበላሉ። ስለዚህ በዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ውስጥ የሚኖሩ ሕዝቦች ልዩነታቸው እንዳለ ሆኖ እርስ በእርሳቸው ተቻቻለው መኖርን ባህላቸው ያደርጉታል።

የሃሳብ ልዩነቶችን መቀበልም ሆነ የሃሳብ ልዩነቶችን አቻችሎ አብሮ መኖር የዴሞክራሲ ሥርዓት መሠረታዊ መርህ ነው።

መልመጃ 4

የሚከተሉትን ጥያቄዎች ሥሩ።

1. የዴሞክራሲ ሥርዓት መገሰጫ ናቸው ከሚባሉት ውስጥ ሁለቱን ጥቀሱ።
2. ልዩነቶችን በማቻቻል አብሮ መኖር ምን ጥቅም አለው?
3. የሃሳብ ልዩነቶችን መቀበልም ሆነ እነዚህን ልዩነቶችን አቻችሎ አብሮ መኖር የዴሞክራሲ ሥርዓት መርህ ነው ሲባል ምን ማለት ነው?

1.2 ሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶች፤

1.2.1 የሰብዓዊና የዴሞክራሲያዊ መብቶች አንድነትና ልዩነት፤

- ሰብዓዊ መብቶች በመባል ከሚታወቁት ውስጥ ሦስቱን ጥቀሱ።
- ዴሞክራሲያዊ መብቶች በመባል ከሚታወቁት ውስጥ ሦስቱን ጥቀሱ።

ሰብዓዊ መብቶች የሰው ልጆች ሁሉ ሰው ሆነው በመፈጠራቸው ብቻ በተፈጥሮ ያገኛቸው መብቶች ናቸው። ሰብዓዊ መብቶች በመባል ከሚታወቁት ውስጥ በሕይወት የመኖር መብት፣ የአካል ደህንነት መብት እና ከቦታ ቦታ የመንቀሳቀስ መብት ዋና ዋናዎቹ ናቸው።

ዴሞክራሲያዊ መብቶች በዴሞክራሲ ሥርዓት የሚተዳደሩ ሕዝቦች የሥርዓቱ አባል በመሆናቸው የሚያገኙባቸው መብቶች ናቸው። ዴሞክራሲያዊ መብቶች ሰዎች በሚኖሩበት ሀገርና ሕብረተሰብ ውስጥ በማንኛውም ጉዳይ ላይ ለመሳተፍ የሚያስችሏቸው መብቶች ናቸው።

ዴሞክራሲያዊ መብቶች በመባል የሚታወቁትም ሀሳብን በነጻ የመግለጽ መብት፣ የመደራጀትና ሰላማዊ ሰልፍ የማድረግ መብት እና የመምረጥና የመመረጥ መብት ዋና ዋናዎቹ ናቸው። ሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶች ተመሳሳይነት እና ልዩነት አላቸው። ሁለቱም ለሰው ልጆች ሁሉ የሚያስፈልጉና መሠረታዊ መብቶች መሆናቸው ተመሳሳይ ናቸው ያሰኛቸዋል። ሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶች የተለያዩ የሚያደርጋቸው ደግሞ ምንጫቸው ነው። ይኸውም ሰብዓዊ

መብቶች ሰው ሰው በመሆኑ ምክንያት ተከብሮ እንዲኖር ሊከበሩለት የሚገቡ በተፈጥሮ ያገኛቸው መብቶች ናቸው። ዴሞክራሲያዊ መብቶች ደግሞ ማንኛውም ሰው የሚያምንበትን አመለካከት በሰላማዊ መንገድ ያራምድ ዘንድ ሊከበሩለትና ሊረጋገጡለት የሚገቡ ከሥርዓቱ ያገኛቸው መብቶች ናቸው።

ማንኛውም ሰው የሙብቱ ተጠቃሚ የሚሆነው የሴሳውን ሙብት ስስካስተጓፎ ድረስ ነው።

መልመጃ 5

ሰንጠረዥን በደብተራችሁ በመገልበጥ የሚከተሉትን የመብት ዓይነቶች «ሰብዓዊ» ከሆኑ ሰብዓዊ «ዴሞክራሲያዊ» ከሆኑ ደግሞ ዴሞክራሲያዊ በሚሉት ሣጥን ውስጥ የ(✓) ምልክት አድርጉ።

	ሰብዓዊ መብት	ዴሞክራሲያዊ መብት
የአካል ደህንነት መብት		
የመደራጀት መብት		
የመሰባሰብ መብት		
የግል ሃይማኖትን በነፃነት የማራመድ መብት		
የመምረጥና የመመረጥ መብት		
በሕይወት የመኖር መብት		

ተማሪ መኳንንት እና መምህር ሐሰን፤

መኳንንት የሚባለው የ6ኛ ክፍል ተማሪ ጠዋት ተማሪዎች ወደ ክፍል ከመግባታቸው በፊት በአደረጉት የሠልፍ ሥርዓት ላይ የተምህርት ቤታቸው አመራር እየተበላሸ እንደሄደ፣ በተለይም የተማሪው ዴሞክራሲያዊ እና ሰብአዊ መብቶች እየተረገጡ እንደሆነ እና ሌሎችም በርካታ ችግሮች እንዳሉ በመናገር ላይ ሳለ የፈረቃ መሪው መምህር ሐሰን ወደ ሠልፉ መጡ።

ምንድን ነው? ብለው መኳንንትን ጠየቁት። “ንግግር እያደረግኩ ነው” ብሎ መለሰ። “የምን ንግግር?” ጠየቁ መምህር ሐሰን። “የምንበ ቢሆን ምን አገባዎት? የፈለግኩትን መናገር ዴሞክራሲያዊ መብቴ ነው!” አላቸው። መምህር ሐሰን በመኳንንት መልስ ስለተበላጩ በጥፊና በእርግጫ እያጣደፉ ወደ ቢሮ ይዘውት ሄዱ። እቢሮ አስገብተው በሩን በመቆለፍ በአለንጋ ገረፉት።

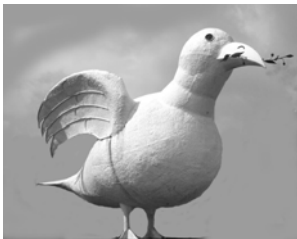
መልመጃ 6

በምንባቡ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ::

1. መኳንንት ያደረገው ንግግር ተገቢ ነው እይ ደስም? ስምን?
2. አቶ ሐሰን መኳንንትን መደብደባቸው ትክክል ነው እይ ደስም? ስምን?
3. መኳንንትም አቶ ሐሰንም የመብት ጥሰት ፈፀመዋል:: የተጣሱት መብቶች የትኛች መብቶች ናቸው?
4. መኳንንት ሆነ አቶ ሐሰን መብት ሳለመ ጣስ ምን ማድረግ ነበረባቸው?

1.2 የሰብዓዊና የዴሞክራሲያዊ መብቶች መክበር አስፈላጊነት፣

ሥዕል 1.1 የሰብዓዊና የዴሞክራሲያዊ መብቶች ጥቅሞች

- እያንዳንዱ ሥዕል ምን መልዕክት ያስተላልፋል?
- ሥዕሎቹን መሠረት በማድረግ የሰብዓዊና የዴሞክራሲያዊ መብቶች ለሰው ልጆች የሚሰጡትን ጥቅሞች ዘርዝሩ::

የሰዎች ሁሉ ትልቁ ምኞት ግፍና ጭቆና የሌለበት፣ ከችግርና ከፍርሃት ነፃ በሆነ ዓለም ውስጥ መኖር ነው:: ከፍተኛው ምኞቱ ሠላም፣ ፍትህና፣ እኩልነት ሠፍነው ማየት ነው::

ስለዚህ ሰዎች ግፍና ጭቆናን ለማስወገድ አመፅን፣ ሃይልን፣ ብጥብጥን የመጨረሻ አማራጭ አድርገው እንዳይወስዱ ሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶች በአግባቡ እንዲከበሩ ማድረግ አስፈላጊ ነው:: ሰብዓዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶች ተከበሩ ማለት የሰው ልጅ የሚመኘውን ሠላም፣ ፍትሕ እና እኩልነት አገኘ ማለት ነው:: ፍትሕ የሚያዛባና አድልዎ የሚፈፀም መጥፎ አመራር በሚያጋጥምበት ጊዜ በነፃነትና በግልፅ በመቃወም እንዲወገድ ወይም እንዲስተካከል ማድረግ ይችላል:: የሰብዓዊና የዴሞክራሲያዊ መብቶች እጅግ በጣም አስፈላጊ መብቶች ናቸው:: ምክንያቱም፡

- በሠላም ለመኖር፣
- ማንኛውንም ሥራ በሠላም ለማከናወን፣
- ከአድልኦና ከጭቆና ነፃ ሆኖ በእኩልነትና በፍትሐዊ አስተዳደር ሥር እንዲኖር ያግዙታል::

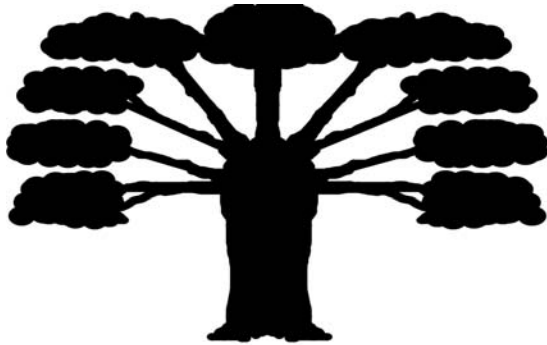
መልመጃ 7

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ::

- የሰብዓዊና የዴሞክራሲያዊ መብቶች ለሰው ልጆች እጅግ በጣም አስፈላጊ የሆኑ መሠረታዊ መብቶች ናቸው የምንሰው ስምንድን ነው? (በክፍል ውስጥ እና በት/ቤት ውስጥ ከንደኛቻችሁም ሆነ ከመምህራናቻችሁ፣ እንዲሁም ከሌሎች የትምህርት ቤቱ ሠራተኞች ጋር የሚኖራችሁን ግንኙነት መሠረት በማድረግ መልሱ::)

1.3 በኢትዮጵያ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች መካከል የሚታዩ ልዩነቶች፤

ሦዕል 1.2. የኢትዮጵያ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች

- ከሥዕሉ ምን ተገነዘባችሁ?
- ኢትዮጵያ የብሔሮችና የብሔረሰቦች ሙዚየም ናት ሲባል ምን ማለት ነው?
- የኢትዮጵያ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ያላቸውን ልዩነቶች ዘርዝሩ።
- በክፍላችሁ ውስጥ ከተለያዩ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች የመጡ የተለያዩ ኃይማኖቶች ተከታይ መብቶችን ማክበር ምን ጥቅም ይኖረዋል?

ኢትዮጵያ ከ80 በላይ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች የሚኖሩባት ሀገር ናት። እነዚህ ብሔሮች ብሔረሰቦችና ሕዝቦች የየራሳቸው የሆኑ መገለጫዎች አሏቸው። እያንዳንዱ ሕዝብ የራሱ ብሎ የሚኮራበት ቋንቋ፣ ሃይማኖት እና ሌሎች ባህላዊ መገለጫዎች አሉት።

እነዚህ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ተቀላቅለው በአንድነት የሚኖሩባት ሀገር በመሆኗ የብሔሮች የብሔረሰቦችና ሕዝቦች ሙዚየም የሚል ስያሜ አግኝቷል። ይህም ለዜጎቿ ኩራት ነው። ስለዚህ ይህንን ተፈጥሮ የለገሡ ችግር ልዩ ስጦታ ተንከባክቦን ማቆየት ይኖርብናል።

ይህንን ልዩ ፀጋ ተንከባክቦ ለማቆየት ሁላችንም በመካከላችን አንድነትና ፍቅር እንዲነገሥ መጣር አለብን። ፀብ እና ግጭት እንዳይፈጠር መተሳሰብና መቻቻልን የአለት ተዕለት ልምድና ተግባር ማድረግ ይኖርብናል።

የኢትዮጵያ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች በልዩነት ውስጥ አንድነት መኖሩን በሚገባ ተገንዝበው በመፈቃቀድና በራሳቸው ፍላጎት ላይ

ተመስርተው አንድ ፌዴራላዊ ሥርዓት መሥርተዋል።

ከዚህም ባሻገር ዘላቂ ሰላምና መረጋጋት የሠፊ ነባት፤ በኢኮኖሚ የበለፀገችና የዴሞክራሲ ሥርዓት የዳበረባት ኢትዮጵያን ለመገንባት እጅ ለእጅ ተያይዘው በዕድገትና በልማት ወደፊት እየተራመዱ ነው።

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዴሞክራሲያዊ ሥርዓት የብሔሮችን፣ የብሔረሰቦችንና የሕዝቦችን መብት ሙሉ ለሙሉ የሚቀበል ሥርዓት ነው። በልዩ ነቶቹ ውስጥ አንድነት ያለ ቢሆንም አለመግባባቶችና ግጭቶች ቢፈጠሩ እንኳ ሥርዓቱ በመቻቻል እና በሰላማዊ መንገድ መፍትሔ እንዲያገኙ ያስችላቸዋል። በውይይት ሊፈቱ የማይችሉ ሆነው የተገኙትን ደግሞ ለፍትሕ አካላቱ እንዲቀርቡ በማድረግ የብዙሃኑን ውሳኔ በፀጋ ተቀብሎ ተግባራዊ እንዲሆኑ ይረዳል።

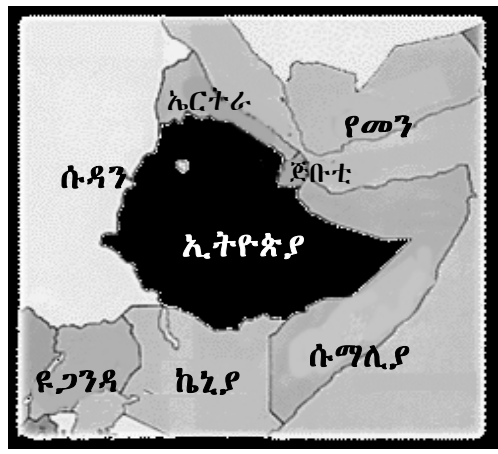
መልመጃ 8

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. በኢትዮጵያ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች መካከል የሚታዩ ልዩነቶች ምን ምን ናቸው?
2. የኢትዮጵያ ብሔሮች ብሔረሰቦችና ሕዝቦች በውስጣቸው ባሉት ልዩነቶች የተነሳ ግጭት እንዳይፈጠር ምን ማድረግ ይጠበቅባቸዋል? ግጭት ቢፈጠር ምን ማድረግ ይኖርባቸዋል?

1.4 የውጭ ግንኙነት፤

1.4.1 ኢትዮጵያ ከጎረቤት ሀገሮች ጋር ያላት ግንኙነት፤

ሦዕል 1.3 ኢትዮጵያ እና ጎረቤት አገሮች

- ካርታውን በደብተራችሁ ላይ በመገልበጥ የኢትዮጵያን ኅረጌት ሀገሮች ሥም ጻፉ።
- ኢትዮጵያ ከኅረጌት ሀገሮች ጋር ያላት ግንኙነት የተመሠረተው በምን መርህ ላይ ነው?

ከኢትዮጵያ የውጭ ግንኙነት ፖሊሲ መርሆ ዎች ውስጥ አንዱ ከኅረጌት ሀገሮችም ሆነ ከሌሎች የአፍሪካ ሀገሮች ጋር በየጊዜው እያደገ የሚሄድ ኢኮኖሚያዊ ሕብረትና የሕዝቦችን ወንድማማችነት ማሳልበትን ነው። ኢትዮጵያ ከኅረጌት ሀገሮች ጋር ያላት ግንኙነት መልካም ጉርብትና፣ ወንድማማችነትን እና በሰላም አብሮ መኖርን በማጠናከር ላይ የተመሠረተ ነው።

ሀገሪቱ ከኅረጌት ሀገሮች (ከጅቡቲ፣ ሱዳንና ኬንያ) ጋር ያላት ግንኙነት እጅግ አበረታች እና በከፍተኛ ሁኔታ እያደገ በመሄድ ላይ ነው። ለምሳሌ የመሰረተ ልማት ግንኙነቱን ብንወስድ ከሱዳን ጋር በምድር ቀጥታ የስልክ ግንኙነት ተዘርግቷል። ሁለቱን አገሮች የሚያገናኝ መንገድ ተሰርቷል። ለበርካታ ዘመናት ኅረጌቶች ሆነን የኖርን ቢሆንም ሁለቱንም አገሮች በአስተማማኝ ሁኔታ በበጋና በክረምት የሚያገናኝ አንድም መንገድ አልነበረም።

ለመጀመሪያ ጊዜ ከጎንደር መተማ ጋላባትና ገዳሪፍን የሚያገናኘውን መንገድ ለአብነት ያህል መጥቀስ ይቻላል። መንገዱ ከተከፈተ በኋላ በሁለቱ ሀገሮች መካከል እየተካሄደ ያለው የንግድ ግንኙነት እየተጠናከረ ሄዷል። የድንበር ሕዝቦች የንግድ ግንኙነት፣ የጋራ የፀጥታ ትብብር የመሳሰሉት ሁሉ በተሳካ ሁኔታ እየተካሄዱ ናቸው።

ስለዚህ ከሱዳን ጋር ያለው ግንኙነት በጥሩ ሁኔታ ላይ ይገኛል። ይህ ደግሞ ለልማታችን፣ ለሰላማችንና ለዲሞክራሲ ሥርዓት ግንባታ ጥረታችን ከፍተኛ አስተዋፅኦ አለው።

በተመሳሳይ ሁኔታም ከጅቡቲም ጋር በተመሰረተው ጠንካራ ግንኙነት ሁለቱም ሀገሮች ተጠቃሚ እየሆኑ ነው። በአሁኑ ወቅት አንደሚታ ወቀው የጅቡቲ ወደብ ዋናው የሀገራችን የውጭ ንግድ መውጫያና መግቢያ በር ነው። ከዚህ ጋር በተያያዘ የንግድ፣ የሕዝብ ለሕዝብ፣ የፖለቲካና የፀጥታ ግንኙነቶች እንደዚሁ እየሰፋና እየተጠናከሩ በመሄድ ላይ ናቸው።

መልመጃ 9

በሚከተለው ጥያቄ ላይ ተወያዩ።

? ኢትዮጵያ ከኅረጌት ሀገሮች ጋር ያላት ግንኙነት የተመሠረተው መልካም ጉርብትናን በማጠናከር መርህ ላይ ነው ስንል ምን ማስታችን ነው? በምሳሌ ስስረዳ።

1.4.2 የኢትዮጵያ የውጭ ግንኙነት ፖሊሲ መሠረቶች፣

ምዕል 1.4 የኢትዮጵያ የውጭ ግንኙነት መሠረቶች

- ምዕል 1.4 ምንን ያመለክታል?
- ከሥዕሎቹ የኢትዮጵያ የውጭ ግንኙነት መሠረቶች ምን እንደሆኑ ለመረዳት ቻላችሁ? ከቻላችሁ የኢትዮጵያ የውጭ ግንኙነት መሠረቶች ምንድን ናቸው?

የኢትዮጵያ የውጭ ግንኙነት ፖሊሲ መሠረቶች ልማትና የዲሞክራሲ ሥርዓት ግንባታ ናቸው። በሀገራችን ሕዝቡ ተጠቃሚ የሚሆንበት ፈጣን ልማት ማምጣትና ከድህነትና ከኋላ ቀርነት ተላቆ የተመቻቸ ኑሮ እንዲኖር ማድረግ ወሳኝ ነው። የሀገራችን ሕዝብ እጅግ መሠረታዊ የሆነው ጥቅም ድህነትን፣ በሽታንና ኋላቀርነትን ማስወገድ ነው።

የውጭ ግንኙነት ፖሊሲ ሀገራዊ ጥቅምን የማስጠበቅ ተልዕኮ ያለው ነው። ስለዚህ የሀገራችን የውጭ ግንኙነት ፖሊሲም ከዚህ የተለየ ተልዕኮ የለውም። የሀገራችን ብሔራዊ ጥቅም ማለት የአጠቃላይ የሕዝቡ ጥቅም ነው። እጅግ መሰረታዊ የሆነውና ወሳኝ የሚባለው የሕዝቡ ጥቅም ደግሞ ፈጣን ልማትን ማምጣትና ከዚህ ተጠቃሚ መሆን ማለት ነው። የአጠቃላይ የሕዝቡ ጥቅም በሀገራችን ዲሞክራሲና መልካም አስተዳደር እንዲሰፍን ማድረግ ነው።

ስለሆነም ብሔራዊ ጥቅማችንን የሚያስጠብቅ የውጭ ግንኙነት ፖሊሲ ማለት በሀገራችን ፈጣንና ሕዝቡን የሚጠቅም ልማትን ለማረጋገጥ፣ ዲሞክራሲ በሀገራችን ስር እንዲሰድ ለማድረግ የሚረዳ ፖሊሲ ማለት ነው። ብሔራዊ ጥቅማችን መነሻና መድረሻ ልማትና ዲሞክራሲ ናቸው። የውጭ ግንኙነት ፖሊሲያችን መነሻና መድረሻም ልማትና ዲሞክራሲ ናቸው።

መልመጃ 10

በሚከተለው ጥያቄ ላይ ተወያዩ።

- ?** • የኢትዮጵያ የውጭ ግንኙነት ፖሊሲ መሠረቶች ልማትና የዲሞክራሲ ሥርዓት ግንባታ ናቸው የተባለበት ምክንያት ምንድነው?

የምዕራፍ ማጠቃለያ

ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት በሕዝብ ምርጫ የተቋቋመ መንግሥት የሚመራበት ሕዝቦች እራሳቸው በመረጡ መሪዎቻቸው የሚተዳደሩበት ሥርዓት ነው። የተሰደደ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች እንዲሁም ሃይማኖቶች ባሉባት ሀገራችን ሁላችንም ተከባብረን፣ ተቻችሎን እና ተፋቅረን እንድንኖር የሚረዳን የዲሞክራሲ ሥርዓት ነው።

ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት የሚገለጸባቸው በርካታ ባህሪዎች አሉ። ከነዚህ ባህሪዎች ውስጥ ዋና ዋናዎቹ የሕዝቦች ተሳትፎ መኖር፣ የሕዝቦች እኩልነት መከበር፣ እና የመቻቻል ባህል መኖር ናቸው።

ሰብዓዊና ዲሞክራሲያዊ መብቶች ተመሳሳይነት እና ልዩነት አሳቸው። ሁሉም መሠረታዊ መብቶች በመሆናቸው ተመሳሳይ ናቸው። ልዩነታቸው ደግሞ ሰብዓዊ መብቶች ሰው ሰው በመሆኑ በተፈጥሮ ይገኛቸው መብቶች መሆናቸው፣ ዲሞክራሲያዊ መብቶች ግን በዲሞክራሲ ሥርዓት ዜጎች ከሥርዓቱ ይገኛቸው መብቶች መሆናቸው ነው።

የሰብዓዊና የዲሞክራሲያዊ መብቶች ለሰው ልጆች ሁሉ እጅግ በጣም አስፈላጊ መብቶች ናቸው። ምክንያቱም በሰላም ለመኖርና፣ በሰላም ማንኛውንም ሥራ ለማከናወን፣ ከአድልዎና ከኖቅና ነፃ ሆኖ በእኩልነትና በፍትሐዊ አስተዳደር ሥር መኖር እንዲችል የሚረዳት እነዚህ መብቶች ናቸው።

ኢትዮጵያ ከ80 የሚበልጡ ብሔሮች ብሔረሰቦችና ሕዝቦች የሚኖሩባት ሀገር ናት። እያንዳንዱ ብሔር ብሔረሰብና ሕዝብ የራሱ ቋንቋ፣ ሃይማኖትና ሴቶች ባህሳዊ መገለጫዎች አሉ። ስለዚህ እነዚህ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች የተሰደደ ባህሎቻቸውን ይዘው በአንድነት የሚኖሩባት ሀገር በመሆኗ የብሔሮች የብሔረሰቦችና ሕዝቦች ሙዚየም የሚል ስያሜ አግኝታለች። የኢትዮጵያ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች በልዩነት ውስጥ አንድነት መኖሩን በሚገባ በመገንዘባቸው በመፈቃቀድና በራሳቸው ፍላጎት ላይ ተመስርተው አንድ ፌዴራላዊ ሀገር መሥርተዋል። ከዚህም ባሻገር ዘላቂ ሰላምና መረጋጋት የሠፈነባት፣ በኢኮኖሚ የበለጸገችና የዲሞክራሲ ሥርዓት የዳበረባት ኢትዮጵያን ለመገንባት እጅ ለእጅ ተያይዘው እየተጓዙ ነው።

ከኢትዮጵያ የውጭ ግንኙነት ፖሊሲ መርሆዎች ውስጥ አንዱ ከጎረቤት ሀገሮችም ሆነ ከሌሎች የአፍሪካ ሀገሮች ጋር በየጊዜው እያደገ የሚሄድ ኢኮኖሚያዊ ሕብረትና የሕዝቦችን ወንድማማችነት ማገልበት ነው። በመሆኑም ኢትዮጵያ ይህንን መርህ በአግባቡ ተግባራዊ በማድረግ ላይ ናት።

የኢትዮጵያ የውጭ ግንኙነት ፖሊሲ መሠረቶች ልማትና የዲሞክራሲ ሥርዓት ግንባታ ናቸው። በአገራችን ሕዝቡ ተጠቃሚ የሚሆንበት ፈጣን ልማት ማምጣትና ከድህነትና ከኃሳቀርነት ተሳቅ የተመቻቸ ኑሮ እንዲኖር ማድረግ ወሳኝ ነው። የሀገራችን ሕዝብ እጅግ መሠረታዊ የሆነው ጥቅም ድህነትን፣ በስታንና ኃሳቀርነትን ማስወገድ ነው።

የምዕራፍ ቁጥር ቃላት

ፌደራላዊ፣ ራሳቸውን በራሳቸው በሚያስተዳድሩ የክልል መንግስታት ትብብር የተዋቀረ መንግሥት።

ዲሞክራሲያዊ፣ ክፍተኛ የመንግሥት ሥልጣን የሕዝብ የሆነበትና ሥልጣኑም ተግባራዊ የሚሆነው በሕዝቡ ወይም ሕዝቡ በነፃ በመረጣቸው ተወካዮች አማካኝነት የሆነበት ሥርዓት።

ብሔር፣ ብሔረሰብ፣ ሕዝብ፣ ሰፊ ያለ የጋራ ጠባይ የሚያንጸባርቅ ባህል ወይም ተመሳሳይ ስምዶች የጋራ ታሪክ፣ ሕልውና፣ የሥነ ልቦና አንድነት ያላቸውና በተያያዘ መልክዓ ምድር የሚኖሩ።

የምዕራፍ የክስሳ ጥያቄዎች

ቀጥሎ የቀረቡትን የክላሳ ጥያቄዎች በደብተራችሁ ላይ ገልብጣችሁ ሥሩ።

I. የሚከተሉትን ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «አውነት» ትክክል ካልሆኑ «ሀሰት» ብላችሁ መልሱ።

1. የውጭ ግንኙነት ፖሊሲዎችን ሀገራዊ ጥቅምን የማስጠበቅ ተልዕኮ አለው።
2. የዲሞክራሲ ሥርዓት በብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች መካከል ከአድልዎ የፀዳ ፍትሐዊ አሰራር ያሰፍናል።
3. ሰብዓዊና ዲሞክራሲያዊ መብቶች አንድነታቸው የሚገለጸው ሁሉም የሰው ልጅ በተፈጥሮ የሚያገኛቸው መሆናቸው ሳይ ነው።
4. ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ሕዝቦች እራሳቸው በመረጡዎቸው መሪዎቻቸው የሚተዳደሩበት ሥርዓት ነው።
5. የሃሳብ ልዩነቶችን መቀበል ልዩነቶች መኖራቸውን አምኖ መቀበል ብቻ ሳይሆን አንዱ የሌላውን ሃሳብ የማይስማማበት ቢሆንም ማክበርንም ይጨምራል።

II. በ“ሰ” ሥር የተዘረዘሩትን በ“ሀ” ሥር ከተዘረዘሩት ጋር አዛምዱ።

1. ሀሳብን በነፃ መግለጽ፣ ሠሳማዊ ሰልፍ ማድረግ፣ 2. በሕይወት መኖር፣ የአካል ደህንነት፣ 3. መልካም ጉርብትና፣ ወንድማማችነት፣ 4. ልማትና የዲሞክራሲ ሥርዓት ግንባታ፣	ሀ. ሰብዓዊ መብቶች። ሰ. የውጭ ጉዳይ ፖሊሲ መርሆዎች። ሐ. ዲሞክራሲያዊ መብቶች። መ. የውጭ ግንኙነት ፖሊሲ መሠረቶች። ሠ. ብሔሮች ብሔረሰቦችና ሕዝቦች።

III. ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. የዲሞክራሲ ሥርዓት መሠረታዊ ባህሪ የሆነው የትኛው ነው?

ሀ) መቻቻል፣	ሐ) የሕዝብ ተሳትፎ፣
ሰ) አኩልነት፣	መ) ሁሉም መልስ ናቸው።
2. በዲሞክራሲ ሥርዓት ህዝቦች የሚሳተፉት አንዲት ነው?

ሀ) በመምረጥና በመመረጥ፣	ሰ) በአካባቢ ስብሰባዎች በመገኘት፣
ሐ) በተሰደደ ሕዝባዊ ማህበራት አባላት በመሆን፣	መ) ሁሉም መልስ ናቸው።
3. ሀገራዊ ጥቅማችንን የሚያስጠብቅ የውጭ ግንኙነት ፖሊሲ ማለት ምን ማለት ነው?

ሀ) በሀገራችን ፈጣን ልማትን ለማምጣት የሚረዳ ፖሊሲ ማለት ነው፣
ሰ) ዲሞክራሲ በሀገራችን ስር እንዲሰድ ለማድረግ የሚረዳ ፖሊሲ ማለት ነው፣
ሐ) ሕዝባችንን ቀጥታ ተጠቃሚ ለማድረግ የሚረዳ ፖሊሲ ማለት ነው፣
መ) ሁሉም ልክ ነው።

IV. የሚከተሉትን ክፍት ቦታዎች በትክክለኛ ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ።

1. የቋንቋ፣ የሃይማኖት እና የሌሎች ባህላዊ መገለጫዎች ልዩነቶች ባሉባት ሀገራችን ሁላችንም ተከባብረን፣ ተቻቻለን እና ተፈቅረን እንድንኖር የሚረዳን ሥርዓት _____ ነው።
2. የኢትዮጵያ የውጭ ግንኙነት ፖሊሲ መሠረቶች _____ እና _____ ናቸው።

V. የሚከተሉትን ጥያቄዎች በአጭሩ መልሱ።

1. የሃሳብ ልዩነቶችን መቀበል እና የሃሳብ ልዩነቶችን አቻችሎ አብሮ መኖር ማለት ምን ማለት ነው? ጥቅሙ ምንድን ነው? በምሳሌ አስረዱ።
2. የዲሞክራሲ ሥርዓት በተሰደደ እንደ ኢትዮጵያ ሳሉ አገሮች እጅግ በጣም አስፈላጊ ነው የሚባለው ስምንድነው? በምሳሌ አብራሩ።

ምዕራፍ ሁለት

የሕግ የበላይነት

የምዕራፍ ዓላማዎች፡ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ ተምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፤

- የሕገመንግሥትን አስፈላጊነት ታውቃለህ/ታውቋለሽ፤
- ሕግን ማክበርና ማስከበር ስዜቶች የሚኖሩ ረውን ጠቀሜታ ትረዳለህ/ትረጃደለሽ፤
- በሕዝብ ተመራጮችና የመንግሥት ባለሥልጣናት ላይ ገደብ የመጣል አስፈላጊነትን ትረዳለህ/ትረጃደለሽ።

2.1 ሕገመንግሥት ምንድን ነው?

- ስለ ፌዴራል ሕገመንግሥትና ስለ ክልል ሕገመንግሥት ምን ተምራችሁ እንደነበር ታስታውሳላችሁ? ምን ግንኙነት አላቸው?

ሕገመንግሥት የአንድ ሀገር የበላይ ሕግ ሲሆን፣ የአንድ ሕዝብ ፖለቲካዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ ዋና ዋና ዓላማዎች ተደንግገው የሚገለጹበት ሰነድ ነው። ሕገመንግሥት ዜጎች በመብታቸው እንዲጠቀሙና ኃላፊነታቸውን እንዲወጡ ይረዳል።

የፌዴራል ሕገመንግሥት በዋነኝነት በሀገር አቀፍ ደረጃ ዋና ዋና የፖለቲካ፣ የኢኮኖሚና ማህበራዊ ጉዳዮችን የሚመለከት ሰነድ ነው። የክልል ሕገ መንግሥታት ደግሞ ራስን በራስ ማስተዳደርን ዓላማ ያደረጉ፣ የክልሉን የኢኮኖሚያዊ፣ የማህበራዊና የልማት ፖሊሲ ስትራቴጂዎችን ያካተቱ መሠረታዊ ሰነዶች ናቸው።

መልመጃ 1

- የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።**
1. ሕገመንግሥት ምንድን ነው?
  2. ፌደራል ሕገመንግሥት በውስጡ ያካተታቸው ደዘቶች በምን ላይ ያተኮሩ ናቸው?

2.1.1 የክልል ሕገመንግሥታት አስፈላጊነት፤

- ክልሎች የራሳቸውን ሕገመንግሥት ማዘጋጀት ለምን ያስፈልጋቸዋል?

የክልል ሕገመንግሥታት እንደ የክልሎቹ ተጨባጭ ሁኔታ ክልሎች ራሳቸውን የሚመሩበትና ሕዝቡን የሚያስተዳድሩበት ሕገመንግሥት ነው። በመሆኑም የክልል ሕገ መንግሥታት ከሚያስፈልጉበት ምክንያቶች ውስጥ የሚከተሉት ዋና ዋናዎቹ ናቸው።

- የብሔሮች፣ የብሔረሰቦችንና የሕዝቦችን የሥልጣን ባለቤትነት ያረጋግጣሉ።
- ራስን በራስ የማስተዳደር ሁኔታን ያመቻቻሉ።
- የክልሉን ተጨባጭ ሁኔታ ያገናዘበ ሕግ ማውጣት ያስችላሉ።
- የጾታ፣ የቋንቋና የባህል እኩልነቶችን ያረጋግጣሉ።

መልመጃ 2

- ?** የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።
1. የክልል ሕገመንግሥት ዓላማ ምንድን ነው?
  2. የክልል ሕገመንግሥት አስፈላጊነት የማይገደቡ ምንክያቶች ሦስቱን በመጥቀስ አብራሩ።

✍ የቡድን ሥራ 1
የፌዴራልና የምትኖሩበትን ክልል ሕገ መንግሥት ስታት በቡድን አንብቡና የሚከተሉትን ጥያቄዎች በመሥራት አጭር ሪፖርት አቅርቡ/ እያንዳንዱ ቡድን የፌዴራሉንና የራስን ክልል ሕገ መንግሥት ያንብቡ።

1. የፌዴራሉ ሕገ መንግሥት ያተኮረባቸውን ዋና ዋና ጉዳዮች ዘርዝሩ።
2. የየክልሎች ሕገመንግሥታት ያተኮሩባቸው ዋና ዋና ጉዳዮችን ግለጹ።
3. የፌዴራልና የክልል ሕገመንግሥታት አንድነትና ልዩነት ምንድን ነው?

2.1.2 የአካባቢያዊ ባህላዊ ደንቦች ሥርዓትን በማስከበር ረገድ ያላቸው ድርሻ፣

- የአካባቢያዊ ባህላዊ ደንቦች መኖር ለምን ያስፈልጋል?

ሰዎች የዕለት ተዕለት ሥራቸውን በሚያከናውኑበት ጊዜ ማንኛውንም ዓይነት ተግባራት አሽንፎ ለመውጣት የተለያዩ ማህበራዊ ተቋማትን በማቋቋም ሲንቀሳቀሱ ኖረዋል፤ አሁንም ይህንን እያደረጉ ይገኛሉ። ለምሳሌ ማህበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ ችግሮቻቸውን ለመወጣት ዕድር፣ ዕቁብ፣ የቁጠባና ብድር ማህበር፣ መንፈሳዊ ችግሮቻቸውን ለመወጣት ደግሞ መንፈሳዊ ማህበራትን ያቋቁማል። ግጭቶች ሲነሱ ደግሞ ግጭቶችን ማብረድ የሚችሉ ገላጋይ አካላትን ያቋቁማሉ። እነዚህ ሁሉ ጉዳዮች የሚመሩባቸው ደንቦችና መመሪያዎች ሲኖራቸው በማዕከላዊና በክልል ደረጃ የሚወጡ ሕጎችን በማጠናከርና ሥርዓትን በማስከበር ረገድ አስተዋጽኦቸው ከፍተኛ ነው።

መልመጃ 3

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

1. የአካባቢያዊ ባህላዊ ደንቦች መኖር ጠቀሜታው ምንድነው?
2. የአካባቢያዊ ባህላዊ ደንቦች ሥርዓትን በማስከበር ረገድ ምን ሚና ይጫወታሉ?

2.1.3 ሕግን አለማስከበር በዜጎች ላይ የሚያስከትለው ጉዳት፣

- ሕግን ማስከበር አለመቻል ምን ጉዳት ያስከትላል?

የደስሙላ ሕግ፣

የታሪክ የመጀመሪያ ደረጃ ት/ቤት የ6ኛ ክፍል ተማሪዎች በዓመቱ መጀመሪያ ላይ ከክፍል ተጠሪ መምህራቸው ጋር በመሆን የክፍል ሕግ አውጥተዋል። ላወጡትም ሕግ ሁሉም ተገዥ እንደሚሆኑ ስምምነት ላይ ደርሰዋል። ካወጧቸውም የክፍሉ ህጎች መካከል በሰዓት ክፍል ውስጥ መገኘትና የትምህርት ቤቱን ሥርዓት አክብሮ መከታተል የሚሉ ይገኙበታል። የክፍል ሥርዓቱን እንዲያስከብር የተመረጠው ሚናስ ነው።

ሚናስ የወጡትን ሕጎች መሰሉ በመሰሉ የሚያ

ከብር ቢሆንም፤ ሌሎች ተማሪዎች በተመሳሳይ መንገድ እንዲያከብሩ የሚያደርገው ጥረት ዝቅተኛ ነው። በመሆኑም ምንም እንኳን ሚናስ ሕጉን ቢያከበርም ሌሎች የክፍል ጓደኞቹ በተመሳሳይ ሁኔታ ሕጉን እንዲያከብሩ ባለማድረጉ ሰላማዊ የመማር ማስተማር ሂደት ሊኖር አልቻለም። የአብዛኛው ተማሪ የመማር ማስተማር ፍላጎትም እየቀነሰ በመሄድ ላይ ይገኛል።

መልመጃ 4

በምንባቡ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ሰዓት ተግባራዊ አስመሆን ተጠያቂው ማን ነው?
2. ሕጉን ቀጣይነት እንዲኖረው የክፍሉ ኃላፊ መምህር ምን ማድረግ ነበረባቸው?

ሕግን ማክበር ማለት ዜጎች ሁሉ በሕጎች መገኘትና መመራትን ያመለክታል። ሕግን ማስከበር ደግሞ ሕጎች በሌሎች ሲጣሱ ሕጋዊ በሆነ መንገድ መከላከልን የሚገልጽ ሃሳብ ነው። ሕግ ከሌለ ወይም ካልተከበረ ትምህርትን በአግባቡ መማር አይቻልም፤ ሰላም ስለሚጠፋ እንደ ልብ መውጣት መግባትም አይቻልም፤ ሰላማዊ ዜጎችም በጉልበተኞች ይጠቃሉ።

መልመጃ 5

የሚከተሉትን ሁኔታዎች አንብቡና ምን መደረግ እንደነበረበት ተወያዩ።

1. አርፍዶ የሚመጣ የትምህርት ቤት ሠራተኛ ተማሪዎችን አታርፍዱ ቢል፤
2. ሰትምህርት ቤቱ ውበት የማይቆረቆር ሠራተኛ የትምህርት ቤት ንጽህና ይጠበቅ ቢል፤

☞ ሕግን ለማክበር መጀመሪያ ሕግን ማክበር ያስፈልጋል።

መልመጃ 6

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

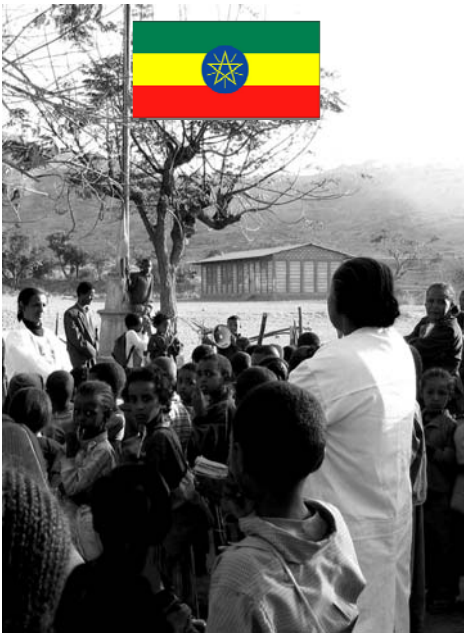
1. ሕግ የማይከበር ከሆነ ምን ችግሮች ሲከሰቱ ይችላሉ?
2. ሕግን ማክበር የማን ኃላፊነት ነው? ማስከበርስ?

2.2 ሥነ ምግባር፤

2.2.1 የሥነምግባር ምንነት

ሥዕል 2.1 አዛውንቶችን መርዳት አንዱ የሥነምግባር መገለጫ ነው።

ሥዕል 2.2 መልካም ሥነምግባርን የሕይወታችን መመሪያ እናድርግ።

- በሥዕሉ ውስጥ ምን ምን ተግባራትን ተመልክታችሁ?
- እናንተስ በየትኞቹ ተግባራት ብትሳተፉ ደስ ይላችኋል?

የመልካም ሥነምግባር ዋጋ፤

ምሥግና የ6ኛ ክፍል ተማሪ ነው። በጥሩ ባህሪው በቤተሰቡ፣ በጎረቤቶቹና በትምህርት ቤቱ የተመሰከረለት ነው። ምሥግና በባህሪው ብቻ ሳይሆን በትምህርቱም በጣም ጎብዝ ከመሆኑ የተነሣ በጓደኞቹና በመምህራኑም ዘንድ ተወዳጅ ነው።

የትምህርት ቤቱን ሕግና ሥነሥርዓት በማክበርም የታወቀ ነው። በብዙዎችም ዘንድ “የልጅ አዋቂ” የሚል ሥም አትርፎአል። ከትምህርት ሰዓት ውጭ በተለያዩ ክበባት ውስጥ ይሳተፋል። በተለይም በሥነዜጋና ሥነምግባር ክበብ ውስጥ የሚያደርገው ተሳትፎ ከፍተኛ ነው። በዚህም ሁለት ጊዜ ተሸልሟል።

በትምህርቱም ሆነ በመልካም ሥነምግባሩ ከአጠቃላይ የትምህርት ቤቱ ተማሪዎች ተመርጦ ከርዕስ መምህሩ ማበረታቻ ሽልማቶችን ተቀብሏል።

ምሥግና በቤተሰቡና በጎረቤቶቹ በመልካም ሥነምግባሩና በትምህርቱም ውጤታማ በመሆኑ በአካባቢው “ልጅ ከወለዱ አይቀር እንደ ምሥግና ነው” ተብሎ በምሳሌነት የሚጠቀስ ሆኗል።

መልመጃ 7

በምንባቡ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ለምሥጋና መልካም ሥነምግባርና በትምህርቱም ውጤታማ መሆን አስተዋጽኦ ያደረጉት እነማን ይመስሏችኋል?
2. የመልካም ሥነምግባር ባለቤት መሆን ምን ምን ጥቅሞችን ያስገኛል?

ድርጊቶች ጥሩ ወይም መጥፎ መሆናቸውን የምንመረምርበት መለኪያ ሥነምግባር ነው። የሥነምግባር ትኩረቱ አንድ ሰው የመልካም ምግባር ባለቤት ሆኖ እንዲገኝ ማድረግ ነው። መልካም ሥነምግባር የሚባለውም ሕብረተሰቡ የሚቀበለውና ጠቃሚነት ያለው ባህሪ ወይም ተግባር ነው። መጥፎ ሥነምግባር የሚባለው ደግሞ ሕብረተሰቡ የማይቀበለው

ማንኛውም ዓይነት ተግባር ወይም አድራጎት ነው። በአጠቃላይ ሥነምግባር የጥሩ ወይም የመጥፎ ፀባይ ወይም ተግባር መለኪያ ነው ለማለት ይቻላል።

መልመጃ 8

? ከዚህ በታች የተመለከተውን ሰንጠረዥ በደብተራ ፊት ገልብጡ። በማስተካከልም የተዘረዘሩትን የሥነምግባር መገለጫዎች «መልካም ምግባር» ወይም «መልካም ያልሆነ ምግባር» በሚሉት ሥር ከደንዳንዱ ሐረግ ትይዩ «✓» ምልክት በማድረግ ስመልክቱ።

የሥነምግባር መገለጫዎች	የመልካም ምግባር ምሳሌ	መልካም ያልሆነ ምግባር ምሳሌ
የትምህርት ቤትንና የክፍል ደንቦችን ማክበር፤		
አቅመ ደካሞችን መርዳት፤		
በሕብረተሰቡ ተቀባይነት የሌለው ተግባር መፈፀም፤		
ከሰዎች ጋር ግጭት መፍጠር፤		
ወላጆችንና ታላቅን አለማክበር፤		
አቅመ ደካሞችን መናቅ፤		
ምሥጢር መጠበቅ፤		
ግልፅና ታማኝ አለመሆን፤		
እውነተኛ መሆን፤		
መዋሸት፤		
ማታለል፤		

2.2.2 በትምህርት ቤት ደረጃ የሚጠበቅ የተማሪ ሥነምግባር፤

- በትምህርት ቤት ውስጥ ከተማሪዎች የሚጠበቅ ሥነምግባር ምንድን ነው?

የተማሪ ሥነምግባር መገንባት የሚጀመረው በቤተሰብ ውስጥ ነው። ልጆችን በጥሩ ሥነምግባር አንጸ ለማሳደግ የወላጆች ድርሻ ከፍተኛ ነው። ልጆች ከማንኛውም መጥፎ ድርጊት ርቀውና መልካም ሥነምግባር ኖሮአቸው እንዲያደጉ የማድረግ ከፍተኛ ኃላፊነትም አለባቸው። ትምህርት ቤቶችም ከወላጆች ባልተናነሰ ተማሪዎች በመልካም ሥነምግባር ታንጸው እንዲያደጉ ለሥነምግባር ጉዳይ ትኩረት ሰጥተው መንቀሳቀስ ይጠበቅባቸዋል። በትምህርት ቤቶች ውስጥ

ከተማሪዎች የሚጠበቁ የመልካም ሥነምግባር መገለጫዎች በርካታ ናቸው። ከነዚህም ውስጥ የሚከተሉት ሊጠቀሱ ይችላሉ።

የማፍራት ከፍተኛ ኃላፊነት ተጥሎባቸዋል። እነሱም ከቀለም ትምህርት ጎን ለጎን መልካም ሥነምግባር ያለው ዜጋ በማፍራት ረገድ ጉልህ ሚና ይጫወታሉ።

ሀ. የት/ቤትና የክፍል ሕጎችንና ደንቦችን ማክበር፤

የመማር ማስተማሩን ሐደት ውጤታማ ለማድረግ የሚያስችል አሠራር ማስፈን አስፈላጊ ነው። ይህንንም ለማስፈን የት/ቤት ሕጎችና ደንቦች ዓይነተኛ መሣሪያዎች ናቸው። ተማሪዎች ትምህርት ቤታቸው የሚያወጣቸውን ሕጎችና ደንቦች ማክበር ይጠበቅባቸዋል።

ከትምህርት ቤት ሕግና ደንብ በተጨማሪ ተማሪዎች ከመምህራናቸው ጋር ተስማምተው የሚያወጧቸው የክፍል ሕጎች ይኖራሉ። እነዚህንም ሕጎች ማክበር ያስፈልጋል። ስለዚህ የትምህርት ቤቱንና የክፍሉን ሕጎችና ደንቦች አክብሮ መገኘት ከተማሪዎች የሚጠበቁ የመልካም ሥነምግባር መገለጫዎች ናቸው።

ለ. የትምህርት ቤትና የመማሪያ ክፍሎችን ንብረቶች ከጉዳት መከላከል፤

በትምህርት ቤትና በመማሪያ ክፍሎች ውስጥ የሚገኙ ንብረቶች ከሕዝብ በተሰበሰበ ገንዘብ የተገዙ ናቸው። ንብረቶቹ ብዙ ሃብት የፈሰሰባቸው በመሆናቸው በቀላሉ የሚተኩ አይደሉም። ስለሆነም ረዘም ላለ ጊዜ እንዲያገለግሉ ይጠበቃል። ረጅም ጊዜ ማገልገል የሚችሉት ደግሞ ተማሪዎች በጥንቃቄ ሲጠቀሙባቸውና ንብረቶቹ እንዳይጉዳ ከጥፋት ሲጠበቁ ነው። እያንዳንዱ ተማሪ በኃላፊነት ስሜት ይህንን ማድረግ ከቻለ ንብረቶቹ ተጠብቀው መጪው ትውልድ የሚጠቀምበት ይሆናል።

ሐ. የትምህርት ቤትንና የመማሪያ ክፍሎችን ጽዳትና ውበት መጠበቅ፤

ከተማሪዎች ከሚጠበቁ የመልካም ሥነምግባር ባህሪያት መካከል አንዱ የት/ቤታቸውንና የመማሪያ ክፍሎቻቸውን ጽዳትና ውበት መጠበቅ ነው። ይህ ዓላማ እንዲሳካ ደግሞ ሁሉም ተማሪ ክፍሉን ማጽዳት፣ በት/ቤት ተተክለው ያሉ ዛፎችንና እፅዋትን መንከባከብ፣ ጥፋት እንዳይደርስባቸው መከላከልና ደርሶም ሲገኝ ለት/ቤቱ አስተዳደር ማሳወቅ ይኖርባቸዋል።

የት/ቤቱ ጽዳትና ውበት የተስተካከሉ ከሆኑ ተማሪዎች ትምህርታቸውን ለመማር ምቹ ሥፍራዎች ይሆኑላቸዋል። ይህ ሲሆን ት/ቤቶች እንደመማሪያ ሥፍራ ብቻ ሳይሆን እንደመዝናኛ ቦታዎችም ሆነው ያገለግላሉ።

መ. የትምህርት ቤቱን ማህበረሰብ ማክበር፤
በት/ቤት ውስጥ የሚካሄደው የመማር ማስተማር ሂደት ውጤታማነት የሁሉም የት/ቤቱ ማህበረሰብ ጥረት ጋር የተያያዘ ነው። ለመማር ማስተማሩ ሂደት ውጤታማነት አስተዋጽኦ የሚያደርጉትን አካላት ሁሉ ማክበር ከተማሪዎች የሚጠበቅ የመልካም ሥነምግባር መገለጫ ነው።

መልመጃ 9

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

1. የክፍል ጠረጴዛዎችና መቀመጫዎች በጥንቃቄ ጉድለት ምክንያት ቢሰጠሩ በሚቀጥሰው ዓመት ወደዚህ ክፍል የሚመጡ ተማሪዎች እንዴት መማር ይችላሉ? ተወያዩበትና መፍትሄ የምትሰጡትን ሃሳቦች ጠቀሙ።
2. በት/ቤት ውስጥ ከተማሪዎች የሚጠበቁ ሥነምግባሮች ምንድን ናቸው?
3. ተማሪዎች መልካም ሥነምግባር እንዲኖራቸው ስምን ይፈሰጋል?
4. በመልካም ሥነምግባር የተገነባ ትውልድ በማፍራት ረገድ የቤተሰብ ድርጅት ምን ሲሆን ይችላል።

2.3 የሥልጣን ገደብ፤

2.3.1 የሥልጣን ገደብ ምንድነው?

- በቀበሌያችሁ ወይም በወረዳችሁ ተመራጭ ሆኖ በሕግ ከተፈቀደለት ሥልጣን ውጪ ሰርቷል ተብሎ የተከሰሰ ሰው መኖሩን ስምታችሁ ታውቃላችሁ?
- በእንደዚህ ዓይነት ተግባር የተሳተፈ ሰው ምን እርምጃ ሊወሰድበት ይገባል ትላላችሁ?

የሥልጣን ገደብ አንድን ሥራ ለማከናወን በሕግ የተሰጠ ሥልጣን ነው። በማንኛውም ደረጃ የሚገኝ የህዝብ ተመራጭ ወይም የመንግሥት ባለሥልጣን ለሚሠራው ሥራና ለተሰጠው ኃላፊነት ሁሉ በልዩ ልዩ ሕጎችና ደንቦች የተወሰነ የሥራ መፈጸሚያና ማስፈጸሚያ ሥልጣን ተሰጥቶታል። ይህን ሕጋዊ ሥልጣኑን በተገቢው ጊዜና ቦታ በአግባቡ ተጠቅሞ መሥራት ይጠበቅበታል። ይህ የሥልጣን ገደብ ነው። ከተሰጠው የሥልጣን ገደብ ውጭ በማንኛውም

መልኩ መሥራትና ማሰራት አይፈቀድለትም።

ሰዎች ከተሰጣቸው ሥልጣን ውጭ የሚሰሩ ከሆነ ትክክለኛ አሠራር የሚባል ነገር ይጠፋል። ሁሉም የመሰለውን ተግባር በመሰለው መንገድ ያከናውናል። ለምሳሌ የክፍል አለቃ የክፍል ሥነ-ሥርዓትን ከማስከበር ያለፈና ያልተፈቀደ ተግባር ካከናወነ በክፍል ውስጥ ሰላም ይጠፋል፤ ተማሪዎችም ተረጋግተው መማር አይችሉም።

መልመጃ 10

- ?** **በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።**
1. የሥልጣን ገደብ ማድረግ ስምን ያስፈልጋል?
  2. የሥልጣን ገደብ ባይኖር ምን ምን ችግሮች ሲከሰቱ ይችላሉ?

2.3.2 በሕዝብ ተመራጫ ላይ የሥልጣን ገደብ የመጣል አስፈላጊነት፤

- የሕዝብ ተመራጮች እነማን ናቸው?

የአቶ ሙላቱ ትዕቢት፤

አቶ ሙላቱ በሕዝብ የተመረጡ የአንድ ቀበሌ ሊቀመንበር ናቸው። እሳቸውም ሃላፊነት ከተሰጣቸው ጊዜ ጀምሮ ድር የነበራቸው ተወዳጅ ፀባያቸው እየተለወጠ መጥቷል። በሕግ ከተሰጣቸው ስልጣን ውጭም መሥራት ጀምረዋል። በአድሎ እና በዘመድ እንደሚሰሩ ይታማሉ። ለምሳሌ የተለያዩ ሰዎችን ቀበሌው ከሚያከራየው ቤት ያለበቁ ምክንያትና በቀበሌው ማህበራዊ ፍርድ ቤት በሕግ ሳይሰጠው በማን አለብኝነት አስወጥተው ለቅርብ ዘመዶቻቸው መስጠታቸው ያደባባይ ምሥጢር ነው።

ከዚህም ሌላ ከሥልጣን ገደባቸው በማለፍ ለመኖሪያ ቤት በሊዝ ጨረታ ለመሸጥ የተዘጋጀውን መሬት የተለያዩ ጥቅሞችን በመቀበል ሸጠዋል። ሕገወጥ ግንባታም እንዲከናወን ፈቅደዋል። በዚህም የተነሳ የመረጣቸው ሕዝብ ቅሬታ አድርጎታል። ጉዳዩን ይፋ አወጥተው ሊወቅሷቸውና እርምጃ ሊወስዱባቸው አልቻሉም።

አንድ ቀን ቀበሌው ለሌላ ጉዳይ ባስጠራው የሕዝብ ስብሰባ ላይ የአቶ ሙላቱን ምስጢር የሚያውቅ ሰው አቶ ሙላቱ እያደረሱ ያሉትን በደል በዝርዝር ጠቅሶ ግለሰቡ ከሥልጣናቸው

እንዲወርዱና ለአደረሱትም ጥፋት በሕግ እንዲከሰሱ ጥያቄ ያቀርባል። ነገሩ በሁሉም ልብ ወለብ የነበረ በመሆኑ የተሰበሰበው ሕዝብ የቀረበው ጥያቄ ትክክለኛ መሆኑን በማጨብጨብ ገለጸ። አቶ ሙሉቱ ግን የቀረበባቸውን የጥፋተኝነት ክስ የማይቀበሉ እና ሥልጣናቸውንም እንደማይለቁ ገለጸ።

መልመጃ 11

ከላይ በቀረበው ምንባብ መሰረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- 1. ስት ሙሉቱ ከሕግ ውጭ የፈጸሙት ተግባር ምንድነው?
- 2. ሰውየው ጥያቄ ሲያቀርብ ሕዝቡ ስምን ያጨበጩበ ይመስላችኋል?
- 3. ስት ሙሉቱ ሥልጣኔን እስክም በማስታቸው በሥልጣን ሰይ ሲቆይ ይችላሉ? ስምን?
- 4. በአካባቢያችሁ ከዚህ ጋር ተመሳሳይ የሆነ ሁኔታ መከሰቱን ስምታችሁ ታውቃላችሁ? ውጤቱስ ምን ሆነ?

የሕዝብ ተመራጮች የሚባሉት በአንድ አካባቢ የሚኖር ሕብረተሰብ ወይም ሕዝብ ሕጋዊ መብቶቹን እንዲያስከብሩለትና እሱን ወክለው ሕጋዊ ተግባራትን እንዲያከናውኑለት ከመካከሉ የሚመርጣቸው ተወካዮች ናቸው። በሕዝብ ተመራጮች ላይ የሥልጣን ገደብ ማድረግ የሚያስፈልገው፤

መልመጃ 12

በሚከተለው ጥያቄ ላይ ተወያዩ።

- 1. በሕዝብ ተመራጮች ላይ የሥልጣን ገደብ መኖሩ የሚያስፈልግባቸውን ምክንያቶች በመዘርዘር ተወያዩባቸው።

2.4 ምስጢር

2.4.1 የጎደኛ ምሥጢር፤

- የጎደኛ ምሥጢር ማለት ምን ማለት ነው?
- ከጎደኞቻችሁ ጋር ምሥጢር ብላችሁ ተነጋግራችሁ ታውቃላችሁ?
- በጎደኛዎች መካከል ምን ምን ጉዳዮችን ነው ምስጢር ብሎ መያዝ የሚቻለው?

የአደራ ቃል አምካኝ፤
 ምሥጢራን ጉዳይህ ብዬ ባጫወትኩህ፤
 ለምን ያለቦታው እንደ ወፍ ዘራኸው?
 በመሃላ ኪዳን ቃሌ ቃልህ ብለህ፤
 ምነዋ ከዳኸኝ አደራህን ሰብረህ።
 የሰው ዐይን አስፈራኝ ጀርባዬ ጎበጠ፤
 ባንተ ኪዳን ማፍረስ ውስጤ ተናወጠ።
 እኔስ ላንተ ይብላኝ ጉዳቴ ያገግማል፤
 ዓመታት ቢፈጅም ቁስሌ ይፈወሳል።
 (ዳግላስ ጴጥሮስ - 1977 ዓ.ም.)

መልመጃ 13

ከላይ የቀረበውን ግጥም መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- 1. ግጥሙ ስለ ምሥጢር አጠባበቅ ምን ያስተምራል?
- 2. ምስጢሩ የባክነበት ሰው ጉዳት በግጥሙ ውስጥ እንዴት ተገልጧል?
- 3. ምስጢሩ የማይጠበቅለት ሰው ምን ጉዳት ይገጥመዋል?

የጎደኛ ምሥጢር ማለት በሁለት ወይም ከሁለት በላይ በሆኑ ጓደኞች መካከል በቃል ኪዳን ተጠብቆ የሚያዝ ጉዳይ ማለት ነው። ምሥጢሩ ለሌላ ሰው ወይም አካል ቢነገር ተገቢ ምግባር አይደለም። ምናልባትም ችግር ወይም አደጋ ሊያስከትል ይችላል። የጎደኛ ምሥጢር በትዳር ጓደኞች፣ በክፍል ወይም በት/ቤት ጓደኞች፣ በሥራ ጓደኞች፣ በአካባቢ ጓደኞች ወዘተ መካከል ሊፈጸም ይችላል። አንዳንድ ሰዎች በባህሪያቸው ምሥጢር ተብሎ የተነገራቸውን የመጠበቅ ችሎታ ሲኖራቸው አንዳንዶች ደግሞ ምሥጢርን አሳልፎ ለሌላ ሰው የመስጠት ባህሪያት አላቸው። ምሥጢርን መጠበቅ የማይችሉ ሰዎች የጎደኛን፣ የቤተሰብን እንዲሁም የሕብረተሰቡን ፍቅር አያገኙም፤ የተናቁና የተጠሉ ይሆናሉ። ምሥጢርን ለመጠበቅ ቃል በተገባቡ ጓደኞች መካከል በተለያየ ምክንያት ግንኙነታቸው ቢቋረጥም እንኳ ምሥጢሩ እንደተጠበቀ ሊቆይ ይገባል። ምክንያቱም ምሥጢሩ ቢባክን በአንደኛው፣ በሁለቱም ወይም በሌሎች ሰዎች ላይ ችግር ወይም አደጋ ሊያስከትል ይችላል።

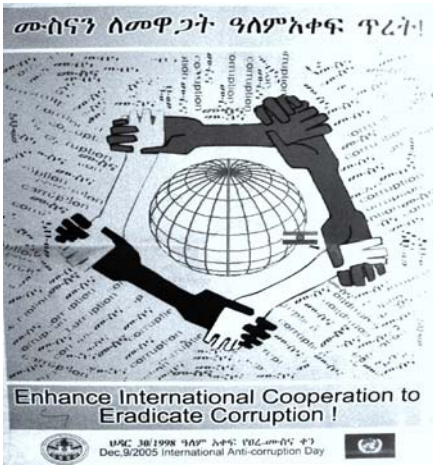
መልመጃ 14

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. የንደኛ ምሥጢር ምንድን ነው?
2. በንደኛዎች መካከል ሲኖር የሚችል ምሥጢር ምሳሌ ስጡ።
3. በንደኛዎች መካከል ሲያዝ የሚገባው ምሥጢር ቢባክን ምን ችግር ሲከሰት ይችላል?

2.5 ሙስና፤

2.5.1. የሙስና ምንነት፤

ሥዕል 2.3 ሙስና የሕግ የበላይነት እንዳይከበር ያደርጋል።

- በሥዕሉ ውስጥ የምትመለከታቸው ሰዎች ምን እያደረጉ ነው?
- የተወሰኑ ሰዎች ሕብረተሰቡን የሚጉዳ ተግባር ቢፈፀሙ ምን ታደርጋላችሁ?

ይህች ናት ውጤት፤

የሰባተኛ ክፍል ተማሪ የሆነችው ሉባባ የሀብታም ልጅ ናት። በትምህርቷ ግን በጣም ደካማ ከሚባሉት ተማሪዎች አንዷ ናት። መምህር አስጨናቂ የሉባባ የሂሳብ መምህርና የክፍሉም ተጠሪ ናቸው። መምህር አስጨናቂ የሉባባን የቤተሰብ ሁኔታ ጠንቅቀው ያውቃሉ። ስለዚህም ቤተሰቦቿን በማስጠራት ልጅቷ በትምህርቷ ልዩ ድጋፍ የሚያስፈልጋት መሆኑን ይነግሯቸዋል። ቤተሰቦቿም መምህር አስጨናቂን በትርፍ ጊዜው ሉባባን እንዲያስጠኑላቸው ለድካማቸውም ጥሩ ገንዘብ እንደሚከፍሉ ተነጋግረው የማስጠናቱን ሥራ ይጀምራሉ። በማስጠናት ሥራ የሚያገኙት ገንዘብ በመደበኛ የማስተማር ሥራ ከሚያገኙት ገንዘብ የሚበልጥ በመሆኑ ኑሮአቸውን ደጉሞላቸዋል።

መምህር አስጨናቂ ሉባባን ለመርዳትና ወደ ውጤት ለማምጣት ብዙ ጥረት ቢያደርጉም የታለመው አበረታች ውጤት ሊመጣ አልቻለም። በዚህ ሁኔታ የፈተና ጊዜ ይደርግል። ሉባባ ጥሩ ውጤት ማምጣት እንደማትችል በማወቅና ይህ ውጤት ካልመጣ ደግሞ ሊገኝ የሚችለው ጥቅም ሊቋረጥ እንደሚችል በመገንዘብ መምህር አስጨናቂ የፈተና ጥያቄዎችን በምሥጢር በማውጣት ልጅቷ በመልመጃ መልክ እንድትሠራ ያደርጋሉ። ሉባባም ዝግጅቷን አጠናቃ ለፈተና ትቀርባለች። በመጨረሻም ውጤቷ ከክፍሉ ተማሪዎች ሁሉ ከፍተኛ ሆነ። ጉዳዩን ተማሪዎችና መምህራን ለትምህርት ቤቱ አስተዳደር ያመለክታሉ። ጥቆማ የደረሰው አካል ጥቆማውን መሠረት አድርጎ ሲያጣራ መምህር አስጨናቂ በጉዳዩ እንዳሉበት ታወቀ። አሁን የመምህር አስጨናቂ ጉዳይ ለትምህርት ቤቱ የዲ.ሲ.ፕሊን ኮሚቴ ቀርቦ እየታየ ይገኛል።

መልመጃ 15

ከላይ በቀረበው ምንባብ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. መምህር አስጨናቂ ሙስና ፈጽሟል ወይስ አልፈጸመም?
2. ምን ምን የሙስና ወንጀሎችን ነው መምህር አስጨናቂ የፈጸመው?
3. መምህር አስጨናቂ ሰሠራው ጥፋት ምን ውሳኔ ሲሰጠው ይገባል?

ሙስና የአንድን ሀገርና መንግሥት መልካም አስተዳደር የሚያቃውስ፣ ለዴሞክራሲ እና ኢኮኖሚ እድገት የሚደረገውን ጉዞ የሚያደናቅፍ፣ በሰዎች መካከል አብሮ የመኖርንና ለአካባቢና ለሀገር ልማት ተባብሮ የመስራትን ውድ እሴቶች የሚሸረሸር መጥፎ ድርጊት ነው። ሙስና አለመታመን፣ በተሰጠ አደራ ላይ እምነትን ማጉደል፣ በገንዘብ መገዛትና በሞራል መዝቀጥ፣ በጉቦ በመማለጃና አድሎ፣ ሀቅኝነትንና ታማኝነትን ማጉደል ነው።

መልመጃ 16

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

1. ሙስና ምንድን ነው? መገሰጫዎቹስ ምን ድን ናቸው?
2. ሙስና ምን ጉዳት ያስከትላል?

2.5.2 ኃላፊነታቸውን በዘነጉ የሕዝብ ተመራጮችም ሆነ የመንግስት ባለስልጣናት ሲፈጸሙ የሚችሉ የሙስና ተግባራት፤

- ኃላፊነታቸውን በዘነጉ ባለሥልጣናት ሊፈጸሙ የሚችሉ የሙስና ተግባራት ምንድን ናቸው?
- በሕዝብ የተሰጠን ሥልጣን በምን ዓይነት መንገድ ነው መጠቀም ያለብን?

ሥልጣን በሕዝብ ምርጫ፣ በፖለቲካ ሹመት ወይም በትምህርት ደረጃና የሥራ ልምድ ሊገኝ ይችላል። ሕዝቡ መርጦ ሥልጣን ላይ የሚያስቀምጣቸው ሰዎች የሕዝብ ተመራጮች ሲባሉ በፖለቲካ ሹመት፣ በትምህርት ደረጃና የሥራ ልምድ ምክንያት ሥልጣን የሚያገኙ ደግሞ የመንግሥት ባለሥልጣናት ይባላሉ።

ማንኛውም ባለሥልጣን የሚጠበቅበትን ኃላፊነት እና ግዴታ ከመወጣት ባሻገር በህግና በመመሪያው በተደነገገው መሠረት ሥራውን ማከናወን ይጠበቅበታል። ከቀበሌ እስከ ተወካዮች ምክር ቤት ድረስ በሕዝብ ተመርጠው የተወከሉ ግለሰቦች ኃላፊነታቸውን ካልተወጡ፣ ሕግ በሚፈቅደው መሠረት ካልሠሩ አድራጎታቸው እንደ ጥፋት ተደርጎ ይወሰዳል። በሕዝብ ተመራጮች ወይም በመንግሥት ተሟላጭዎች ከሚፈጸሙ የሙስና ተግባራት መካከል የሚከተሉት በምሳሌነት ሊጠቀሱ ይችላሉ።

- መደለያን፣ ጉቦን፣ የማይገባ ስጦታን መቀበልና አላስፈላጊ በሆነ መንገድ ሰውን መጥቀም ወይም መጉዳት፤
- የመንግሥትን ወይም የሕዝብን መገልገያ ለግል ጥቅም ማዋል፤
- የመንግሥት ሥልጣንን መከታ በማድረግ በዘመድ አዝማድና በመሣሰሉት ድርጊቶችን መፈጸም፤
- በማስገደድ መጠቀምና የግልን ጥቅም ማመቻቸት፤
- ምሥጢር ማባከን፤
- ስርቆትን፣ ማጭበርበርና ምዝባራን ማራመድ፤
- በዝምድናና በጓደኝነት መሥራት፤

መልመጃ 17

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. የሕዝብ ተመራጮችና የመንግሥት ባለስልጣናት ልዩነት ምንድነው?
2. በሕዝብ ተመራጮችና በመንግሥት ባለስልጣናት ሲፈጸሙ ከሚችሉ የሙስና ተግባራት መገሰጫዎች አራቱን በመጥቀስ ማብራሪያ ስጡ።

የምዕራፍ ማጠቃለያ

ሕግ መንግስት የአንድ ሀገር የበላይ ሕግ ሲሆን፣ በዋናነት የሀገሪቱን ዋና ዋና የፖለቲካ፣ የኢኮኖሚ ማህበራዊ ጉዳዮችን የያዘ ሰነድ ነው። የክልል ሕገመንግስታት ደግሞ ክልሎች እራሳቸውን በራሳቸው እንዲያስተዳድሩ የሚያስችሏቸው የክልሎች የበላይ ሕጎች ናቸው።

ሕግን ማክበር ማለት ዜጎች ሁሉ በሕጎች መገዛትና መመራትን የሚያመለክት ሲሆን፣ ሕግን ማስከበር ደግሞ ሕጎች በሌሎች ሰዎች ሲጣሉ ሕጋዊ በሆነ መንገድ መከላከልን ያሳያል።

ሰማንኛውም ነገር ገደብ ካልተደረገሰት ልኩ ሳይታወቅ ቀርቶ ሥርዓት ይበላሻል። እንደዚሁም ሰማንኛውም ነገር ገደብ ካልተበጀሰት ልኩ ሳይታወቅ ቀርቶ ሥርዓት ይበላሻል። እንደዚሁም በማንኛውም ደረጃ ሰሚገኝ የሕዝብ ተመራጭም ሰሚሠራው ሥራ እና ስተሰጠው ኃላፊነት ሁሉ በልዩ ልዩ ሕጎችና ደንቦች የተወሰነ የትክክለኛ የሥራ መፈጸሚያና ማስፈጸሚያ ሥልጣን ወሰን ውስጥ እንዲሠሩ ሰማድረግ ነው።

ሥነ ምግባር ድርጊቶችን ጥሩ ወይም መጥፎ መሆናቸውን የምንመረምርበት መስኪያ ነው። ጥሩውን ከመጥፎ እውነተኛውን ከሀሰተኛው፣ ተገቢ የሆነውን ተገቢ ካልሆነው ሰይተን ስመፈጸም የውዲታ ግዴታ የምንገባበት ነው። በትምህርት ቤት ደረጃም ተማሪዎች ሲጠብቁቸው የሚገቡ በርካታ ሥነምግባሮች አሉ።

የጓደኛ ምሥጢር ማለት በሁለት ወይም ከሁለት በላይ በሆኑ ጓደኛዎች መካከል በቃል ኪዳን ተጠብቆ የማያዝ ጉዳይ ነው። ምሥጢሩ ቢባክን በአንደኛው ወይም በሁለቱም ጓደኛዎች ላይ የሚያስከትሰው ችግር ወይም አደጋ ሲኖር ስሰሚችል ምሥጢሩ ተጠብቆ መቆየት ይኖርበታል።

ሙስና የአንድን ሀገር መንግሥት መልካም አስተዳደር የሚያቃውስ፣ ሰዲሞክራሲ ግንባታና ሰኢኮኖሚ ዕድገት የሚደረግን ጉዞን የሚያደናቅፍ፣ አብሮ የመኖርንና ተባብሮ የመሰራትን ውድ እሴቶች የሚሸረሸር ነው። ሃላፊነታቸውን የዘነጉ የሕዝብ ተመራጮችም ሆኑ የመንግስት ባለስልጣናት ሲፈጽሟቸው የሚችሉ የሙስና ተግባራት አሉ። እነዚህ አሳፋሪ ተግባራት እንዳይፈጸሙ ማንኛውም ዜጋ የመከታተልና የመከላከል ኃላፊነት አለበት።

የምዕራፍ ቁጥር ቃላት

የሕዝብ ተመራጭ፡ በአንድ አንባቢ የሚኖር ሕብረተሰብ ወይም ሕዝብ ሕጋዊ መብቶችን እንዲያስከብርሰትና እንደያገሰግሰው የሚመርጠው ተወካይ።

የሥልጣን ገደብ፡ ሕገመንግሥትና ሌሎች ሕጎችን፣ ደንቦችንና መመሪያዎችን መሠረት በማድረግ የተሰጠ የሥልጣን ወሰን።

ሙሰኛ፡ ከመንግስት ወይም ከሕዝብ የተሰጠን ሥልጣን ሃቀኝነትና ታማኝነት በጉደሰው መንገድ ከሥነምግባር ውጭ በመሥራት የሕዝብን ሃብት ስራስ ወይም ስራሳው ሰው ጥቅም ሲባል የሚፈጸም ጥፋት።

የምዕራፍ የክስሳ ጥያቄዎች

I የሚከተሉትን ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «እውነት» ትክክል ካልሆኑ «ሀሰት» በማለት መልሱ::

1. የክልል ሕገ መንግሥታት ራስን በራስ የማስተዳደርን ሁኔታ ያመቻቻሉ::
2. አንድ ዜጋ ሕግን የማክበር እንጂ ሕግን የማስከበር ግዴታ የለበትም::
3. በህዝብ ተመራጮች ላይ የስልጣን ገደብ መደረግ የለበትም::
4. በሁለት ዓደኛዎች መካከል የተያዘ ምሥጢር ቢባክን ችግር ሲያስከትል ይችላል::

II ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛ የሆነውን መልስ ምረጡ::

1. ከሚከተሉት ወስጥ የመልካም ሥነምግባር ምሳሌ ያልሆነው የቱ ነው?
  - ሀ. የትምህርት ቤትና የክፍልን ደንብ ማክበር፤
  - ለ. የክፍሎችን ጽዳት መጠበቅ፤
  - ሐ. የሴቶች ተማሪዎችን ንብረት አስመውሰድ፤
  - መ. መልስ አልተሰጠም::
2. ከሚከተሉት ወስጥ በሕዝብ ተመራጮች ላይ የሚደረግ የሥልጣን ገደብን በተመለከተ እውነት የሆነው የቱ ነው?
  - ሀ. ከተሰጠው የሥልጣን ገደብ ውጭ መሥራት፤
  - ለ. ከተሰጠው የሥልጣን ገደብ በታች አከናውኖ መገኘት፤
  - ሐ. የሥልጣኑን በተገቢው መንገድ መጠቀም፤
  - መ. ሁሉም መልስ ነው::
3. በሕዝብ ተመራጮች ወይም በመንግስት ባለሥልጣናት ከሚፈጸሙ የሙስና ተግባራት መካከል ያልሆነው የቱ ነው?
  - ሀ. መደሰድና ጉዞ መቀበል፤
  - ለ. የመንግሥት ንብረት ሰግል አገልግሎት ማዋል፤
  - ሐ. ሚስጢርን መጠበቅ፤
  - መ. በዝምድና መሥራት::
4. በሁለት ወይም ከሁለት በላይ በሆኑ ወዳጆች መካከል በቃል ኪዳን ተጠብቆ የሚያዝ ጉዳይ ምን በመባል ይታወቃል?

ሀ. የቤተሰብ ምሥጢር፤	ሐ. የሀገር ምሥጢር፤
ለ. የዓደኛ ምሥጢር፤	መ. የግል ምሥጢር፤

III የሚከተሉትን ክፍት ቦታዎች በትክክለኛ ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ::

1. ሕብረተሰቡ የሚቀበለው ማንኛውም ሰጎ ምግባር _____ ሥነምግባር ይባላል::
2. መልካም ሥነምግባር የሚጀምረው ከ _____ ነው::
3. ሕግን ለማስከበር መጀመሪያ _____ ማክበር ያስፈልጋል::

IV የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ::

1. የክልል ሕገመንግሥታት ከሚያስፈልጉባቸው ምክንያቶች ውስጥ ሁለቱን ግለጹ::
2. ከተማሪዎች ከሚጠበቁ ሥነምግባሮች መካከል ሦስቱን ዘርዘሩ::

ምዕራፍ ሦስት

እኩልነት

የምዕራፍ ዓላማዎች፣ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ት ምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፤

- የኢትዮጵያ ብሔሮችን፣ ብሔረሰቦችንና ሕዝቦችን እኩልነትና እኩል ተጠቃሚነት መብቶችን ትገነዘባለህ/ ትገነዘቢያለሽ።
- ሴቶች በልማትና በሀገር ግንባታ ሲናሯቸው የሚገቡ ተሳትፎዎችን ታውቃለህ/ ታውቁያለሽ።
- የአካል ጉዳተኞች በትምህርት ቤት ደረጃ ሲናሯቸው የሚገቡ መብቶችን ትረዳለህ/ት ረጃያለሽ።

3.1 የእኩልነት መብቶች፤

- በአካባቢያችሁ እየተተገበሩ ያሉ የእኩልነት መብቶችን ምሳሌ በማቅረብ አስረዱ።

የዴሞክራሲ ሥርዓት መሠረታዊ መርህ ከሆኑት ነገሮች መካከል እኩልነት አንዱ ነው። ትክክለኛና የተሟላ ዴሞክራሲያዊ ሥርዓት የሚመዘነው መብቶች በእኩል ሲከበሩ ነው።

እኩልነት ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች እንዲሁም ዜጎች አንዳቸው ከአንዳቸው ሳይበላለጡ መብቶቻቸው በእኩልነት የሚከበሩበት ነው። በ1987 ዓ.ም የፀደቀው የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዴሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገመንግሥት የእኩልነት መብቶችን በዝርዝር አስቀምጧል።

መልመጃ 1

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. በአካባቢያችሁ በአሁኑ ወቅት የእኩልነት መብቶች ምን ያህል እየተከበሩ ናቸው?
2. ከምታውቁቸው የእኩልነት መብቶች ውስጥ ሦስቱን ጥቀሱ።
3. የሕገመንግሥቱን ስንቀፅ 25፣ 40 እና 41ን በማንበብ በውስጣቸው የተካተቱ የእኩልነት መብቶችን በመለየት ተወያይበት።

3.1.1 የብሔሮች፣ የብሔረሰቦችና የሕዝቦች እኩልነትና እኩል ተጠቃሚነት መብቶች፤

- በአካባቢያችሁ የዜጎችን የእኩልነት ተጠቃሚነትን የሚያሳዩ ተግባራትን ጥቀሱ።

የብሔሮች፣ የብሔረሰቦችና የሕዝቦች እኩልነት ሲባል፣ አንዳቸው ከአንዳቸው ሳይበላለጡ መብቶቻቸው በእኩል ደረጃ መከበር ማለት ነው። የብሔሮች፣ የብሔረሰቦችና ሕዝቦች እኩል ተጠቃሚነት መብት የሚያመለክተው የሕዝቦች አንዱ የሌላውን ሰብአዊና ዴሞክራሲያዊ መብቶቻቸውን በማክበር፣ በሀገራቸው ሀብት እኩል የመጠቀምና የልማት እድል የማግኘት መብትን ነው። ከዚህም በተጨማሪ በማንኛውም ፖለቲካዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ እንቅስቃሴ ውስጥ ንቁ ተሳታፊና ተጠቃሚ መሆንን ያመለክታል።

አሁን በሀገራችን እየተገነባ ባለው የዴሞክራሲ ሥርዓት ውስጥ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች እኩል በመሆናቸው ከሚያገኙት የልማት ውጤቶች ተጠቃሚ የመሆን መብታቸው በሕግ የተረጋገጠ ነው። ስለዚህ የሀገራቸውን ሀብት በአግባቡ ለመጠቀምና ለመንከባከብ በጋራ ሊሠሩ ይገባል።

መልመጃ 2

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. የብሔሮች፣ የብሔረሰቦችና የሕዝቦችን የእኩልነትና የእኩል ተጠቃሚነት መብቶችን የሚያረጋግጡ ተግባራትን ጥቀሱ።
2. ሠንጠረዥን በደብተራችሁ በመገልበጥ ከሚከተሉት የልማት ፕሮግራሞች መካከል በአካባቢያችሁ የተዘረጉትን በመለየት የተሠራ ያልተሠራ በሚሉት አምዶች ሥር በአካባቢያችሁ የተዘረጉትንና ያልተዘረጉትን በመለየት የተሠራ ያልተሠራ በሚሉት አምዶች ሥር የ«✓» ምልክት በማድረግ አሳዩ።

የልማት አውታሮች	የተሰራ	ያልተሰራ
መንገድ		
የጤና ኬላ		
የመብራት አገልግሎት		
የውሃ አገልግሎት		
ትምህርት ቤት		

3.1.2 በአንድ አካባቢ የሚኖሩ ሕዝቦች የሚጠቀሙባቸው ተቋማት፣

ሥዕል 3.1 ሕዝቦች የሚጠቀሙባቸው የልማት ተቋማት

- በአካባቢያቸው የሚገኙ ሕዝቦች የሚጠቀሙባቸውን የልማት ተቋማት ዘርዘሩ ።
- እነዚህ ተቋማት ባይኖሩ ሊከሰቱ ይችላሉ የምትሏቸውን ችግሮች ጥቀሱ።

ቀደም ባሉት ሥርዓቶች ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ከሀገራቸው ሀብቶችና ተቋማት በእኩልነት የመጠቀም እድል አልነበራቸውም። ዛሬ ሀገሪቱ በምትገነባው የዲሞክራሲ ሥርዓት ውስጥ ግን ብዙ ለውጦች ተደርገዋል ።

የቤንሻንጉል ጉሙዝ ሕዝቦች ብሔራዊ ክልል፣ የቤንሻንጉል ጉሙዝ ሕዝቦች ብሔራዊ ክልል በኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገመንግሥት መሠረት በ1987 ዓ.ም ከተቋቋሙት ክልሎች መካከል አንዱ ነው። በክልሉ ውስጥ በርካታ፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ይገኛሉ። እነዚህም ጉሙዝ፣ በርታ፣ ሺናሻ፣ ማኦና ኮሞ ሲሆኑ እነሱም በመፈቃቀድ በመሠረቱት አንድነትና መተሳሰብ እየኖሩ ይገኛሉ።

ሥዕል 3.2 ከቤንሻንጉል ጉሙዝ ሕዝቦች መካከል

ቀደም ባሉት ዘመናት ቤንሻንጉል ጉሙዝ በኢትዮጵያ ውስጥ በየት አቅጣጫ እንደሚገኝ እንኳን ብዙዎች አያውቁም ነበር። የክልሉ ሕዝቦች ታሪካቸው፣ ባህላቸውና ቋንቋቸው ተረስቶ ኖሯል። በአካባቢያቸው የሚገኙ ልዩ ልዩ ሀብቶችና ገቢዎች ለሕዝቡ ሳይሆን ለጥቂት ገዢ መደቦች ጥቅም ብቻ እንዲውሉ ሲደረግ ኖሯል። በዚህም ምክንያት የሕዝቦቹ የልማትና የእኩል ተጠቃሚነት መብቶች ተነፍገው ቆይቷል። ዛሬ ግን የክልሉ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ራሳቸውን በራሳቸው በማስተዳደር ላይ ይገኛሉ። በሀገሪቱ የጋራ ሀብትም ከሌሎች ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች ጋር በእኩልነት ተጠቃሚ እንዲሆኑ ምቹ ሁኔታ ተፈጥሮላቸዋል። የሀገሪቱ አቅም በፈቀደ መጠንም አብዛኞቹ የክልሉ ከተሞችና መንደሮች የልማት ተጠቃሚዎች በመሆናቸው ተሰፋ ሰጪ ለውጦች እየታዩ ነው። ከተዘረጉት የልማት አውታሮች መካከልም

የመብራት፣ የስልክ፣ የንፁህ መጠጥ ውሃ፣ የመንገድ፣ የጤና ኬላ፣ የፖስታና የትራንስፖርት አገልግሎቶች ይጠቀሳሉ። በእነዚህ ተቋማትም ሕዝቦቹ በየአካባቢያቸው በእኩልነት እየተጠቀሙባቸው ይገኛሉ። አገልግሎቱንም ቀጣይ ለማድረግ ሕዝቡና መስተዳድሩ በጋራ ከፍተኛ ጥረት ማድረግ ይጠበቅባቸዋል።

የእኩልነት መብት በክልሉ በተግባር በመረጋገጡ ሕዝቦቹ ለልማትና ለእድገት የበለጠ ተነሳሽነት ይገኛል። በአሁኑ ጊዜም ድህነትን ለማሸነፍ በትጋት በመረባረብ ላይ ይገኛሉ።

መልመጃ 3

- የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።**
1. የቤንሻንጉል ጉሙዝ ሕዝቦች በጋራ የሚጠቀሙባቸውን ተቋማት ከምንባቡ ውስጥ ዘርዘረ ::
  2. ማሕበረሰቡ እነዚህን ተቋማት በእኩልነት እንዴት ሲጠቀሙባቸው ይችላል ?
  3. በአካባቢያቸው የሚገኙ የልማት ተቋማትን በመዘርዘር የሕብረተሰቡን እኩል ተጠቃሚነት እንዴት እንደሚያረጋግጡ አብራሩ።
  4. የአካባቢ መስተዳደር ልማትን በማፋጠን ረገድ የሚኖረውን ሚና ግለጹ።

3.1.3 የእኩልነትና እኩል ተጠቃሚነት መብቶችን ማክበር የሚያስገኘው ጠቀሜታ፤

- በምትኖሩበት አካባቢ በሕዝብና በመንግሥት የልማት ተቋማት በእኩል የመጠቀም መብት ምን ያህል ተግባራዊ እየሆነ ይገኛል?

የእኩል ተጠቃሚነት መብት ስንል በአንድ ሀገር ውስጥ ከሚከናወኑ ማናቸውም የልማትና የእድገት ውጤቶች በእኩልነት መጠቀምን የሚያመለክት ነው። ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች በሀገር ልማት ውስጥ እኩል ሀላፊነት እንዳላቸው ሁሉ ከማንኛውም ጥቅም እኩል ማግኘት አለባቸው። ነገር ግን የዜጎች እኩል ተጠቃሚነት መብት በሌለበት ሥርዓት ውስጥ እኩልነት ሊሰፍን አይችልም።

እኩልነት ካልሰፈነ ደግሞ ሕዝቦች መብቶቻቸውን ለማስከበር ሲሉ ወደ ግጭት ውስጥ ሊገቡ ይችላሉ። ይህም የሕግ አለመከበርና የሠላም መታጣት ያስከትላል። ይህ ከሆነ ደግሞ እድገትና ልማትን በማፋጠን ከድህነትና

ኋላቀርነት ለመላቀቅ አዳጋች ይሆናል። ስለዚህም ሕዝቦችን ሁሉ ከማንኛውም ልማት በእኩልነት ተጠቃሚ ማድረግ ለሀገር እድገትና ብልፅግና ከፍተኛ ጠቀሜታ አለው። ይህ እንዲሆንም ሕብረተሰቡና መንግስት በጋራ ሊሰሩ ይገባቸዋል።

መልመጃ 4

- የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።**
1. የእኩል ተጠቃሚነት መብት ስንል ምን ማለታችን ነው?
  2. የዜጎች እኩል ተጠቃሚነት መብት በሌለበት ሥርዓት ውስጥ ምን ምን ችግሮች ሲከሰቱ ይችላሉ?

3.2 የእኩልነት መገለጫዎች፤

- በአካባቢያችሁ የእኩልነት መገለጫዎች ከሆኑት ጉዳዮች መካከል ሦስቱን ዘርዝሩ።
- የሕዝቦች እኩልነት መከበር የሚያስገኘውን ጠቀሜታ ዘርዝሩ።

ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች መብትን በመጠቀምና ኃላፊነትን በመወጣት ረገድ እኩልናቸው። በሀገራችን የሚገኙ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች በሃይማኖት፣ በቋንቋና በመሳሰሉት የተለያዩ መሆናቸው ይታወቃል። ይሁን እንጂ ይህ ልዩነት በሰብዓዊና ዲሞክራሲያዊ መብቶች መከበር ላይ ተፅዕኖ አይኖረውም።

ማንኛውም ዜጋ በሀገሪቱ ውስጥ የትም አካባቢ ቢወለድ በመብት መከበር ረገድ ከማንም አይበልጥም ወይም አያንስም ። በዚህም መሠረት የብሔሮች፣ የብሔረሰቦችና የሕዝቦች የእኩልነት መገለጫዎች ከሆኑት መካከል ቋንቋዎች፣ ሃይማኖቶችና ሌሎች ባህላዊ መገለጫዎች በእኩልነት መከበራቸው ተጠቃሽ ነው።

3.2.1 የብሔሮች፣ የብሔረሰቦችና የሕዝቦች የእኩልነት መገለጫዎች፤

- የሚከተለውን የሕገመንግሥት ድንጋጌ በሚገባ በማንበብ የተረዳችሁትን ሐሳብ ግለፁ።

”ማንኛውም የኢትዮጵያ ብሔር፣ ብሔረሰብና ሕዝብ በቋንቋው የመናገር፣ የመጻፍ፣ ቋንቋውን የማሳደግ እና ባህሉን የመግለፅ፣ የማዳበርና የማስፋፋት እንዲሁም ታሪኩን የመንከባከብ

መብት አለው። ኢ.ፌ.ዴ.ሪ ሕገመንግሥት አንቀጽ 39/2

ሀ. የቋንቋ እኩልነት፣

- የቋንቋ እኩልነት ማለት ምን ማለት ነው?

ሁሉም የኢትዮጵያ ሕዝቦች እኩል ናቸው። ቋንቋዎቻቸው በእኩልነት እንዲከበሩላቸው ይፈልጋሉ። ይህም መብት በሕገመንግሥቱ አንቀጽ 39 ላይ ተካቶ ይገኛል።

ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች በራሳቸው ቋንቋ የመጠቀም መብት አላቸው። ይህም ሲባል ቋንቋቸውን ለትምህርትና ለስነ-ፅሁፍ የመጠቀም፣ በቋንቋቸው የመናገርና የመጻፍት፣ እንዲሁም ቋንቋቸውን የማበልፀግ መብቶችን ያካትታል። ከዚህም ሌላ ሕዝቦች ከራሳቸው ቋንቋ በተጨማሪ ሌሎች ቋንቋዎችን የመማርና የማወቅ መብታቸው ተከብረዋል። ስለዚህ ቋንቋዎችን ሁሉ በእኩልነት ማክበርና ማስከበር ለሰላም፣ ለእድገትና ለጋራ መግባባት እጅግ ጠቃሚ ነው።

ለ. የጾታ እኩልነት፣

- የጾታ እኩልነት መከበር እንዳለበት ታምናላችሁ?

ሰዎች በተፈጥሮአቸው ሴት ወይም ወንድ በመሆናቸው የጾታ ልዩነት ቢኖራቸውም መብቶቻቸው ግን በእኩል ደረጃ ሊከበሩላቸው ይገባል። ሴት በተፈጥሮ የታዋ ብቻ የምታጣው መብት ሊኖር አይገባም። ወንድ እንዲሁ ወንድ ሆኖ በመፈጠሩ ምክንያት ከሴት ያነሰ ወይም የበለጠ መብት ሊኖረው አይገባም።

የጾታ እኩልነት ማለት የወንዶችና የሴቶች እኩልነት ማለት ነው። በዚህም መሠረት ወንዶችና ሴቶች በጾታቸው ምክንያት ሳይበላላጡ እኩል ናቸው። ሴቶች የሕብረተሰቡ ግማሽ አካል በመሆናቸው እነሱን ያላሳተፈ ማንኛውም የልማት ተግባር ውጤታማ ሊሆን አይችልም። በመሆኑም የሴቶችና የወንዶችን እኩልነት ማክበር ለአንድ ሀገር ለዕድገት መሠረታዊ ጉዳይ ነው።

ከታሪክ የወረሰነውን ሴቶችን በበታችነት የማየት አመለካከት ሊቀየር ይገባል። ሴቶች በአስተሳሰባቸው፣ በአዕምሮ ብቃታቸው፣ በፈጠራችሎቻቸውና በአመራር ሰጭነታቸው ከወንዶች አያንሱም።

መልመጃ 5

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩባቸው።

1. በቋንቋ የመጠቀም መብት ምን ምን ጉዳዮችን ያጠቃልላል?
2. ያለሴቶች ንቁ ተሳትፎ የተሟላ ልማት ማጣት የማይቻለው ሰምን ይመስላችኋል?

3.2.2 የሴቶች እኩል ተሳትፎ ለልማትና ለሀገር እድገት፣

- ሴቶች ከወንዶች እኩል እንዲሳተፉ መደረጉ ለሀገር ልማትና እድገት የሚያስገኘውን ጥቅም ግለፅ።

“ሴቶችና ቱሪዝም”

ለረጅም ዘመናት ምግብና መጠጥን ለቤተሰቦቻቸው አጣፍጦ የማዘጋጀቱ ሥራ በሴቶች ትክክል ላይ የወደቀ ሆኖ ቆይቷል። በተጨማሪም ለተለያዩ ጉዳዮች ከሩቅም ከቅርብም በእንግድነት ለሚመጡ የማሕበረሰቡ አባላት ተመሳሳይ አገልግሎት የመስጠቱን ልምድ አዳብረዋል። ቀስ በቀስም የውጭ ሀገራት እንግዶችን በተለያዩ አካባቢዎች ያለምንም ክፍያ አብልቶ፣ አጠጥቶና ማረፊያ ሰጥቶ የመሸገቱ ተግባር የሴቶች ድርሻ ሆኖ ቆይቷል።

ዘግይቶም ከውጭ የሚመጡትም ሆኑ የአገር ውስጥ ቱሪስቶች ገንዘብ ከፍለው የሚገለገሉባቸው ሆቴሎች መደበኛ ሥራ ሲጀምሩ ኃላፊነቱ ከሴቶች ጫንቃ አልወረደም። ይህ ሲጠቃለል በሀገራችን ለቱሪዝም መፀነስ፣ መወለድ፣ ማደግና መዳበር የሴቶች ሚና ከፍተኛ ነው ማለት ይቻላል።

በምግብና መጠጥ አዘገጃጀት ተግባር ከቅርብ ዓመታት ወዲህ ወንዶች መሳተፍ የጀመሩ ቢሆንም ከቆየው ልማዳዊ አሠራር ጀምሮ ሴቶች ቅድሚያውን ይዘው ይገኛሉ። ከዚህም በተጨማሪ ሴቶች የእጅ ጥበብ ውጤቶች በሆኑት በፈትል፣ በስፌት፣ በሸክላ ሥራ እና በመሳሰሉት ሥራዎቻቸው የስጦታና የመታሰቢያ መደብሮችን እያስፋፉ ይገኛሉ። ይህም ሀገራችን ከቱሪዝም ሴክተር ከፍተኛ ተጠቃሚ እንድትሆን እያደረጋት ነው። በመሆኑም ሴቶች ለቱሪዝም እድገት ከፍተኛ አስተዋፅኦ ማድረጋቸው፣ ዘርፉም ለሴቶች ሰፊ የሥራ ዕድል መፍጠሩ፣ በሀገራችን ብቻ ያልተወሰነ ዓለምአቀፋዊ ሐቅ ነው።

እቴጌ ጣይቱ የቱሪዝም የጀርባ አጥንት የሆነውን የሆቴል ሥራ በሀገራችን በመጀመር ግንባር ቀደምት በታይዳል። ከዚያ ወዲህም

የቱሪዝም ኢንዱስትሪ ከሀገራችን የኢኮኖሚ ዘርፎች አንዱ ሆኗል። ለዚህም ሴቶች በቱሪዝም መስክ በመቀጠርም ሆነ በኢንቨስትሜንት በመሠማራት ለኢንዱስትሪውና ለሀገራችን እድገት ከፍተኛ ሚና በመጫወት ላይ ይገኛሉ።

ምንጭ:- ቱሪዝም ኢንዱስ 5ኛ ዓመት ቁጥር 6 በክፍል የተወሰደ።

መልመጃ 6

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ፡፡

1. በምንባቡ መሠረት ሴቶች ለሀገራችን የቱሪዝም እድገት ያደረጉትን አስተዋፅኦ ዘርዘሩ።
2. በአካባቢያችሁ ሴቶች የተሰማሩባቸው የልማት መስኮችን ለንደኞቻችሁ ንገሯቸው።
3. የሴቶችን እኩልነት ማክበር ለሀገር ግንባታ ያለውን ጠቀሜታ በደብተራችሁ ላይ ዳፉ። ከዚያም አብረዋችሁ ከተቀመጡ ተማሪዎች ጋር ተወያዩበት።

ከቅርብ ዓመታት ወዲህ በሀገራችን እየተመዘገበ ባለው ልማትና ዕድገት ሴቶች ከፍተኛ አስተዋፅኦ በማበርከት ላይ ይገኛሉ። ነገር ግን በሃገራችን ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት መገንባት ከጀመረበት ጊዜ አንስቶ በቂ ባይባልም ብዙ ለውጦች ተመዝግበዋል። ለምሳሌ በትምህርት መስክ የሴት ተማሪዎች ተሳትፎ እያደገ መጥቷል። ከ1998-1999 ዓ.ም ድረስ ጥቅል የተማሪዎች የትምህርት ተሳትፎ የሚከተለውን ይመስላል።

ክፍል	የተማሪዎች ብዛት ከ1-8ኛ ክፍል		የሴት ተማሪዎች ቁጥር በመቶኛ /%/ በመቶኛ
	ወንድ	ሴት	
ትግራይ	456,336	446,343	100.0
አፋር	49,669	27,973	23.7
አማራ	1,863,387	1,767,140	90.5
አሮሚያ	2,939,750	2,336,970	84.3
ሶማሌ	157,429	94,962	23.8
ቤንሻንጉል ጉሙዝ	91,477	66,508	105.5
ደቡብ ብ.ብ.ሀ	1,676,866	1,326,424	85.0
ጋምቤላ	37,117	21,773	100.6
ሐረሪ	19,502	15,329	100.3
አዲስ አበባ	230,764	280,751	159.8
ድሬዳዋ	26,112	20,060	62.8
ድምር	7,548,409	6,404,233	84.8

ምንጭ:- ፌዴሬሽን ምክር ቤት ዓመታዊ መፅሔት ትምህርት ሚኒስቴርን ጠቅሶ ካቀረበው

መልመጃ 7

ከላይ የቀረበውን ሠንጠረዥ መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. የሴት ተማሪዎች ቁጥር በፐርሰንት ከፍተኛ የሆነበት የኢትዮጵያ ክፍል የቱ ነው? ዝቅተኛውስ? ልዩነቱ ምን ያህል ነው?
2. ይህንን ልዩነት ለማጥበብ ምን መደረግ አስበት ትሳሳችሁ?
3. በምትኖሩበት ክፍል የሴት ተማሪዎች ተሳትፎ ምን ይመስላል? የበለጠ ለማሳደግ ከእናንተ ምን ይጠበቃል?

ከላይ በተሰጠው መረጃ መሠረት የሴት ተማሪዎች ቁጥር በአንደኛ ደረጃ እያደገ መምጣቱን ያሳያል። ነገር ግን ይህ በቂ ነው ማለት አይደለም። በመሆኑም በቀጣይ የሴቶችን ተሳትፎ በትምህርትም ሆነ በሌሎች ዘርፎች ለማሳደግ ራሳቸው ሴቶች፣ ሕብረተሰቡና መንግሥት ኃላፊነት አለባቸው። ሴቶች የእኩልነት መብታቸው ከተከበረላቸውና ዕድሉ ከተሰጣቸው ከወንዶች ያላነሰ ብቃት እንዳላቸው በተለያዩ የሙያ መስኮች በመሠማራት አስመስክረዋል። ለዚህም ጉልህ ማስረጃው ከቅርብ ዓመታት ወዲህ በሀገራችንም ሆነ በሌሎች ሀገራት የሴቶች ተሳትፎ በሁሉም መስክ እየጎለበተ መምጣቱ ነው። ለምሳሌ በሀገራችን ሴቶች በአመራር ደረጃ በሚኒስትርነት፣ በአፈገባኤነት፣ በአምባሳደርነት፣ እየሰሩ ይገኛሉ። በሌሎችም ዘርፎች በኢንቨስትሜንት፣ በስፖርት፣ በትምህርትና በመሳሰሉት ክፍተኛ ሚና በመጫወት ላይ ይገኛሉ። ስለዚህ በሀገራችን ለሴቶች መብት መክበርና ለተሳትፎ አቸው መጠናከር ሁሉም ዜጋ ኃላፊነት አለበት። ወንድና ሴት በጋራ በመተሳሰብና በመተጋገዝ አብረው መሥራት ከቻሉ ውጤቱ አስተማማኝ ልማትና እድገት መሆኑ አያጠራጥርም።

3.3 የአካል ጉዳተኞች ሲኖሯቸው የሚገቡ መብቶች፤

ሥዕል 3.3 የአካል ጉዳተኞች ድጋፍ ካገኙ የተሰደዩ ሥራዎችን ማከናወን ይችላሉ።

- ከሥዕሎቹ የተገነዘባችሁትን ለንደኞቻችሁ ግለጹ።

“ሃሊማና ኤርኮ”

ሃሊማና ኤርኮ በፖሊዮ በሽታ ምክንያት ከልጅነታቸው ጀምሮ የአካል ጉዳተኞች ናቸው። ከዚህም የተነሳ ከሶታ ቦታ የሚንቀሳቀሱት በተሽከርካሪ ወንበር ነው። በዚህ ዓመት ሃሊማ የ7ኛ ክፍል ተማሪ ስትሆን ኤርኮ ደግሞ የ8ኛ ክፍል ተማሪ ነው። ይሁንና የሚማሩት ትምህርት ቤት ባለ አራት ፎቅ ህንጻ በማሠራት የቀድሞዎቹን መማሪያ ክፍሎች ቀይሯቸዋል።

በአዲሱ ህንጻ ምድር ባሉ ክፍሎች ውስጥ ከ1ኛ እስከ 4ኛ ክፍል ያሉ ተማሪዎች ተደልድለዋል። የ5ኛ እና የ6ኛ ክፍል ተማሪዎች ደግሞ በቀጣዮቹ የአንደኛና ሁለተኛ ፎቆች ላይ ባሉ የመማሪያ ክፍሎች ተመድበዋል። የ7ኛ እና የ8ኛ ክፍል ተማሪዎች ደግሞ በሶስተኛ እና በአራተኛ ፎቆች ላይ ባሉ ክፍሎች ውስጥ እንዲማሩ ተደረገ። ሃሊማና ኤርኮ ግን በትምህርት ቀናት የፎቆቹን ደረጃዎች በተሽከርካሪ ወንበር መውጣትና መውረድ አልቻሉም። በየጊዜው የሚረዳቸውን ሰው በማጣትም እጅግ ተቸገሩ። ስለሆነም አመቺ የመማሪያ ክፍሎች እንዲቀየሩላቸው ለትምህርት ቤቱ ጥያቄ አቀረቡ። ትምህርት ቤቱ ግን ከአቅሜ በላይ ነው በማለት ምንም ማድረግ እንደማይችል ገለጸላቸው። ጥያቄያቸውም ምላሽ ስላላገኘ እና ሌላ ትምህርት ቤት በአካባቢያቸው ባለመኖሩ ሃሊማና ኤርኮ ትምህርታቸውን ለማቋረጥ ተገደዱ።

መልመጃ 8

ከዚህ በላይ የቀረበውን ምንባብ መሠረት በማድረግ በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

- 1. ትምህርት ቤቱ ለሃሊማና ኤርኮ የሰጣቸው ምላሽ ተገቢ ነው ትላላችሁ? ስምን?
- 2. ትምህርት ቤቱ ምን ማድረግ ነበረበት?
- 3. በአካባቢያቸው ተመሳሳይ ችግር የደረሰባቸው የአካል ጉዳተኛ ተማሪዎች ታውቃላችሁ? ችግራቸው ተቃራኒባቸዋል? ሰወደፊቱ ከእናንተና ከሌሎች ምን ይጠበቃል?

የአካል ጉዳተኝነት ማንኛውም ሰው ሊያጋጥመው የሚችል አደጋ ሲሆን በተፈጥሮአዊ ወይም በሰው ሠራሽ ችግሮች ምክንያት ሊከሰት የሚችል ነው። የአካል ጉዳተኝነት አንድን ተግባር ወይም እንቅስቃሴ እንደ ሙሉ ጤናማ ሰው ሆኖ ማከናወን አለመቻል ነው። የአካል ጉዳተኝነትን ከሚያስከትሉ ተፈጥሮአዊ ችግሮች መካከል እንደ ፖሊዮ፣ የሥጋ ደዌ በሽታዎችና የምግብ እጥረት ይጠቀሳሉ። ሰው ሠራሽ ከሚባሉት የአካል ጉዳተኝነት ምክንያቶች መካከል የጤና አገልግሎት አናሳ መሆን፣ የንፅህና ጉድለት፣ አደጋ፣ ግጭቶችና ጦርነቶች ይጠቀሳሉ። በሀገራችን ውስጥ በብዙ ሺህ የሚቆጠሩ የአካል ጉዳተኞች ይገኛሉ። እነዚህም ወገኖች በተለያዩ የመንግሥትና የግል ተቋማት ውስጥ ሲገለሉና መድሎ ሲደርስባቸው ይታያል። ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ሁኔታዎች እየተሻሻሉ የመጡ ቢሆንም ገና ብዙ መሥራትና የሁሉንም ወገን ጥረት የሚጠይቅ ነው።

የአካል ጉዳተኞች በማንኛውም ሥፍራና ጊዜ ተገቢ የሆኑ እንክብካቤ ማግኘት ይገባቸዋል። ለምሳሌ በትምህርት ቤት ተስማሚ የመማሪያ ክፍል፣ የመማሪያ ቁሳቁስ፣ ፍቅር፣ እንክብካቤና ትኩረት ማግኘት አለባቸው። ለዚህም ተማሪዎች፣ መምህራንና የትምህርት ቤቱ ሠራተኞች በተቻለ መጠን ሊንከባከባቸው ይገባል።

የአካል ጉዳተኞች መብቶቻቸው በሕገመንግሥቱ እውቅና የተሰጣቸው ሲሆን እነደማንኛውም ሰው መስራት ይችላሉ። ከዚህም በተጨማሪ ድህነትን ለማሸነፍ በሚደረገው እንቅስቃሴ ውስጥም ከፍተኛ ተሳታፊ መሆንና በልማት ሥራ ውጤት ማስመዘገብ አያቅታቸውም።

መልመጃ 9

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

- 1. ከኢፌዴሪ ሕገመንግሥት አንቀጽ 41/5 በማንበብ መንግሥት አካል ጉዳተኞችን ለመርዳት ምን ምን ተግባራት ሲያከናውኑ እንደሚገባ ተወያዩ።
- 2. በትምህርት ቤት ደረጃ ለአካል ጉዳተኞች ሲደረጉ የሚገቡ ደጋፎች ምንድን ናቸው?

3.4 የሃይማኖት እኩልነት መከበር አስፈላጊ ጊነት፤

- የሃይማኖት እኩልነት መከበር አስፈላጊነቱን ግለጹ።

በሀገራችን ውስጥ የሚገኙ ሁሉም ሃይማኖቶች በሕገመንግሥቱ መሠረት እኩል ናቸው። እኩልነታቸው ከሚገለጹባቸው ጉዳዮች ውስጥ ማንኛውም ሰው በተናጠልም ሆነ በጋራ ሃይማኖትን መከተል፣ ማስተማርና ማስፋፋት ይችላል። ይህ ሲሆን ግን አንዱ የሌላውን ሃይማኖት ማን ቋሽሽና ማናናቅ አይችልም። ከዚህ ይልቅ በፍቅር፣ በመደጋገፍና በመከባበር ላይ የተመሠረተ እንቅስቃሴ ማድረግ ከሁሉም ይጠበቃል። በሀገራችን የረጅም ዘመን ታሪክ ውስጥ ሃይማኖቶች በአብሮነት ተቻችለው ኖረዋል፤ እየኖሩም ይገኛሉ። በመሆኑም የአብሮነትና የመቻቻል ባህላችን ተጠናክሮ መቀጠል ይገባዋል።

በሀገራችን በጋራ በመተባበርና በፍላጎት ሁሉም ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች አንድነት ፈጥረው እየኖሩ ነው። ይህ አንድነታቸው ቀጣይነት እንዲኖረው የሕዝቦች እሴቶቻቸው በእኩልነት መከበር አለባቸው። ምንም አድሎ ሳይደረግ ቋንቋቸው፣ ሃይማኖታቸውና ሌሎች ባህላዊ መገለጫዎቻቸው እኩል ከተከበሩላቸው በሕዝቦች መካከል ሰላምና መተሳሰብ ይስፋፋል።

ዜጎች የመሰላቸውን ሃይማኖት የመያዝ ነፃነታቸው የተጠበቀ ካልሆነ፣ መብታቸው የተሟላ አይሆንም። ሥርዓቱም አድሎአዊ ነው ማለት ነው። የዜጎች መብት የተገፈፈ፣ አድሎ የሚፈጸምበት ሁኔታ ካለ፣ በአንድ ወይም በሌላ መልኩ ሕብረተሰቡ መብቱ መረገጡ አይቀርም። የአንዱን ሃይማኖት ከፍ ሌላውን ሃይማኖት ዝቅ አድርጎ መመልከት የዲሞክራሲ ሥርዓት መገለጫ አይደለም።

☞ የአካል ጉዳተኞችን ሙከባከብ የዩቲዩም ዜጋ ግዴታ ነው።

የዲሞክራሲ ሥርዓት የበለጠ ይጠናክር ዘንድ ከዜጎች መብቶች ውስጥ አንዱ የሆነው የሃይማኖት እኩልነት መከበርና ሁሉም ዜጋ እምነቱን በነፃ ማራመድ መቻል አለበት። ስለሆነም የሃይማኖቶች የእኩልነት መብት መከበር የዲሞክራሲ ሥርዓት እንዳይናድ፣ የሕዝቦች ሰላም እንዳይናጋና የእድገት ተስፋ እንዳይጨልም ለማድረግ እጅግ ጠቃሚ ነው።

የሃይማኖቶች የእኩልነት መብት በተሟላ መንገድ ሲረጋገጥ የሚቻለው ሃይማኖትን በተመለከተ ዜጎች የጋራ አመለካከት ሲኖራቸው ነው። የጋራ አመለካከታቸውም እንዲዳብር ለሚከተሉት ጉዳዮች ልዩ ትኩረት መስጠት ተገቢ ይሆናል።

- ሀ. ለሌሎች ሃይማኖቶች እውቅና መስጠትና አለመግባባቶች ሲነሱም በውይይትና በሰላማዊ መንገድ ብቻ መፍታት፤
- ለ. አለመግባባቶችን በውይይትና በሰላማዊ መንገድ መፍታት ካልተቻለ በሕግ መሠረት ብቻ መፍታት፤
- ሐ. ሃይማኖት የግል መሆኑን በመረዳት የራስን እምነት በሌላው ላይ ለማስረጃ በማሰብ ለግጭት አለመነሳሳት፤
- መ. ግልጽነትና ተጠያቂነትን ማስፈን፤
- ሠ. በጋራ አብሮ ለመኖር የሃይማኖት ልዩነት እንቅፋት እንዳይሆን ሁልጊዜም መቻቻል፣ መከባበርና መተባበር፤
- ረ. ምንግዜም እራስን ለሕግ የበላይነት ማስገዛት ዋና ዋናዎቹ ናቸው።

መልመጃ 10

- በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።**
- 1. የሃይማኖት እኩልነት መከበር ለአንድ ሀገር ምን ምን ጥቅሞችን ያስገኛል?
  - 2. የሃይማኖት እኩልነት እንዲከበር ከያንዳንዱ ዜጋ ምን ይጠበቃል?

የምዕራፍ ማጠቃለያ

የብሔሮች የብሔረሰቦችና የሕዝቦች የእኩልነት መብት መከበሩ ስህገራችን ልማትና እድገት ወሳኝ ነው። እሁን በሀገራችን ውስጥ እየተገነባ ባለው የዲሞክራሲ ሥርዓት ውስጥ ሕዝቦች እኩል በመሆናቸው ከሀገራቸው ልማት እየተጠቀሙ ይገኛሉ።

በሀገራችን የእኩልነት መገሰጫ ከሆኑት መካከል ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች በቋንቋቸው መገልገላቸው፣ ሴቶች ባህሳዊ መገሰጫዎቻቸውን ማበልፀግ መቻላቸውና ሃይማኖታቸው በእኩልነት መከበሩ ተጠቃሽ ናቸው። ይህም በመሆኑ በእሁኑ ጊዜ በጋራ ሆነው የሀገራቱን ልማት ሰማፍጠን እንዲረባረቡ አስችሏቸዋል።

በዲሞክራሲ ሥርዓት ውስጥ ሰዎች ሴት ወይም ወንድ በመሆናቸው የፃታ ልዩነት ቢኖራቸውም መብቶቻቸው ግን በእኩል ደረጃ ይከበራላቸዋል። ሴት በተፈጥሮ ፃታዋ ብቻ የምታጣው መብት አይኖርም። ወንድ እንዲሁ ወንድ ሆኖ በመፈጠሩ ምክንያት ከሴት ያነሰ ወይም የበለጠ መብት ሊያገኝ አይገባውም።

የአካል ጉዳተኝነት በተፈጥሯዊ ወይም ሰው ሰራሽ ችግሮች ምክንያት የሚከሰት ነው። በሀገራችን ሰአካል ጉዳተኞች የሚደረገው ድጋፍ እጅግ አናሳ ሆኖ ቆይቷል። በቀጣይነት ግን በትምህርት ቤቶችም ሆነ በሴቶች ሥፍራዎች የአካል ጉዳተኞችን መደገፍ ስህገር ልማት እጅግ ጠቃሚ በመሆኑ ተጠናክሮ መቀጠል ይገባዋል።

የምዕራፍ ቁጥር ቃሳት

እኩልነት፣ በምንም ምክንያት መድሎ ሳይኖር ዕድሎችንና ጥቅሞችን በእኩል ማግኘትና ኃላፊነትን በእኩል መወጣት።

ብሔር፣ ብሔረሰብ፣ ሕዝብ፣ “ሰፊ ያለ የጋራ ጠባይ የሚያንጸባርቅ ባህል ወይም ተመሳሳይ ስምዶች ያሳቸው፣ ሲገባቡበት የሚችሉበት የጋራ ቋንቋ ያሳቸው፣ የጋራ ወይም የተዛመደ ሕልውና አለን ብለው የሚያምኑ፣ የሥነ-ስርዓት አንድነት ያሳቸውና በተያያዘ መልኩም ምድር የሚኖሩ ሕዝቦች።” (ኢፌዲሪ ህገ መንግሥት አንቀጽ 39/5።)

ቱሪዝም፣ በተለያዩ አካባቢዎች ለገብአዎችና ለመዝናናት ለሚመጡ ወገኖች የተለያዩ አገልግሎቶችና መስተንገዶች የሚደረጉበት የኢኮኖሚ ዘርፍ።

ቱሪስት፣ ለመዝናናት ወይም ለሌላ ሥራ የሚጓዝ ገብኚ።

ኢንቨስተር፣ ያለውን ሀብት ወይም ገንዘብ በአንድ የልማት ሥራ ላይ ያዋስ ግለሰብ ወይም ድርጅት።

የምዕራፍ የክስሳ ጥያቄዎች

ቀጥሎ የቀረቡትን የክሰሳ ጥያቄዎች በደብተራችሁ ላይ ገልብጣችሁ ሥሩ።

I የሚከተሉትን ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «እውነት» ትክክል ካሆኑ «ሀሰት» በማለት መልሱ።

1. በ1987 የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገመንግሥት ለብሔሮች፣ ለብሔረሰቦችና ለሕዝቦች የእኩልነት መብቶች ተገቢው ቦታ እስተሰጠውም።
2. በአካባቢያችን እየተከናወኑ የሚገኙትን የልማት ፕሮግራሞች ማስፈጸምና መጠበቅ ያለበት መንግሥት ብቻ ነው።
3. የሕዝቦች እኩልነት በሕገመንግሥቱ መከበሩ በሀገራችን ልማትና እድገት ለማምጣት ጠቃሚ ነው።
4. ሰሴቶችና ሰአካል ጉዳተኞች ትኩረትና እንክብካቤ መስጠት የሀገር እድገትን ያንታታል።

II በ “ለ” ሥር የተዘረዘሩትን በ“ሀ” ሥር ከተዘረዘሩት ጋር አዛምዱ።

ሀ

ለ

1. የእኩል ተጠቃሚነት አስመናር፤	ሀ. የወንድና የሴት እኩልነት።
2. የፆታ እኩልነት፤	ለ. አንድ ሰው ሲደርስበት የሚያስበው ግብ።
3. የአካል ጉዳተኝነት፤	ሐ. በተፈጥሮአዊ ወይም በሰው ሰራሽ ችግር የሚከሰት።
4. ራዕይ፤	መ. እድገት እንዳይመጣ የሚያደርግ።

III ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. ሀገራችን ውስጥ እየተተገበሩ ካሉ የእኩልነት መብቶች መካከል አንዱ፤
  - ሀ. የብሔሮች፣ የብሔረሰቦችና የሕዝቦች እኩልነት፤
  - ለ. የፆታ እኩልነት፤
  - ሐ. የቋንቋ፣ የባህል፣ የሀይማኖትና የሴቶች ባህሳዊ መገስጫዎች እኩልነት፤
  - መ. ሁሉም መልስ ነው።
2. ከሚከተሉት መካከል ስለ ሴቶች ትክክል የሆነው የቱ ነው?
  - ሀ. ሴቶች ከወንዶች እኩል እንዲሳተፉ ማድረግ ምንም ጥቅም የለውም፤
  - ለ. ያለ ሴቶች ተሳትፎ ልማትና ዕድገት ሲመጣ አይቻልም፤
  - ሐ. በማደግ ሳይ ባሉ ክልሎች የሴት ተማሪዎች ቁጥር ከወንዶች ይበልጣል፤
  - መ. ባለፉት ሥርዓቶች ሰሴቶች የሚሰጠው ግምት ከፍተኛ ነበር።
3. የአካል ጉዳተኝነትን ሲያስከትል የሚችለው?
  - ሀ. በሽታ፤
  - ለ. የምግብ ዕጥረት፤
  - ሐ. ግጭቶችና ጦርነቶች፤
  - መ. ሁሉም መልስ ናቸው።
4. ቀጥሎ ከተዘረዘሩት መካከል ስለ ቋንቋ ትክክል የሆነው የቱ ነው?
  - ሀ. አንዱ ቋንቋ ከሌላው ይበልጣል፤
  - ለ. ሁሉም ቋንቋዎች በመግባቢያነታቸው እኩል ናቸው፤
  - ሐ. ሴቶች ቋንቋዎችን መማርና ማወቅ ምንም ጥቅም አይሰጥም፤
  - መ. የቋንቋዎች እኩልነት ባይከበር የሚፈጠር ችግር የለም።

- 5. በሀገራችን የብሔሮች፣ የብሔረሰቦችና የሕዝቦች እኩልነት መከበሩ ምን ጥቅም ያስገኛል?
- ሀ. ቋንቋቸው፣ ባህሳቸውና ሃይማኖታቸውን መጠቀምና ማበልጸግ ያስችላቸዋል፤
- ለ. ክድህነትና ከኃላቀርነት ለመሳቀቅና በጋራ ለመሥራት ምቹ ሁኔታ ይፈጥራል፤
- ሐ. ፍትሐዊ የሀገር ሀብት ክፍፍል እንዲኖር በማድረግ ሰላምን ያጠናክራል፤
- መ. ሁሉም መልስ ናቸው።

IV የሚከተሉትን ክፍት ቦታዎች በትክክለኛ ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ።

- 1. ቋንቋ፣ ባህልና ሃይማኖት የሴሰው -----የሰም።
- 2. በኢትዮጵያ በኃላቀር ስማዶች በአብዛኛው የሚጠቀት-----ናቸው።
- 3. ማንኛውም የኢትዮጵያ ብሔር፣ ብሔረሰብና ሕዝብ በቋንቋው የመናገር፣ የመጻፍና ቋንቋውን የማሳደግ -----እሰው።

V የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ።

- 1. የብሔሮች፣ የብሔረሰቦችንና የሕዝቦችን እኩልነትና የእኩል ተጠቃሚነት መብቶችን ማክበር የሚያስገኘውን ጥቅም ግለጹ።
- 2. በትምህርት ቤት ውስጥ ሰሌዳችንና ሰሕገህ ጉዳተኞች ሲደረግላቸው የሚገቡ እንክብካቤዎችን ግለጹ።

ምዕራፍ ስራት

ፍትሃዊነት

የምዕራፍ ዓላማዎች፣ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ተምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፤

- በተለያዩ ቦታዎች የሚፈጸሙ አድራሻዎች አሠራሮችን ትረጂያዎሽ/ትረጂያለህ።
- በአካባቢያችሁ የሚገኙ ማህበራዊ ተቋማትን አስፈላጊነት ትገነዘቡ/ትገነዘባለሁ።
- የማህበራዊ ተቋማት አሠራሮች ከአድራሻዎቹና ፍትሃዊ ሲሆኑ እንደሚገቡ ትረጂያዎሽ /ትረጂያለህ።

4.1 አድራሻዎች አሠራሮች፤

4.1.1 በአካባቢያችሁ የሚታዩ የልዩ ልዩ አድራሻዎች አሠራሮች ተግባራት፤

- አድራሻዎች አሠራር ማለት ምን ማለት ነው?

ከታች የተዘረዘሩት ተግባራት አድራሻዎች መሆናቸውን ወይም አለመሆናቸውን ለይታችሁ ምክንያታችሁን ግለጹ።

1. መምህሩ ጎበዝ ለሚሏቸው ተማሪዎች የፈተና ውጤት ማስተካከያ አደረጉ።
2. ሀኪሙ በሚሠሩበት ሆስፒታል ልጃቸው ቅድሚያ ህክምና እንዲያገኝ አደረጉ።
3. የቀበሌ መታወቂያ ሊወስዱ ተራ ከሚጠብቁት ለአዛውንቶች ቅድሚያ ተሰጠ።
4. በተመሳሳይ ጥፋት በሕግ ቁጥጥር ሥር ከሞሉት መካከል ዳኛው ጎረቤታቸውን በነፃ አሰናበቱ።
5. አብዱ ከንደኞቹ ጋር እንዲጫወት ሲፈቀድ ለት መሪማ ቤት እንድታጸዱ ታዘዘች።

“ኔልሰን ማንዴላ” /ክፍል አንድ/

በዓለማችን ከፍተኛ ክብር እና ዝና ካገኙ ጥቂት ሰዎች መካከል ኔልሰን ማንዴላ በቀዳሚነት ይጠራሉ። ማንዴላ በአንድ ጠባብ ክፍል ውስጥ 27 ዓመታትን በእስር አሳልፈዋል። ማንዴላ ለረጅም ዓመታት ለእስር የተዳረጉት ወንጀል ፈጽመው አይደለም። ይልቁንም በሀገራቸው የነበረውን አድራሻ አሰራር በግልፅ በመቃወማቸው ነበር።

በዘመኑ ደቡብ አፍሪካዊ ጥቁር ሕዝቦች በጥቂት ነጮች አገዛዝ ከፍተኛ በደል ይደርስባቸው ነበር። ከተፈጸሙ መድሎዎች መካከል የሚከተሉት በምሳሌነት የሚጠቀሱ ናቸው።

ምዕሰ 4.1 ኔልሰን ማንዴላ

ተወላጅ የአፍሪካ ሕዝቦች ለም መሬታቸውን ተቀምተዋል። የእርሻ፣ የመኖሪያ እና የንግድ ቦታዎች እንዲኖራቸው ፈፅሞ አይፈቀድም ነበር። በመንግሥት አስተዳደር ውስጥ መሳተፍ ለጥቁሮች በሕግ የተከለከለ ነበር። ጥቁር ሕዝቦች ነጮችን ለማገልገል የተፈጠሩ ናቸው ተብሎም ይታመን ነበር። ስለዚህ ተወላጅ የአፍሪካ ሕዝቦች የሚፈለጉት ለቤት አገልጋይነትና ለጉልበት ሠራተኝነት ብቻ ነበር። ነጮች በተሞሉ ከተሞች ሲኖሩ ጥቁር አፍሪካዊያን ግን በትንንሽ ስፍራዎች እንዲኖሩ ይደረግ ነበር።

እነዚህንና ሌሎች አስከፊ በደሎችን የተቃወሙ ለከፍተኛ እስር እና እንግልት ተዳርገዋል። አድራሻዎች ሥርዓቱን በአደባባይ የተቃወሙ ህጻናት ሳይቀሩ የተጨፈጨፉበት ወቅትም ነበር። በሌላ በኩል ግን ይህን አድራሻ አሠራር የሚቃወሙትን የሚያንገላቱ፣ የሚያስሩ፣ የሚደብድቡ፣ የሚገሉ ወዘተ... ይሸለሙ እና ይሾሙ ነበር።

ማንዴላ ለረጅም አመታት ለእስር የተዳረጉት ይህን ዓይነቱን ሥርዓት ለዓለም ሕብረተሰብ በማጋለጣቸውና የሕዝብ ተቃውሞን በማስተባበራቸው ነው። ከ27 ዓመታት በኋላ ማንዴላ ከእስር ተፈተው የመጀመሪያው ጥቁር የደቡብ አፍሪካ መሪ ሆነው ተመረጡ። በሥልጣናቸው ዘመን ምን ዓይነት እርምጃዎችን ይወስዱ ይሆን?

መልመጃ 1

በምንባቡ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ከጸ-ሁፋ ውስጥ በደቡብ አፍሪካ የተፈጸሙ አድራጊዎች አሰራሮችን ዘርዘሩ።
2. የነጻነትን ማንዴላ ተግባር ትክክል ነበር ወይ? እንዴት?
3. ከማንዴላ ተግባር ምን ትማራሳችሁ?
4. ማንዴላ የሀገር መሪ ሲሆኑ አድራጊዎች አሰራሮችን ለማስወገድ ምን ዓይነት እርምጃ መውሰድ ይገባቸዋል ትላላችሁ?

አድራጊዎች አሰራር የፍትሕ ተቃራኒ ከሆኑት አሰራሮች አንዱ ነው። አድራጊዎች አሰራሮች በማንኛውም የሕይወት እንቅስቃሴ ውስጥ ሊከሰቱ ይችላሉ። አድራጊዎች አሰራሮች በተለያዩ አካባቢዎች ማለትም በትምህርት ቤት፣ በጫወታ ቦታዎች፣ በቀበሌ፣ በፍትሕና ማሕበራዊ ተቋማት ወዘተ... ይፈጸማል። በተለያዩ አካባቢዎች የሚፈጸሙ አድራጊዎች አሰራሮች ምክንያታቸው እንደዚሁ የተለያዩ ሊሆን ይችላል።

አድራጊዎች አሰራሮች ሰዎችን እኩል ባለማየት እና በሰዎች መካከል ልዩነት የሚፈጥሩ ተግባራትን በመፈጸም ይገለጻል። ይህም የሚሆነው ሰዎች ኃላፊነታቸውን ሲወጡ ዝምድናን፣ ጋብቻን፣ ኃይላትን ወዘተ መሠረት አድርጎ ተገቢ ያልሆኑ ድርጊቶችን ሲያከናውኑ ነው። ሰዎች አንዳንዴም በዘር፣ በቋንቋ፣ በሃይማኖት፣ በጾታ እና በፖለቲካ አመለካከት ላይ ተመስርተው አድሎ ይፈጸማሉ። ሥልጣንን መከታ በማድረግ የሚፈጸሙ ተገቢ ያልሆኑ ድርጊቶች ሁሉ አድራጊዎች ተግባራት ናቸው።

አድራጊዎች አሰራሮች ልማዳዊ በሆነ ኋላቀር አመለካከትም የተነሳ ሲፈጸሙ ይስተዋላል። ለዚህ ጥሩ ምሳሌ የሚሆነው በሴት ሕጻናት ላይ የሚፈጸሙ ድርጊቶች ናቸው። በሀገራችን ሕብረተሰቡ ሴት ሕጻናት ከወንዶች እኩል የትምህርት እድል አይሰጣቸውም። በሴት ውስጥ የሥራ ጫናም ከወንዶች ይልቅ በሴት ልጆች ትክክል ላይ ይወድቃል። ስለዚህ ሴት ልጆች ከወንዶች እኩል የተፈጥሮ ችሎታቸውን የሚያዳብሩበትና ራሳቸውን የሚያሻሽሉበት መንገድ የተነፈጉ ናቸው።

መልመጃ 2

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. አድራጊዎች አሰራሮችን ለመከላከል ምን ዓይነት እርምጃዎች መውሰድ አስባቸው ብላችሁ ታስባላችሁ?
2. በአካባቢያችሁ አድሎአዊ ናቸው የምትሏቸውን ድርጊቶች ዘርዘሩ።
3. አድሎአዊ አሰራሮች በማን ይፈጸማሉ? ለእያንዳንዱ ሶስት፣ ሶስት ምሳሌዎችን ዘርዘሩ።
  - ሀ. በግሰሰብ፣
  - ሰ. በመንግስት ተቋማት፣
  - ሐ. በሌሎች አካላት፣

4.2 ማሕበራዊ ተቋማት፤

4.2.1 በአካባቢያችሁ የሚገኙ ማህበራዊ አገልግሎት ሰጪ ተቋማት የሚያሳዩት አሰራር ብቃትና ፍትሐዊነት፤

- በአካባቢያችሁ በጣም ጥሩ ትምህርት ቤት ነው የሚባለው የትኛው ነው? ጥሩ ያሰኙትን ምክንያቶች ዘርዘሩ።
- በአካባቢያችሁ ከሚገኙ ሌሎች ማሕበራዊ ተቋማት መካከል መልካም አገልግሎት ይሰጣል የሚባለውን በመለየት መልካም ያሰኙትን ሥራዎች ዘርዘሩ።

ማሕበራዊ ተቋማት ያለምንም ልዩነት ለሁሉም ዜጎች እኩል አገልግሎት የመስጠት ኃላፊነት አለባቸው። ተቋማቱ ተገቢ አገልግሎት ለመስጠት ሁለት ጉዳዮችን ሊያሟሉ ይገባል። አንደኛው ፍትሐዊነት ሲሆን ሁለተኛው ጉዳይ ብቃትን የተላበሰ አሰራር መኖር ነው። የማህበራዊ ተቋማት አገልግሎት ፍትሐዊነት የተላበሰ መሆን አለበት ሲባል ከቦታ ቦታ ልዩነት ሳይደረግ የተመጣጠነ ስርጭት መኖር ነው። በሌላ በኩል ማሕበራዊ ተቋማት ፍትሐዊነት የሚገለጸው ዜጎች ያለምንም ልዩነት ማግኘት የሚገባቸውን አገልግሎቶች ከተቋማቱ ማግኘት ሲችሉ ነው። የማሕበራዊ ተቋማትን ብቃት የሚገለጸው ተቋማቱ አስፈላጊ በሆኑ የሰው ኃይልና መሳሪያዎች የተደራጁ ሲሆኑ፣ የተቋማቱ ሠራተኞች የሙያ ብቃት ሲላበሱ፣ የሥራ ሰዓትን እና የተቋማቱን ኃላፊነትና ንብረት በአግባቡ ለሥራው ማዋልዋና የብቃት መመዘኛ ነጥቦች ናቸው።

የቡድን ሥራ 1

ከንደኞቻችሁ ጋር በመሆን በአካባቢያችሁ የሚገኙትን ማህበራዊ ተቋማትን አገልግሎት አሰጣጥ ሁኔታ በሚከተለው መስፈርት በመዳሰስ ከታች የተዘረዘሩትን ጥያቄዎች ሥሩ።

1. የትኛው ተቋም የተሻለ ነው?
  - ሀ. የሥራ ሰዓት አካባቢ _____
  - ለ. በቂ ባለሙያዎች መኖር _____
  - ሐ. የሥራ ሰዓትን ለሥራ ማዋል _____
  - መ. የበቂ መሣሪያዎች መኖር _____
2. በአጠቃላይ ውጤት የትኛው ተቋም በፍትሐዊነትም ሆነ በብቃት ከሌሎች የተሻለ ነው?
3. የምትኖሩበት አካባቢ ከሌሎች አገራዊ አካባቢዎች አካባቢዎች አካባቢ ሲነፃፀር የማህበራዊ ተቋማት ፍትሐዊነትና ብቃት ምን ደረጃ ላይ እንዳለ ግለፅ።

የቡድን ሥራ 2

ሀገራችን ድሀ ከሚያሰኝት ጉዳዮች መካከል አንዱ የማህበራዊ ተቋማት በበቂ መጠን በሁሉም ቦታዎች አስመዘገባቸው ነው። ስለዚህ የማህበራዊ ተቋማትን ሥርዓት በማስተካከል ሂደት ምን ዓይነት አስተዋፅኦ ለማበርከት ታስባላችሁ?

4.3 የመብት መጣስና የፍትሕ መንደፍ መንስኤዎች፤

ሰዎች ለምን የሌሎች መብት የመጣስ ድርጊቶችን ይፈፀማሉ? መብት የመጣስ አሠራር ለመፈፀሙ ምክንያት ናቸው የምትሏቸውን ነጥቦች ዘርዝሩ።

የተቋማት ዘርዘር	የስራ መከበር		በቂ ባለሙያ መኖር		ልዩነት /አድራሻ/ አስማሳየት		የአስፈላጊ መሣሪያዎች መኖር		የሥራ ሰዓትን በአግባቡ መጠቀም	
	ጥሩ	ደካማ	ጥሩ	ደካማ	ደካማ	ጥሩ	ደካማ	ጥሩ	ደካማ	ጥሩ
1. ቀበሌ										
2. ትምህርት ቤት										
3. ጤና ጣቢያ										
4. ግብርና ጣቢያ										

"አቶ ንጉሱ የከተማ ሹሙ"

አቶ ንጉሱ የአንዲት ትንሽ ከተማ የማዘጋጃ ቤት ሹም ናቸው። በከተማዋ የልማት ሥራዎች ላይ ለመሳተፍ ለሚፈልጉ ማዘጋጃ ቤቱ የተለያዩ ድጋፎችን ያደርጋል። ለምሳሌ ያህልም ማዘጋጃ ቤቱ እንዳላቸው የገንዘብ መጠን ለባለሀብቶች በቂ የግንባታ ቦታዎችን ያመቻቻል። በባለሀብቶቹ የሚፈለጉ ቦታዎች የሚሰጡት በአቶ ንጉሱ በሚመራ ኮሚቴ ነው። ኮሚቴው በቂ ጥናት ካደረገ በኋላ ሕግን መሠረት በማድረግ ማንንም በማይጎዳ መልኩ በቀረቡ የቦታ ጥያቄዎች ላይ ውሳኔዎችን ያሳልፋል።

ነገር ግን በአንድ ወቅት አቶ ንጉሱ በኮሚቴ ላይ ወሰን ሦስት ተከታታይ የቀበሌ ቤቶችን ኢንሽሽት ስተር ነኝ ለሚሉት ለባለቤታቸው ወንድም እንዲሰጥ ወሰነ። በቤቶቹ ውስጥ ለረጅም ጊዜያት ነዋሪ የነበሩት ግለሰቦች ቤቶቻቸው ለሌላ መሰጠቱን ያወቁት በአካባቢያቸው የግንባታ እቃ ሲራገፍ ነው።

ጉዳዩን ለኮሚቴውም ሆነ ለከተማ ሹሙ ለማቅረብ ያደረጉት ሙከራ አልተሳካም። ኃላፊዎቹ ሥራ ላይ ናቸው በሚል የሚያስተናግዳቸው አላገኙም። ነገር ግን በመጡባቸው ቀናት ሁሉ

ኃላፊዎቹ ወደ ቢሮዎች ሲገቡና ሲወጡ ያስተውሉ ነበር።

ከብዙ ጊዜ መመላለስ በኋላ ለአቶ ንጉሱም ሆነ ለኮሚቴው ጉዳዩን ቢያስረዱም ምንም መልስ አላገኙም። ይባስ ብሎ አቶ ንጉሱ አካባቢያቸው ለግንባታ ስለሚፈለግ በአስር ቀናት ውስጥ ቤታቸውን እንዲለቁ በተላላኪያቸው በኩል መልእክት አስተላለፉ። ባለጉዳዮቹም ምንም የምናደርገው ነገር የለም በሚል የሚመጣውን መጠበቅ ጀመሩ።

መልመጃ 3

በምንባቡ መሰረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ፍትሕ ተጓደኝነት ብላችሁ ታስባላችሁ? የተጓደኞችን የፍትሕ ድርጊቶች ጥቀሱ።
2. ሰባሰብቱ የተሰጡት ቤቶች የእናንተ ቢሆኑ እናንተም ሆነ ቤተሰቦቻችሁ ምን ማድረግ አስባችሁ?
3. የኮሚቴው ዝምታ ተገቢ ነበር ትላላችሁ?
4. በዚህ ጥፋት ውስጥ ሥልጣኑን ያሰገባብ የተጠቀመው ማንው? ያልተጠቀመውስ ማንው?

ለፍትህ መጓደልና ለመብት መጣስ የሚከተሉት ነጥቦች በቀዳሚነት ይጠቀሳሉ፡፡

ሀ. የዜጎችን መብቶች አለማክበር፤ ዜጎች የተለያዩ መብቶች አሏቸው፡፡ ለምሳሌ በነጻነት የመኖር፣ የመማር፣ አቅማቸው በሚፈቀደው የሥራ መስኮች የመሰማ ራት፣ በመረጡት የፖለቲካ ፓርቲ አባል የመሆን፣ ወዘተ... ጉዳዮች የሚጠቀሱ ናቸው፡፡ የዜጎች መብቶች እንዲጣሱ ከሚያደርጉት ጉዳዮች መካከል የፍትሕ አለመከበር አንዱ ነው፡፡ ይህ ማለት ደግሞ የሕብረተሰቡን ሕግ ወይም ሥርዓት አለማክበር ማለት ነው፡፡

ፍትሕ የዜጎችን መብቶች ማስከበሪያ ዋና መሳሪያ ነው፡፡ በሀገር ላይ ፍትሐዊ አሰራር ችግር ካጋጠመው የዜጎች መብቶች ይጣሳሉ፡፡ የዚህ ዓይነት ሁኔታዎች እንዳይከሰቱ የአንድ ሀገር የፍትሕ ሥርዓት በግል ሰቦች ሆነ በመንግሥት አካላት ሊከበር ይገባል፡፡

ለ. የተሰጠ የሕዝብና የመንግሥት ይህንን ኃላፊነት ለሥራ አገልግሎት ማዋል ተገቢ ሲሆን ሥልጣንን ከገደብ በላይ መጠቀም ግን አግባብ አይደለም፡፡ ስለዚህ የመንግሥትንና የሕዝብን ሥልጣን አላግባብ መገልገል የፍትሕ መጓደል እና የመብት ጥሰትን ያስከትላል፡፡

ሐ. ዜጎችን በእኩልነት መንፈስ አለማስተናገድ፤ በሰዎች መካከል የጎላ ምክንያታዊ ልዩነት ከሌለ በስተቀር እኩል አገልግሎት ማግኘት የሚገባቸው ሰዎች በእኩል የመስተናገድ መብት አላቸው፡፡ ለምሳሌ አንድ ዓይነት ጥፋት ያጠፉ ሰዎችን ተመሳሳይ ቅጣት መስጠት ተገቢ ይሆናል፡፡ ነገር ግን በሰዎች መካከል በሚደረገው የአገልግሎት አሰጣጥ ተገቢ ያልሆኑ ልዩነቶችን በመፍጠር የሚሠሩ ድርጊቶች ለመብት መጣስና ለፍትሕ መጓደል መንስኤ ይሆናሉ፡፡

መልመጃ 4

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ፡፡

1. የመብት መጣስና የፍትሕ መጓደል ድርጊቶች በማን ይፈጸማሉ?
2. እስካሁን ካጋጠማችሁ ወይም ካደኙት /ክቴሌቪዥን፣ ከራዲዮ፣ ወይም ከሕክምና ወዘተ.../ መብትን የሚጥሱ ተግባራት ናቸው የምትሏቸውን ድርጊቶች አብራሩ፡፡

3. 'መብት እንዲከበር የሌሎችን መብት አክብር' በሚለው አባባል ትስማማላችሁ? ስምን?
4. የዜጎችን መብት ማክበርና ማስከበር አሰጣጥ የምትሏቸውን አካላት ዘርዘሩ፡፡

4.4 ፍትሕ እንዲኖር የሚያስፈልጉ ሁኔታዎች፤

- በትምህርት ቤት እና በመማሪያ ክፍላችሁ ፍትሕ እንዲሰፍን የሚያስፈልጉ ሁኔታዎች ምንድን ናቸው?
- ፍትሕ የተጓደለበት እና መብቱ የተጣሰ ሰው ምን ማድረግ አለበት?

እስሰን ማንዲላ፣ /ክፍል ሁለት/

ማንዴላ ከእሥር ከተፈቱ በኋላ በደቡብ አፍሪካ የመጀመሪያው ጥቁር መሪ ሆነው ተመረጡ፡፡ ወደ ሥልጣን እንደመጡም በእሳቸው የሚመራው መንግሥት ፍትሕን የሚያሰፍኑ ተከታታይ እርምጃዎችን ወሰደ፡፡ ከእርምጃዎች መካከል የሚከተሉት ይጠቀሳሉ፡፡

- አድላዊ የሆኑ ማናቸውም ሕጎች እንዲሰረዙ ተደረገ፡፡
- ሁሉም ደቡብ አፍሪካዊ እኩል የዜግነት መብት እንዳለው ተደነገገ፡፡
- ነጮችና ጥቁሮች በአንድ ትምህርት ቤት መማር፣ በተመሳሳይ ጤና ማእከሎች መገልገል ጀመሩ፡፡
- ስፖርታዊ እና መዝናኛ ቦታዎች፣ ወዘተ... በእኩል ሁሉንም ማገልገል ጀመሩ፡፡
- ፍትሕ ለረጅም ጊዜ ተነፍገው የነበሩት ጥቁር ሕዝቦች በመንግሥት መሥሪያ ቤቶች ተቀጥረው እና ተመድበው መሥራት ጀመሩ፡፡
- በሀገራቸው ጉዳዮች ላይ በነጻነት የመሳተፍ መብታቸው ተረጋገጠ፡፡
- በገጠርና በከተማ የሚገኙ የአስተዳደር፣ የፀጥታ እና የፍትሕ ተቋማት ሁሉንም ሕብረተሰብ ያለአድሎ በእኩል የሚያስተናግዱ ሆነው ተዋቀሩ፡፡

በአጠቃላይ በነጭና ጥቁር ሕዝቦች መካከል ለዘመናት የነበረው የጥላቻና የበቀል ስሜቶች መቀነስ ጀመሩ፡፡ በሀገሪቱም ሠላምና ፀጥታ መስፈን ጀመረ፡፡ ሠላምና ፀጥታም ለእድገትና ለብልፅግና መሠረት መሆኑ ታወቀ፡፡ ማንዴላ ለረጅም ጊዜ የቆየውን የመድሎ ሥርዓት በዕናት በመታገላቸው እና በመሪነት ዘመናቸው በወሰዱቸው ፍትሐዊ እርምጃዎች የዓለማችን ታዋቂ ሰው ለመሆን በቁ፡፡

መልመጃ 5

1. የምንባቡ መሠረት ፍትሕን ለማስፈን የተወሰዱትን እርምጃዎች ዘርዘሩ።
2. በአንድን ሀገር ፍትሕ ለማስፈን ምን ዓይነት እርምጃዎች ሲወሰዱ ይገባል?
3. በፁሁፍ ላይ ተመሥርታችሁ የፍትሕን ጠቀሜታ ዘርዘሩ።
4. የሚከተሉት ነጥቦች ለፍትሕ መስፈን ያሳዩትን ጠቀሜታ ገለጹ።
  - ሥነምግባር፣
  - የሕግ የበላይነት፣
  - ዲሞክራሲ፣
  - እኩልነት።

ፍትሐዊነት እንዲሰፍን ከሚያስፈልጉ ተግባራት መካከል የሚከተሉት በዋናነት ይጠቀሳሉ።

ሀ. ፍትሐዊ አሠራሮችን ተግባራዊ ማድረግ፣ በተለያዩ ደረጃዎች የሚገኙ የመንግሥት ተቋማት አገልግሎት አሰጣጣቸው ፍትሐዊነትን የተከተለ መሆን ይኖርበታል። በቀበሌ፣ በወረዳ፣ ወዘተ... የሚገኙ የመንግሥት ተቋማት ሁሉንም ዜጋ በእኩል የሚያስተናግዱ መሆን አለባቸው።

ለ. የአካባቢ የፍትሕ አካላት በተሰጠ ሥልጣንና ሕግ ብቻ መሥራት፣ በተለያዩ ደረጃዎች የሚገኙ የፍትሕ አካላት የሚዋቀሩት የሕብረተሰቡን ሰላምና ደህንነት ለማስጠበቅ ነው። ስለዚህ እነዚህ አካላት ኃላፊነታቸውን ሲወጡ ሕግን መሠረት አድርገው መሆን ይኖርበታል። የሚወጡ ሕጎችና ደንቦች የሕዝቡን ጥቅምና ፍላጎት እንዲያስከብሩ ሆነው የተዘጋጁ መሆን አለባቸው።

ሐ. ዜጎች ፍትሕ የማግኘት መብታቸውን መጠቀም፣ ዜጎች በግል የሚደርስባቸውን በደል ለሚመለከታቸው የፍትሕ አካላት በማቅረብ ተገቢ መፍትሄ እንዲሰጣቸው መጠየቅ ይኖርባቸዋል። ከዚህም በላይ በዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ውስጥ አንድ ዜጋ በራሱ ላይ ስለሚደርሰው በደል ብቻ ሳይሆን በሌሎችም ላይ የደረሱ አድልዎ ድርጊቶችን መቃወም ይኖርበታል።

መ. መብትን ለማስከበርና ፍትሕን ለማግኘት የተነሳሽነት ስሜት መኖር፣ የመብት መጣስንና የፍትሕ መጓደልን ከሚያስከትሉት ጉዳዮች መካከል ዜጎች መብታቸውን ለማስከበር እና ፍትሕን ለማግኘት ያላቸው ተነሳሽነት አናሳ መሆን ነው። ዜጎች የደረሰባቸውን የመብት መጣስም ሆነ የፍትሕ መጓደል ድርጊቶችን ለማስወገድ የራሳቸውን ጥረት ሊያደርጉ ይገባል። በዚህም አድሎአዊ አሠራሮችን እንዳይከሰቱ ከመታገል ባሻገር ጉዳዩን ለሚመለከተው የፍትሕ ተቋም የማቅረብ ወይም የማሳወቅ ልምድንም ሊያሳለብቱ ይገባል።

መልመጃ 6

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. እናንተም ሆናችሁ ቋንቋዎችዎ የደረሰን አደራዊ ድርጊቶች በማሳወቅ ተገቢ ፍትሕ ለማግኘት ያደረጋችሁት ጥረትን በምሳሌነት አቅርቡ።
2. ቤተሰቦቻችሁ መብትን ለማስከበር ያደረጓቸው ጥረቶች በመጠየቅ ዘርዘሩ።
3. በትምህርት ቤታችሁ ፍትሕን በማስከበሩ ሂደት ያሳችሁን ኃላፊነቶች ዘርዘሩ።

ሥዕል 4.2 ግብር መክፈል የዜግነት ግዴታ ነው።

4.5 ግብር

4.5.1 ግብር መቼና እንዴት ተጀመረ

- መንግሥት ለዜጎች የጋራ ጥቅም የሚውሉ ጉዳዮችን ማሟላት የሚቻለው ከየት ከሚገኝ ገንዘብ ነው?

«የካድጃ ዘገባ»

ከድጃና ጓደኞቿ ሰሞኑን በግብር “ታሪካዊ አመጣጥ እና የግብር ዓይነቶች” ላይ ሪፖርት እንዲያቀርቡ የቡድን ስራ ተሰጥቷቸዋል። ቤተሰቦቻቸውንና ባለሙያዎችን በመጠየቅ ያዘጋጁት ዘገባ በሚከተለው ሁኔታ ተቀናብሯል።

“የግብር ታሪካዊ አመጣጥ” /ክፍል አንድ/

“የግብር ታሪካዊ አመጣጥ ከመንግሥት መፈጠር ጋር የተያያዘ ነው። በተለያዩ የዓለም ክፍሎች የተመሠረቱ ጥንታዊ መንግሥታት ከሕብረተሰብ የሚሰበሰቡት ግብር ዋና የገቢ ምንጫቸው ነበር። ለምሳሌ ያህል ከዛሬ ሶስት ሺህ ዓመታት በፊት የነበሩት የግሪክ እና የግብፅ ጥንታዊ መንግሥታት ከሚያስተዳድሩት ሕዝብ ግብር ይሰበሰቡ ነበር።

በእኛም ሀገር በጥንት ዘመን የነበሩት መንግሥታት ዋና የገቢ ምንጭ ከሕዝቡ በንብረትና በገንዘብ የሚሰበሰቡት ግብር ነበር። ነገር ግን በሀገራችን በሕግ ተደንግጎ ግብር መክፈል የተጀመረው ከ15ኛው ምዕተ ዓመት ከአጼ ወይም ንጉሥ ዘርዐያዕቆብ ዘመን ጀምሮ ነው።”

መልመጃ 7

- በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።**
1. የግብር አመጣጥ ስምን ከመንግሥት መመሥረት ጋር ተያያዘ?
  2. በሀገራችን ግብርን መሰብሰብ መቼ ተጀመረ?
  3. ሰዎች ግብርን መክፈል መቼ ጀመሩ?

“የካድጃ ዘገባ” /ክፍል ሁለት/

ግብርን መክፈል ለምን ተጀመረ?

“ሰዎች በአንድ አካባቢ ለመኖር የአካባቢያቸው ሠላምና ፀጥታ ሊከበሩላቸው ይገባል። ከውጪ የሚመጣ ጥቃትን ለመከላከል በጋራ የተደራጀ ኃይል አስፈላጊ ነው። ለዚህም የሕብረተሰቡ የእርስ በእርስ ትስስር ጠንካራ መሆን አለበት። ሊያጋጥሙ የሚችሉ ጥቃቶችን ለመከላከል እና ሕብረተሰቡን ለማስተዳደር መንግሥት የሚባል አካል ተፈጠረ። እነዚህን ኃላፊነቶች በአግባቡ ለመወጣት እና ሌሎች የዜጎችን የጋራ ጉዳዮች ለማሟላት መንግሥት ከዜጎቹ የገንዘብ፣ የጉልበትና የንብረት ድጋፍ ማግኘት አስፈላጊ ሆነ። አብዛኛውን ጊዜ ዜጎች ለመንግሥታቸው የሚከፍሉት ክፍያ ግብር

በመባል ይጠራ ጀመር።”

ከላይ ከነካድጃ ሪፖርት እንደተረዳችሁት ግብር ሰዎች በአንድ ላይ ተደራጅተው በአንድ መንግሥት ሥር መተዳደር ከጀመሩበት ጊዜ ጀምሮ የተጀመረ ጉዳይ ነው።

ከዚያ ጊዜ ጀምሮ መንግሥት ከሚያስተዳድረው ሕብረተሰብ ግብርን ይሰበስብ እንደነበር ተብራርቷል። ስለዚህ ከዚያ ጀምሮ ግብር የመንግሥታት ዋና የገቢ ምንጭ ሆኖ ማገልገል ጀመረ።

ከግብር የሚገኘው ገቢ የሕብረተሰቡን የጋራ ጥቅሞች ማስጠበቂያ መሣሪያ ሆኖ ማገልገል ጀመረ። ለምሳሌ ጥቃትን መከላከል እና ውስጣዊ ሠላምና ፀጥታን ማስከበር የተቻለው ከግብር በሚሰበሰብ ገንዘብ እና ሀብት ነበር።

መልመጃ 8

- የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።**
1. በዓለማችን የሚገኙ ጥንታዊ መንግሥታት ከግብር የሚሰበሰቡትን ንብረትና ገንዘብ ስምን ተግባራት ያውስታል?
  2. ሰዎች ግብርን መክፈል የጀመረበት በምትኩ ምን ሰማግነት አስበው ነው?

4.5.2 ግብር የሚሰበሰብባቸው የገቢ ዓይነቶች፣

- በጥንት ዘመን ሰዎች ለመንግሥታቸው የሚከፍሉት ግብር ዓይነቶችን ዘርዝሩ።

“የካድጃ ዘገባ” /ክፍል ሦስት/

የካድጃ ክፍል ሦስት ሪፖርት በግብር ዓይነቶች ላይ ያተኮረ ነበር። ከዚህ በታች በሁለት ክፍሎች ተከፍሎ ቀርቧል።

“የግብር ዓይነቶች ጥንትና በአሁኑ ዘመን”

ሀ. በጥንት ዘመን፣ “በጥንት ዘመን የነበሩ መንግሥታት ግብርን ከተለያዩ የገቢ ዓይነቶች ይሰበስቡ ነበር። አብዛኛው ጊዜ ግብር በገንዘብ እና ከምርት ውጤቶች የሚገኝ ቢሆንም አንዳንድ ጊዜ ሰዎች የጉልበት አገልግሎት በመስጠት የግብር ግዴታቸውን ይወጣሉ። ከጊዜ በኋላም ግብርን በኃይልና በተፅእኖ የማስከፈል አሠራርም እየተስፋፋ መጣ።

በዚህ መሠረት የግብር አከፋፈሉ ፍትሐዊነት የጎደለው መሆን ጀመረ። ለምሳሌ ግብርን ከአቅማቸው በላይ የሚከፍሉ እንዳሉ ሁሉ ከግብር ነፃ የሚሆኑ ነበሩ። በይበልጥ ሀብትና ሥልጣን ያላቸው የግብር ክፍያ አይመለከታቸውም ነበር። ከግብር የሚገኘው ገቢ ለሕዝቦች የጋራ ጥቅም መዋሉ ቀርቶ ሥልጣን ላይ ላሉ ለጥቂቶች መንደላቀቂያ መዋል ጀመረ።”

ለ. በአሁኑ ጊዜ ግብር የሚሰበሰብባቸው የገቢ ዓይነቶች፣ “የግብር አሰባሰብ ሁኔታ ከጊዜ ወደ ጊዜ እየተለዋወጠ የሚሄድ ነው። የሚሰበሰበው የግብር ምንጮች ከዘመን ዘመን እና ከመንግሥት መንግሥት እንደዚሁም ከሀገር ሀገር ይለያያሉ። በዴሞክራሲያዊ ሥርዓት የግብር አሰባሰብ የተሻሻለ ደረጃ ላይ ይገኛል። ግብር ለማን፣ ለምን ተግባር እና ከምን ከምን ገቢዎች እንደሚሰበሰቡ በሕግና በደንብ ተለይተው ይዘረዘራሉ።” ከሪፖርቱ እንደምትረዱት ግብር የሚሰበሰቡ ባቸው የገቢ ዓይነቶች ከጊዜ ወደ ጊዜ እየተለዋወጡ የሚሄዱ ናቸው። ለምሳሌ በጥንት ዘመን ግብር በገንዘብ ብቻ የሚከፈል አልነበረም። ከተለያዩ የምርት ውጤቶች እና የጉልበት አገልግሎት በመስጠት ዜጎች የሚጠበቅባቸውን የግብር ግዴታዎች ይወጡ ነበር። በአሁኑ ወቅት ግብር የሚሰበሰበው በገንዘብ ሲሆን የአሰባሰብ ሥርዓትና ሂደት የተሻሻለበት ደረጃ ላይ ይገኛል። ግብርም ከተለያዩ የገቢ ዓይነቶች ይሰበሰባል። ግብር በአሁኑ ወቅት በሀገራችን ከቀድሞ ጊዜያት በተሻለ ከተለያዩ ምንጮች ወይም አካባቢዎች ይሰበሰባል።

ዋና ዋና የግብር መሠረቶች ወይም ዓይነቶች የሚከተሉት ናቸው። ከግብርና፣ ከተለያዩ የንግድ ሥራዎች፣ ከደመወዝ፣ ከፋብሪካዎች እና ከማእድን ሀብቶች፣ ከአርብቶ አደሩ፣ ከሌሎችም የአገልግሎት ዘርፎች ለምሳሌ ቱሪዝምና ሆቴሎች ወዘተ... ዋና ዋናዎቹ የግብር መሠረቶች ናቸው።

መልመጃ 9

- ? የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።
1. በየሀገሮች ያለው የግብር ክፍያዎች ተመሳሳይ ናቸው ብላችሁ ትገምታላችሁ? ስምን?
2. ከሚከተሉት ውስጥ ቤተሰቦቻችሁ ግብር የሚከፍሩት?

- ከፍላጎታቸውን የሕግግሎት ዓይነቶች ዘርዘረ።
• ከእርሻ መሬት፣
• ከንግድ፣
• ከደመወዝ፣
• ከመኖሪያ ቤት፣
• ከቦታ ይዞታ፣
• ከገበያ ቦታ፣
• ከቴሌቪዥን፣
• ከስልክ ቀፎ፣
• ከመብራት ቅጣጊ፣
• ከእንስሳት ልማት።

4.5.3 ግብርን በሀብት መክፈል የዜግነት ግዴታ ነው።

- ግብርን መክፈል ለምን የዜጎች ግዴታ ሆነ?
• ዜጎች ግብርን ለመክፈል ምን ዓይነት ሥነምግባር ሊኖራቸው ይገባል።

ግብር በፍቃደኝነት እና በፍላጎት መክፈል ያለበት የዜግነት ግዴታ ነው። በዴሞክራሲ ሥርዓት ግብር መክፈል እንደ እዳ ተደርጎ አይወሰድም። ግብር ለጋራ ልማት የሚውል ከዜጎች የሚሰበሰብ ገቢ ነው። የተለያዩ አገልግሎት ሰጪ ተቋማትንና መንገድን ለመገንባት፣ ለብሄራዊ ደህንነት የሚውል ገንዘብ ለማግኘት የሚያስችል ሥርዓት እንደሆነ ሕብረተሰቡ ይገነዘባል።

በዚህም መሠረት ግብር መክፈል የዜግነት ግዴታ መሆኑን በመረዳት ዜጎች የሚጠበቅ ባቸውን ግብር በወቅቱ መክፈል ይገባቸዋል። በልማት በገፉ ሀገሮች ግብርን በወቅቱ አለመክፈል በሕግ የሚያስቀጣ ድርጊት ነው። ከዚህ በተጨማሪም ይህ ዓይነቱ ተግባር በሕብረተሰቡ ዘንድ አስነዋሪ ተደርጎ ስለሚታይ መልካም ስምን ያጎድፋል። ስለዚህ የግብር መጠን ለመወሰን ይረዳ ዘንድ ዜጎች ስለገቢያቸው ሁኔታ እውነተኛ መረጃ በመስጠት አስፈላጊ ጊዜ ግብር መክፈል ይጠበቅባቸዋል።

መልመጃ 10

- ? በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።
1. ዜጎች ግብርን በሕግ ባይከፈሉ ምን ዓይነት ትግሮች ሊከሰቱ ይችላሉ?
2. በጥንት ጊዜ የነበረው የግብር ዓላማ በአሁኑ ወቅት ካለው በምን ይለያል?

የምዕራፍ ማጠቃለያ

አድጋዊ አሰራሮች በተለያዩ ጊዜያትና ቦታዎች ይፈጸማሉ። ከትንሽ እስከ ትልቅ ባሉ አገልግሎት መስጫ ቦታዎችም በየጊዜው ሲከሰቱ ይስተዋላሉ። የሚፈጠሩ አድጋዊ አሰራሮች ምክንያቶቻቸው የተለያዩ ናቸው። እነዚህ ሁሉ አድጋዊ አሰራሮች የሚፈጸሙት በሰዎች አማካኝነት ሲሆን ይህን ለማስወገድ ዜጎች ማንኛውንም አድጋዊ አሰራሮች ከመፈጸም መቆጠብ ይኖርባቸዋል። ተፈጻሚው ሲያገኘም ሲቃወሟቸው ይገባል።

አድጋዊ አሰራሮችን ለመከላከል ሌላው መሠራት ያለበት ተግባር የማሕበራዊ ተቋማትን በሰው ኃይልና በቁሳቁስ ማደረጃት እና ያላቸውን ሥርጭት እንዲስተካከል ማድረግ ተገቢ ነው። ለዚህም ሁሉም የሕብረተሰብ ክፍል ተገቢውን ድጋፍና ትብብር ለመገንገሥት አካላት ማበርከት ይጠበቅበታል።

ለዜጎች መብት መጣስና ሰፍትሕ መጻደል ምክንያት ከሚሆኑት ጉዳዮች መካከል የዜጎችን መብት አስማክበር፣ የተሰጠ የሕዝብ ሥልጣንን ያሳግባብ መገልገል እና ዜጎችን በአኩልነት አስማስተናገድ ናቸው። ለዚህ ፍትሕን በዘላቂነት በህብረተሰብ ውስጥ ለማስፈን ፍትሐዊ አሰራሮችን ተግባራዊ ማድረግ፣ የፍትሕ አካላት በተሰጣቸው ሥልጣን መሠረት አገልግሎት እንዲሰጡ ማስቻልና፣ ዜጎችም ፍትህ የማግኘት መብታቸውን የመጠቀም ተነሳሽነት ለሚታቸው እንዲገቡ ማድረግ ይገባል።

በሌላ በኩል ዜጎች የሚጠበቅባቸውን ግብር በወቅቱ መክፈል የዜግነት ግዴታ መሆኑን ማወቅ ይገባቸዋል። ለዚህም በግብር አሰባሰቡ ሂደት ዜጎች ገቢያቸውን አስመልክቶ ለመገንገሥት የሚሰጡት መረጃ በሀቅ እና በእውነት ላይ የተመሠረተ መሆን አለበት።

የምዕራፍ ቁጥር ቃላት

በደስ፡ ተገቢ ያልሆነ ገጂ ደርጊት።

ሕግ፡ ሕዝቦች ተስማምተው የተቀበሉት የመተዳደሪያ ሥርዓት።

ደንብ፡ ማን ምን እንደሚሠራ፣ እንዴት እንደሚሠራ የሚያመሳክት መመሪያ።

ብሄራዊ ደህንነት፡ ሀገራዊ የሠላም ሁኔታ።

የተደራጀ ኃይል፡ ማንኛውንም ዓላማ ለማሳካት ሕብረት ፈጥሮ የሚገኝ ኃይል።

ነገሥታት፡ በሕዝቦች ሳይመረጡ በቤተሰብ ውርስ እየተፈራረቁ ሕዝብን የሚገዙ ግሰሰቦች፣ ዘውዳዊ ሥርዓት።

ባለሀብት፡ በተለያዩ ዘርፎች ሀብታቸውን ለስማት የሚያውሱ ሰዎች፣ ቡድኖች ወዘተ....።

የምዕራፍ የክሰሳ ጥያቄዎች

ቀጥሎ የቀረቡትን የክሰሳ ጥያቄዎች በደብተራችሁ ላይ ገልብጣችሁ ሥሩ።

I የሚከተሉት ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «እውነት» ትክክል ካልሆኑ «ሀሰት» ብላችሁ መልሱ።

1. ማሕበራዊ ተቋማት በተሟሉበት አካባቢ ፍትሐዊ አሠራሮች ተግባራዊ ይሆናሉ።
2. የአንድ ተቋም ብቃት የሚረጋገጠው በቂ መሣሪያዎች ከተሟሉለት ብቻ ነው።
3. አልፎ አልፎ አድጊዊ አሠራሮች መፈፀም ተገቢ ነው።
4. በዴሞክራሲ ሥርዓት ውስጥ ግብርን መክፈል የዜጎች ግዴታ ነው።
5. በተለያዩ ቦታዎች የሚፈፀሙ አድጊዊ አሠራሮች መንስኤዎቻቸው ተመሳሳይ ናቸው።

II በ “ለ” ሥር የተዘረዘሩትን በ “ሀ” ሥር ከተዘረዘሩት ጋር አዛምዱ።

<u>ሀ</u>	<u>ለ</u>
1. በትውውቅና በዘምድና መሥራት	ሀ. የብቃት ችግር
2. የዜግነት ግዴታ	ለ. ፍትሕን ማስፈኛ መንገድ
3. አስፈላጊ መሳሪያዎች አስመናገር	ሐ. መደብ
4. በሀሰተኛ መረጃ ላይ ተመስርቶ ፍርድ መስጠት	መ. የፍትሕ መንደጥ
5. ሕግን ማክበር	ሰ. ግብር መክፈል
	ረ. ማሕበራዊ ተቋማት

III ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. የግብር ፍትሐዊነት የሚገለፀው ከሚከተሉት ድርጊቶች በአንዱ ነው።
 ሀ. ዜጎች እንደገቢያቸው መጠን ሲከፍሉ፤
 ሰ. ሁሉም ዜጎች አኩሪ መጠን ያሰው ክፍያ ሲከፍሉ፤
 ሐ. የሀገር መሪዎች ከግብር ክፍያ ነፃ ሲሆኑ፤
 መ. ሀ እና ሰ መልስ ናቸው።
2. ከሚከተሉት መካከል የግብር ምንጭ የሆነው የቱ ነው?
 ሀ. እርሻ፤ ሐ. ንግድ፤
 ሰ. ደመወዝ፤ መ. ሁሉም መልስ ናቸው።
3. አድጊዊ አሠራሮች ሲፈፀሙ የሚችሉ አካባቢዎች የትኞቹ ናቸው?
 ሀ. ቀበሌ፤ ሐ. ት/ቤቶች፤
 ሰ. የፍትሕ ተቋማት፤ መ. ሁሉም መልስ ናቸው።
4. ሰፍትሕ መጣስ መንስኤ የማይሆነው የቱ ነው?
 ሀ. በገንዘብና በጥቅማጥቅም መሥራት፤ ሐ. ፍትሕን ማንደጥ፤
 ሰ. ሥልጣንን ያሳግብብ መጠቀም፤ መ. የሰዎችን መብት ማክበር።
5. የሰዎች መብቶች እንዲከበሩ ምን መደረግ አስበት?
 ሀ. በሕግ መጠቀም፤ ሐ. ፍትሕን ማስፈን፤
 ሰ. በጉልበት መብትን ማስከበር፤ መ. «ሀ» እና «ሐ» መልስ ናቸው።

IV የሚከተሉትን ክፍት ቦታዎች በትክክለኛ ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ።

1. ዜጎች ከገቢያቸው አንፃር ስመንግሥታቸው የሚከፍሉት ክፍያ _____ በመባል ይታወቃል።
2. አገልግሎት ሰጪ ተቋማት ስሕተተኛነት የሚሰጡት አገልግሎት _____ ሲሆን ይገባል።

V የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ።

1. ትምህርት ቤት ውስጥ ፍትሐዊ አሠራሮች እንዲሰጡ ከአደንዳንዳችሁ የሚጠበቁ ኃላፊነቶችን ዘርዘሩ።
2. አድጊዊ አሠራሮችን ለመከላከል መሠራት ያሰባችሁን ተግባራት ዘርዘሩ።

ምዕራፍ ስምሰት

የሀገር ፍቅር

የምዕራፍ ዓላማዎች፡ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ተምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፤

- የሀገር ፍቅር መገለጫዎችን ትገነዘባለህ/ትገነዘቢያለሽ።
- የሀገርን ታሪክ ማወቅ ለሀገር ፍቅር መገልበት ያለውን ጠቀሜታ ትገነዘባለህ/ትገነዘቢያለሽ።
- የባንድ ፈቃድ አገልግሎት ዓላማን ትረዳለህ/ትረጃለሽ።
- ዜግነት የሚገኝባቸውን መንገዶች ታውቃለህ/ታውቁያለሽ።

5.1 የሀገር ፍቅር፤

5.1.1 ለሀገር ፍቅር መገልበት የማይስፈልጉ ሁኔታዎች፤

ባለ ብዙ ቋንቋ - ባለ ብዙ ዜማ፤
 አኩሪ ታሪካችን - በዓለም የሚሰማ፤
 የዕድገት ጎዳናችን - መንገዱ የሰፋ፤
 የሰላም ሕዝቦች ነን - ባለ ብሩህ ተስፋ።
 ባንድ እንደሚበሩ - የሰላም ርግቦች፤
 ባለ ብዙ ቀለም-ህብርነን-ውብ ሕዝቦች፤
 ኢትዮጵያ ልጆችሽ - ቃል እንገባለን፤
 ለዕድገትሽ ልንሰራ - ላብና ደም ከፍለን።
 (ከህብረ ብሔር መጽሐፍት፡ህዳር 2000.ዓ.ም)

- ከዚህ በላይ የቀረበው ግጥም ምን ምን ይዘቶች እንዳሉት ግለፅ።
- በግጥሙ ውስጥ ህብረ ብሔራዊነት የተገለፀው እንዴት ነው?

የተማሪዎች ክርክር፤

የአድዋ ድል ትምህርት ቤት ተማሪዎች በየዎስት ወሩ የክርክር ፕሮግራም አላቸው። የዚህ ወር ተከራካሪዎች የስድስተኛ “ሀ”፣ “ለ” እና “ሐ” ክፍል ተማሪዎች ናቸው። ለመከራከሪያነት የተሰጠው ርዕስም፡ “ለሀገር ፍቅር መከራከሪያ የሚያስፈልጉ ሁኔታዎች”

የሚል ነው። የስድስተኛ “ሀ” ክፍልን ወክለው የሚከራከሩት ኤልሳቤጥና ዳንኤል ናቸው። እነዚህ ሁለት ተማሪዎች ለመከራከሪያነት የመረጡት ርዕስ፡ “የሀገር ፍቅርን ለማግለጫ የግልና የቡድን መብቶች መከበር አለባቸው” የሚል ነው። በዚህ ርዕስ ዙሪያ ምን ምን ነጥቦችን ቢጠቃቅሱ በክርክሩ ሊያሸንፉ እንደሚችሉ ከክፍል ዓይነቶቻቸው ጋር እየተመካከሩ ነው።

የስድስተኛ “ለ” ክፍልን ወክለው የሚከራከሩት ሐሊማና ዘሪሁን ናቸው። እነዚህ ሁለት ተማሪዎች የሚከራከሩበት ርዕስ “የሀገር ፍቅርን ለማግለጫ አድሎአዊ አሠራር ሊወገድ ይገባል” የሚል ነው። የክፍል ዓይነቶቻቸውም የሚከተሉትን ነጥቦች ለመከራከሪያነት እንዲያቀርቡ ምክር ሰጥተዋቸዋል።

- ሀ. በሀገሪቱ የፍትሕ አሰጣጥ ዙሪያ አድሎአዊ አሠራር ጎልቶ ከታየ ዜጎች ለሀገራቸው የሚኖራቸው ፍቅር አናሳ ይሆናል።
- ለ. በሴቶችና በወንዶች መካከል የትምህርትና የሥራ ዕድል ለማግኘት አድልዎ ከተደረገ ለሀገራችን የሚኖረን ፍቅር ይቀንሳል።
- ሐ. ሰው ሁሉ በተፈጥሮው እኩል ስለሆነ ለህፃናት፣ ለአረጋጊዎች ወይም ለሴቶች የተለየ ጥበቃና እንክብካቤ ሊደረግ አይገባም።

የስድስተኛ “ሐ” ክፍልን ወክለው የሚከራከሩት አበባየሆሽና አህመድ ናቸው። አበባየሆሽና አህመድ የሚከራከሩበት ርዕስ፡ “የአካባቢንና የሀገርን ታሪክ ማወቅ ለሀገር ፍቅር ስሜት መገልጫ ያግዛል” የሚል ነው። አበባየሆሽና አህመድ የመከራከሪያቸውን ነጥብ የከፈሉት በሚከተሉት ሦስት ንዑሳን ርዕሶች ዙሪያ ነው።

1. የሀገር ፍቅር ስሜት ማደግ የሚጀምረው የቤተሰብን ታሪክ በማጥናትና በሚገባ በማወቅ ነው።
2. በአካባቢያችን ላሉ ልዩ ልዩ የታሪካዊ መገለጫዎችና ለብሔሮችና ብሔረሰቦች ባህሎች ልዩ ትኩረት ስንሰጥ የሀገር ፍቅር ስሜታችን ያብባል።
3. ለሀገራችን አኩሪ የሕዝቦች ታሪክ በቂ ዕውቀት ሲኖረን የሀገር ፍቅር ስሜታችን ፅኑ መሠረት ይኖረዋል።

መልመጃ 1

በምንባቡ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ሕጻናትና ዳንኤል ክርክረን ማሸነፍ እንዲችሉ በርዕሱ ዙሪያ ምን ነጥቦችን እንዲያነሱ ትመክሯችዋለችሁ?
2. ሐሲማና ዘረቤን ያደኛቸው ለመከራከሪያ በሰጧቸው ክህ-ሐ በተጠቀሱት ነጥቦች ላይ ትስማማላችሁ? ተወያይበት።
3. አበባዊሆሽና አህመድ ማንሳት የሚገባቸውን ዝርዝር ነጥቦች በተመሰከተ ከክፍል ያደኛቸው ጋር በቡድን ተወያይታችሁ አጭር የጻፉ ሁኔ ሪፖርት ለመምህራችሁ አቅርቡ።

የሀገር ፍቅር ስሜት የሚጎለብተው የእያንዳንዱን ዜጋ የግልና የቡድን መብቱ ከአድላዊነት በጸዳ መልኩ ሲከበርለት ነው። የብሔሮችና የብሔረሰቦች መብት ሳይሸራረፍ ሲከበር፣ የሕግ የበላይነት ሲሰፍን፣ ጠንክሮ መማርና መሥራት የዜጎች ባህል ሲሆን የሀገር ፍቅር ስሜት ከፍ ይላል።

ነገር ግን የዜጎች መብት ሳይከበር የሀገሪቱን መልክዓ ምድር ማፍቀርና መውደድ ብቻ በራሱ ትርጉም አይኖረውም። አድላዊ አሠራር በሰፊነብት ማሕበረሰብ ውስጥ የሀገር ፍቅር ስሜት ከመገልበት ይልቅ የደበዘዘ ይሆናል። ሀገርን ከማንኛውም አደጋ መከላከልና ራስንም ሆነ ሀገርን ከሚጎዱ ጉዳዮች መጠበቅ ሀገሩን የሚወድ ዜጋ መገለጫ ነው።

መልመጃ 2

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያይ።

1. መልክዓ ምድርን ማድነቅ ብቻ በዋነኛነት የሀገር ፍቅር መገለጫ ሲሆን አይቻልም የሚባለው ስምንድን ነው?
2. አድላዊነት የሚይታደበት የሕዝቦች መፈቃቀርና መከባበር ውጤቱ ምን ሲሆን ይችላል?
3. እናንተስ ሀገራችሁን መውደዳችሁን የምትገልጹት ምን በማድረግ ነው?

5.2 ጉጂና አፍራሽ ተገባራት፤
5.2.1 ስጋራ ንብረቶች እንክብካቤ አስማድረግ፤

- የጋራ መገልገያ ንብረቶች የሚባሉት ምንድን ናቸው?

አርአያነት ያለው ተገባር፤

የዕውቀት ፋና ትምህርት ቤት፣ “የሀገር ፍቅር” በሚል ስያሜ የሚታወቅ ክብብ አለው። የትምህርት ቤቱ “የሀገር ፍቅር ክብብ” አባላት መምህራንና ተማሪዎች ናቸው። የክብቡ አባላት በየጊዜው በሚያደርጉት አርአያነት ያለው እንቅስቃሴ ዩኒቤፍ (የተባበሩት መንግሥታት የህፃናት መርጃ ድርጅት) ከሚባል ዓለም አቀፍ ድርጅት ልዩ ሽልማት ሊያገኙ ችለዋል። በቅርቡ በትምህርት ቤታቸው ግቢ ውስጥ ያዘጋጁት ልዩ ዐውደ ርዕይ ብዙ ተመልካቾችን አስደንቋል። ዝግጅቱ የቀረበው በዓመታዊ የትምህርት ቤቱ በዓል ላይ ስለነበር በርካታ ወላጆች ተገኝተው ነበር። ዝግጅቱ የቀረበው በሦስት ክፍሎች ተከፋፍሎ ሲሆን የዝግጅቱ ይዘትም የሚከተለውን ይመስላል። የመጀመሪያው ክፍል ትርጉሙ የቀረበው በትምህርት ቤቱ ቤተ መጻሕፍት ውስጥ ነው። የቤተ መጻሕፍቱን ዋና በር ሲገቡ የተቀዳደዱና ስዕሎቻቸው ከውስጥ ተቆጭቆ የተወሰዱ በርካታ መጻሕፍት ይታያሉ። በግርግዳውም ላይ “ትውልድ ይፍረደን” የሚል ጽሑፍ ተጽፏል።

ሥዕል 5.1 የተገነጠሱና የተቀዳደዱ መጻሕፍት

በሁለተኛው ክፍል ውስጥ በግዴላሽነት የተሰባበሩ ወንበሮች፣ ጥቁር ሰሌዳዎች፣ ዴሞክራሲያዊ የቤተ መከራ ዕቃዎች ተሰብስበዋል። በግድግዳውም ላይ “በግዴላሽነት የተገደቡና የተሰባበሩ የጋራ መገልገያዎቻችን” የሚል ጽሑፍ ይነበባል።

ሥዕል 5.2 በግዴላሽነት የተገደቡና የተሰባበሩ የጋራ መገልገያዎቻችን

በሦስተኛው የትርጓሜ ማሳያ ክፍል ተማሪዎች በጫጭቀው የጣሏቸው ደብተሮች፣ የገነፈሉ እስክሪቢቶችና ቁርጥራጭ እርሳሶች ተሰብስበው ይታያሉ። በግርግዳውም ላይ “ከዚህ ውስጥ ያንተ/ቺ የትኛው ነው?” የሚል ጽሑፍ ተጽፏል።

ሥዕል 5.3 የገነፈሱና የተሰባበሩ እስክሪቶችና እርሳሶች

ዝግጅቶቹ ተጠናቀው ጎብኚ እንግዶቹ ከየክፍሎቹ ሲወጡ በራፍ ላይ በቆሙ አስተናጋጅ ተማሪዎች አማካይነት አነስተኛ ካርድ ታደላቸው። በካርዶቹ ላይ የተጻፈው ጽሑፍ እንዲህ የሚል ነው። “እኛስ አንዴ በግዴላሽነት ተፈርዶብናል፤ ለቀሪዎቹ መጻሕፍትና የመማሪያ መሣሪያዎች እንክብካቤ እንዲደረግላቸው አደራችንን አስተላልፋልን።”

መልመጃ 3

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ከላይ የቀረበው «የሀገር ፍቅር ክብብ» አባላት ምሳሌያዊ ትርጓሜ ምን ስሜት አሳደረገችሁ?
2. እናንተስ የትምህርት ቤታችሁን የጋራ መገልገያዎች እንዴት ነው የምትይዙት?

በትምህርት ቤት ውስጥ ያሉ የጋራ መገልገያ መሣሪያዎች ለመማር ማስተማሩ ሂደት በጣም ወሳኝ ናቸው። ሀገራችን ካላት ውስን ሃብት ተቆንጥሮ ለትምህርት ቤቶች የጋራ መገልገያ እንዲሆኑ የሚሟሉት መሣሪያዎች በጥንቃቄ መያዝ ይገባቸዋል። የመማሪያ ወንበሮች ከጥንቃቄ ጉድለት የተነሣ ቢሠበሩ ጉዳቱ የተማሪው ነው። የክፍል ወለሉ ቢቆፋፍር የጤና ጉዳት የሚያስከትለው በራሱ በተማሪውና በመምህሩ ላይ ነው። የጋራና የግል መገልገያ

መሣሪያዎች ጥንቃቄ በጎደለበት ሁኔታ መያዝ ጉዳቱ ከራስ አልፎ የሚጎዳው ቤተሰብንና ሀገርን ስለሆነ እያንዳንዱ ዜጋ ሃላፊነት አለበት።

የቡድን ሥራ 3

ጉዳት እንዳይደርስባቸው ጥንቃቄ ሊደረግባቸው የሚገቡ የትምህርት ቤታችሁን የጋራ መገልገያ ንብረቶችን በመዘርዘር እንዴት ሊጠበቁ እንደሚገባቸው በቡድን ተወያይታችሁ ለመምህራችሁ የጽሁፍ ሪፖርት አቅርቡ።

5.2.2 ቆሻሻን በየቦታው መጣል፣ በመፀደጃ ቤት በአግባቡ ያለመጠቀምና ግዴላሽነት፣

- ቆሻሻን በየቦታው መጣልና በመፀደጃ ቤት ባግባቡ ያለመጠቀም ምን ጉዳይ ሊያስከትል ይችላል?

የንፁህ መንደር ክንውኖች፣

የንፁህ መንደር ወጣቶች በፈቃደኝነት ተሰብስበው የስካውት ቡድን አቋቁመዋል። የስካውት ቡድኑ አሥራ ሁለት አባላት ያሉት ሲሆን ዋና ሥራቸውም የአካባቢያቸውን ጽዳት ማስጠበቅ ነው። ለወጣቶቹ ሙሉ የደንብ ልብስ አዘጋጅቶ የሰጣቸው የቀበሌአቸው ጽ/ቤት ነው። ወጣቶቹ ራሳቸውን በተራ ደል ድለው በመኖሪያ ሰፈራቸው አካባቢ እየተሟሟ አካባቢያቸውን ያፀዳሉ፣ የጽዳቱንም ሁኔታ ይከታተላሉ። የውሃ መውረጃ ቦይ እንዳይደፈን፣ የሰፈሩ ወጣቶች የመጫወቻ ሜዳ እንዳይቆሸሽ በጥብቅ ይቆጣጠራሉ።

ነዋሪው ኅብረተሰብ ቆሻሻ በየቦታው እንዳይጥል ትምህርት ይሰጣሉ፣ ልዩ ልዩ ጽሑፎችንና ፖስተሮችንም በመለጠፍ ይቀሰቅሳሉ። እነርሱም ምሳሌ በመሆን ሠርተው ያሠራሉ። በአካባቢያቸው ከለጠፏቸው ጽሑፎች መካከልም፣

- “ቆሻሻ የሚያቆሽሽው ራስን ነው!”
- “እኔና ቆሻሻ አንገናኝም!”
- “ሰፈራ በዕዳነቱ ይታወቅ!”

“መፀደጃ ቤቴ ንፁህ ነው”
“ግዴላሽነት በሰፈራ አይታወቅም!” የሚሉት ይገኙበታል።

ስካውቶቹ ባሉበት ሰፈር ቆሻሻ የሚደፉ ወይንም በየመንገዱ የሚያዝረከረኩ ሰዎች አይታዩም። የጋራ መፀደጃ ቤቶቹን ንፁህና የማይጠብቅና በግዴላሽነት ለአካባቢው ነዋሪዎች ጤንነት ጎጂ የሆነ ተግባር ሲፈፅም የተገኘ ሰው አካባቢው በመረጣቸው ዳኞች ቅጣት ይወሰንበታል።

የስካውት አባላቱን ሥራ የሚተችና ሥራው እንዳይሠራ እንቅፋት የሚሆን ማንኛውም ሰው በተመረጡት ዳኞች ቅጣትና ግሣዔ ይደርስበታል። በዚህም ምክንያት የቆሻሻ መጣያ የነበሩ ሥፍራዎች የጓሮ አትክልት ማልሚያ ሆነዋል። የቆሻሻ መጣያ ገንዳዎችና የመፀደጃ ቤቶቹም በንፁህና ሊጠበቁ ችለዋል። ይህን በመሰለው አርአያነት ያለው የወጣቶቹ ተግባርም መንደሩ “ንፁህ” የሚል ስያሜ አግኝቷል።

መልመጃ 4

በምንባቡ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. የንፁህ መንደር ስካውቶች ተግባር ምን ትምህርት እንደሰጣችሁ ሰንደፍቻቸው አካፍሏቸው።
2. የአካባቢያችሁ የፅዳት ሁኔታ ምን ይመስላል?
3. እንደ ንፁህ መንደር ስካውቶች በእናንተስ አንባቢ ምሳሌ የሆኑ ወጣቶች አሉ?

ሥዕል 5.4 ቆሻሻ ባግባቡ ካልተወገደ ሰጤና ጠንቅ ይፈጥራል።

ሥዕል 5.5 የጋራ መጻዳጃ ቤቶች ንጽሕናቸው የተጠበቀ መሆን አስበር

- ከሥዕሎቹ ምን ትማራላችሁ?
- በእናንተ አካባቢ እንዲህ ዓይነት ችግር አለ?

ቆሻሻን በየቦታው መጣልና ማዘረክረክ በጤና ላይ ከፍተኛ ቀውስ ያስከትላል። የቆሻሻ መጣያ አካባቢዎች በጽዳት ካልተያዙ ከቆሻሻው ላይ የሚነሱት ዝንቦች በአካባቢው ነዋሪ ላይ የጤና ችግር ሊያስከትሉ ይችላሉ። ያልተከተቡ ውሾች፣ ጅብና የመሳሰሉት አውራጃዎችም በዚያ አካባቢ ስለሚር መሰመሱ ከፍተኛ ጉዳት ሊከተል ይችላል። የመጻዳጃ ቤትን በጥንቃቄ ካለመያዝ የተነሳም በተላላፊ በሽታዎች ምክንያት የአካባቢው ነዋሪ ሊጎዳ ይችላል። እነዚህን መሰል ግዴላሽ ተግባራት እንዲታረሙም የአካባቢው ወጣቶች ከፍተኛ ተግባራትን ሊያከናውኑ ይችላሉ።

መልመጃ 5

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

1. በአካባቢ መቆሻሻና የመጻዳጃ ቤትን በንፅህና ካስመዘገብ የተነሳ ሲከሰቱ ስለሚችሉ ችግሮች በቡድን ተወያዩባቸው።
2. በአካባቢዎችህ ግዴላሽነት የሚስተዋልባቸውን ጉዳዮች እያነሳችሁ በቡድን ተወያዩባቸው።
3. «አካባቢዬን በንፅህና ስመጠበቅ የእኔ ድርሻ» በሚል ርዕስ ስም ጽሑፍ በቡድን ፅፋችሁ አቅርቡ።

5.3 በግብር ባህርያት፤

5.3.1 ማንኛውም አፍራሽ ተግባር መቃወም፤

“ጽድቅና ኩነኔ ቢኖርም ባይኖርም፣ ከክፋት ደግነት ሳይሻል አይቀርም።”
(ሕዝባዊ ግጥም)

- ይህ ሕዝባዊ ግጥም በግብር ባህርያትን እንድናዳብር ምን ትምህርት ይሰጣል?

ታማኝ ውሻ፤

አንድ አርሶ አደር በጣም የሚወደው ታማኝና በባህርይው የተመሰገነ ውሻ ነበረው። ይህ ውሻ የጌታውን ቤት ተግባር ይጠብቅ ነበር። ሌሎች አራዊቶችም ግቢውንና ከብቶቹን እንዳይደፍሩ በንቃት ይከላከል ነበር። በዚህ ውሻ ምክንያት የዚህን አርሶ አደር ቤት ሌሎች ሊደፍሩ አልቻሉም። ይህ ገበሬ በአንድ ወቅት ገንዘብ ቢቸግረው ለአንድ ባለጠጋ ሰው ውሻውን አሲዞ ገንዘብ ተበደረ። ብድሩን ከፍሎ እስኪያጠናቅቅም ውሻውን ለአበዳሪው አሳልፎ ሰጠው።

ያ ውሻ የጌታውን ችግር ተረድቶ የአበዳሪውን ቤትና ንብረት ልክ እንደ ቀድሞ አሳዳሪው ቤት በትጋት እየጠበቀና ከሌሎች እየተከላከለለት በታማኝነት ያገለግለው ጀመር። አንድ ቀን የአበዳሪው ልጅ በአልጋው ላይ ተኝቶ ሳለ አንድ ትልቅ እባብ በጣራው ላይ እየተምዘገዘገ መጣ። ውሻው የዚያን እባብ እንቅስቃሴ ይከታተል ኖሮ በፍጥነት ዘሎ እባቡን ቦጫጭቆ በመግደል ልጁን አዳነ።

የዚህን ውሻ መልካም ተግባር የተገነዘበው ሁለተኛው አሳደሪ በውሻው ድርጊት ተደስቶ ወደ ቀድሞው ጌታው አመስግኖ ሊመልሰው ወሰነ። በአንገቱ ላይ የምሥጋና ቃል ጽፎ በማሰርም ውሻውን መርቆ ሰደደው። ነገር ግን ውሻው በሌብነቱ ያጋለጠውና የውሻውን ባለቤት የማይወድ አንድ ሰው ውሻውን ጌታውን ለማግላት ተንኮል በመጠንሰስ በውሻው ላይ ጉዳት እንዲደርስ አንድ ዘዴ ፈጠረ።

ወደ ጌታው ቤት ቀድሞ በመሄድም ውሻው ለሁለተኛው ጌታው እንደማይታዘዝና ጌታውም በጣም ስለተቸገረ ወደ እርሱ ሊመልሰው እንደሚያስብ ተንኮሉን አቀነባብሮ ነገረው። የውሻው ጌታም በውሻው ድርጊት በጣም አዝኖ የተበደረውን ገንዘብ ለመመለስ ወደ አበዳሪው ቤት እየገሰገሰ ሳለ ውሻው ወደ እርሱ እየሮጠ ሲመጣ መንገድ ላይ ተገናኙ። ውሻው ጌታውን እንዳየ በደስታ እየሮጠ በመቅረብ ፍቅሩን እንደወትሮው ይገልጻልት ጀመር። ነገር ግን ጌታው በሰማው የተንኮላ ወሬ ተበሳጭቶ ውሻው ከአበዳሪው ቤት አምልጦ የመጣ ስለመሰለው በያዘው ዱላ አንዴ ቢያሳርፍበት ውሻው ወዲያው ሞተ።

ገበሬው የውሻውን ሬሃ ቆሞ በሀዘን ሲያስተውል በአንገቱ ላይ የታሰረ ወረቀት አገኘ። ወረቀቱን ገልጦ ሲያነብም የውሻውን በጎ ተግባር የሚዘረዝር የምሥጋና ቃላት የተጻፈበት ደብዳቤ መሆኑን ተረዳ። ስለ ውሻው መልካም ባህሪም ባለፀጋው ሰው የገበሬውን ዕዳ እንደማረው ይገልጻል። የውሻው ጌታ ምሥጢሩን ሲረዳ ስቅሰቅ እያለ በማልቀስ በሥራው ተጸጸተ።

(ከበደ ሚካኤል፣ ተረትና ምሃሌ፣ 2ኛ መጽሐፍ፣ 6ኛ ዕትም 1994ዓ.ም ሲ.ዚ.ህ ክፍል እንዲመጥን ተደርጎ የተወሰደ)

መልመጃ 6

ከላይ የቀረበውን ታሪክ መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- 1. የውሻው መልካም ተግባር የተገለጠው እንዴት ነው?
- 2. ያስ አድልዎ የጌታውንና የአሳዳሪውን ቤት በእኩልነት ስላገለገለው ውሻ መልካም ተግባር ምን ትምህርት አገኛችሁ?
- 3. ውሻው ሲሞት የቻለው ስምን ነበር?
- 4. ውሻ እዲህ ሲባን በማጋሰጥና መልካም ተግባር የሚያሳይ ከሆነ ከእናንተስ ምን ምን ዓይነት መልካም ተግባርና ባህርያት ይጠበቃሉ?

በጎ ባህርያት የመልካም ሰብዕና ማጣፊጫ ቅመሞች ናቸው። በጎ ባህርያት በቅድሚያ የሚጠቅሙት ራስን ነው። በበጎ ባህርይው የሚመሰገን ሰው ሁልጊዜም የህሊና እርካታ ይጎናፀፋል።

የታመመ ሰውን መጠየቅ፣ የተቸገረን መርዳት፣ ተስፋ የቆረጠን ሰው ማፅናናት፣ ለታላላቆችም ሆነ ለታናናሾች ተገቢውን አክብሮት መስጠት በውዴታ ብቻ የምናደርገው ሳይሆን ሰብአዊ ግዴታችንንም ጭምር ነው። ለራሳችን የህሊና እርካታ ብለን የምናሳያቸው በጎ ባህርያት ለሌሎችም ሊጠቅሙ ይችላሉ።

በጎ ባህርያት ለቤተሰባችን አባላት፣ ለጎረቤቶቻችን፣ ለአካባቢያችን፣ ለትምህርት ቤት ጓደኞቻችንና ለጠቅላላው ማኅበረሰብ ማሳየት የአስተዋይ ሰው መለያ ባህርያት ናቸው። በጎ ባህርያት የሌላቸው ሰዎች በጎብረተሰቡ ውስጥ የሚኖራቸው ተቀባይነት እጅግ አናሳ ይሆናል።

ሌሎችን ሊጎዱ የሚችሉ አፍራሽ ተግባራትንና አድሎአዊ አሠራርን በፅናት መቃወምም የበጎ ባህርይ ሌላው ገጽታ ነው።

ለምሳሌ በሌብነት ላይ የተሰማራ ሰው በአካባቢያችን መኖሩን እያወቅን በቸልታና በይሉኝታ ብናልፍ እኛም የጥፋቱ ተባባሪዎች መሆናችንን መረዳት ይገባናል።

አንድ ሰው በሌባ ሲጠቃ እያየን እንዳላየ ሆነን ብናልፍ እኛንም ነገ ተመሳሳይ ችግር ቢገጥመን የሌላውን ሰው ትብብር ለመጠየቅ እንዴት እንችላለን?

መልመጃ 7

የሚከተለውን ሠንጠረዥ በደብተራችሁ ላይ በመገልበጥ ልታዳብሯቸው የሚገቡ በጎ ባህሪያትንና ልታሰወግዳቸው የሚገቡ አፍራሽ ተግባራትን እየለያችሁ አመልክቱ።

ልናዳብራቸው የሚገቡ በጎ ባህሪያት (ተግባራት)	ልናሰወግዳቸው የሚገቡ አፍራሽ ተግባራት (ባህሪያት)
<p>በቤት ውስጥ፤</p> <p><u>ምሳሌ፡</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ለታላላቆች መታዘዝ። 2. 3. <p>በትምህርት ቤት ውስጥ፤</p> <p><u>ምሳሌ፡</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ሰዓትን አክብሮ በትምህርት ገበታ ላይ መገኘት። 2. 3. <p>በአካባቢ፤</p> <p><u>ምሳሌ፡</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. አርዓያነት ያለው ተግባር መፈጸም 2. 3. 	<p>በትምህርት ቤት ውስጥ</p> <p><u>ምሳሌ፡</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. የጋራ መገልገያ የሆኑ ንብረቶችን የሚያበላሹትን ተማሪዎች ፊት ለፊት አለማጋለጥ። 2. 3. <p>በአካባቢ፤</p> <p><u>ምሳሌ፡</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ለአካባቢ ንጽህና ችግር የሚፈጥሩትን በግልጽ አለመቃወም። 2. 3. <p>በቤት ውስጥ</p> <p><u>ምሳሌ፡</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. በውሽት የቤተሰብ አባላትን ማጋጨት 2. 3.

5.4 ድህነትን ማስወገድ፤

5.4.1 ድህነትን ለማስወገድ የልማት ፖሊሲዎችና ስትራቴጂዎች አስፈላጊነት፤

ሥዕል 5.6 ተገት በመሥራት ድህነትን ማስወገድ ይቻላል።

- አንዱን ሥዕል ከሌላው ጋር በማነፃፀር ምን መልዕክት እንደሚያስተላልፉ ከንደኞቻችሁ ጋር ተወያይቡት?

የእጩይታ ሰፈር ልጆች፤

ዳምጤ፣ ቦንገር፣ ረዳኢና ሳጉሬን ያስተዋወቃቸው መጥፎ አመላቸው ነበር። ሁሉም ወጣቶች፣ ይሠርቃሉ፣ ይሰክራሉ፣ ለተለያዩ ሱስ አስያዥ ዕድገቶችም ተገዢዎች ነበሩ። በዚህም ያልተገባ ባህርያቸው ምክንያት ቤተሰቦቻቸውና የአካባቢያቸው ሰዎች እጅግ ተማረው ነበር። በየጊዜው በፖሊስ እየተያዙ ስለሚታወቁም ከሰፈር በጠፉ ጊዜ ሁሉ እነዳምጤ የትሄዱ ሲባል፣ “ካምቦሎጆ ገብተዋል” ይባል ነበር።

ካንቦሎጆ የሚሉት እስር ቤትን ነው። በዚህ ዓይነት ሕይወት የእድሜያቸውን ግማሽ ከኖሩ በኋላ በአንድ ወቅት ቢርቢርሶ በሚባል በአካባቢው አርአያነት በነበረው ወጣት አማካይነት ሕይወታቸው ተለወጠ። ቢርቢርሶ ባደረገው ያሳለለ ምክርም አራቱም ወጣቶች ከተለያዩ ሱሶቻቸው ሙሉ ለሙሉ ተላቀቁ። መንግሥት በተለይ ለወጣቶች በነደፈው የልማት ፖሊሲዎችና ስትራቴጂዎች ተጠቃሚ እንዲሆኑም በቀበሌአቸው ጽ/ቤት አማካይነት የመኪና እጥበት ሥራ እንዲጀምሩ ሁኔታዎች ተመቻቹ ላቸው።

ዳምጤ፣ ቦንገር፣ ረዳኢና ሳጉሬ የመኪና እጥበት ሥራቸውን በከፍተኛ ታማኝነትና ትጋት ስለሚያከናውኑ በደንበኞቻቸው ዘንድ መወደድና ዝና የተገናኝተው በአጭር ጊዜ ነው። በሥራቸውም ስኬታማ ስለሆኑ በርካታ ሃብት ለማከማቸት ችለዋል። አካባቢውን ያስቸገሩ ሌሎች ዓደኞቻቸውንም ሥራ እየሰጧቸው ሕይወታቸውን መለወጥ ችለዋል።

አልፎ ተርፎም አስር ልጆችን ከጎዳና ሕይወት በማውጣት ለልብሳቸው፣ ለምግባቸውና ለትምህርታቸው ተገቢውን በጀት በመመደብ እያስተማሯቸው ይገኛሉ። እነዚህ አራት ዓደኞቻቸው በአቋቋሙት ድርጅት ስም መነሻነትም ቀደም ሲል አካባቢው የሚታወቅበት ስም ተለውጦ “እፎይታ” የሚል ስያሜ ተሰጠው።

(በኢትዮጵያ ቴሌቪዥን በ1999 ዓ.ም ተደጋግሞ ከቀረበ የወጣቶች ታሪክ ተሻሻሎ የተወሰደ)

የሥነዜጋና ሥነምግባር ትምህርት የተማሪ መጽሐፍ - 6ኛ ክፍል

መልመጃ 8

ከላይ የቀረበውን ታሪክ መነሻ በማድረግ በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

- ?** 1. ከዳምጤና ዓደኞቹ የሕይወት ሰውጥ በሂሳ የሕይወት ሰውጥ ምን በጎ ውጤቶች ተገኝ?
- 2. ቀደም ሲል ወጣቶቹ በነበራቸው ዓይነት የተበላሽ ሕይወት ለመስወጥ ምን መደረግ አለበት?
- 3. ድህነትን ከሀገራችን ለማጥፋት የልማት ፖሊሲዎችና ስትራቴጂዎች ያላቸው ጠቀሜታ ምን ሲሆን እንደሚችል በበድን ተወያዩበት።

ሀገራችን የበርካታ የተፈጥሮ ሀብትና የታሪካዊ ቅርሶች ባለቤት ነች። እነዚህን መሰል ታሪካዊና ተፈጥሯዊ መከራከሪያዎች ቢኖሩንም በአንጻሩ ግን ብዙ ችግሮች አሉብን።

የተፈጥሮ ሀብት ቢኖረንም ለሥራ የተነቃቃና ለአዳዲስ ፈጠራ የተነሣ በቂ የሥራ ኃይል መፍጠር ስላልተቻለ ሀገራችን በዓለም ፊት በድህነት ለመታወቅ በቅታለች። አስከፊው የድህነታችን ገጽታም በልዩ ልዩ አቅጣጫ ሀገራቱንና ዜጎቿን ሲያሸማቅቅ ኖሯል። ይህንን ለዘመናት ተከትሎን የመጣውን ድህነት ለአንዴና ለመጨረሻ ጊዜ ታግሎ ለማሸነፍ መንግሥት በርካታ ውጤታማ የልማት ፖሊሲዎችንና ስትራቴጂዎችን ዘርግቷል።

ለልማት ፖሊሲዎቹና ስትራቴጂዎቹ ተፈፃሚነትና ውጤታማነት እያንዳንዱ ዜጋ ተግባሩ በመማርና በመሥራት ሀገሩን የማበልፀግ ኃላፊነት አለበት። መደበኛ ኃላፊነትን መወጣት ብቻ ሳይሆን ለበጎ ፈቃደኝነት አገልግሎት ራስን ማሳተፍም ድህነትን ለመቅረፍ አንዱ ዘዴ ነው።

“የመንግሥት ጉዳይ ነው” ከማለት ይልቅ ጉዳዩ ይመለከተኛል ብሎ የድርሻን መወጣት የመንግሥትን የልማት ፖሊሲዎቹንና ስታራቴጂዎቹን ውጤታማነት ይበልጥ ያገለግላል።

መልመጃ 9

ለሚከተሉት ጥያቄዎች መልስ ሰጡ።

- ?** 1. በቤተሰብ፣ በአካባቢና በሀገር ደረጃ የድህነት መገሰጫ ሲሆኑ በሚችሉ ነገሮች ላይ በቡድን ተወያዩ።

ሥዕል 5.7 የቡን ተግባር የዜጎች የውዴታ ግዴታ ነው

• ሥዕሎቹ ምን መልዕክት ያስተላልፋሉ?

በቤት፣ በአካባቢና በትምህርት ቤት ውስጥ የእኛን በጎ ፈቃደኝነት የሚጠይቁ በርካታ ተግባራት አሉ። በሚከተለው ሠንጠረዥ ውስጥ ጥቂቱን ለማመልከት ተሞክሯል።

በቤት ውስጥ	በአካባቢ	በትምህርት ቤት ውስጥ
<ol style="list-style-type: none"> 1. የወላጆችን ትዕዛዝ መጠበቅ ብቻ ሳይሆን አስቀድሞ ዕቅድ በመንደፍ የግልና የጋራ ኃላፊነትን መወጣት። 2. የመኖሪያ ቤትንና ግቢን በንፅህና መጠበቅና በራስ ፈቃድ ውበትን መፍጠር። 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ረዳት የሌላቸውን፣ አቅመ ደካሞችንና አረጋግጥንን መንከባከብ። 2. ከሠፈር ጓደኞች ጋር በመሆን የአካባቢን ዕዳት መጠበቅ። 3. ለጎረቤትና ለዘመድ አቅም የፈቀደውን ግልጋሎት መስጠት። 	<ol style="list-style-type: none"> 1. የትምህርት ቤታችን የስነዜጋ እና ስነምግባር ክብብ አባል በመሆን ማገልገል። 2. የትምህርት ቤታችን ግቢ ጽዳትና ውበት እንዲጠበቅ መንከባከብ። 3. ወደ አልተገባ ባህሪ እየሄዱ ያሉትን ተግባራት በመምከር የባህሪ ለውጥ እንዲያመጡ መርዳት።

መልመጃ 10

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. በቡን ፈቃደኝነት አገልግሎት በአካባቢያችሁና በትምህርት ቤታችሁ ውስጥ ብትሳተፉ ያስደስቱናል የምትሰጡትን ተግባራት ዘርዘሩ።
2. ለሰው ልጆች የቡን ፈቃድ አገልግሎት በመስጠት በታሪክ ውስጥ ተጠቃሽ ከሆኑ ሰዎች መካከል ስለ እንደ ከሰዎች ጠይቃችሁ ወይም ከመጻሕፍት አንብባችሁ ለጓደኞቻችሁ ታሪኩን አካፍሏቸው።

5.5 ዜግነት፤

5.5.1 ዜግነት የሚገኝባቸው መንገዶች፤

- ዜግነት ማለት ምን ማለት ነው? ቀደም ሲል የተማራችሁትን ትምህርት በማስታወስ ስለ ዜግነት የምታውቁትን ለጓደኞቻችሁ ንገሯቸው።

ዜግነት በመወለድ ወይም በሕግ የሚገኝ መብት ተብሎ በሁለት ይከፈላል። አንድ ሰው ከወላጆቹ አንዱ ኢትዮጵያዊ/ኢትዮጵያዊት ከሆነ ከኢትዮጵያዊ ዜጋ በመወለዱ ብቻ የዜግነት መብት ጥቅም ያገኛል። ኢትዮጵያዊ ወላጅ/ወላጅ በውጭ ሀገር ቢኖር/ብትኖር እንኳ የዜግነት መብቶቹን ከማግኘት የሚከለክለው ነገር የለም።

ዜግነት የሚገኝበት ሁለተኛው መንገድ በሕግ የሚገኝ ዜግነት በመባል ይታወቃል። አንድ የውጭ ሀገር ዜግነት ያለው ሰው በራሱ ፈቃድ የኢትዮጵያዊነት ዜግነት እንዲሰጠው ለመንግሥት ጥያቄ ሲያቀርብና የሀገሪቱ ሕግ የሚጠይቀውን ሁኔታ መሟላቱ ሲረጋገጥ የኢትዮጵያዊ ዜግነት መብት ሊያገኝ ይችላል።

መልመጃ 11

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

1. በኢትዮጵያ ሕግ መሠረት ስንት ዓይነት የዜግነት ማግኛ መንገዶች አሉ?
2. በመወሰድ የሚገኘው የዜግነት መብት በሕግ ከሚገኘው የዜግነት መብት በምን ይለያል?
3. ከኢትዮጵያዊዎች ወላጆች የተገኘ አንድ ሰው በኢትዮጵያ ውስጥ እየኖረ ኢትዮጵያዊ ዜግነት አልፏልም ማለት ይችላል?

5.6 ብሔራዊ ሰንደቅ ዓላማ፤

5.6.1 የሰንደቅ ዓላማና የብሔራዊ ዓርማ ትርጉም፤

ሥዕል 5.8 የኢትዮጵያ ሰንደቅ ዓላማ

- በሰንደቅ ዓላማችን ላይ ያለው ብሔራዊ ዓርማ ምን መልዕክት ያስተላልፋል?

ይህች ሰንደቅ ዓላማ፤

የአብሮ መኖር ሲሳይ የድል ብሥራት ዜና፤
 የሀገራችን ኩራት የሕዝቦች ልዕልና፤
 ሰንደቅ ዓላማችን ሕያው ባለ ዝና፤
 ዘለዓለም አዲስ ናት አታውቅም እርጅና፤
 ተስፋ ለምላሚቱ አበባና ፍሬ፤
 ፍቅር መስዋዕትነት የውበት ዝማሬ፤
 ማነው የማያለቅስ ከደስታ ብዛት፤
 ማነው የማይከራ በሀገሩ ነፃነት?
 ሰንደቅ ዓላማችን ስታገኝ ከፍታ፤
 ማን ይቆጣጠራል የልቡን ትርታ?
 (ታደሰ ገደሌ ፀጋዬ፣ ትንቅንቅ፣ 1993 ዓ.ም)

መልመጃ 12

ግጥሙን መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ግጥሙ ሲያስተላልፍ የፈሰገው መልዕክት ምንድን ነው?
2. በግጥሙ ውስጥ የሰንደቅ ዓላማችን ቀሰም ትርጉም የተገለጸው እንዴት ነው?
3. ሰንደቅ ዓላማችን በድል የሚውሰበሰብበት ወቅት የተመልካች ስሜት ምን እንደሚ መስል የተገለጸው እንዴት ነው?

የኢትዮጵያ ብሔራዊ ሰንደቅ ዓላማ ከላይ አረንጓዴ ከመሐል ብጫ፣ ከታች ቀይ ሆኖ በመሐሉ ብሔራዊ ዓርማ እንደሚኖረው በሕገመንግሥታችን አንቀጽ 3 ላይ በዝርዝር ተቀምጧል። ሦስቱም ቀለማት እኩል ሆነው በአግድም ይቀመጣሉ። የሰንደቅ ዓላማችን ሦስቱ ቀለማት የራሳቸው ትርጉም አላቸው። አረንጓዴው የሚወክለው ልምላሚና ብልፅግናን ሲሆን፣ ብጫው ተስፋንና ብሩህ ዘመንን ያመለክታል። ቀይ ደግሞ ጀግንነትንና መስዋዕትነትን ይወክላል።

ከሰንደቅ ዓላማው መሃል ለመሃል በሰማያዊ መደብ ላይ የተቀመጠው ብሔራዊ ዓርማ እኩል መጠን ባላቸው መስመሮች የተሳለ የኩኩብ ቅርፅ ነው። ከኩኩቡ የሚፈነጥቁ ነፀብራቆችም በጉልህ ይታያሉ። ኩኩቡ የተሳለው በወርቃማ ቀለም ሲሆን የሚወክለው የኢትዮጵያ ብሔሮች፣ ብሔረሰቦችና ሕዝቦች እንዲሁም ሃይማኖቶች በእኩልነትና በአንድነት ለመኖር ያላቸውን ፅኑ ተስፋ ነው።

መልመጃ 13

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. የኢትዮጵያን ብሔራዊ ሰንደቅ ዓላማና ዓርማ ሙሉ ቀሰማት ዘርዘረ።
2. የብሔራዊ ሰንደቅ ዓላማችን ቀሰማትን ትርጉም አንድ በአንድ አብራረ።
3. ብሔራዊ ዓርማችን የደዘውን ትርጉም በአጭረ ግለጽ።

የምዕራፍ ማጠቃለያ

የግልና የቡድን መብቶች መከበር፣ አድሎአዊ አሠራር እንዳይኖር የግልን አስተዋጽኦ ማበርከት፣ የአካባቢንና የሀገርን ታሪክ ጠንቅቆ ማወቅ ለሀገር ፍቅር መግባባት በእጅጉ ደረዳል። ጉጂና አፍራሽ ተግባራትን በመዋጋትም የሀገር ፍቅርን ማዳበር ይቻላል። በተስደም ስጋራ መገልገያ ንብረቶች ተገቢ ጥንቃቄ ማድረግ ከእያንዳንዱ ዜጋ ይጠበቃል። ከሰብዓዊ መገሰጫችን አንዱ በግባህርዊነትን በማሳየት ምህሌነት ያለው ተግባር ማከናወን ነው። ነገሮችን በምንቸገረኝነትና አያገባኝም በማለት ብናልፋቸው ዞር ዞር ጉዳቱ በእኛም ላይ ሲንፀባረቅ ይቻላል።

ሀገራችን ከምትገኝበት የድህነት አዘቅት ውስጥ ለመውጣት እያንዳንዱ ዜጋ ማበርከት የሚገባው አስተዋጽኦ አለ። መንግሥት ለነደፋቸው ፖሊሲዎችና ስትራቴጂዎች ተፈጻሚነት ዜጎች ሁሉ የአቅማቸውን ማበርከት ይጠበቅባቸዋል። ከቤት፣ ከአካባቢና ከትምህርት ቤት ጀምረን ኅብረተሰቡን በበጎ ፈቃደኝነት ማገልገል የሰብዓዊነታችንና የዜግነታችን ግዴታ ነው።

በመወሰድም ሆነ በሕግ የሚገኝ ዜግነት የሚጠይቃቸውን ግዴታዎች በአግባቡ በመፈፀም ተገቢውንም የግልና የቡድን ግዴታ መወጣት የእያንዳንዱ ዜጋ ግዴታም ኃላፊነትም ነው። ከዜግነት ኃላፊነቶች አንዱ ሰብሔራዊ ሰንደቅ ዓላማና ሰብሔራዊ መዘመር ተገቢውን ክብር መስጠት ስለሆነ ሁሉም ዜጋ ይህንኑ መፈጸም ይጠበቅበታል።

የምዕራፍ ቁልፍ ቃላት

- መልክዓምድር፣** የመሬት ተፈጥሮአዊ ገጽታዎች።
- አድልዎ፣** ተገቢ ባልሆነ ሁኔታ ሌላውን ሰው ስመጥቀም የሚፈጸም ተግባር።
- የታሪክ መገለጫዎች፣** የአንድን ሀገር ሕዝብ ታሪክና ባህል የሚገልጹ ቋሚ መረጃዎች።
- ሙስና፣** ሌላውን ሰው ወይም ራስን ስመጥቀም የሚፈጸም ሕገ ወጥ ተግባር።
- ሕዝባዊ ግጥም፣** ከትውልድ ትውልድ በቅብብሱሽ የመጡ ደራሲዎችው የማይታወቁ ግጥሞች።
- ፖሊሲና ስትራቴጂ፣** ለአንድ ተግባር አፈፃፀም መንገድ የሚያወጣው ሕግ፣ ደንብና መመሪያ
- ዕሴት፣** አንድ ማህበረሰብ በጠቃሚነቱ የያዘው በግልጽ ወይም በህይወት ወይም በሌላ ሁኔታ
- ስካውት፣** በበጎ ፈቃድ አካባቢውንና ነዋሪውን በነፃ የሚያገለግሉ ወጣቶች ቡድን።
- ዐውደ ርዕይ (ኢንዱስትሪ)፣** በደፋ ስሕተት ዕድታ የሚቀርቡ ማናቸውም ታሪካዊ ቅርሶች፣ የንግድ ስብደት ወይም የምርምርና የፈጠራ አዳዲስ ግኝቶች።
- ስኬታማ፣** በተግባሩ ወይም በሥራው ውጤታማ የሆነ።
- ስብዕና፣** የሰውን ልጅ ከሌላው ፍጡር የሚለየው ተፈጥሮአዊ ባህርይ።

የምዕራፍ የክስሳ ጥያቄዎች

ቀጥሎ የቀረቡትን የክሰሳ ጥያቄዎች በደብተራችሁ ላይ ገልብጣችሁ ሥሩ።

I የሚከተሉት ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «አውነት» ትክክል ካልሆነ «ሀሰት» በግለት መልሱ።

1. ጉታችና ጊዜ ያሰፈባቸው ልምዶች ሰዕድገት ፀር ናቸው።
2. ስበግ አገልግሎት ተግባራት መመሪያ መስጠት የሚገባው መንግሥት ብቻ ነው።
3. መንግሥት የሚያወጣቸው የልማት ፖሊሲዎችና ስትራቴጂዎች ተፈጻሚ የሚሆኑት በመንግሥት መ/ቤቶች ብቻ ነው።

II በ “ለ” ሥር የተዘረዘሩትን በ“ሀ” ሥር ከተዘረዘሩት ጋር አዛምዱ።

ሀ	ለ
1. ያስ ዕድሜ ጋብቻ፤	ሀ. ዲሞክራሲያዊ አስተሳሰብ።
2. የሀገር ፍቅር መገሰጫ፤	ለ. መልክዓ ምድር።
3. መስና፤	ሐ. ስራስ ወይም ስራላው ጥቅም ኢ-ፍትሐዊ ተግባር መፈጸም።
4. ዜግነት፤	መ. ጉጂ ልማዳዊ ድርጊት።
5. በምክንያት ያልተደገፈ ጭፍን አስተያየት፤	ሠ. ልዩነት መፍጠር።
	ረ. ሕዝብን ማክበር።
	ሰ. የአንድ ሀገር ሕጋዊ አባል መሆን።
6. አድልዎ፤	ሸ. አፍራሽ ተግባር።

III ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. ሀገሪን እወዳለሁ ከሚል ዜጋ ከሚጠበቁ ተግባራት መካከል ይጠቀሳል፤
  - ሀ. የሕዝቡን ባህልና ቋንቋ ማክበር፤
  - ለ. የሥራ ተነሳሽነት መኖር፤
  - ሐ. አድሎአዊ ያስመሆን፤
  - መ. ሁሉም መልስ ሲሆኑ ይቻላል።
2. ለሀገራችን ድህነት እንደምክንያት ሲጠቀስ ከሚገባው መካከል አንዱ ነው፤
  - ሀ. የተፈጥሮ ሃብት አጦት፤
  - ለ. የውሃ እጥረት፤
  - ሐ. የሥራ ባህል ያስመዳበር፤
  - መ. የርዳታ መቀነስ።
3. የጋራ መገልገያ ንብረቶችን መንከባከብ የሚገባን ስምንድን ነው?
  - ሀ. ሕገ ስላሚያስገድደን፤
  - ለ. ጉዳቱ ስለኛም ስለሚተርፍ፤
  - ሐ. የሀገር ሀብት እንዳይባክን፤
  - መ. ሁሉም መልስ ሲሆን ይቻላል።
4. የግዴታ ስነ ስርዓት መገሰጫ ሲሆን የሚያቀርበው የትኛው ነው?
  - ሀ. ቅሻሻን በየቦታው ማዘረክረክ፤
  - ለ. መፀዳጃ ቤትን ያስአግባብ መጠቀም፤
  - ሐ. የትምህርትን ቤት የጋራ መገልገያዎች በአግባቡ መጠቀም፤
  - መ. መልሱ አልተሰጠም።

- 5. ከሚከተሉት አንዱ በበጎ ፈቃድ የምንሰጠው አገልግሎት ነው።
  - ሀ. ሰውላጆችና ስመምህራን በመታዘዝ ግዴታችንን መወጣት፣
  - ለ. የትምህርት ሰዓትን በአግባቡ መጠቀም፣
  - ሐ. አረጋዊዎችንና አቅመ ደካሞችን መንከባከብ፣
  - መ. ለሀገሪቱ ሕገ መንግሥት ተገዢ መሆን።
- 6. ሴባንና አድሎአዊ አሠራርን ማጋለጥ፣
  - ሀ. ለገሊሰ ብቻ የተተወ ድርሻ ነው፣
  - ለ. የፍትሕ አካላትን ብቻ የሚመለከት ነው፣
  - ሐ. የአደንዳንዱ ዜጋ ኃላፊነት ነው፣
  - መ. ሁሉም መልስ ሲሆኑ ይችላሉ።

IV የሚከተሉትን ክፍት ቦታዎች ትክክለኛ ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ።

- 1. በመወሰድ ወይም በሕግ የሚገኝ መብት _____ ይባላል።
- 2. ሀገርና ሕዝብን የሚወክል መገሰጫ ምልክት _____ ተብሎ ይታወቃል።

V የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ።

- 1. ከዜጎች ሁሉ ከሚጠበቁ መብትና ግዴታዎች መካከል ሁለቱን ጥቀሱ።
- 2. ጉጂና አፍራሽ ተግባራት በኢኮኖሚ ዕድገት ላይ የሚያሳድሩትን ተፅእኖ በአጭሩ አብራሩ።

ምዕራፍ ስድስት

የኃሳብ ስሜት

የምዕራፍ ዓላማዎች፡ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ት ምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፤

- ዜጎች የኃሳብነት ድርሻን በወቅቱ በታማኝነትና በብቃት መወጣት ግዴታ እንዳሰጣቸው ትረዳሰህ/ትረዳሰሽ።
- የተፈጥሮ ሀብቶችንና ታሪካዊ ቅርሶችን ከወድ መት መጠበቅ የእያንዳንዱ ዜጋ ኃሳብነት መሆኑን ትገነዘባሰህ/ ትገነዘቢያሰሽ።

6.1 ቃል ኪዳን፤

ሥዕል 6.1 በሕክምና ሙያ ተመራቂ ወጣት ህኪሞች ቃል መሀላ ሲፈጽሙ

- በሥዕሉ ላይ የሚታዩት ወጣት ህኪሞች ምን እያደረጉ ነው?
- ቃለ መሀላ መፈጸም ማለት ምን ማለት ነው?

ዘመናዊ አርበኛ፤

አበራ ደጉ በምህንድስና ሙያ ተመርቆ ሥራ ከመጀመሩ በፊት አባቱ አርበኛው ደጉ እንደ ሳቸው አርበኛ እንዲሆን መክረውታል። አበራም የአባቱን እምነትና አመለካከት ሁል ጊዜ ያደን ቃል። “ሀገር እናት ነች። እናቱን በሀቅ የማያገ ለግል ዜጋ ከሰው አይቆጠርም።” የሚሉትን አባ ባላቸውን ያምንበታል።

አባቱ ሀገራቸውን ከጠላት ለመከላከል ከጣሊያን ጋር የተፋለሙ ጀግና ናቸው። አበራም የሚወዳ ቸውን አባቱን ምኞት ለመፈጸም በሙያው ራሱን አዘጋጀ። በማዕረግ ከተመረቀ በኋላ የመ ንገድ ሥራዎች ተቆጣጣሪ ሆኖ ተቀጠረ።

በአንድ ወቅት የመንገድ ጥራት ቁጥጥር ሲያ ደርግ የተሠራው ሥራ ከደረጃው የወረደና ማጭበርበር የተሞላበት ሆኖ አገኘው። መንገ ዱን ሊሠራ ለተሞላለው ድርጅት መንገዱን አፍ ርሶ እንደገና እንዲሠራ ውሳኔውን አስታወቀ። ሆኖም የድርጅቱ ኃላፊ መንገዱ ጥራቱን ባልጠ በቀ ሁኔታ መሥራቱ ሳያሳፍረው አበራን በመደ ለል ዘመናዊና እጅግ ውድ የሆነ አዲስ መኪና ሊያበረክትለትና ውሳኔውን ሊያስለውጠው ተዘ ጋጀ።

በዚህ መሠረት የመኪናዎን ሞዴልና ቀለም የሚገልጽ ወረቀትና የመኪናዎን ቁልፍ በፖስታ አድርጎ በቀጠሮ ሲገናኙ ከብዙ የማግባቢያ ቃላት በኋላ ሰጠው። አበራም ከፍቶ ካየ በኋላ የድርጅቱን ሥራ መሪ በትዝብት በመመልከት “ለመሆኑ ኢትዮጵያዊ ነህ?” ብሎ በመጠየቅ ፖስታውን ወርውሮለት ሔደ። ስግብግቡም ሥራ መሪ እቅዱ መክሸፉን እንደተመለከተ ለበቀል ተነሳሳና አበራን በአሳቻ ሥፍራና ሰዓት በመኪና አስገጨው። ሆኖም የወንጀሉ ፈጻሚ በፖሊስ ክትትል በሚያስተማምን ማስረጃ ታወቀ።

አበራ በሕክምና ላይ ሆኖ ሁኔታዎችን ሲያስታ ውስ ለአባቱ የገባውን ቃል ማክበሩ ከምንም ነገር በላይ የህሊና እርካታ ሰጠው። አባቱም እናት ሀገሩን በታማኝነት ለማገልገል ቁርጠኛ አቋም በመያዙ አመሰግኑት። አበራም ሌብነትን የሚዋጋ አርበኛ መሆኑ በአጭር ጊዜ ውስጥ በሰፊው ተወራ።

የሙያ ኃላፊነታቸውን በአግባቡ በተወጡ ሐኪ ሞች እርዳታ በአጭር ጊዜ ውስጥ ድኖ ሥራውንም ቀጠለ። ከዚህ ተግባሩ በመነሳት “ዘመናዊ አርበኛ” በሚል ስያሜ እየተጠራ ክብርና መወደድን አተረፈ።

መልመጃ 1

ከላይ የቀረበውን ታሪክ መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. አበራ በስጦታ ስመደሰል የሞከረው ሰው ተግባር በዕድገት ላይ የሚያመጣው ተጽዕኖ ምንድነው?
2. አርበኝነት ምንድነው? በምን በምን ሁኔታ ይገሰጻል?
3. አበራ «ዘመናዊ አርበኛ» የተባለው በምን ምክንያት ነው?

ቃል ኪዳን አንድን ነገር በታማኝነትና በሀቀኝነት ለመሥራት ለራሳችን ወይም ለሌሎች የምንሰጠው መተማመኛ ነው። ቃል መግባት ከፍተኛ የኃላፊነት ስሜትንና የሞራል ግዴታን ይጠይቃል። ስለዚህ ቃል ኪዳን ከመግባታችን በፊት ቃላችንን ለመጠበቅ አቅምና ችሎታችንን መፈተሽ ተገቢ ነው። ያልታሰበበት ቃል ኪዳን ተፈጻሚነት ስለማይኖረው አለመታመንን ያስከትላል። ክብርንም ያሳጣል። በተጨማሪም ተገቢ ያልሆኑ ምክንያቶችን በማቅረብ ይቅርታ ወደ መጠየቅ ያራምዳል።

ስለዚህ በተማሪነት ጊዜያችሁ ለራሳችሁ፣ ለቤተሰባችሁ፣ ለሌሎች ወገኖችም ቢሆን፣ ቃል ኪዳን ስትገቡ ከአቅምና ከችሎታ በላይ እንዳይሆን መጠንቀቅ ያስፈልጋል። ቃልን አለማክበር ቃልአባይነት ነው። ማድረግ የምትችሉትን ደግሞ በቁርጠኝነትና በታማኝነት ማከናወን ተገቢ ነው። ይህም ኃላፊነትን የመወጣት ትክክለኛ ሂደት ነው።

ቃልኪዳን መግባትና ቃልን ማክበር በቤተሰብ ሕይወት ውስጥ ይጀምራል። ትምህርትን በሥርዓት መማርና በጥሩ ውጤት መራመድ ቃልኪዳንን መወጣትና የቤተሰብን ምክርና መመሪያ አክብሮ መቀበል ነው። አቅምና ችሎታ በፈቀደው መጠን የቤት ውስጥን ሥራ ማገዝም ለቤተሰብ ፍቅርና አክብሮት ከመግለጽ ባሻገር ኃላፊነትን የመወጣት ተግባር ነው።

መልመጃ 2

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ቃል ኪዳን ምንድነው?
2. ተፈጻሚነት የሌለው ቃል ኪዳን ማለት ምን ማለት ነው?
3. ቃልኪዳኑን በተግባር የፈጸመ ግለሰብ በኅብረተሰቡ ውስጥ የሚኖረው ሥፍራ ምንድነው?

6.2 ቅንነት፣ ታማኝነትና ሀቀኝነት፣

- ቅንነት ምንድነው?
- ታማኝነትና ሀቀኝነት የሚገለጠው እንዴት ነው?

ታማኝ ግንባር፣

የጉልበት ሥራ በመሥራት የሚኖር አንድ ላብ አደር ግንብ ሲገነባ ብዙ ሰነዶችና ብሮች ያሉበት ቦርሳ ወድቆ በማግኘቱ ደነገጠ። ቦርሳውን አገላብጦ ሲመለከት ንብረትነቱ የቀጠረው ግለሰብ መሆኑን አወቀ። ላብአደሩም በዚያ ሰዓት አሠሪው የደረሰበት ብስጭትና ጭንቀት ታሰበውና አዘነለት። መመለስ እንዳለበትም ወሰነ።

በመቀጠልም ብዙ ብር ያለበት ቦርሳ ማግኘቱን ለጓደኛው ነግሮ ምን ማድረግ እንዳለበት ጠየቀው። ጓደኛውም ሊያገኝ የሚችለውን ልዩ ልዩ ጥቅሞች ዘረዘረለት። ግንባኛው ግን በቀረበለት ሀሳብ አልተስማማም። አስቀድሞ ባቀደው መሠረት ንብረቱን ለባለቤቱ ሰጠው። ባለንብረቱም የግንባኛውን የታማኝነቱን ጽናት በማየት ሰነዶቹን ብቻ ወስዶ ገንዘቡን ሸለመው። በማግስቱም የግንባታ ንብረቶች ኃላፊና ተቆጣጣሪ አድርጎ ሾመው።

መልመጃ 3

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ግንባኛው ንብረቱን ለባለቤቱ በመመስሉ ያገኛቸውን ጥቅሞች ግለፅ።
2. የግንባኛው ድርጊት ምንን ያስተምራል?
3. ታማኝነት የሚያካራ የባህርይ ሀብት ነው፣ አይደለም? ማብራሪያ ስጡበት።

ቅንነት፣ ታማኝነትና ሀቀኝነት፣ የሚገለጸው በሥራ ነው። ሥራም፣ ማኅበራዊ ባህርይ አለው። አንድ ሥራ ከውጤት እስኪደርስ የብዙ ሰዎች እውቀትና ጉልበት እንዲሁም ጊዜ ይከፈልበታል። እያንዳንዱ ሰው የድርሻውን ተግባር በታማኝነት፣ በቅንነትና በሀቀኝነት ካከናወነ ውጤቱ ብዙ ጥቅም ያስገኛል። ለምሳሌ፣ አንድ የመኪና ሾፊር የመኪናውን ደህንነት ፈትሾ፣ ፍጥነቱን ተቆጣጥሮ፣ መንዳቱ ሕይወትንና ንብረትን የማዳን ታላቅ ኃላፊነትን መወጣቱ ነው። ገበሬውም በወቅቱ አርሶና አምርቶ ለተጠቃሚው የማቅረብ የኃላፊነት ድርሻ አለበት። ማንኛውም ባለሙያም

የሙያው ተጠቃሚዎችን በቅንነት ማገልገል የሚጠበቅበት ተግባር ነው። በዚህ ሁኔታ ሰው ሁሉ በያዘው ማንኛውም ዓይነት ሥራ በቅንነት፣ በሀቀኝነትና በታማኝነት ክሠራ የዜግነት ግዴታውን ተወጣ ማለት ነው።

ኃላፊነትን በቅንነትና በታማኝነት፣ እንዲሁም በሀቀኝነት የመወጣት አስፈላጊነት በሁሉም ዜጋ ግንዛቤ ውስጥ መኖር አለበት። አስፈላጊነቱን እያንዳንዱ ሰው ሲያምንበትና በሥራ ሲተረጎሙ መውጣት፣ ለዕድገትና ለሰው ጤና መሠረት የሆኑ፣ በቅንነት፣ በታማኝነትና በሀቀኝነት የተሠሩ ውጤቶች ይገኛሉ። ስለዚህ እናንተም በትምህርት ቤት ውስጥ በምትሳተፉባቸው የቡድንና የተናጠል ሥራዎች በቅንነትና በታማኝነት በመሥራት ውጤት በማሳየት ኃላፊነትን መወጣት አለባችሁ።

መልመጃ 4

ከላይ በተሰጠው ጽንሰ ሐሳብ መሠረት

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- 1. ሥራ ማጎበሬዊ ባህርይ አለው የሚባለው ስምንድነው?
- 2. ኃላፊነትን በቅንነት፣ በታማኝነትና በሀቀኝነት መወጣት ለምን አስፈላጊ?

6.3 የተፈጥሮና ታሪካዊ ሀብትና ቅርስ፤

ሥዕል 6.2 የሐረር ግንብ ጥገና ሲደረግለት

ሥዕል 6.3 የአፈር መታጠብን ለመከላከል የእርከን ሥራ በኮንሶ ከሁለቱ ስዕሎች ምን ተማራችሁ?

የሚያዘሙ ወንዞች፤

የባሌ ተራሮች ብሔራዊ ፓርክ በአፍሪካ ውስጥ ከሚጠቀሱ ከፍተኛ የተፈጥሮ ሀብቶች መገኛ ከሆኑት ፓርኮች መካከል አንዱ ነው። ሁለት ሺህ ሁለት መቶ እስኩዌር ኪሎ ሜትር ስፋት አለው። በውስጡም በከፍተኛው በሀገራችን በሁለተኛ ደረጃ ላይ የሚገኘውን ቱሉ ዲምቱ ተራራን ያጠቃልላል።

ከሃያ በላይ የአጥቢ አራዊትና ከአንድ መቶ አርባ በላይ የአእዋፋት ዝርያዎችን በውስጡ አቅፎ የያዘው ይኸው ፓርክ በልዩ ልዩ ሀገር በቀል እጽዋት ደኖች የተሸፈነ ነው። በዓለም ውስጥ በየትኛውም ሀገር የማይገኙ ሃያ አራት የአእዋፋት ዝርያዎች በሀገራችን ብቻ ይገኛሉ። ከነዚህም መካከል አስራ አራቱ ብርቅዬ የወፎች ዝርያ የሚገኘው በባሌ ተራሮች ፓርክ ውስጥ ነው።

ሥዕል 6.4 የባሌ ተራሮችና በውስጣቸው የያዘው የዳር እንስሳት

በተጨማሪም የዓለም ብርቅ የኢትዮጵያ ድንቅ ሀብት የሆኑት ኒያላ ወይም የደጋ አጋዘን፣ የሰሜን ቀበሮ ወይም ቀይ ቀበሮ በዚህ ውብ የተፈጥሮ ክልል ውስጥ ይኖራሉ። የገናሌና የዋቢ ሸበሌ ወንዞችም በባሌ ሸለቆዎችና ተዳፋቶች እያዘመኑ፣ ሕይወት እያለመለሙ ወደ ደቡብ ምሥራቅ በዝግታ ይፈሳሉ።

(ምንጭ፡ ግራር፣ የወንዶ ገነት ኢንስቲትዩት መጽሐፍ የ1978 ዓም አትም)

መልመጃ 5

ከላይ የቀረበውን ምንባብ መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- 1. ፓርክ ማለት ምን ማለት ነው?
- 2. ቱሱ ዲምቱ የኢትዮጵያ 2ኛው ከፍተኛ ተራራ ከሆነ ስንደኛው ማነው?
- 3. ኒያላ የሚገኘው የት ነው?
- 4. በአሁኑ ወቅት የባሌ ተራሮች ፓርክ የባሌ ፓርክ ከበሬቱ በተሻለ ይዞታ ላይ የሚገኝ ይመስላችኋል?

የተፈጥሮና ታሪካዊ ሀብትና ቅርስን ከጥፋት የመጠበቅ ኃላፊነት፣ ማለት እያንዳንዱ ሰው የራሱን፣ የማኅበረሰቡን፣ ብሎም የሀገርን ሀብትና ቅርሶች “የኔ” በሚል ወገናዊ ስሜት የመጠበቅ የዜግነት ግዴታ ማለት ነው። ይህ የኃላፊነት ስሜት በሁሉም ሰው አስተሳሰብ ውስጥ ሲቀረጸና ተቀባይነት ሲያገኝ፣ የተፈጥሮ ሀብቶች ከውድመት፣ ታሪካዊ ሀብቶችና ቅርሶች ከጥፋትና ከብክነት ተጠብቀው ሕልውናቸው አስተማማኝ ይሆናል።

ማንኛውም ሰው በመኖሪያውና በሥራ ቦታው እንዲሁም የጋራ በሆኑ የመገልገያ ሥፍራዎች የሚገኙትን ንብረቶች በመንከባከብ ለአገልግሎት እንዲውሉ ማድረግ አለበት። ለምሳሌ ተማሪዎች በዚህ የኃላፊነት ስሜት መስራት የምትጀምሩት ከቤት ነው። ጊዜ፣ እውቀትና ጉልበት በፈሰሰበት ገንዘብ የተገዛውን ማንኛውንም የቤት ውስጥ ንብረት ተገቢውን እንክብካቤ በማድረግ ለረዥም ጊዜ አገልግሎት እንዲሰጥ ልታደርጉ ይገባል። በትምህርት ቤትም ለመማር ማስተማር ሂደት አመቺ ሁኔታ የሚፈጥሩትን ንብረቶች እንደ ራሳችሁ ሀብት በመጠበቅ ጥቅም ላይ እንዲውሉና ለተተኪ ዜጎችም እንዲተላለፉ ማድረግ አለባችሁ። በመኖሪያ አካባቢም ያሉትን የተፈጥሮና ታሪካዊ ሀብቶችና ቅርሶችን ለማልማትና ለመጠበቅ ዘብ መቆም ይጠበቅባችኋል። የተፈጥሮና ታሪካዊ ሀብትና ቅርስን መጠበቅና መንከባከብ።

ባከብ፣ ለሁሉም ዜጎች የተመቻቸና የተሟላ ሕይወት እንዲኖራቸው ያስችላል። ውሀ፣ አፈር፣ ደን፣ ማዕድናት፣ አራዊትና እንስሳት ከውድመትና ከጉዳት ሲጠበቁ በአግባቡ ለልማት ሲውሉ የሀገር ዕድገትና ብልጽግና ይረጋገጣል። ሥራ አጥነት፣ ረሀብና ድንገትም ይጠፋል።

በዚህ አኳያም ብርቅዬ አራዊትና አዕዋፋት ደረጃውን በጠበቀ ፓርክ እንዲኖሩ ሲደረግ የጎብኝዎችን ቁጥር በማብዛት የቱሪዝምን ሥራ ማጠናከር ይቻላል። ይህም የሀገራችንን ኤኮኖሚ ያጎለብታል። የቀደምት አባቶቻችንን የዕውቀትና ሥልጣኔ ደረጃ የሚያስረዱ ታሪካዊ ቅርሶችን መጠበቅ፣ የሀገሪቱን ታሪክ መንከባከብና የማንነትንም ማስረጃ ከማጠናከር ባሻገር ለቱሪዝም የሥራ ዘርፍ ሰፊ ሁኔታን መፍጠር ነው።

በመሆኑም ለሀገር ሕልውናና ዕድገት መሠረት የሆኑትን የተፈጥሮ ሀብቶችና ታሪካዊ ቅርሶችን “የኔ ነው” በሚል የኃላፊነት ስሜት ለመንከባከብ መወሰንና ሌሎች ራስ ወዳዶች የሚያደርሱትን ጥፋት ለመከላከል ዝግጁ መሆን አለባችሁ። ይህም የብቁ ዜጋ መለኪያ ነው።

መልመጃ 6

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- 1. ታሪካዊ ቅርሶችንና የተፈጥሮ ሀብቶችን መጠበቅ ስማን ይጠቅማል?
- 2. ሥራ ስጥነትን፣ ረሀብን፣ ድንገትን ስማ ጥፋት የተፈጥሮ ሀብቶች እንዴት ይገሰግሳሉ?
- 3. ቱሪዝም ምንድነው? ጥቅሙን ግለው።

6.4 ኤች. አይ. ቪ/ ኤድስ፤

- የኤች.አይ.ቪ ኤድስ መተላለፊያ መንገዶች ምን ምን ናቸው?
- የኤድስን ስርጭት ለመቀነስ እየተወሰደ ያለው እርምጃ ምንድነው?

የአዲስ ተስፋ መንደር፤

መምህርት በለጡ የስድስተኛ ክፍል የሂሳብ መምህርት ናት። የክፍል ኃላፊ በሆነችበት “ስድስተኛ መ” ውስጥ ያሉትን ሠላሳ ተማሪዎች በስም በችሎታና በባህሪያቸው ታውቃቸዋለች፤ ትወዳቸዋለችም። ትምህርት ዋናው ሥራቸው መሆኑን በማስገንዘብ ሥራቸውን በአግባቡ የማከናወን ኃላፊነት እንዳለባቸው ሁልጊዜም ታስገነዝባቸዋለች። እነሱም ያከብሯታል። ምክሯንም ይቀበላሉ። የቤት ሥራ ሳይሠራ የሚመጣ ተማሪ አልነበረም።

ሆኖም በአንድ ወቅት ኪሮስ በተደጋጋሚ የቤት ሥራ ሳትሠራ እየመጣች ክፍል ውስጥ ስትጠየቅ መመለስ አዳገታት። መምህርቷም ኪሮስ ችግሯን ለማወቅ በዕረፍት ሰዓት ለብቻዋ አነጋገረችት። የኪሮስ አባት በኤድስ እንደሞቱና እናቷም ታመው በአልጋ ላይ እንደሚገኙ ተረዳች። በአባቷ ሞትና በእናቷ መታመም ምክንያት በተፈጠረው ችግር ኪሮስና ሁለት ታናናሽ እህቶቿ ትምህርታቸውን ወደማይቀጥሉበት ደረጃ እንደረሱም አወቀች።

መምህርቷም ኪሮስና እህቶቿ ትምህርታቸውን እንዳያቋርጡ ለማድረግና በሕመም ላይ ላሉትም እናታቸው እርዳታ ለመፈለግ አቀደች። ወደ “አዲስ ተስፋ መንደር” ድርጅት በመሔድ ስለድርጅቱ አሠራር ጠየቀች። የሄደችበትንም ምክንያት አስታወቀች። ድርጅቱም በበጎ አድራጊ ዜጎች እርዳታና ድጋፍ የኤድስ ሕመማንና ወላጅ አልባ ልጆችን እንደሚረዳ ገለጸላት ።

መምህርት በለጡም የድርጅቱ አባል በመሆን ቋሚ የድጋፍ መዋጮ ለማድረግ ወሰነች።

የ”ስድስተኛ መ” ክፍል ተማሪዎችም በየወፍ በነፍስ ወከፍ ሃያ አምስት ሣንቲም በማዋጣት የድርጅቱ አባልና አጋር እንዲሆኑ አደረገች። ከዚያ በኋላ ኪሮስና እህቶቿ ከድርጅቱ ወርሀዊ ድጋፍ እያገኙ ትምህርታቸውን መቀጠል ቻሉ። የታመሙት እናታቸውም የሕክምና እርዳታ አገኙ። ኪሮስም እንደተለመደው በትምህርቷ ጥሩ ውጤት እያመጣች መማሯን ቀጠለች።

መልመጃ 7

ከላይ የቀረበውን አጭር ታሪክ መሠረት

? በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. የኪሮስ ሕፃን ሲሞቱና እናታቸው በሕመም ሲጠቁ የተከሰተው ሁኔታ ምን ነበር?
2. የመምህርት በለጡ ተገባር ምንን ያመለክታል?

ኤች.አይ.ቪ/ ኤድስ በፍጥነት እየተዛመተ ሕዝብ በመጨረስ ላይ ያለ የሰው ልጆች ቀንደኛ ጠላት ነው። እስካሁን ድረስ ለኤድስ መድኃኒት አልተገኘለትም። በሽታው እንደ አውሮፖውያን አቆጣጠር በ1981 አካባቢ የተከሰተ ሲሆን፣ በዓለም ላይ በፍጥነት በመስፋፋት ላይ ይገኛል።

የበሽታው መተላለፊያ መንገዶች ከሆኑት ውስጥም፣ በቫይረሱ የተበከለ ደም ወደ ጤነኛ ሰው ደም ሲገባ፣

- ሕመምተኛው በተጠቀመባቸው የጥርስ ብሩሽና ስለታም መሣሪያዎች ማለትም እንደ ጥፍር መቁረጫ፣ ምላጭ፣ ወዘተ... ጤነኛው ሰው ሲጠቀም፣
- ሕመምተኛው በተወጋበት መርፌ ጤነኛው ሰው ሲወጋ ዋና ዋናዎቹ ናቸው።

በሽታው የማይተላለፍባቸው መንገዶች፣

- በመጨባበጥ፣
- አብሮ በመብላት፣
- የጋራ ሽንት ቤት በመጠቀም፣
- በክፍል ውስጥ አብሮ በመማር ወዘተ... ናቸው።

በኤች.አይ.ቪ/ ኤድስ የተያዘ ሰው በሽታ መከላከል የሚያስችለው ሁኔታ ስለሚዳከም በልዩ ልዩ ሕመሞች በቀላሉ ይጠቃል። አቅምና ጤናው ስለሚቀንስ ለመሥራት ወይም ለመማር አይችልም። በዚህ ወቅት የሚረዳውና የሚደግፈው ከሌለ አሳዛኝና ከባድ ሥቃይ ውስጥ ይወድቃል። መሥራት ባለመቻሉም ቤተሰቡ ይቸገራል። ኤች.አይ.ቪ/ ኤድስ በግለሰብ ላይ የሚያደርሰውን ጉዳት ያህል በሀገርም ዕድገት ላይ ተጽእኖ አለው።

ሕዝብን በመጨረስ ላይ ያለው ይህ አስከፊ በሽታ በማስከተል ላይ ያለው ጉዳት ዘርፈ ብዙ ነው። በበሽታው ምክንያት ወላጆች ሲሞቱ የቤተሰብ ኑሮ ከመናጋቱም በላይ ልጆች ተቸግረው ከትምህርት ገበታ ይለያሉ ሰብሳቢ ስለሚያጡም ይበተናሉ። ሀገር ተረካቢ የሚሆኑ ወጣቶች የሀገር ሽክሞች ይሆናሉ። ይህም ሁኔታ ለማንበራዊ ኑሮ ችግር ከማስከተሉም በላይ ድህነት፣ ኋላቀርነትና ወንጀል እንዲስፋፋ ያደርጋል።

ስለዚህ እናንተም በኤድስ ሕመም አስከፊነት ላይ ተገቢውን ግንዛቤ በመጨበጥ ላለመጋለጥ ብርቱ ጥንቃቄ ማድረግ ይጠበቅባችሁል። በተጨማሪም ሌሎችን ለማስተማርና በበሽታው ለተያዙትም ድጋፍና እንክብካቤ ማድረግ ግዴታ አለባችሁ። ራስን ከበሽታው የመጠበቅ ኃላፊነትን የመወጣት ተግባር በመሆኑ ማንኛውም ዜጋ ሊተገብረው ይገባል።

መልመጃ 8

? የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. የኤድስ መተላለፊያ መንገዶችን ገለጹ።
2. በኤድስ ምክንያት የተገዳ ቤተሰብ ሁኔታ ምን ይመስላል? የዚህ ቤተሰብ ልጆች ምን ችግር ይደርስባቸዋል?

የምዕራፍ ማጠቃለያ

ኃላፊነት የሚሰማቸውን ዜጎች ለማፍራት መሠረቱ ቤተሰብ ነው። ከመልካም ቤተሰብ በመልካም ሥነ ምግባር ታንጾው የሚወጡ ወጣቶች ኃላፊነትን ለመወጣት ብቁ ይሆናሉ።

ኃላፊነት የሚጀምረው በቤተሰብ ኑሮና ሕይወት ውስጥ ነው። እሱም የወሳኞችን ምክርና መመሪያ ተግባራዊ ለማድረግ የሚሰጠውን ኃላፊነት ለመወጣትና ቃል ኪዳንን ለማክበር ይረጋገጣል። በትምህርት ቤት ሕይወትም ከመምህራንና ከትምህርት ቤቱ የሚሰጠውን ትእዛዝ በቅንነትና በሀቀኝነት መፈጸም ሲሳው ኃላፊነትን የመወጣት ሂደት ጀምሮ ነው።

የቤተሰብን፣ የኅብረተሰብን፣ የሀገርን የተፈጥሮ ሀብትና ንብረትን እንዲሁም ታሪካዊ ቅርሶችን መጠበቅና መንከባከብ የራስን ሕልውናና ታሪክ መጠበቅ የሚያስችል ተገቢ ድርጊት ነው። ከሁሉም በላይ ራስን ከኢ.አይ. ቪ/ኤድስ መጠበቅና ስርጭቱን ለመግታት በሚደረግ እንቅስቃሴ ሳይ መሳተፍ ታላቅ ኃላፊነትን መወጣት ነው።

ኃላፊነት ልዩ ልዩ ዓይነቶችና ደረጃዎች አሉት። ሠራተኞች ሁሉ እንደ ትምህርት ደረጃቸውና የሙያ ችሎታቸው በተስደዩ የሥራ ዘርፎች ተሠማርተው ይሠራሉ። ሆኖም የደረጃና የኃላፊነት መጠን ልዩነት መኖሩ ግልጽ ነው። ማንኛውም ሰው በያዘው ሥራ ላይ በሀቀኝነትና በታማኝነት ከሠራ አጠቃላይ ውጤቱ ልማትና ዕድገት ይሆናል።

ቁሳቁሳ ቃላት

- መመሪያ፡** የአንድ ትምህርት ደረጃን በማጠናቀቅ ማስረጃ (የምስክር ወረቀት) ማግኘት።
- አርባ፡** በተሰጠበት ማንኛውም የሙያ መስክ ክፍተት ውጤት ያስመዘገበ ዜጋ።
- ጥራት፡** ደረጃውን የጠበቀ ሁኔታ/ ውጤት።
- ቃል ኪዳን፡** ቅድሚያ የሚሰጥ የቃል መተማመኛ።
- ሥነ ምግባር፡** የሰውን ባህሪና ተግባር ትክክል መሆን አስመሆኑን የሚገልጽ ሀሳብ።
- ሞራል፡** ግብረገብ፣ የጥረና የመጥፎ ድርጊቶች መመዘኛ ሁኔታ።
- ቅርስ፡** ዜና ታሪክን የሚጠቀሙ፣ የቀደምት ሰዎችን ሥልጣኔና ጥበብ የሚያሳዩ የተግባር ውጤቶች።
- ፓርክ፡** የተፈጥሮ ሀብቶች/ አራዊት፣ አእዋፋት፣ አጽዋት/ የሚጠበቁበት ቦታ።
- ሳብ አደር፡** የጉልበት ሥራ የሚሠራ።

የምዕራፍ የክሰሳ ጥያቄዎች

ቀጥሎ የቀረቡትን የክሰሳ ጥያቄዎች በደብተራችሁ ላይ ገልብጣችሁ ሥሩ።

I የሚከተሉት ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «አውነት» ትክክል ካልሆኑ «ሀሰት» ብላችሁ መልሱ።

1. በተግባር ሲተረጉም የታቀደ ስራስ ወይም ስሌሎች የሚሰጥ የቃል መተማመኛ ወይም ተስፋ ቃልኪዳን ይባላል።
2. አንድ ሰው ሰዓት አክብሮ መገኘቱ ብቻ ኃላፊነቱን እንደተወጣ ይቆጠርስታል።
3. ሠራተኞች በሙሉ ያሰባቸው የሥራ ኃላፊነትና የሥራቸው ደረጃ ተመሳሳይነት አለው።
4. አራዊት፣ አእዋፋት፣ ልዩ ልዩ አጽዋት የሚጠበቁበት ሥፍራ ፓርክ ይባላል።
5. የኢድስ መስፋፋት ስድህነትና ስኅሳቀርነት አስተዋጽኦ ይኖረዋል።

II በ “ለ” ሥር የተዘረዘሩትን በ“ሀ” ሥር ከተዘረዘሩት ጋር አዛምዱ።

ሀ 1. ኃላፊነት፣ 2. ቤተሰብ፣ 3. ቀደ ቀበሮ፣ 4. የተፈጥሮ ሀብት፣ 5. ቱሪዝም፣ 6. ኢች.አይ.ቪ፣ 7. ታሪካዊ ቅርስ፣	ሰ ሀ. ዘመንና ታሪክን የሚገልጽ ሀብት። ሰ. በፈቃደኝነት ወይም በትእዛዝ ሥራን መስራት። ሐ. ታሪካዊ ቅርሶችንና የተፈጥሮ ሀብቶችን በማስገባት ገቢ የሚያስገኝ የሥራ ዘርፍ። መ. የሀገር እድገት እንቅፋትና ፀረ ሰው። ሠ. በሰዎች ዕውቀትና ሥራ ሲሰማ የሚችል እንክብካቤ የሚሻ ንብረት። ረ. በወሳጆችና በልጆች የተደራጀ የኅብረተሰብ ክፍል። ሰ. ብቸኛ የሀገር ሀብት።

III ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. በታማኝነትና በቅንነት ኃላፊነትን መወጣት ማለት፣
  - ሀ/ ትዕግስተኛ መሆን፣
  - ሰ/ በትእዛዝም በፍላጎትም ለሥራ አስመነሳሳት፣
  - ሐ/ ሰውጤት መታገልና የዜግነትን ግዴታን መወጣት፣
  - መ/ ተግባብነትን ማሳየት።
2. የቤተሰብን ምክርና መመሪያ መተግበር፣
  - ሀ/ በቤት ውስጥ ሥራ መወጠር፣
  - ሰ/ ሥነ ምግባርን መተሳሰፍ፣
  - ሐ/ ስፕናት በቂ ጊዜ ማጣትና በተጽዕኖ ሥር መውደቅ፣
  - መ/ ቃል ኪዳንን ማክበር።
3. እያንዳንዱ ሰው ኃላፊነቱን ባይወጣ፣
  - ሀ/ ማኅበራዊ ኑሮ ላይ ችግር አይከሰትም፣
  - ሰ/ ቃልኪዳን ይጠበቃል፣
  - ሐ/ በአካባቢና በአገር እድገት ላይ ተጽእኖ ያመጣል፣
  - መ/ ሰላማዊ ሕይወት ይቀጥላል።
4. የሕዝቦችን ሥልጣንና ባህል እንዲሁም የዕድገት ደረጃን የማይገልፀው፣
  - ሀ/ የተፈጥሮ ሀብቶች፣
  - ሰ/ የታሪክ መጻሕፍት፣
  - ሐ/ ታሪካዊ ቅርሶች፣
  - መ/ የአረጋውያን ምስክርነት።

- 5. የኢ.ክ.ዲ.ቪ/ኤ.ድ.ስን ስርጭት መከላከል የሚቻለው፤
  - ሀ/ መተሳሰፊያውን መንገድ በማጋሰጥ፤
  - ለ/ ከሕመምተኞች በመራቅ፤
  - ሐ/ መተሳሰፊያውን በማወቅና በመጠንቀቅ፤
  - መ/ ማሕበራዊ ግንኙነትን በመቀነስ።

IV. የሚከተሉትን ክፍት ቦታዎች ትክክለኛ ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ።

- 1. ማንኛውንም ዓይነት የሥራ ድርሻ በብቃትና በውጤት ማከናወን _____ ተብሎ ይገለጻል።
- 2. ወርቅ፣ ነሀስ፣ ብረት፣ ፓታቮም _____ ሲሆኑ፣ የብራና መጻሕፍት፣ ሕብደተ መንግሥታትና ገዳማት፣ የዋሻ ሥዕሎችና መስጊዶች _____ ናቸው።
- 3. የአገርን ዕድገት ከሚያዳክሙት ችግሮች መካከል አደገኛው _____ ነው።

V. የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ።

- 1. ቃልኪዳንን በተግባር ማረጋገጥ ኃሳቢነትን መወጣት የሚሆነው እንዴት ነው?
- 2. ፓርኮችና ውስጣቸው የሚገኙትን የተፈጥሮ ህብቶች የመንከባከብ ኃሳቢነት የማነው?
- 3. ኢ.ክ.ዲ.ቪ. ወላጆችን ሲያጠቃ በልጆች ላይ የሚደርሰውን ጉዳት አስረዱ።

ምዕራፍ ሰባት

ጠንካራ የሥራ ባህል

የምዕራፍ ዓሳማዎች፣ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ተምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፤

- የሥራን ክቡርነት ትረዳሰህ/ትረጃለሽ።
- ጠንክሮ የመሥራትንና ጊዜን በአግባቡ ሥራ ላይ የማዋልን ጥቅም ትገነዘባለህ/ለሽ።
- በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገመንግሥት ውስጥ የተደነገጉ የኢኮኖሚና የልማት ነክ ዓሳማዎችን ትዘረዝራለህ/ትዘረዘራለሽ።

7.1 ጠንካራ የሥራ ባህል ምንነት፤

7.1.1 ጠንክሮ መሥራት፤

- ጠንክሮ መሥራት ሲባል ምን ማለት ነው?
- ጠንክሮ በመሥራት ምን ጥቅም ይገኛል?

ታጠቁ ሰሥራ፤

ያረሰ ገበሬ እርፍ የነቀነቀ፤
 ወፍጮው እንዳገላ መስከረም ዘለቀ።
 ያረሰ ሰነፍ እርፍ ያልነቀነቀ፤
 ለሐምሌ መባቻ ተጣጥፎ ወደቀ።
 መሬቱን ያረሰ በደንብ አለስልሶ፤
 ጎልጎሎና አርሞ ደጋግሞ መላልሶ፤
 አዝመራው ሲፋፋ ሰብሎ መኸር ደርሶ
 እህሉን ያስገባል ከአውድማው አፋፍሶ።
 ጎበዞች ሲተጉ ዕረፍት የፈለገ፤
 ለሥራው ዕውቀቱን ጉልበት የነፈገ፤
 ልጆች ዳቦ ቢሉት ጓሮ ተሸሸገ።
 በእርሻ በኢንዱስትሪው በገጠር ከተማ፤
 ጠንክሮ መሥራት ነው ሀገር እንድትለማ።
 ሰው በሠራው ሥራ ውጤት እንዲከበር፤
 ሥራን ባህል አርጎ ማምረት ነው ለሀገር።

(ከሀዝባዊ ግጥሞች ጋር በማክል ለማስተማሪያ እንዲ መች ሆኖ የተዘጋጀ ጥር/2000 ዓ/ም)

መልመጃ 1

በግጥሙ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- ?** 1. ከግጥሙ ያገኛህትን ፍሬ ሃሳብ ዓፋና በየተራ ስመምህራችሁ አንብቡላቸው።

«ያረሰ ሰነፍ እርፍ ያልነቀነቀ፤
 ለሐምሌ መባቻ ተጣጥፎ ወደቀ።»

2. የዚህ ግጥም ተቃራኒ የሆኑ ሴቶች ሁለት ስንጃች የትኞቹ ናቸው?
3. እስኪ እናንተ ደግሞ ስለገበዝ ተማሪ አጭር ግጥም ጽፏችሁ ስንደጃቻችሁ አንብቡላቸው።

ጠንካራ የሥራ ባህል ማለት አንድ ሕዝብ ሠርቶ ለመኖር ያለው ጠንካራ ፍላጎትና ልምድ ሲሆን ሠራተኞች ያላቸው የመሥራት ፍላጎትና በሙያው የተሻለ ውጤት ለማስመዘገብ ያላቸው ቁርጠኝነት ማለት ነው። ሥራ የሰው ልጆች ሁሉ የመኖር ዋስትና ስለሆነ ጠንክሮ ከሠሩ ከራስ አልፎ የቤተሰብንና የአካባቢን ኑሮን ለመለወጥ ወደሚያበቃ ታላቅ ደረጃ ያሸጋግራል።

ሥራ ከአካባቢ በሚገኙ ነገሮች ላይ ተመሥርቶ ከቀላል ነገር በመጀመር ጠንክሮ ከተሠራ ወደ ተሻለ የኑሮ ደረጃ ለማድረግ ያስችላል። ጠንክሮ መሥራት ሲባል በተሰማሩበት የሥራ መስክ የተሻለ የምርት ውጤትን ማስገኘት ብቻ ሳይሆን የሥራ ስዓትን በማክበር፣ ሙያዊ ሥነ ምግባርን በመላበስና የምርት ጥራትን በማሳደግ ጭምር ይገለጻል።

መልመጃ 2

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- ?** 1. በእናንተ አካባቢ ሲሠሩ የሚችሉ የሥራ ዓይነቶችን ጥቀሱ።
2. ጠንክሮ መሥራት ስለአካባቢና ለሀገር ስላለው ጠቀሜታ በቡድን ተወያዩ።

ሥዕል 7.1 ማንኛውም ሥራ ክቡር ነው

- ከሥዕሎቹ ምን ተገነዘባችሁ?
- በእናንተ አካባቢ የሚኖሩ ሰዎች ምን ምን ሥራዎችን ይሠራሉ?
- ሥራን አለመናቅ ሲባል ምን ማለት ነው?

ገበዞ ልጅ፤

በድሩ ጣሂር የተወለደው በሶማሌ ክልል በጅጅጋ አካባቢ ቢሆንም የወጣትነት ዕድሜውን ያሳለ ፈው በድራዳዋ ከተማ ነበር።

በልጅነቱ በድራዳዋ ከተማ ብዙ የሥራ ዕድሎች እንዳሉ ታላላቆቹ ሲያወሩ ሰምቷል። ስለዚህም ከአጎቱ ጋር ወደ ድራዳዋ ከተማ በመሄድ አጎቱ በገዙለት የሥራ መሣሪያ ፈጣንና ጎበዝ ጫማ

አሳማሪ ለመሆን ቻለ። ጎበዙ ልጅ በመባል የሚታወቀው በድሩ በጠዋት ተነስቶ ጥቂት ጫማዎችን ካሰማመረ በኋላ ወደ ትምህርት ቤቱ ይሄዳል። የቤት ሥራውን በሚገባ ሠርቶና ትምህርቱን አጥንቶ ወደ ክፍል ስለሚገባ በድሩ በመምህራንና በተማሪዎች ዘንድ የሚወደድ ተማሪ ነበር።

ሥራ ወዳዱ ልጅ ጫማ እያሳመረ ጥቂት ገንዘብ እንዳጠራቀመ ሌላ ዓይነት ተጨማሪ ሥራ መሥራት እንዳለበት አሰበ። በመጨረሻም ለአካባቢው ኗሪ ጥሩ አገልግሎት ለመስጠት የሚችልበትን የጫማ ማደሻ ሱቅ ከፈተ። በአጭር ጊዜ ውስጥ ወደ በድሩ የጫማ ማደሻ ሱቅ የሚመጣው ደንበኛ ቁጥር እየጨመረ ሄደ።

በአሁኑ ጊዜ ባለትዳርና የሦስት ልጆች አባት የሆነው አቶ በድሩ ደቻቱ በሚባል አካባቢ በአቋቋመው የጫማ ፋብሪካ ውስጥ በየትኛውም የዕድሜ ደረጃ ለሚገኝ ሰው ምቹና ጠንካራ ጫማዎች ይመረታሉ። ከቀላል የሥራ ዓይነት የተነሳው በድሩ ዛሬ በድራዳዋ ከተማ ውስጥ ከታወቁት ባለሃብቶች አንዱ ለመሆን በቅቷል።

መልመጃ 3

ከላይ በቀረበው ታሪክ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. በድሩ በደንበኞቹ ዘንድ ምን የሚል መጠሪያ ነበረው?
2. በአካባቢያችሁ ከአንስተኛ መነሻ ገንዘብ ተነስተው በከፍተኛ ደረጃ ላይ የደረሱ ሰዎች ካሉ ወሳኝነታችሁን ጠይቀና እነዚህ ሰዎች ያሰፉበትን የሥራ ሂደት ዘርዘራችሁ በመጻፍ በክፍል ውስጥ እንብቡ።
3. የአቶ በድሩ የሥራ ጥንካሬ ከምን የመነጨ ይመስላችኋል?

ሥራን አለመናቅ ሲባል የትኛውንም የሥራ ዓይነት በእኩል ደረጃ መመልከትና ያገኙትን ሥራ ሳይንቁ መሥራት ማለት ነው። እያንዳንዱ የሥራ ዓይነት ትንሽ ወይም ትልቅ ሳይባል ትኩረት አግኝቶ ከተሠራ ጥሩ የገቢ ምንጭ ሊሆን ይችላል። ዛሬ ትንሽ ነው የሚባል አንድ ሥራ ተገቢውን ትኩረት ካገኘ ነገ የሚሠራውን ሰው ከፍ ወዳለና ወደተሻለ ደረጃ ሊያደርሰው ይችላል።

መልመጃ 4

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ::

1. ሥራን አስመናቅ የሚኖረውን ጠቀሜታ ዘርዘሩ::
2. የሥራ ክቡርነት በምን በምን ሁኔታ ሲገለጹ ይችላል?

7.1.3 ጊዜን በአግባቡ ሥራ ላይ ማዋል፤

- የእናንተን የጊዜ አጠቃቀም ሁኔታ ለንደ ጥቅም ገብቶ ነው::
- ጊዜን በአግባቡ ሥራ ላይ ማዋል ማለት ምን ማለት ነው?

ከብት አርቢዋ ዓለሚቱ፤

ወ/ሮ ዓለሚቱ በባህርዳር ከተማ በቀበሌ 03 የሚኖሩ የ35 ዓመት ወይዘሮ ናቸው:: እኒህ ሴት በአካባቢያቸው ከሚታወቁባቸው ባህሪያት አንዱ ጊዜን በአግባቡ ሥራ ላይ ማዋላቸው ነው:: በሚኖሩበት አካባቢ ስለጊዜ ያላቸው አመለካከት እንደምሳሌ የሚታይ ነው:: በዚህ መሠረት ጊዜአቸውን በመከፋፈልና ጠንክሮ በመሥራት ሕይወታቸውን ወደተሻለ ደረጃ የሚቀይር ሥራ ለመሥራት አቀዱ::

ይህን ለማስፈጸም ወደ የአማራ የገንዘብ ቁጠባና ብድር የሕብረት ሥራ ተቋም በመግባት በተወሰነ ጊዜ የሚከፍሉት ብድር ወስደው አንዲት ክበድ ላም ገዙ:: ላማቸው ብዙም ሳትቆይ ሴት ጥጃ ወለደችላቸው:: ላሟ በቀን ከሦስት ሊትር በላይ ወተት ትታሉ ስለነበር ለሠፈሩ ኗሪዎች ወተት በማከራየት በጊዜ ብድራቸውን ከፈሉ:: በዓመቱ ሌላ የምትታሉ ላም ገዘተው ጨመሩ:: በዚህ ሁኔታ ጊዜአቸውን በአግባቡ በመጠቀም በከብት ርቢ ተግባር ላይ ጠንክረው ሠሩ:: ዛሬ ወ/ሮ ዓለሚቱ በባህርዳር ከተማ የታወቁ የከብት ርባታ ድርጅት ባለቤት ናቸው::

መልመጃ 5

በምንባቡ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ::

1. ከወ/ሮ ዓለሚቱ የጊዜ አጠቃቀም ምን ትማራሳችዎ?
2. ሰባስ ታሪኪ የሥራ መነሣሣት ምክንያቶች ናቸው ከምትሰጡት ሁለቱን ጥቀሱ::
3. ጊዜን በአግባቡ በሥራ ላይ በማዋል የሚገኘው ጠቀሜታ ምንድነው?

7.1.4 ሥራን አስመናቅና ጊዜን በአግባቡ ሥራ ላይ ማዋል ስራስና ስህገር ያለው ጠቀሜታ፤

- “ጊዜን በአግባቡ” መጠቀም ማለት ምን ማለት ነው?
- ጊዜ ወርቅ ነው የሚለው ምሳሌአዊ አነጋገር ምንን ያሳያል?

ዓሣ አጥማጆች፤

ማንኛውም ወደ ባህርዳር ከተማ ለጉብኝት የሚሄድ ሰው በጣና ሐይቅ ላይ የሚገኝ ስራ ትንንሽ ታንኳዎችን ማየቱ የማይቀር ነው:: እነዚህን ታንኳዎች እየቀዘፉ የሚነዱት በአብዛኛው በባህርዳር ከተማና በዙሪያዎ የሚኖሩ አሣ አጥማጆች ናቸው::

ዓሣ አጥማጆቹ በሕብረት የተደራጁና ጠንክረው በመሥራት ለከተማው ሕዝብ ትኩስ የዓሣ ምርት የሚያቀርቡ ናቸው:: አባላቱ እንደሥራ ችሎታቸው በቡድን የተከፈሉና እያንዳንዱ ቡድን የራሱ ተጠሪና በጊዜ የተወሰነ የሥራ ዕቅድ ያለው ነው::

የቡድኑ አባላት ከሐይቁ ብዙ የዓሣ ምርት ለመሰብሰብ የሚያስችለውን ምቹ ጊዜ ያውቁታል:: እያንዳንዱ አባል ይህን ምቹ ጊዜ በመጠቀም ሰዓቱን ሳያዛባ ጠንክሮ ይሠራል:: ዛሬ አባላቱ ጊዜን በዕቅድ ከፋፍለው በመሥራታቸው ለዓሣ ምርትና ማከማቻ የሚያስፈልጓቸውን ዘመናዊ መሣሪያዎች ለማደራጀት ችለዋል:: ትንንሽ ታንኳዎቻቸው በዘመናዊ የሞተር ጀልባዎች ተቀይረዋል::

ዘመናዊ የዓሣ ማጥመጃ መረቦችን፣ ጀልባዎችንና የምርት ማቆያ ማቀዘቀዣዎችን አሟልተዋል:: በባህርዳር ከተማ የዓሣ ማከፋፈያ ሱቅ ስላላቸው የአካባቢው ሕዝብ ዓሣን በምግብነት የመጠቀም ባህሉ ዳብሯል:: ብዙ ሥራአጥ የነበሩ ወጣቶች በዓሣ ምርትና ሽያጭ ላይ ተሠማርተዋል::

ከጊዜ ወደ ጊዜ የዓሣ ምርታቸውንና የሥራ ጥራታቸውን እያሳደጉ በመምጣታቸው ምርታቸውን ወደሌሎች ከተሞች ያቀርባሉ:: እንዲሁም ቅርብ ወደሆኑ ጎረቤት ሀገሮች የዓሣ ምርት በመላክ የሀገራቸውን የውጭ ምንዛሬ በማሳደግ ላይ ይገኛሉ::

መልመጃ 6

በምንባቡ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ::

- 1. የማሕበሩ አባላት የጊዜ አጠቃቀም ምን ይመስላል? ከምንባቡ ማስረጃ እየጠቀሳችሁ አብራሩ::
- 2. ለዓሳ አጥማጆች ማሕበር የጥንካሬ መሠረት የሆኑትን ሦስት ዋና ዋና ነጥቦችን ጥቀሱ::
- 3. የእናንተን የአንድ ቀን ውሎ ከፋፍሳችሁ በመፃፍ ለመምህራችሁ አሳይክቸው::

ሥራን ሳይንቁና ትንሽ ነው በማለት ሳያማርጡ በመሥራት ለውጤት የበቁ ዜጎች ብዙ ናቸው:: ሥራን መናቅ አይገባም:: ሁሉም ሥራ በጥሩ ሁኔታ ሊከናወን የሚችለው ጊዜን በማቀድና ለወጣው የሥራ ዕቅድ ራስን በማስገዛት ከሰሩ ጥሩ ውጤት ለማስመዘገብ ይቻላል::

የጊዜን አጠቃቀም በማወቅ ጠንክሮ የሚሠራ ዜጋ በቤተሰቡም ሆነ በህብረተሰቡ ኑሮ ላይ ለውጥ ለማምጣት ይችላል::

መልመጃ 7

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ::

- 1. ጊዜን በአገባቡ ሥራ ላይ በማዋል የሚገኝ ውን ጠቀሜታ ዘርዘሩ::
- 2. ሥራን መናቅ የማይኖርብን ለምን ይመስላችኋል?

7.2 ሳይሠሩ መብላት፤

7.2.1 ሳይሠሩ መብላት በቤተሰብ ደረጃ የሚያደርሰው ጉዳት፤

ምዕል 7.2 ልመና ስብሰባን የሚፈታተን ማህበራዊ ችግር ነው

- ልመና ከግለሰብ አልፎ ማሕበራዊ ችግር የሚሆነው በምን ምክንያት ነው?
- ሰዎች ወደ ልመና እንዳይወጡ ምን መደረግ አለበት ትላላችሁ?

ልመና ቻው! ቻው!

አያንቱ በጥቁር አንበሳ ግንብ ሥር በተቀለሰች የላስቲክ ቤት ውስጥ ከ8 ዓመት ልጇ ጋር ትኖራለች:: ዘወትር በየመኪናው መስኮትና በየሱቆች በር እጇን ዘርግታ በምትመጸውተው ገንዘብ የእሷንና የልጇን ሆድ ለመሙላት ትጥራለች::

በዓላትን እየጠበቀች በከተማው በሚገኙት አድባራት ዙሪያ ምጽዋት ከመጠየቅም በላይ ከጥቁር አንበሳ ህመምተኞች የምግብ ትርፍራፊ ለማግኘት ከሌሎች ጋር ትሻማለች:: ይሁን እንጂ ሙሉ ጤንነትና ጤናማ አዕምሮ ያለው እንደሷ ያለ ሰው ለምን ልመና እንደሚወጣ ለራሷም ግልጽ አልነበረም:: የቤተሰቧን ያለየሌለ ጥሪት በመሸጥ ወደ አረብ አገር ከመንደሯ የተሸኘችው አያንቱ ስንቋን ጨርሳ በአዲስ አበባ ከተማ በጎዳና ሕይወት ከከተመች ድፍን 14 ዓመት ሞላት:: አያንቱ ዕድሜዋ እየጨመረ፣ ልጅነቷ እየደበዘዘና ተስፋዋም እንደበጋ ደመና እየበነነ በመምጣቱ ከዚህ አፀያፊ ተግባር እንዴት መውጣት እንደምትችል ዘወትር ታሰላለች ነበር::

በመጨረሻም ከራሷ ጋር መክራ ከዚያ የከፋ ሕይወት ልጇን አንጠልጥላ በቶሎ ማምለጥ እንደሚሻል ቆረጠች:: ልጇንና ጥቂት የፌስታል ቋጠሮዎቿን ይዛ ወደ ትውልድ መንደሯ በሚያደርሳት አውቶቡስ ተሳፈረች:: ከሁለት ቀን ጉዞ በኋላ ወደ መንደሯ ስትደርስ ያየችውን ለውጥ ለማመን አልቻለችም::

አዳዲስ መንገዶች ተዘርግተዋል፣ መብራትና ስልክ ገብተዋል፣ የውሃ ቧንቧ በየሰፈሩ ተዳርሷል:: ገጠር የነበረው የእነ አያንቱ መንደር ወደከተማነት ተቀይሯል:: አያንቱም ይህን አጋጣሚ ተጠቅማ እንደ መንደሯ የራሷንም ሕይወት ለመቀየር ታጥቃ ተነሳች:: ለዚህም ቤተሰቧና አካባቢዋ እንደሚተባበሯት በማመን በመንደሩ ከተቋቋመው የብድር የህብረት ሥራ ማህበር ጥቂት ገንዘብ ተበድራ ሸቀጣሸቀጥ መሸጥ ጀመረች:: ትናንት ያለቁምነገር ያሳለፈችውን ጊዜ በቁጭት እያስታወሰች ሌት ከቀን ጠንክራ ሠራች:: በአሁኑ ሰዓት አያንቱ አንድ የሸቀጣ ሸቀጥ መደብር ከፍታ ራሷን ችላ በመሥራት ላይ ናት::

መልመጃ 8

? የሚከተሉትን ጥያቄዎች በምንባቡ መሠረት መልሱ።

1. ልመና አስፀያፊ ተግባር ነው የተባለው በምን ምክንያት ነው?
2. ልመናን ለማስቀረት ምን መደረግ ይኖር በታል ትሳሳቅሁ? በቡድን በቡድን ሁኔታ መፍትሄዎችን ዘርዘራችሁ ተወያዩ።
3. ከምንባቡ በተረዳችሁት መሠረት አሁን አደንቱ ምን ደረጃ ላይ ያሰኙ ይመስሉ ሳችኋል?

በአንድ ቤተሰብ ውስጥ የሚገኙ የቤተሰብ አባላት እንደየአቅማቸው በሥራ ካልተሳተፉ የተወሰኑ ሰዎች ብቻ በሥራ ብዛት ሊጎዱ ይችላሉ። አዋቂዎችም ሆኑ ልጆች ወይም ሴቶችም ሆኑ ወንዶች እንደየዕድሜአቸውና የሥራ ችሎታቸው በሥራ መተጋገዝን የቤተሰቡ የሥራ መርህ ማድረግ ይኖርባቸዋል።

እንዲሁም ሥራ ሳይሰሩና ሳይደክሙ ሌሎች የሌላ ተገቢ የሚሰሉ ካሉ ይህ አስነዋሪ ተግባር መሆኑን በመገንዘብ ራሳቸውን ለሥራ ማሳሳት አለባቸው።

መልመጃ 9

? የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ልጆች በቤት ሥራ ውስጥ እንዴት መሳተፍ ይችላሉ?
2. ሳይሰሩ መብላትን ለማስቀረት የሚረዱ ሁለት የመፍትሄ ሃሳቦችን ጥቀሱ።
3. አንድ ቤተሰብ በሥራ የመተጋገዝን ባህል እንዴት ሲያዳብር ይችላል?

7.3 የሙያ ችሎታና የሙያ ሥነ ምግባር፤

7.3.1 የሙያ ችሎታና የሙያ ሥነ ምግባር ምንነት፤

- አንድ ሠራተኛ የሙያ ችሎታ አለው ሲባል ምን ማለት ነው?
- ከእናንተ የሚጠበቁ የተማሪ ሥነ ምግባሮች ምን ምን ናቸው?

ሙያ የራሱ የሆነ ልዩ ዕውቀትንና ችሎታን የሚጠይቅ የሥራ ዓይነት ነው። ለምሳሌም ያህል ግብርና፣ ጋዜጠኝነት፣ መምህርነት፣ ዳኝነት ወዘተ...። የሙያ ችሎታ ማለት በአንድ

ሥራ ላይ ለመሠማራት የሚያስችልና ስለዚያ ሙያ ሊኖረን የሚገባው ዕውቀትና ችሎታን የሚያካትት ነው። የሙያ ሥነምግባር ማለት ደግሞ አንድ ሙያ በተግባር ላይ ሲውል ባለሙያው ሊያከብረው የሚገባው የሙያው ደንብና የአሠራር ሥነ ሥርዓት ነው።

በዚህ መሠረት የሙያ ችሎታና ሥነ ምግባር ማለት አንድ ሰው አንድን ሥራ ለመሥራት ያለው ብቃትና ሙያው የሚፈልገው የተግባር መግለጫ ባሕር ማለት ነው። ይሁን እንጂ አንድ ሠራተኛ የሙያው ችሎታ ኖሮት የሙያው ሥነ ምግባር ከሌለው የሚፈለግበትን አገልግሎት ስለማይሰጥ ተገልጋዩ ሕዝብ ሊጎዳ ይችላል።

አንድ ሐኪም ታመው ወደ እርሱ ለሚመጡት በሽተኞች ተገቢውን ምክርና የሕክምና ዕርዳታ መስጠት የሙያ ግዴታው ሲሆን ሕብረተሰቡ አስቀድሞ እራሱን ከበሽታ እንዲከላከል ማስተማር የሙያው ሥነምግባር አንዱ ዘርፍ ነው። በሌላም በኩል ስለመድሃኒት አወሳሰድ፣ በበሽታው ምክንያት ጥንቃቄ ስለሚደረግባቸው ጉዳዮች ሁሉ ማስተማር ይጠበቅበታል። እነዚህ ተግባራት የሕክምና ሙያ ሥነ ምግባሮች ናቸው።

መልመጃ 10

? የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ሙያና የሙያ ሥነ ምግባር አይነጣጠሉም ሲባል ምን ማለት ነው?
2. እያንዳንዱ ሙያ ለሀገር ልማት አስተዋፅኦ ያደርጋል የሚባለው ስምንድን ነው?

7.3.2 የሙያ ሥነምግባር መንደል በዜጎች ላይ የሚያደርሰው ችግር፤

- የአንድ ባለሙያ የሙያ ሥነ ምግባር መንደል የሚጎዳው ማንን ነው?
- የሙያ ችሎታ ብቻውን ጠቀሜታው አነስተኛ ነው የሚባለው ለምንድን ነው? ማንኛውም ሙያ የግለሰብን፣ የአካባቢንና የሀገርን ልማት መሠረት ካላደረገ ጉዳቱ በባለሙያው ላይ ብቻ አይቆምም። ሠራተኛውም የሙያውን ሥነ ምግባር ካላከበረ ውጤት አያገኝም፤ የራሱንና የቤተሰቡን የኑሮ ደረጃ ለማሻሻልም አይችልም። በሙያው ውጤት ባጣ ቁጥር ሙያውን የበለጠ ለማዳበር ፍላጎቱ ይቀንሳል። ይህ በሚሆንበት ጊዜ የተገልጋዮችን ፍላጎት ለማሟላት

የሚኖረው አቅርቦት የተጓደለ ይሆናል።
ይህ ሲሆን ሙያው ሊስፋፋ አይችልም፤ የዜጎች የሥራ ዕድል ይጠባል፤ ይህም በሀገር ልማትና በዜጎች ኑሮ መሻሻል ላይ ከፍተኛ ጉዳት ያመጣል።

መልመጃ 11

- ? የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።**
1. በሙያ ሥነ ምግባር መጓደል የተነሳ የሀገር ልማት የሚገዳው እንዴት ነው?
  2. ሙያና የሙያ ሥነ ምግባር እንዲከበር ምን መደረግ አለበት?
  3. የሙያ ሥነ ምግባር መጓደል በተገልጋዮች ላይ የሚያደርሰውን ችግር አብራርታችሁ ዳፉ።

7.4 ጠንካራ የሥራ ባህልና ልማት፡

7.4.1 የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገመንግሥት የልማት ዓላማዎች፡

- የኢኮኖሚ የልማት ዓላማዎች የሚባሉት ምን ምን ናቸው?
- የኢኮኖሚ የልማት ዓላማዎች ተግባራዊ ይሆኑ ዘንድ ምን መደረግ አለበት?

የኢ.ፌ.ዲ.ሪ መንግሥት በሀገሪቱ ፈጣንና ዘላቂ ልማትን ለማምጣት ግብርናና ገጠርን ማዕከል ያደረገ ፖሊሲና ስትራቴጂ ቀርቦ ሕዝቡን ለሥራ በማንቀሳቀስ አበረታች ውጤቶች እየተመዘገቡ ናቸው።

ሀገሪቱ የምታራምደው የልማትና የኢኮኖሚ ነክ ዓላማ ሕዝቦች በየደረጃው ተጠቃሚ የሚሆኑበትን፣ ከተመዕዎችነት የሚለቀቁበትንና ሁሉም ዜጎች በዕኩልነት በሀገር ልማት ላይ የሚሳተፉበትን የኢኮኖሚ ሥርዓት ማስፈን ነው። ይህም በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገመንግሥት የኢኮኖሚ ነክ ዓላማዎች በአንቀጽ 89 በግልጽ ተመልክተዋል። በሕገመንግሥቱ ከተጠቀሱት የኢኮኖሚ ነክ ዓላማዎች የሚከተሉት በአብነት ሊቀርቡ ይችላሉ።

89 (1) መንግሥት ሁሉም ኢትዮጵያውያን የሀገሪቱ የተጠራቀመ ዕውቀትና ሀብት ተጠቃሚዎች የሚሆኑበትን መንገድ የመቀየስ ኃላፊነት አለበት።

89 (2) መንግሥት የኢትዮጵያውያንን የኢኮኖሚ ሁኔታዎች ለማሻሻል ዕኩል እድል እንዲኖራቸው ለማድረግና ሀብት ፍትሐዊ በሆነ መንገድ የሚከፋፈልበትን ሁኔታ የማመቻቸት ግዴታ አለበት።

89 (5) መንግሥት መሬትንና የተፈጥሮ ሀብትን በሕዝብ ስም በይዘታው ሥር በማድረግ ለሕዝቡ የጋራ ጥቅምና ዕድገት እንዲውሉ የማድረግ ኃላፊነት አለበት።

89 (7) መንግሥት በሀገር ኢኮኖሚያዊና ማኅበራዊ ልማት እንቅስቃሴ ውስጥ ሴቶች ከወንዶች ጋር በዕኩልነት የሚሳተፉበትን ሁኔታ የማመቻቸት ኃላፊነት አለበት።

እነዚህን የኢኮኖሚ ነክ ዓላማዎች በተግባር ለማረጋገጥ ግብርናን ማዕከል ያደረገ የገጠር ልማት ግንባታ ማካሄድና በሌሎችም የልማት መስኮች በጋራ ርብርብ ማድረግ እጅግ አስፈላጊ ነው። ይኸም የሚገለጸው የሀገር ልማት ፕሮግራሞች በሚዘጋጁበት ጊዜ መንግሥት ሕዝቡን በየደረጃው በንቃት በማሳተፍና ለተግባራዊነቱም እንዲረባረብ ተገቢ ድጋፍ በመስጠት ነው።

መልመጃ 12

- ? የሚከተሉትን ጥያቄዎች ተወያይባቸው።**
1. የነፃ ገበያ ኢኮኖሚ ሥርዓት ምንድነው? ባሰሙዎ ጠይቃችሁ በክፍል ውስጥ ተወያይ።
  2. ሀገርን በልማት ለማሳደግ የእናንተ ድርሻ ምንድነው? በክፍል ውስጥ ተወያይ።
  3. የኢኮኖሚ ነክ ዓላማዎችን ወደ ተግባር በመለወጥ የሚገኘው ጠቀሜታ ምንድን ነው?

የምዕራፍ ማጠቃለያ

ጠንካራ የሥራ ባህልን ያዳበረ ሕዝብ ዕድገቱ ፈጣን ኢኮኖሚውም ከፍተኛ አቅም ያሰው ነው። ሥራ ስሰው ልጅ የሕልውና መሠረትና የዕድገት አብይ ቀልፍ በመሆኑ ጠንካራ የሥራ ባህል ባደገባቸው ሀገሮች የዜጎች ሕይወት በየትኛውም አቅጣጫ የተመቻቸ ነው። ሥራን ሳይንቀ በሥራነቱ አክብረው የሠሩ ሕዝቦች ከአንደኛው የዕድገት ዕርክን ወደ ተሻሰው ዕርክን በመሸጋገር የሀገራቸው ኢኮኖሚ በጠንካራ መሠረት ሳይ እንዲቆም ያደርጋሉ።

ሥራ በአብዛኛው ማሕበራዊና የብዙ ዜጎችን ተሳትፎ የሚጠይቅ ስለሆነ ለሀገር ልማት ሁሉም የአቅሙንና የችሎታውን መሥራት ይጠበቅበታል። አንዱ እየሠራ ሌላው ሳይሠራ የሚጠቀምበት ሁኔታ ከግሰሰብና ከቤተሰብ አልፎ በሀገር ደረጃም ጉዳት የሚያመጣ ነው። ሥራ በአገልጋይና በተገልጋይ መካከል ያለ ድልድይ ነው ለማለት ይቻላል። ስለዚህም እያንዳንዱ ባለሙያ የሙያ ችሎታውንና የሙያ ሥነ ምግባሩን በማጣመር ለጠንካራ የሥራ ባህል ራሱን ማስገዛት ይኖርበታል።

የኢፌዲሪ ሕገመንግሥት የኢኮኖሚ ነክ ዓላማ ሁሉም ዜጎች በሚችሉት ሙያ በዕኩልነት ተሠማርተው ሀገራቸውን እንዲያስሙ ሰፊ ዕድል ሰጥቷል። ይህንን የዜግነት መብት በመጠቀም እያንዳንዱ ባለሙያ የሙያ ሥነ ምግባሩን በመሳበስና ሙያውን ከጊዜ ወደ ጊዜ በማሻሻል የሀገሩን ኢኮኖሚ ለማገዝ ይችል ዘንድ ጠንካራ የሥራ ባህልን ማዳበር ይኖርበታል።

የምዕራፍ ቁጥር ቃሳት

- ክእሉ ወደ አፍ፣** ተቀማጭ የሌለው፣ ትርፍ የማይገኝበት ገቢ።
- ፅኑ፣** ጠንካራ፣ የማይበገር፣ የማይሸነፍ።
- ክበድ ሳም፣** ስትወስድ የደረሰህ ሳም።
- መኖ፣** ስከብቶች የሚዘጋጅ ምግብ።
- ምፅዋት፣** ስልመና የሚሰጥ፣ የሚሰገስ፣ ስጽድቅ ተብሎ በዓይነት ወይም በገንዘብ የሚሰጥ።
- የጋን መብራት፣** የማይታይ፣ ዕውቀቱ ስሌቶች የማይተርፍ።
- ተጋሳጭ፣** ተገዷ።

የምዕራፍ የክሰሳ ጥያቄዎች

ቀጥሎ የቀረቡትን የክሰሳ ጥያቄዎች በደብተራችሁ ላይ ገልብጣችሁ ሥሩ።

I የሚከተሉት ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «እውነት» ትክክል ካልሆኑ «ሀሰት» ብላችሁ መልሱ።

- 1. ሀገር የምትሰማው ሕዝቦቿ ጠንካራ የሥራ ባህልን በማዳበር ጠንክረው ሲሠሩ ነው።
- 2. ጠንክሮ መሥራት ያለበት በገጠር አካባቢ የሚኖረው አርሶ አደር ብቻ ነው።
- 3. አንድ ባለሙያ ከሙያው በተጨማሪ የሙያ ሥነ ምግባርን ማክበር አለበት።
- 4. አንድ ሠራተኛ በሠሰጠነበት ሙያ ሥራ ካሳገኘ ከሙያው ውጭ ቀላል ሥራዎችን መሥራት የለበትም።
- 5. ሳይሠሩ መብላት ጥገኝነት ከሚገልጽባቸው ሁኔታዎች አንዱ ነው።

II በ "ለ" ሥር የተዘረዘሩትን በ "ሀ" ሥር ከተዘረዘሩት ጋር አዛምዱ።

1. የኢኮኖሚ ነክ ዓላማ፤ 2. የሙያ ሥነ ምግባር አንዱ መገሰጫ፤ 3. ጠንካራ የሥራ ባህል መዳበር፤ 4. ጥገኝነትን መጸደቅ፤ 5. የጋን መብራት፤	ሀ. ጊዜን በአግባቡ መጠቀምና ደንበኛን ማክበር ነው። ለ. ስሕተቶች ዕድገትና ልማት መሠረት ነው። ሐ. ዕውቀቱ ስሌቶች የማይተርፍ ሰው። መ. የሠራተኛውን ጤንነት፣ ደህንነትና የኑሮ ደረጃ ማሟላት። ሰ. የዓሳ ማጥመጃ መረብ። ረ. ሴቶች በደክሙበት ውጤት ለመኖር አስመፈሰግ።

III ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛ የሆነውን መልስ ምረጡ።

1. አንድ ባለሙያ የሚጠበቅበት ግዴታ፤ ሀ. የሙያ ችሎታ፤ ለ. ጊዜን በአግባቡ መጠቀም፤ 2. አንድ ሀገር ልትሰማ የምትችለው፤ ሀ. ጠንካራ የሥራ ባህል ሲዳብር፤ ለ. ሳይሠሩ መብላት ሲጠናከር፤ 3. ስለ ሥራ ትክክል ያልሆነው የቱ ነው? ሀ. ጥገኝነትን መዋጋት፤ ለ. በሙያ ሕዝብን ማገልገል፤ 4. የአንድ ሕዝብ ማህበራዊ ችግር የሆነው የትኛው ነው? ሀ. ጠንካራ የሥራ ባህል፤ ለ. ልምድ፤ 5. ከሚከተሉት መካከል አንዱ የግብርና ሥራ አደደሰም። ሀ. ክብት ማድለብ፤ ለ. ደን ማልማት፤	ሐ. የሙያ ሥነ ምግባር፤ መ. ሁሉም። ሐ. የተወሰኑ ሥራዎች ዕኩል ክበራታ ሲያገኙ፤ መ. ሁሉም መልስ ሲሆኑ ይችላሉ። ሐ. ጊዜን በአግባቡ መጠቀም፤ መ. ሳይሠሩ መብላት። ሐ. ዕኩልነት፤ መ. ሁሉም። ሐ. ዘመናዊ እርሻ፤ መ. የማዕድን ቀፋር

IV የሚከተሉትን ክፍት ቦታዎች ትክክለኛውን ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ።

- 1. የሀገራችን ዕድገት በተግባር ሲታይ የሚችለው የሕዝቡ _____ ባህል ሲዳብር ነው።
- 2. ከሀገራችን ማሕበራዊ ችግሮች መካከል _____ እና _____ ይጠቀሳሉ።
- 3. አንድ ባለሙያ ከሙያ ችሎታው በተጨማሪ ሲያከብረው የሚገባው ምግባር _____ ይባላል።

V የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ።

- 1. የሥራ ትንሽ/ትልቅ የሰውም ሲባል ምን ማለት ነው?
- 2. ጥገኝነት በምን በምን ይገለጻል?

ምዕራፍ ስምንት

ራስን መቻል

የምዕራፍ ዓላማዎች፡ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ት ምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፤

- የማሕበራዊ እና የኢኮኖሚያዊ ጥገኝነትን ምንነት ትገነዘቢያለሽ/ትገነዘባለህ።
- የራስን ጽኑ እምነት ከሌሎች ሰዎች ሀሳብ ጋር የማጣጣምን አስፈላጊነት ትገነዘቢያለሽ/ትገነዘባለህ።

8.1 ራስን የመቻል ጠቀሜታ፤

- በተለያዩ አጋጣሚዎች የተገነዘባችሁትን መሠረት በማድረግ ራስን የመቻል ጠቀሜታ ግለጹ።
- በምትኖሩበት አካባቢ በራሳቸው የሚተማመኑ ናቸው የምትሏቸውን ሰዎች ስም ጥቀሱ። በራሳቸው ይተማመናሉ ያላችሁበትን ምክንያትም ግለጹ።

ራሴን ችያለሁ፤

ችሎታዬን አቅሜን መዝኘ አውቄያለሁ፤
 የቻልኩትን በአቅሜ ተግባር እሠራለሁ።።
 እውቀት እያጋራሁ እኔም እየተማርኩ፤
 ከሰው ጥገኝነት ከመመጽወትም ዳንኩ፤
 ከሰው እንደማላንስ በራሴም ተማመንኩ።።
 ከእንግዲህ አልኖርም ከሰው ተጠግቼ፤
 ለልመና ምጽዋት እጆቼን ዘርግቼ።።
 ራሴን በራሴ አስተዳድራለሁ፤
 አልሆንም ተመጽዋች ራሴን ችያለሁ፤
 ራሴን ስለቻልኩ ብርታት አግኝቻለሁ።።

መልመጃ 1

ከላይ የቀረበውን ግጥም መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ራስን ለመቻል ምን ማድረግ ያስፈልጋል?
2. ከግጥሙ ውስጥ ራስን በመቻል የሚገኙ ጥቅሞችን የሚገልጹትን ሐረጎች እና ስንኞች በማውጣት ተወያይባቸው።

ራስን መቻል ማለት በየደረጃው ያለን የራስን ዕውቀት የኢኮኖሚ አቅም እና ጉልበት በመጠቀም ኃላፊነትን ወስዶ ለራስ፣ ለቤተሰብ እና ለሀገር የሚጠቅሙ ተግባራትን በማከናወን ከጥገኝነት መላቀቅ ማለት ነው። ይህም በቤት ውስጥ፣ በትምህርት ቤት፣ በማሕበራዊ ግንኙነት፣ በኢኮኖሚም ሆነ በአስተሳሰብ የሌሎች ጥገኛ ሳይሆኑ የራስን ቁሳዊና መንፈሳዊ ፍላጎትን ለማርካት ያስችላል። ለምሳሌ ተማሪዎች ኃላፊነትን በመውሰድ ራሳቸውን ችለው ሊያከናውኑት የሚገባ ተግባር የትምህርት ቤታቸውን ሥነሥርዓት በማክበር ትምህርታቸውን በትጋት መማር ነው።

ይህንን ካደረጉ ለራሳቸው፣ ለቤተሰባቸው እና ለሀገራቸው የሚጠቅሙ ዜጎች ይሆናሉ። የትምህርታቸውን እና የጥናት ጊዜያቸውን በማይገዙ ሁኔታ ወላጆቻቸውን በሥራ በመርዳትና ራሳቸውን በማገዝ ለወደፊቱ ሕይወታቸው ጠንካራ መሠረት መጣል ያስፈልጋል።

ባጠቃላይ ራስን መቻል ለማሕበራዊ እና ለኢኮኖሚያዊ ጥገኝነት ሳይጋለጡ በራስ በመተማመን፣ የራስን አመለካከት መከተል፣ የራስን አቋም መውሰድ እና መወሰን ያስችላል። ራሳቸውን የቻሉ ሰዎችም የእኩልነት ስሜት ስለሚሰማቸው ከሌሎች ለሚገኝ ጥቅም አያገቡበድዱም። ተመፅዋችም አይሆኑም። ስለዚህም ነጻነታቸውን ጠብቀው በራሳቸው ተነሳሽነት እና ሀላፊነት የሚሰሩ ጠንካራ የልማት ሀይል ይሆናሉ።

መልመጃ 2

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ከመካከላችሁ ስንድ አወያደና ስንድ ፀሀፊ ምረጡ። ከዚያም እጃችሁን እያወጣችሁ ራስን በመቻል የሚገኙ ጥቅሞችን ዘርዝሩ። ፀሀፊው ጥቁር ሰሌዳው ሳይ ደጻፍ። በመቀጠል ከቀረቡት ዘርዘሮች ውስጥ ትክክለኛ የሆነውን እና ያልሆነውን በምክንያት እየሰያችሁ ተወያይ። በመጨረሻም የጋራ አቋም ሳይ ደረሱ።

8.2 ጥገኝነት፤

8.2.1 ጥገኝነት ምንድን ነው?

ሥዕል 8.1 በፈተና ክፍል ውስጥ የሚኮርጅ ተማሪ

- በሥዕሉ ላይ ሲኮርጅ የሚታየው ተማሪ ጥገኛ የሆነበት ምክንያት ምን ይመስላቸዋል?
- ይህ ተማሪ ከጥገኝነት ተላቆ ራሱን ለመቻል ምን ማድረግ አለበት?

ጥገኛው ስጅ፤

አቶ እስማኤል፤ ፈትያ እና አህመድ የተባሉ ሁለት ልጆች አሏቸው። በተጨማሪም ዘይኑን በጉዲፈቻ ያሳድጋሉ። ዘይኑ ወላጆቹ ስለሞቱበት ነው አቶ እስማኤል የሚያሳድጉት።

አህመድ ክብደት የማንሳት ስፖርት ያዘወት ራል። ምግብም በደንብ ይመገባል። ስለዚህ አካሉ በጣም ጠንካራ እና የተገነባ ነው። ፈትያ ልብሱን ታጥብለታለች። ዘይኑ መኝታ ክፍሉን ያፀዳለታል። አህመድ ተሠርቶ የቀረ በለትን ምግብ ለመብላት እንኳ ለእጆቹ መታጠቢያ ውሀ ቶሎ ካልቀረበለት ይቆጣል። ትምህርት ቤትም የክፍል ጓደኞቹ በጉልበቱ ስለሚፈሩት በፈተና ጊዜ ያስኮርጃታል።

ዘይኑ ግን ጥገኛ መሆን ስለማይፈልግ በቤት ውስጥ በአቅሙ የቻለውን ሥራ ያግዛል። ዕውቀት ለማግኘት ስለሚፈልግም ጥናቱን አጥንቶ፤ የተሰጠውን የቤት ሥራም ቶሎ ሠርቶ ወደ አቶ እስማኤል ጋራሻ ይሄዳል።

እዚያም ለመካኒኮቹ እቃ እያቀበለ የሚሠሩትን ያስተውላል።

አቶ እስማኤል በዘይኑ ሁኔታ በደሰቱም በአህመድ ግን በጣም ያዝናሉ። የወደፊት ሕይወቱም በጣም ያሳስባቸው ነበር።

ታዲያ አንድ ቀን አህመድ ያለበትን አደገኛ ሁኔታ የሚያስገነዝቡበት ዘዴ ያገኙ ስለመሰላቸው፤ ሁለቱንም ጠሩዋቸውና “እኔ እያረጀሁ ነው። ስለዚህ ጋራዥን ከሁለት አንዳችሁ በሀላፊነት ታስተዳድራላችሁ። በመጀመሪያ ግን አንደኛችሁን ለመምረጥ እንድችል ስለጋራሻ ያላችሁን ዕውቀት የሚያሳውቀኝ ፈተና እሰጣችኋለሁ” አለ።

ዘይኑ ቶሎ ብሎ “እሽ” አለ። አህመድ ግን ምንም ሠርቶ ወይም ሌሎች ሲሠሩ አስተውሎ ስለማያውቅ በራሱ መተማመን አልቻለም። ወዲያውም ተበሳጭቶ “አባይ እኔ የአንተ ልጅ ነኝ። ስለዚህ ከጥገኛ ጋር አልወዳደርም” አላቸው። አቶ እስማኤልም ጥገኛ ባህሪ ያለው አህመድ መሆኑ የበለጠ ጎልቶ ስለታያቸው በጣም አዝነው “ጥገኛ አንተ እንጂ ዘይኑ አይደለም” አሉት።

መልመጃ 3

በምንባቡ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ፡፡

1. አቶ እስማኤል ዘይኑ ጥገኛ አይደለም ሲሉ ምን ማስታወቅ ነው?
2. አህመድ በራሱ ተማምኖ እንዳይወዳደር እንቅፋት የሆነበት ነገር ምንድን ነው?
3. በእናንተ አስተሳሰብ ከዘይኑ እና ከአህመድ የጥገኝነት አስተሳሰብ ያለበት ማን ነው?
4. አህመድ ሰወደፊት ሕይወቱ በራሱ የሚተማመን ራሱን የሚመራ እና የሚያስተዳደር ዜጋ እንዲሆን ምን ማድረግ አለበት?

ጥገኝነት ማለት የራስ ቁሳዊና መንፈሳዊ ፍላጎት በሌሎች እውቀት ፣ገንዘብ፣ እና ጉልበት እንዲሟላ መጠበቅ ማለት ነው። ይህ ፍላጎት ባለን አቅም እንዳንጠቀም፣ ለራሳችንም ክብር እንዳይኖረንና ነጻነታችንን ለሌሎች አሳልፈን እንድንሰጥ ያደርገናል። በራሳችንም እምነት ስለማይኖረን ሥራዎችን ለመሥራት እንፈራለን።

ሥራን ካልሠራን ደግሞ እውቀታችን ሊዳብር አይችልም።

በእውቀት ራሳችንን በማሳደግ ውጤታማ ሥራዎችን የምንሰራበትን የወጣትነት ዘመን በዋሃ እና በፈዛሃ እንድናሳልፍ ያደርገናል። ይህም የሀገር ሽክም የመሆንን እጣ ፋንታ ይዞ ይጠብቀናል። ስለዚህ መልካም ዜጎች ሆነን ለሀገርና ለወገን ዕድገትና ብልጽግና መሥራት እንድንችል የጥገኝነት አስተሳሰብን ከልጅነት ጀምረን ልናስወግደው ይገባል።

መልመጃ 4

- የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።**
1. ጥገኝነት ራሳችንን በእውቀት እንዳናሳደግ እንቅፋት የሚሆንብን እንዴት ነው?
  2. ጥገኝነት በራስ መተማመንን እንዴት ያሳጣል?
  3. ጥገኝነት እንዴት ነው ነጻነታችንን ሲያሳጣን የሚችለው?

8.2.2 ማሕበራዊና ኢኮኖሚያዊ ጥገኝነት፣

- ኮንትራባንድ ንግድ የሚያደርሰውን ማሕበራዊ እና ኢኮኖሚያዊ ጉዳት ግለጹ።

እንቅስቃሴ/እንቅስቃሴ፣

እንቅስቃሴ / እንቅስቃሴ ቁጥር 1	እንቅስቃሴ / እንቅስቃሴ ቁጥር 2
<p>1. እንቅስቃሴ (ሀ) ምናውቅልህ (ሸ)</p> <p>ጥያቄ፣ ኮንትራባንድ ንግድ ምንድነው ጉዳቱ?</p> <p>መልስ፣ ጥራት የሌላቸውና ያልተመረመሩ እቃዎች፣ መድሃኒት ምግቦችን ወደ አገር ማስገባቱ?</p> <p>ጥያቄ፣ ሌላስ ምን ይገባል?</p> <p>መልስ፣ ወንጀል መፈጸሚያ የጦር መሳሪያዎች፣ አእምሮ እሚገቡዱ አደንዛኝ እቃዎች፣ ድንበር እየጣሱ በድብቅ ያልፋሉ፣ የሕዝቦችን ሠላምና፣ ጤና ይነሳሉ።</p>	<p>2. እንቅስቃሴ ምናውቅልህ (ሸ)</p> <p>ጥያቄ፣ ኮንትራባንድ ንግድ አገር ያደኸያል፣ እርዳታ ጠባቂ ጥገኛ፣ ያደርጋል እንዴት እንደሆነ ይኼን ማን ያብራራል?</p> <p>መልስ፣ እኔ አብራራለሁ፣ ቀረጥ ታክስ ሳይከፍሉ እንደሚያልፉ አውቃለሁ። ኮንትራባንዲስቶች ግብር አጭበርብረው፣ የህዝብን ገንዘብ ሰርቀው ያስቀራሉ።</p> <p>ጥያቄ፣ ምን ይሻላል ታዲያ?</p> <p>መልስ፣ ኢትዮጵያ እንድትቆም ከሀብታሞች ተርታ፣ ጥገኛ ሳትሆን በብድር በርዳታ፣ የህዝቦቿን ሰላም ጤና የሚነሳውን፣ የግብር የቀረጥ የታክስ ገቢዎን፣ ስርቆ የሚያስቀረውን እንደጋዋለን ኮንትራባንድ ንግድን።</p>

መልመጃ 5

በእንቅስቃሴ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ፡፡

1. ከላይ የቀረበውን እንቅስቃሴ በደንብ አጥኑትና በቃላቶቹ ይዛቸው ሆኖ ሆኖ ለእንቅስቃሴ ጠቃሚ ደንብ ተጠቅሙ፡፡
2. አንድ አወያደኛ አንድ ፀሀፊ ምረጡ፡፡ በመቀጠልም ከእንቅስቃሴ ውስጥ የተገለጹትን ኮንትሮባንድ ንግድ በሀገር ላይ የሚያደርሰውን ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ ጉዳቶች በዘርዘር አየጠቀሳችሁ ተወያዩ፡፡
3. ዕቃዎች በኮንትሮባንድ ወደ ሀገር ውስጥ ሲገቡ ወይም ከሀገር ሲወጡ ስለመያዛቸው በየጊዜው በመገናኛ ብዙሀን ሲዘገቡ እንሰማለን፡፡ የዕቃዎች መያዝ ብቻ አይደለም፤ የዕቃዎች ባለቤቶችም በፍርድ ቤት ቀርበው ከፍተኛ የሆነ የገንዘብና የአስር ቅጣት ይበደላቸዋል፡፡ ታዲያ ለኮንትሮባንድ ንግድ ይህ ሁሉ ትኩረት ስምን የተሰጠ ይመስላል?

የኮንትሮባንድ ንግድ፤

የሀገሪቱን ሕግ በመጣስ በሕገወጥ መንገድ ዕቃዎችን ድንበር ጥሶ ከሀገር የማስወጣት እና ወደ ሀገር የማስገባት ተግባር ነው፡፡ በመሆኑም መንግሥት ለተለያዩ ማህበራዊ አገልግሎቶች መገንቢያ ሊገለገልበት የሚችለውን ከቀረጥና ከውጭ ምንዛሪ የሚገኝ ገቢ በማሳጣት ሀገራችንን ለኢኮኖሚ ጥገኝነት ይዳርጋታል፡፡

በሌላም በኩል ከባህላችን ጋር ተጻራሪ የሆኑ እና በማህበራዊ ሕይወት ውስጥ ችግር የሚያስከትሉ ፖስተሮች፣ ፊልሞች፣ ሥዕሎች ወዘተ... ይገባሉ፡፡ የጦር መሣሪያዎችም በድብቅ ድንበር ጥሰው እንዲገቡ ያስችላል፡፡ እነዚህ በሕገ ወጥ መንገድ የገቡ መሣሪያዎች ባልተፈቀደላቸው ሰዎች እጅ በመዘዋወር ለሽብርና ለዝርፊያ ተግባር ይውላሉ፡፡

የምርት ጥራታቸው፣ አገልግሎት ላይ የሚውሉበት ዕድሜ፣ በመንፈስም ሆነ በአካል ላይ ጉዳት ስላለማድረሳቸው በባለሙያ ያልተረጋገጠላቸው ምግቦችና መድሀኒቶች ወደ ሀገር

እንዲገቡ ያደርጋል፡፡

በዓለም ደረጃ ወደ ተደራጅ የወንጀል እንቅስቃሴ እያደገ የሄደው አዕምሮን የሚጎዱ እጾችም የሚዘዋወሩት በዚህ በኮንትሮባንድ ንግድ አማካይነት ነው፡፡ ስለዚህ በሀገር ላይ ከፍተኛ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ቀውስ የሚያስከትል በመሆኑ ሁሉም ሰው ኮንትሮባንድ ንግድ የዕድገትና የሰላም ጠንቅ መሆኑን ሊገነዘብና ሊዋጋው ይገባል፡፡

መልመጃ 6

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ፡፡

1. ኮንትሮባንድ ንግድ በኢኮኖሚና በማህበራዊ ሕይወት ላይ የሚያደርሰውን ጉዳት ዘርዘረ፡፡
2. በኮንትሮባንድ ንግድ ሥራ ላይ የሚሳተፉ ምን ዓይነት ባህሪ ያላቸው ሰዎች ናቸው?

8.3 በራስ መተማመን፤

8.3.1 በራስ የመተማመን ባህሪ

የሚገለጥባቸው መንገዶች፤

- በራስ መተማመን የሚገለጹባቸው ተግባራት ናቸው የምትሏቸውን ዘርዘሩ፡፡
- በራሳቸው የሚተማመኑ ተማሪዎች በትምህርት ቤት ውስጥ የሚታወቁባቸውን ባህሪያት ግለፁ፡፡

የተማሪው ውጤት፤

መምህሩ የፈተና ውጤት ለተማሪዎች በቃል በመንገር ላይ ነበሩ፡፡ በመካከሉ አንድ ተማሪ አጠገቡ ለተቀመጠው ተማሪ በሹክሹክታ፤

“መምህራችን ውጤቱን አሳስተውብኛል”

አለ፡፡ ጓደኛውም፤

“አረ ዝም በል፡፡ እንዴት ተሳሳትክ

ትለኛለህ ብለው ይቆጣሉ” አለው፡፡

“እኔ እርግጠኛ ነኝ፡፡ ማስረዳት እችላለሁ”

አለ፡፡ ከዚያም ከተቀመጠበት ተነሳና፤

“ጋሼ? የኔን ውጤት አሳስተውብኛል”

አላቸው፡፡

መምህሩም ኮስተር ብለው፤

“የፈተና ወረቀታችሁን በትክክል ካረምኩ

በኋላ ነው መዝግቤ ያመጣሁት” አለ፡፡

ተከታትያለሁ። የተሰጡ የቤት ሥራዎችንም ሁሉ ሠርቼአለሁ። ለፈተናም ተዘጋጅቼ ነው የገባሁት። በደንብ ስለተ ዘጋጀሁ ፈተናውም አልከበደኝም። ስለዚህ የነገሩኝ ዝቅተኛ ውጤት የኔ ሊሆን አይችልም አላቸው።

መምህሩም ተማሪው ያቀረባቸው ምክንያቶች አሳማኝ ስለሆኑባቸው ወደ ቢሮ ተመልሰው ሄዱ። ከዚያም የተማሪውን የፈተና ወረቀት ሲያዩ በጣም ተገረሙ። ምክንያቱም ተማሪው ያመጣው ውጤት በጣም ከፍተኛ ነበር። ወደ ክፍል ተመለሱና ይቅርታ ጠየቁት።

መልመጃ 7

በምንባቡ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- 1. ተማሪዎች እንደ አወደደ እና እንደ ፀሀፊ ምረጡ። ከዚያም ከሳይ ከቀረበው ምንባብ ተነስታችሁ ተማሪው በራሱ እንዲተማመን ያስቻሉትን ምክንያቶች በዝርዝር ግለጹ። ደብተራችሁ ሳይም ማስታወሻ መፃፍ አትዘንጉ።
- 2. እናንተ እንደ ጉበዙ ተማሪ ዓይነት ችግር ቢደጋግማችሁ ምን ታደርጋላችሁ?
- 3. ጉበዙ ተማሪ ሀሳቡ በመምህሩ ተቀባይነት እንዲያገኝ ያስቻሉትን ምንክዎች ግለጹ።

በራስ መተማመን ራስን ከመቻል ጋር ጥብቅ ቁርኝት አለው። በጥገኝነት የሚኖር ሰው በምንም ሁኔታ ቢሆን በራሱ የሚተማመን ዜጋ መሆን አይችልም። ራስን ለመቻል ደግሞ ጠንካራ የሥራ ባህል መኖር መሠረታዊ ጉዳይ ነው። በጠንካራ የስራ ባህል ታንጾ ራሱን የቻለ ዜጋ በራሱ መተማመኑ አይቀርም። እንዲህ ዓይነት በራሱ የሚተማመን ሰው ስለራሱ ትክክለኛ ግንዛቤ ያለው ነው።

ስለዚህም ተወያይቶ ለመረዳዳትና የራሱን አስተሳሰብ ከሌሎች ጋር ለማስማማት እንዲሁም ስህተቶችን አምኖ ለመቀበልና ለማረም አይቸገርም። ከዚህም ባሻገር በራሳቸው የሚተማመኑ ዜጎች የሌሎችን አስተሳሰብ በነጻነት ስለሚያስተናግዱ ለሀገራችን ዲሞክራሲ፣ ሠላምና ልማት ግንባታ ወሳኝ ድርሻ አላቸው።

መልመጃ 8

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- 1. በራስ ስመተማመን ራስን መቻል ስምን ያስፈልጋል?
- 2. በራሳቸው የሚተማመኑ ሰዎችን መለያ ባህርይት ግለጹ።

የምዕራፍ ማጠቃለያ

ራስን መቻል የሥራ ባህልን ከማዳበር እና ሀሳብን ለመቀበል ዝግጁ ከመሆን ጋር የተያያዘ ነው። ራስን መቻል በራስ የመተማመን ስሜትን ይፈጥራል። ተመጽዋችንን እስከወገድ በእኩልነት መኖር ያስችላል። በአንጻሩ ግን ጥገኝነት አቅምን እያዳከመ የሞራል ውድቀትን የሚያስከትል የሕይወት ጠንቅ ነው።

የሀገርን ጤና፣ ኢኮኖሚ፣ ሠላም እና ማህበራዊ ሕይወት በከፍተኛ ደረጃ የሚያናጋው የኮንትሮባንድ ንግድም እንኳ የጥገኝነት አስተሳሰብ ውጤት ነው። ስለዚህ ስለራሳችን አቅም ትክክለኛ ግንዛቤ በመያዝ፣ የራሳችንን አስተሳሰብ ከሌሎች አስተሳሰብ ጋር ማስማማት ይገባል።

ስራሳችን፣ ስቤተሰባችንና ለሀገራችን ይጠቅማሉ ብለን ያመንባቸውን ጉዳዮች በጽናት ማራመድ እና ለህተቶቻችንን አምነን በመቀበል ማረም ጠቃሚ ነው። ስለዚህ ሀገር ዕድገት እና ብልጽግና ዜጎች ራሳቸውን ለመቻል የሚያደርጉት መፍጨርጨር እና በራስ መተማመን ወሳኝ ድርሻ አላቸው።

የምዕራፍ ቁጥር ቃሳት

- ምዕቃዎች፡** ምንም ሳይሰሩ በስሙና የሚገኝ ማናቸውም ነገር።
- ተመዳዎች፡** ምንም ሳይሰሩ ቁሳዊና መንፈሳዊ እርካታቸውን ከሌሎች የሚያገኙ፣ ሰማኛች።
- ገቦ፡** ሕጋዊም ሆነ ሕጋዊ ያልሆነን ጉዳይ ለማስፈጸም ሕጋዊ ባልሆነ መንገድ የሚሰጡት ወይም የሚቀበሉት ገንዘብ ወይም ሌላ የዓይነት ስጦታ፣ መማሰጃ።
- ዕውቀትን ማጋራት፡** የሚያውቁትን ስሌቶች ማሳወቅ።

የምዕራፍ የክሰሳ ጥያቄዎች

ቀጥሎ የቀረቡትን የክሰሳ ጥያቄዎች በደብተራችሁ ላይ ገልብጣችሁ ሥሩ።

I የሚከተሉት ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «እውነት» ስህተት ከሆኑ «ሀሰት» በማለት መልሱ።

1. ራስን መቻል የተመጽዋችነት ስሜትን ለማስወገድ ይረዳል።
2. የጥገኝነት ስሜት አቅማችንን ሙሉ በሙሉ እንዳንጠቀምበት ያደርገናል።
3. ያቅምን ያህል ሲላውን ሰው መርዳት ራሳችንን እንዳንችል እንቅፋት ይሆንብናል።
4. በራሳችን መተማመን የምንችለው ስለ ራሳችን ትክክለኛ ግንዛቤ ሲኖረን ነው።
5. የራሳችንን አስተሳሰብ ክሊሎች ጋር ማስማማት እንድንችል የሴሎችን ሀሳብ ሁሉ ተቀብሰን መፈጸም አስብን ።

II በ “ለ” ሥር የተዘረዘሩትን በ“ሀ” ሥር ከተዘረዘሩት ጋር አዛምዱ።

ሀ	ሰ
1. ራስን መቻል፤	ሀ. የአገርን ኢኮኖሚና የሕዝብን ሥላም ይጉዳል።
2. ራሱን ያልቻለ ተማሪ፤	ሰ. በራሱ የሚተማመን።
3. ስለራሱ ትክክለኛ ግንዛቤ ያለው፤	ሐ. ጥገኛ።
4. ጉዞ በመስጠት ጉዳይ ማስፈጸም፤	መ. ተከራክሮ ማሳመን ወይም የሴላውን ሰው ሀሳብ አምኖ መቀበል።
5. ኮንትራባንድ ንግድ፤	ሠ. ፈተና ኮርጅ የሚሠራ።

III ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. በራስ መተማመን፤
  - ሀ. ማንም ሰው ጥረት ካደረገ በረጫ እንደኛ መውጣት ይችላል ማለት ነው፤
  - ሰ. ችሎታን እና አቅምን አመዛዝኖ በመረዳት በራስ ጥረት ራስን የመቻል መሠረት ነው፤
  - ሐ. ቁሳዊና መንፈሳዊ ፍላጎትን ለማሟላት የሴሎች ጥገኛ አስመሆን ነው፤
  - መ. ሰ እና ሐ መልስ ናቸው።
2. ራስን ለመቻል፤
  - ሀ. ታዋቂ ሰው መሆን ያስፈልጋል፤
  - ሰ. ተገዶ መሥራት ያስፈልጋል፤
  - ሐ. በዕውቀት ራስን ማበልጸግና ማጠናከር ያስፈልጋል፤
  - መ. ሰ እና ሐ መልስ ናቸው።
3. በራሳቸው የሚተማመኑ ሰዎች፤
  - ሀ. የሴሎችን ሰዎች ሀሳብ አይቀበሉም፤
  - ሰ. አዳዲስ ነገሮችን ለመፍጠር ይደፍራሉ፤
  - ሐ. የሰዎችን ሀሳብ በፅሞና በዳመጥ የራሳቸውን እምነትም ለሴሎች ያስረዳሉ፤
  - መ. ከሀ በስተቀር ሁሉም ትክክለኛ መልሶች ናቸው።
4. ጥገኝነት፤
  - ሀ. ያለድካም መኖር ስለሚያስችል ጠቃሚ ነው፤
  - ሰ. ሞራልን እያላሸቀ የበታችነት ስሜትን ይፈጥራል፤
  - ሐ. የዕድገት መሠረት ነው፤
  - መ. ሁሉም መልሶች ናቸው።
5. ስህተትን አምኖ መቀበል ጠቃሚ የሚሆነው፤
  - ሀ. ከሀይለኛ ሰዎች ቁጣና ቅጣት ለመዳን ሲባል ከተደረገ ነው።
  - ሰ. ኢኮኖሚያዊ ጥቅም ለማግኘት ሲባል የተደረገ ነው።
  - ሐ. የነገሮችን ትክክለኛ ገፅታ ለማግኘት ሲባል የተደረገ ሲሆን ነው።
  - መ. ስሴሎች ዘንድ ሙገሳና ጥቅም ለማግኘት ሲባል የተደረገ ሲሆን ነው።

IV የሚከተሉትን ክፍት ቦታዎች ትክክለኛ ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ።

1. ደንበርን እየጣሱ ሸቀጦችን ወደ ሀገር ውስጥ ማስገባት _____ ይባላል።
2. እንደ ቦይ ውሃ ሁልጊዜ በሌላ ሰው ሀሳብ መመራት የ _____ ባህሪ መገለጫ ነው።
3. ሥልጣን ባላቸው ሰዎች አማካኝነት የማይገባ ጥቅም ለማግኘት ሲባል የሚሰጥ መደሰድ _____ ይባላል።

V የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ።

1. ጥገኝነት የሚያደርሰውን ጉዳት ግለጹ።
2. ራስን ከመቻል የሚገኙ ጥቅሞች ዘርዘሩ።
3. የራሳችንን ጽኑ እምነት እና አስተሳሰብ ከሌሎች ሰዎች ጋር ማጣጣም ስምን ያስፈልጋል?

ምዕራፍ ዘጠኝ

የቁጠባ ባህል

የምዕራፍ ዓላማዎች፡ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ተምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፤

- የቁጠባ ጠቀሜታን ታውቂያለሽ/ታውቃለህ።
- ስላስፈላጊ ወጪዎችን መቀነስ የቁጠባ አንዱ መገሰጫ መሆኑን ትረጃለሽ/ትረዳለህ።
- ራስን በአቅም ልክና በአቅድ በመምራት እንዴት የቁጠባ ባህልን ማዳበር እንደሚቻል ትገነዘቢያለሽ/ትገነዘባለህ።

9.1 ቁጠባ፤

9.1.1 የቁጠባ ጠቀሜታ፤

- በአካባቢያችሁ በቁጠባ አማካኝነት እራሳቸውን የቻሉ ሰዎችን ታውቃላችሁ? የቀድሞውንና የአሁኑን አኗኗራቸውን በማነፃፀር ለክፍል ጓደኞቻችሁ ግለፁ።

ትርጉትና ወንድሞቿ፤

ትርጉትና ሁለት ወንድሞቿ እናትና አባታቸው በመኪና አደጋ ከሞቱ አንድ ዓመት አልፏቸዋል። ነገር ግን ወላጆቻቸው በሕይወት ሳሉ በቁጠባ ያጠራቀሙት ገንዘብ በመኖሩ ልጆቻቸው ያለችግር መኖራቸውን ቀጥለዋል። ትርጉት አስተዋይ ልጅ ስለሆነች ታናናሾች ወንድሞቿን በመምራት ያላቸውን ገንዘብ በአግባቡ እየተጠቀሙ ትምህርታቸውን መከታተል እንዳለባቸው አስረዳቻቸው። እናም ገንዘቡን እየመጠኑ በመውሰድ ተሳስበው ይኖራሉ።

“ወላጆቻችን ባለውለታዎቻችን ናቸው። ይህን ጊዜ እነርሱ ያስቀመጡት ገንዘብ ባይኖር ልንኖር ዛሬ መድረሻችን ምን ይሆን ነበር?” እያሉ ያመለግኗቸዋል።

መልመጃ 1

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. እነትርጉት ትምህርታቸውን ያሰማቂ ሲሆን የታሰቡት ወላጆቻቸው ባስቀመጡላቸው ገንዘብ መሆኑን ከታሪኩ መረዳት

ይቻላል። ወላጆቻቸው ገንዘብ የቆጠቡት በድንገት እንደሚሞቱ አውቀው ነው ወይስ አይደለም? መልሳችሁ አዎን ከሆነ እንዴት ሲያውቁ ይችላሉ? መልሳችሁ አውቀው አይደለም ከሆነ ገንዘብ ሰምን እንዳስቀመጡ አስረዱ።

2. በታሪኩ መሠረት እነትርጉት ራሳቸውን እስከሚችሉ ድረስ ያለችግር ለመማር ከወላጆቻቸው የወረሱትን ገንዘብ እንዴት መጠቀም ይኖርባቸዋል?

ቁጠባ ብዙ ጠቀሜታዎች አሉት። በተወሰነ ጊዜ የሚገኝ ገቢን በማብቃቃት ለወደፊት ለማስቀመጥና ያልታሰቡ ችግሮች በሚያጋጥሙ ጊዜ እነዚያን ችግሮች ለመቋቋም ይጠቅማል።

ቁጠባ መሰረታዊ ፍላጎቶችን አሟልቶ ለመኖር እጅግ ጠቃሚ ነው። የሰዎች መሠረታዊ ፍላጎቶች የሚባሉት ምግብ፣ ልብስና መጠለያ ናቸው። ቁጠባ ግለሰቦችም ሆኑ ቤተሰቦች ራሳቸውን እንዲችሉና በራስ የመተማመን ችሎታ እንዲኖራቸው ያደርጋል። ራሳቸውን የቻሉ ሰዎች የጥገኝነት ወይም የበታችነት ስሜት አያደርገባቸውም።

ቁጠባ በትምህርት ራስን ለማሳደግ ያስችላል። ስለትምህርት ሲነሳ ብዙ ጊዜ በአእምሮችን የሚመጣው የልጆች ትምህርት ብቻ ሊሆን ይችላል። ነገር ግን ትምህርት እድሜ አይገድብውም። ወላጆች ራሳቸው ከፍተኛ ደረጃ ላይ የደረሱ ካልሆኑ ኑሯቸውን ለማሻሻል ሲሉ እየሰሩ ሊማሩ ይችላሉ። ለምሳሌ በየትምህርት ቤቶቹና በየኮሌጆቹ የማታ ተከታታይ ትምህርት ክፍሎች የሚማሩ ሰዎች አብዛኛውን ጊዜ መደበኛ ሥራ ያላቸውና የቤተሰብ ኃላፊዎች ናቸው። ይህን ለማድረግ የሚችሉት ግን ከሚያገኙት ገቢ ላይ በመቆጠብ ለትምህርት የሚያስፈልጋቸውን ክፍያ እየሸፈኑ ነው።

ቁጠባ በህመም፣ በእርጅናና በሌሎችም ምክንያቶች የመሥራት አቅም በማይኖርበት ጊዜ የሰውን እጅ ከማየት ያድናል።

የተመቻቸ ኑሮ ለመኖር ይጠቅማል። የተመቻቸ ኑሮ ማለት ራስን ችሎ መኖር ማለት ነው።

መልመጃ 2

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ከቤተሰባችሁ ወይም ከምታውቁት የአካባቢ ሁኔታ በመነሳት፣ ከላይ በምንባቡ ከተጠቀሱት የቀጠጣ ጠቀሜታዎች መካከል ሶስቱን ሰክፍል ጓደኛቻችሁ ግለጹላቸው።
2. በእናንተ ደረጃ ልትቆጥቡት የምትችሉት ነገር ካስ አስረዳ።

9.1.2 ልዩ ልዩ የመቆጠቢያ ዘዴዎች፣

- የመቆጠቢያ ዘዴ ሲባል ምን ማለት ነው? ለመምህራችሁና ለክፍል ጓደኛ ቻችሁ ግለፁ።

አሥር ጊዜ ሰካ አንድ ጊዜ ቀረጥ፤

በአንድ መንደር የዝናብ እጥረት ሊከሰት እንደ ሚችል የተገነዘቡ የግብርና ባለሙያዎች ለሕብ ረተሰቡ ትምህርት ለመስጠት ወደዚያ መን ደር ተጓዙ። በዚህም መሠረት በዚያ አካባቢ የሚኖሩ ሰዎች በሚመጣው ዓመት ለረሀብ እንዳ ይጋለጡ ከወዲሁ ያላቸውን በቁጠባ መጠቀም እንደሚኖርባቸው ባለሙያዎቹ ሰፊ ትምህርት ሰጧቸው።

ከዚያም በኋላ አቶ ተሰማና ባለቤታቸው ወ/ሮ አቻምየለሽ በዚህ ዓመትና በሚመጣው ዓመት ሊያከናውኗቸው ባሰባቸው ተግባሮች ላይ ተቀም ጠው መነጋገር እንዳለባቸው ተስማሙ።

በዚህ ዓመት ትልቋ ልጃቸው በግል ኮሌጅ ገብታ መማር እንዳለባት አሳምናቸው ሀሳቧን ተቀብ ለዋታል። ወንድ ልጃቸው ደግሞ ባለቤቱ ነፍሰ ጡር ስለሆነች እነርሱ ዘንድ መጥታ ብትወልድ እንደሚሻል ወስነው እስከምትመጣ ድረስ ተዘጋ ጅተው እየተጠባበቁ ነው።

በሦስተኛ ደረጃ ደግሞ ቤታቸውን ከሳር ክዳን ወደ ቆርቆሮ ክዳን መቀየር እንዳለባቸው ቀደም ብለው ወስነው ስለነበር ያንኑ ለማድረግ እየተ ዘጋጁ ናቸው። ለእነዚህ ሁሉ የሚያስፈልጋቸውን ወጪ ለመሸፈን ያሰቡት ደግሞ ከሶስቱ በሬዎቻ ቸው አንዱን፣ በጎተራቸው ከተቀመጠው ያለፈው ዓመት ምርት ደግሞ ሁለት ኩንታል ጥራጥሬ፣ እንዲሁም አንዲት እንቁላል የምትጥል ዶሮና አንዲት ፍየል በመሸጥ ነው።

ከግብርና ባለሙያዎቹ የወሰዱት ትምህርት ግን ሊሰሩ ያቀዱትን ቆም ብለው እንዲያስቡ አድርገ ችዋል። ከዚህ ጋር ደግሞ በስራቸው የሚተ ዳደሩ ዘጠኝ የቤተሰብ አባላትን ልብስና ቀለብ የማሟላት ኃላፊነት አለባቸው።

ስለሆነም “አሥር ጊዜ ሰካ አንድ ጊዜ ቀረጥ” እንደሚለው ተረትና ምሳሌ ሊመጣ የሚችለውን ችግር በመገንዘብ ምኞታቸውን ከመፈጸማቸው በፊት ደጋግመው ማጥናት ይኖርባቸዋል።

መልመጃ 3

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

1. አቶ ተሰማና ወ/ሮ አቻምየለሽ በዚህ ዓመት ያሏቸው እቅዶች ስንት ናቸው? ምንና ምን?
2. ሰወጪ ያሰቡት የገቢ ምንጭ ከችግርቻቸው ጋር ይመጣጠናል ወይስ አይመጣጠንም? እንዴት?
3. ከእቅዶቻቸው ውስጥ ሲሰረዝ የሚችል አስ ወይስ የሰም? መልሳችሁ «አስ» የሚል ከሆነ የትኛው? «የሰም» የምትሱ ከሆነ ሰምን?
4. የባለሙያ ምክር መስማትና መከተል ሰምን ይጠቅማል? ታሪኩን መሠረት በማድረግና ከአካባቢያችሁ ተጨባጭ ሁኔታ በመነሳት መል ሶቻችሁን ስጡ።

በአንድ ጊዜ ከተገኘ ብዙ ገንዘብም ሆነ በየጊዜው ከሚገኝ ገቢ እንደ ገቢው መጠን መቆጠብ እጅግ አስፈላጊ ነው። ለመሆኑ የመቆጠቢያ ዘዴዎች የሚባሉት ምንድ ናቸው? ቀጥሎ የቀረቡትን የተ ለያዩ የመቆጠቢያ ዘዴዎችን በምሳሌነት መጥ ቀስ ይቻላል።

ሀ. አላስፈላጊ ወጪዎችን ማስወገድ ወይም መቀነስ፣

አላስፈላጊ ወጪዎችን ማስወገድ ወይም መቀነስ አንዱ የቁጠባ መንገድ ነው። ለምሳሌ ሁለት ልጆቻቸው ወደ ትምህርት ቤት የሚሄዱ ወላጆች ለማሕበር ድግስ ደጋግመው ከሚያወጡት ወጪ ይልቅ የልጆቻቸውን የመማሪያ መሣሪያዎች ማሟላትን ቅድሚያ ሊሰጡት የሚገባ ጉዳይ ነው። እነዚህ ሰዎች በቂ ገንዘብ ከሌላቸው የቅንጦት እቃዎችን መግዛት፣ በየጊዜው ሽርሽር መጓዝ፣ እንግዶችን እየጋበዙ ማብላትና ማጠጣት አይኖርባቸውም።

ሰ. ራስንና ቤተሰብን በእቅድና በአቅም ማስተዳደር፤

ራስንና ቤተሰብን በእቅድና በአቅም ማስተዳደር ሌላው የቁጠባ ዘዴ ነው። በብዙ ኢትዮጵያውን የአኗኗር ዘዴ በርካታ ቤተሰብን አቅፎ መኖርና መደጋገፍ የተለመደ ነው። ይህ ሁኔታ ከፍተኛ የሆነ የእቅድና በአቅም የመኖር ጥበብን ይጠይቃል። የብዙ የቤተሰብ አባላትን የምግብ፣ የልብስ፣ የጤናና የትምህርት ወጪን ለመሸፈን የሚያስችል በቁና አስተማማኝ ገቢ የማይኖርበት አጋጣሚ ብዙ ነው።

ስለሆነም ከድህነት የተነሳ ቤተሰብ ለመበተን፣ ልጆችም ወደ ጎዳና መውጣት ወይም ለጉልበት ብዝሃ የመጋለጥ እድላቸው የሰፋ ይሆናል። በአንድ ጊዜ ለሁሉም የቤተሰብ አባላት አዲስ ልብስ መግዛት ከባድ ሊሆን ይችላል። ወይም ደግሞ ለሁሉም የቤተሰብ አባላት በተመሳሳይ ጊዜ ትልቅ ወጪን የሚጠይቅ ጥቅም ለመፍጠር አስቸጋሪ ይሆናል። በቤተሰብ መካከል አድልዎ ሳይፈጽሙ በመግባባት ማስተዳደር ይገባል። በዚህ ጊዜ ትልቅ ነጥብ ሆኖ የሚመጣው ጥሩ የቁጠባ ባህል ማዳበርና ያንኑ ባህል በቤተሰቡ ዘንድ ግንዛቤ እንዲያገኝ ማድረግ ነው።

የተቆጠበው ገንዘብ በአንድ ጊዜ የሚፈለገውን ሁሉ ማሟላት ካላስቻለ የእያንዳንዱን የቤተሰብ አባል ፍላጎቶችን በማጤን ለሚብሰው ቅድሚያ መስጠት ተገቢ ነው። ቤተሰብን ከመመሥረት አንስቶ ገቢን አብቃቅቶ እጅግ ወሳኝና መሠረታዊ ለሆኑ ወጪዎች ብቻ ለማዋል መወሰን ተገቢ ነው። ቤተሰብን መመጠን፣ ገቢንና ወጪን ማመጣጠን በዕቅድ የመኖር አጋዥ ሁኔታዎች ናቸው።

ሐ. ተቀማጭ ገንዘብ እንዲኖር ማድረግ፤

የባንክ ሂሳብ መክፈት፣ እቁብ መጣል፣ በቁጠባና ብድር ሕብረት ስራ ማህበር መደራጀት ጥሩ የቁጠባ ዘዴዎች ናቸው። ለመቆጠብ ከፍተኛ የገንዘብ መጠን መመደብ አያስፈልግም። ቁጠባን ትንሽ ትንሽ ሳንቲም በማጠራቀም መጀመር ይቻላል። “ማንቲሞችን ጠብቋቸው፣ ብሮች እራሳቸውን ይጠብቃሉ” የሚል ዘመናዊ አባባል ይህን ጉዳይ አጉልቶ ያሳያል።

መልመጃ 4

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ፡፡

1. በእቅድ መመራት ማለት ምን ማለት ነው?
2. በቤተሰባችሁ ወይም በሌሎች አካባቢዎች የተሰማሩ ናቸው የምትሰሩትን የቁጠባ ዘዴዎች በጽሑጽ አዘጋጅታችሁ ሰነድ ጻደኞቻችሁ አንብቡላቸው።
3. በቤተሰቦቻችሁ መካከል የባንክ ሂሳብ የክፈት ወይም እቁብ የሚጥሱ፣ አስበስዟቸው በቁጠባና ብድር ሕብረት ስራ ማህበር የተደራጁ አባላት ካሉ የሚከተሉትን ጥያቄዎች ጠይቃችሁ መልሱን በጽሑፍ ለመምህራችሁ አቅርቡ።

- ሀ. ገንዘብ ወደ ባንክ እየወሰዱ የሚከተሉት በምን ያህል ጊዜ ነው? የሚያወጡትስ?
- ለ. ገንዘቡን ለማውጣት ወደባንክ የሚሄዱት ምን ዓይነት ጉዳይ ሲያጋጥማቸው ነው?

9.2 በአካባቢ የቁጠባ ባህልን የሚዳረሩ ተግባራት፤

ሥዕል 9.1 ቁጠባን የሚዳረሩ ሁኔታዎች

- በሥዕሉ ላይ ያሉት መልእክቶች እንዴት ቁጠባን የሚዳረሩ ሊሆኑ እንደሚችሉ ግለጹ።

ሀ. ከአቅም በላይ ድገስ፤

- በአካባቢያችሁ ከአቅማቸው በላይ የሚደግሱ ሰዎች ካሉ የደረሰባቸውን ችግር ግለጹ።

የተደራረበ ችግር፤

ሂሩትና ጸዳሉ የትምህርት ቤት ልብሶቻቸው የተገዙት ከሶስት ዓመት በፊት ነበር። ልብሶቹ መቀየሪያ ስለሌላቸው ከመጠን በላይ አርጅተው ተቀዳድዋል። መቀዳደድ ብቻ ሳይሆን ቀለማቸውም ፈሟል። ወላጆቻቸውን ሲጠይቁም ለእነርሱ ልብስ መግዣ የሚሆን ገንዘብ እንደሌላቸው ይነግሯቸዋል። ለዚህም ምክንያቱ ወላጆቻቸው የአበልጃቸውን ልጅ መልስ ስለሚጠሩ፣ የተከማቸው ግብር እንዲከፍሉ በመገደዳቸው፣ መጪውን አዲስ ዓመት በዓል ከሌሎች ሰዎች ባላነሰ ሁኔታ ማክበር ስለሚኖርባቸውና ቀጥሎ ለሚከበረው የመስቀል በዓል በሬ ገዝተው ፍሪዳ መጣል ስላለባቸው መሆኑን ይዘረዝሩላቸዋል።

መልመጃ 5

በምንባቡ መሠረት በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

- ? 1. የእነዚህ ቤተሰቦች ዋነኛ ችግር ምንድነው?
- 2. ደህን ችግር እንዴት ማስወገድ ይችላሉ?

ለ. ኋላቀር አመለካከት፤

- ስለኋላቀር አመለካከት የምታውቁትን ሀሳብ ግለጹ።

የአት ማህደርና የባለቤታቸው እርር፤

አቶ ማህደርና ወ/ሮ ትርንጎ ልጃቸው ትዝታ በጠና ታመመችባቸው። በዚህ ጊዜ የህመሟን ምንጭ ለማወቅና መፍትሔ ለመሻት ከአካባቢያቸው ራቅ ብሎ ወደሚገኝ ጠንቋይ ዘንድ ሄዱ። ጠንቋዩ ወደእርሱ የሄዱበትን ጉዳይ ከተረዳ በኋላ ልጃቸውን ለህመም የዳረጋት “በቡዳ መበላቷ” ስለሆነ አንድ ነጭ ሙክት ገዝተው እንዲያመጡለትና ከዚያም መፍትሔውን እንደሚነግራቸው አስረዳቸው።

ሰዎቹ እንደተባሉት ሙክቱን በግ ገዝተው ገቢ አደረጉ። ነገር ግን በጉን ከተቀበለ በኋላ እንደገና ሌላ ወርቅ እንዲገብሩለት ጠየቃቸው። በዚህ ጊዜ ሁለቱ ሰዎች ያላቸውን ገንዘብ አሟጠው ነበር። ይሁን እንጂ “የለንም ብንል መፍትሔውን አይሰጠንም” ብለው ስለሰጉ ከጎረቤታቸው ለመበደርና የታዘዙትን ለመፈጸም ተመልሰው ሄዱ። ይህ ደግሞ ወደ ባሰ ችግር ውስጥ ከተታቸው። የልጃቸው ህመም እየተባባሰ በመሄዱ በእጃ

ቸው የነበረውን ንብረታቸውን ማጣታቸው፣ በብድር እዳ መዘፈቃቸው ለጊዜው አልታዩቸውም። ሌላው ቀርቶ ልጆቻቸውን እንኳን በመጪው የትምህርት ዘመን ወደ ትምህርት ቤት ለመላክ እንደማይችሉ አልተገነዘቡትም።

መልመጃ 6

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- ? 1. ኋላቀር አመለካከት ማለት ምን ማለት ነው?
- 2. ከላይ እንደቀረበው ሰዎችን ሰጭንቀት እና ስትግር የሚዳርጉ ኋላቀር አሠራሮችን ከቤተሰብ በመጠየቅና በመወያየት ለመምህራችሁ በጽሑፍ አቅርቡ።

ኋላቀር አመለካከቶች ሰዎች በኑሯቸው እንዳይሻሻሉ የማድረግ ኃይል አላቸው። ለምሳሌ በይሉኝታ ንብረትን አፍሰሶ ለእይታ የሚውሉ የቅንጦት እቃዎችን መገዛት፣ ለጠንቋይ መገበር የመሳሰሉት ለዚህ ማስረጃዎች ናቸው።

ሴቶችን ከወንዶች ያነሱ አድርጎ መመልከትም ሌላው ኋላቀር አመለካከት ነው። በዚህም የተነሳ ሴት ልጅ ሰርታ የራሷ ንብረት እንድታፈራ አትበረታታም። እነዚህ የተጠቀሱት ልማዶች ቁጠባን የማያበረታቱ ናቸው።

መልመጃ 7

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

- ? 1. ኋላቀር አመለካከቶች እንዴት የሰዎች ኑሮ እንዳይሻሻሉ ሲያደርጉ ይችላሉ።
- 2. በአካባቢያችሁ የሚነገሩ ኋላቀር አመለካከቶች ናቸው የምትሰሩትን ጥቀሱ።

9.3 ድህነት፤
9.3.1 የድህነት አስከፊነት፤

ምዕል 9.2 ከድህነት ገፅታዎች አንዱ

- ከላይ ያለውን ሥዕል በመመልከት የድህነትንና የረሃብን አስከፊነት ግለጹ።

ድህነት ስብዕናን ይነካል። ድህነት የሚወዱትን ያሳጣል። ድህነት ክብርን ያሳጣል። ድህነት ሁለት መልኮች አሉት። የገንዘብ ድህነት አንዱ ነው። ሌላው ደግሞ የአስተሳሰብ ድህነት ነው።

ሁለቱም ለሰዎች በዝቅተኛ ኑሮ መኖርና እርስ በርስ መቃቃር መሰረቶች ናቸው። ሁለቱም ጥገኝነትን ይፈጥራሉ። ጥገኝነት ደግሞ ከራስ አልፎ ጥገኛ የሆኑበትን ሰው ይጎዳል።

የአስተሳሰብ ድህነት ያለበት ሰው ሥራ መሥራት አይችልም። ጠንክሮ መሥራት አይቻለውም። በሰዎች ትኩረት ላይ ለመኖር ይመኛል። የአስተሳሰብ ድህነት ከገንዘብ ድህነት እጅግ የከፋ ነው።

የገንዘብ ድህነት ጠንክሮ በመሥራትና በእቅድ በመመራት ሊሸነፍ ይችላል። የአስተሳሰብ ድህነት ግን ሊቀየር የሚችለው መሠረታዊ የሆነ የአስተሳሰብ ለውጥ ለማምጣት በሚያስችለው ትምህርት ብቻ ነው።

ከዚህም ጋር አዲስ አስተሳሰብና አሠራርን ለመቀበል ፈቃደኝነትን ይጠይቃል። ለመማርና ለማወቅ ጉጉ መሆንን ይሻል።

መልመጃ 8

? የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ድህነት ከሚያስከትላቸው ቀውሶች መካከል ሦስቱን ጥቀሱ።
2. ድህነትና የሥራ ባህል አስመኖር እንዴት የአንድ ሳንቲም ሁለት ገጽታዎች ሲሆኑ እንደሚችሉ በጽሁፍ ለመምህራችሁ አቅርቡ።

9.3.2 የአባዛኝነትና የድህነት ዝምድና።

- አባዛኝ ሰው ማለት ምን ማለት ነው? ከድህነት ጋር በምን ይያያዛል?

ድህነት የሚመጣው በተለያዩ ምክንያቶች ነው። ከእነዚህ ምክንያቶች መካከል ብኩንነት ዋናው ነው። ብኩንነት ያለንን ማናቸውንም ገንዘብ ወይም የንብረት ዓይነት ያለእቅድ ማውጣትና መጠቀም ነው። ለምሳሌ እቁብ የደረሳቸው ሰዎች ያለቁም ነገር ሌሎችን በመጋበዝ የሚበትኑት ከሆነ፣ የመሥሪያና የመገልገያ መሣሪያዎችን ያለጥንቃቄ የሚያንገላቱ ከሆነ እንደ ብኩንነት ይቆጠርባቸዋል። ይህንን ነጥብ በምሳሌ እንመልከተው።

አንድ ጋሪ ነጂ ጋሪውን በየጊዜው አስፈላጊውን

ጥገና እያስደረገ ከተንከባከበው፣ ጋሪው ለረጅም ጊዜ እንዲያገለግለው ማድረግ ነው። ፈረሱንም የሚገባውን ምግብ እየመገበ አስፈላጊውን እረፍት እንዲያገኝ በማድረግ ከተንከባከበው ለረጅም ጊዜ የሚገለገልበትን የገቢ ምንጩን እየጠበቀ ወይም እየቆጠበ ነው።

ነገር ግን ጋሪው ሲጎዳ እያየ ማስጠገኛ ገንዘብ ለማውጣት ከሰሰተ፣ ለፈረሱም ቀለብ መግዣ ሳይመድብ ከቀረ አቅም እያሳጣው ነው። መጨረሻውም የከፋ ይሆናል።

መልመጃ 9

? በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

1. ቁጠባ የሚጠናከርባቸው ዘዴዎች ምን ምን ናቸው?
2. ብኩንነት ሰድህነት መንስዔው ነው። ይህ እንዴት ሲሆን እንደሚቻል በክፍል ውስጥ በቡድን ሆናችሁ ተወያዩበት።

9.3.3 ድህነትን ለማጥፋት ወጪን መቀነስና ቁጠባን መልመድ።

- ወጪን ለመቀነስ የሚያስችሉ ሁኔታዎች ምን ምን ናቸው?

ወጪን ለመቀነስ አስፈላጊ የሆኑና አስፈላጊ ያልሆኑ ወጪዎችን ለይቶ ማወቅ ወሳኝ ነው። ለምሳሌ የኤሌክትሪክ መብራት በሌለበት መንደር የሚኖር አንድ ገበሬ የኩራዝ ላምባ ለመግዛት ገንዘብ ማውጣት ለእርሱ አስፈላጊ ነው። ነገር ግን ዓመት በዓል በመጣ ቁጥር ለልጆች አዳዲስ ልብስ ማልበስና ከማን አንሼ ፍራዳ መጣል የተጋነኑ ወጪዎች ሊሆኑ ይችላሉ።

የቤተሰብ በዓልና ድግስ ሲኖርም በጣም ቅርበት ያላቸውን ጥቂት ሰዎች ብቻ በመጋበዝ አብሮ ማክበርና ማሳለፍ ሲቻል ከማን አንሼ ፋክክር ቁጥሩ የበዛ ተጋባዥ መጥራትና ማብላት ሊወጡት ከማይችሉት ችግር ውስጥ ይከታል።

መልመጃ 1

? የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. አስፈላጊ የሆኑ ወጪንና አስፈላጊ ያልሆኑ ወጪ ከአካባቢያችሁ ከምታስተውሉት ተጨባጭ ሁኔታ በመነሳት በምሳሌ ገልጹ።
2. አስፈላጊ ያልሆኑ ወጪ በመቀነስ ድህነትን እንጻዳት ማስወገድ እንደሚቻል በቡድን ውይይት አድርጉበት።

የምዕራፍ ማጠቃለያ

ሰዎች የተረጋጋና ከድህነት የተሳቀቀ ኑሮ ስመኖር የቁጠባ ባህል ሲኖራቸው ይገባል። የቁጠባ ባህል መኖር ብዙ ጠቀሜታዎች አሉት። በመቆጠባቸው ረፃብንና ችግርን ድል መትተው የተደሳደሰ ኑሮ የሚመሩ በርካታ ሰዎች በየአካባቢው አሉ። ቁጠባ ኑሮን ለማሻሻል፣ ራስን በትምህርትና በእውቀት ለማጎልበት ይጠቅማል።

የተሰደደ የቁጠባ ዘዴዎች አሉ። ከእነዚህ መካከል ዋነኛው በአቅም ልክ መኖርን መልመድ ነው። ተቀማጭ ገንዘብ እንዲኖር ማድረግና በአቅም ልክ መኖር አስፈላጊ ሳልሆነ ወጪ ከመደረግ ያድናሉ።

የቁጠባ ባህልን ለማዳበር ቁጠባን የሚዳረሩ አካባቢያዊ ልማዶችን አውቆ መጠንቀቅ ይጠቅማል። እነዚህ አካባቢያዊ ልማዶች ሰብኩንነትና ሰድህነት ያጋልጣሉ። ከአቅም በላይ መደገስ፣ ኋላቀር አመሰካከቶችና የመሳሰሉት ሌሎች ሰብኩንነት የሚዳርጉ ልማዶች ናቸው።

በአጠቃላይ የቁጠባ ባህል አስመኖር ሰድህነት ያጋልጣል። የቁጠባ ባህል አስመኖር አባካኝነት መኖሩን ያሳያል። ብኩንነት ተገቢ ያልሆነ የገንዘብ አጠቃቀም ነው። ይህንን ችግር ለማስወገድ ወጪን መቀነስና ቁጠባን መልመድ ያሻል። ምክንያቱም ድህነት ሰብአዊ ክብርን ያሳጣል። ስለሆነም በራስ በመተማመን ስመኖር፣ እንዲሁም የሌሎች ሰዎች ጥገኛ ሆኖ ችግር ሳለመፍጠር ጥሩ የቁጠባ ባህልን ማዳበር ይገባል።

የምዕራፍ ቁጥር ቃሳት

- ደህነት፣** እጦት፣ ችግር፣ ደሃ መሆን።
- ብኩንነት፣** ገንዘብን ያስገባብ፣ ያስጠቅድና ያስዳግማ ማጥፋት።
- ንብረት፣** ገንዘብ፣ ሀብት፣ ጥሪት።
- የተመቻች ኑሮ፣** በራስ መተማመን ያስበት፣ የተደሳደሰና ችግር የሌለበት ኑሮ።
- ብድር፣** ወደፊት ለመክፈል ቃል በመግባት በጊዜው ሳጋጠመ ችግር መወጫ ከሌላ ሰው ወይም ስብደት ክፍል የሚወሰድ ገንዘብ ወይም ንብረት።

የምዕራፍ የክሰሳ ጥያቄዎች

ቀጥሎ የቀረቡትን የክሰሳ ጥያቄዎች በደብተራችሁ ላይ ገልብጣችሁ ሥሩ።

I የሚከተሉት ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «አውነት» ትክክል ካልሆኑ «ሀሰት» ብላችሁ መልሱ።

1. ደሃ የነበረ ሰው ሀብታም ሲሆን እንደሚችል ሁሉ ሀብታምም ሰው ሊደኸይ ይችላል።
2. የአስተሳሰብ ድህነትና የገንዘብ ድህነት ፍጹም ተመሳሳይ ችግሮች ናቸው።
3. የነገር እቅድና ቀጠባ የአንድ ሳንቲም ሁለት ገጽታዎች ናቸው።
4. አንድ ሰው ብድር ሳይበደር ሕይወቱን መምራት አይችልም።
5. በየትኛውም ዓይነት የሥራ መስክ ቢሰማሩ ቀጠባ አስፈላጊ ነው።

II በ “ለ” ሥር የተዘረዘሩትን በ“ሀ” ሥር ከተዘረዘሩት ጋር አዛምዱ።

ሀ	ለ
1. ድህነት፤	ሀ. ጥገኝነት።
2. የቀጠባ ባህላዊ ተቋም፤	ለ. ምክንያታዊ ያልሆነ ወጪ።
3. ብኩንነት፤	ሐ. ራስን መቻል።
4. ዘመናዊ የቀጠባ ተቋም፤	መ. ባንክ።
	ሠ. ዕቁብ።

III ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. ቀጠባ፤
  - ሀ. ስትውልድ የሚተሳሰፍ ሀብት ማቆየት ማለት ነው፤
  - ለ. የአደጋና የችግር ጊዜ ዋስትና ይሰጣል፤
2. አስፈላጊ ወጪን ማስወገድ ማለት፤
  - ሀ. በእቅድ መኖር ማለት ነው፤
  - ለ. ቤተሰብን መጨቆን ማለት ነው፤
3. ብኩንነት ማለት፤
  - ሀ. ስለቀጠባ አስማሰብ ማለት ነው፤
  - ለ. የሃሳፊነት ስሜት አስመኖር ማለት ነው፤
4. የቀጠባ ባህል ማዳበር ለሰዎች ደህንነት ዋስትና ይሰጣል ሲባል፤
  - ሀ. የራስን ሳብ መጠቀም እርካታን ይሰጣል፤
  - ለ. ቤተሰብ እንዳይፈረስ ይረዳል፤
5. የአስተሳሰብ ድህነት ማለት፤
  - ሀ. ሥራን አስመውደድ ማለት ነው፤
  - ለ. ስጋራ ጥቅም አስማሰብ ማለት ነው፤
  - ሐ. ስኅሳ ቀር ስማድ መገዛት ማለት ነው፤
  - መ. ሁሉም መልሶች ይሆናሉ።

IV የሚከተሉትን ክፍት ቦታዎች ትክክለኛውን ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ።

1. ቀጠባን ከሚጻፈሩ አካባቢያዊ ስምዶች መካከል _____ እና _____ ሲጠቀሱ ይችላሉ።
2. ከቀጠባ ዘዴዎች መካከል _____ እና _____ ይጠቀሳሉ።

V የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ።

1. የቀጠባ ባህልን ማዳበር ድህነትን ለመዋጋት እንዴት እንደሚረዳ በምሳሌ አስረዱ።
2. የቀጠባ ባህልን ከሚጻፈሩ አካባቢዎች ስምዶች መካከል ቢያንስ ሁለት ምሳሌዎችን በመጥቀስ እንዲህን በምን ዘዴ መቋቋም እንደሚቻል ግለጹ።

ምዕራፍ ስስር

ንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ

የምዕራፍ ዓላማዎች፡ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ትምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፤

- ንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ የሚያስገኘውን ጠቀሜታ ትንዝባሰህ/ትንዝቢያሰሽ።
- ንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ የሚጠይቁ ስነ-ምግባር ጉዳዮችን ታውቃለህ/ታውቁዋለሽ።
- በስነ-ምግባር/በስነ-ምግባር የሚገኙ የሲቪክ ማህበራትን ተግባራት ትረዳለህ/ ትረዳለሽ።

10.1 የንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ ስለሚሰጠው

ምዕራፍ 10.1 የሥራ ዘመቻ በትምህርት ቤት

ምዕራፍ 10.2 የህብረተሰብ ተማትፎ በስነ-ምግባር ልማት ሥራ ላይ

- በሁለቱ ሥዕሎች መካከል ያሉትን ልዩነቶች በዝርዝር ግለጹ።
- በሁለቱ መካከል ላሉት ልዩነቶች ምክንያቶቹ ምን ይመስላችኋል? ንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ የሚታየው በየትኛው ውስጥ ይመስላል?

የርዕስ መምህራችን ንግግር፤

የጉንጀላ ትምህርት ቤት ርዕስ መምህር እንደተለመደው የመንፈቀ ዓመት መልእክታቸውን ለትምህርት-ቤቱ ተማሪዎች በንግግር አሰምተዋል። በሳቸው አገላለጽ የትምህርት ቤቱ ራዕይ ብቁ ዜጎችን ለማፍራት መሠረት መጣል ነው። ለዚህም ትምህርት ቤቱ የሚሰጣቸው ትምህርቶች ጥራታቸውን የጠበቁ መሆን ይገባቸዋል።

በጉንጀላ ትምህርት ቤት የትምህርት ጥራት እንዲረጋገጥ የሚከተሉት ችግሮች ሊወገዱ እንደሚገባም አመልክተዋል። በቂ የውሀ አቅርቦት አለመኖር፣ የመጻጻጃ ቤት ማለት፣ የቤተ መጻሕፍት አለመኖር፣ የቤተ መ-ከራ አለመሠራት፣ የትምህርቱን ሂደት የሚፈታተኑና ትምህርት በጥራት እንዳይካሄድ መሰናክል እንደነበሩ አስረድተዋል። ትምህርት ቤቱ የ10ኛ ክፍል ተማሪዎችን ለመጀመሪያ ጊዜ ስለሚያስፈትን ተማሪዎቹ በበቂ ሁኔታ መዘጋጀታቸውን አለማረጋገጥ ሌላው ችግር ነበር።

ተማሪዎቹ በትምህርት ቤት ቆይታቸው ወቅት ከክፍል ውጭ ዕውቀታቸውን ሊያዳብሩ የሚችሉበት ምንም ዕድል አልተፈጠረላቸውም ነበር። አሁን ግን የተማሪዎች ወላጆች በትምህርት አመራር ተደራጅተው ከትምህርት ቤቱ ጋር መንቀሳቀስ በመጀመራቸው ብዙዎቹ ችግሮች ተቀርፈዋል። ተጨማሪም የውሀ መስመር ገበቷል።

ጥሩ ቤተ መጻሕፍት ተሰርቶ መጻሕፍትም ስለተሰባሰቡ ዛሬ ተማሪዎች የማጣቀሻ ጽሑፎችን በመጠቀም ላይ ናቸው። አዲስ የቤተ መ-ከራ ሕንጻ በመገንባቱ ትምህርቱ በመ-ከራ እየታገዘ በመሰጠት ላይ ይገኛል። የክፍል ትምህርት በተጓዳኝ ትምህርት እንቅስቃሴ እንዲታገዝ ከመደረጉ ሌላ እንደ ሥነ ዜጋና ሥነ ምግባር ክብብ ባሉት ስለምርጫ ፍትሐዊነትና ሚዛናዊነት ተግባራዊ ልምዶች መደረጋቸው ትልቅ አስተዋጽኦ እንዳለው አስገንዝበዋል። በተለይም ለመጀመሪያ ጊዜ ትምህርት ቤቱ ለብሔራዊ ፈተና የሚያሳትፋቸው የ10ኛ ክፍል ተማሪዎች

በቂ ዝግጅት እንዲያደርጉ በልዩ ልዩ የትምህርት ዓይነቶች በመምህራን የሚታገዝ ልዩ የጥናት መርሐግብር ተነድፎ በተግባር እየተተረጎመ መሆኑንም አብራርተዋል።

ተማሪዎች በትምህርቱ አስተዳደር እንዲሳተፉ ለማድረግም ተነድፎ የነበረው የተማሪዎች መተዳደሪያ ደንብ በተማሪዎች የመማክርት ኮሚቴ ከታየ በኋላ ከጥቂት ማሻሻያዎች ጋር ጸድቋል። ይህ ሁሉ ርምጃ የተወሰደው ወላጆችና ሕብረተሰቡ በትምህርት አመራሩ ላይ በተደራጀ መልክ መሳተፍ በመጀመራቸው እንደሆነ ርእሰ መምህሩ አስገንዝበዋል። በመሆኑም በዓመቱ ከፍተኛ እንቅስቃሴዎች ስለተደረጉ ትምህርት በትምህርት ቤቱ ከተሻለ ጥራት ላይ ሊደርስ እንደሚችል ያላቸውን እምነት ገልጸዋል።

(“ልሳነ ናገድ” አንደኛ ዓመት ቁጥር 1 ጥር - መጋቢት፣ 2000 ከተባለው የአጼ ናኦድ ትምህርት ቤት መንፈሳዊ ጋዜጣ፣ መነሻነት እንዲሰማማ ተደርጎ የተወሰደ።)

መልመጃ 1

? ከላይ በቀረበው ንባብ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. የጉንጀላ ትምህርት ቤት ችግሮች ምን ምን ነበሩ? ምን ዓይነት መፍትሔዎችን ተሰጧቸው?
2. የጉንጀላን ትምህርት ቤት ችግሮች በመለየትና በመፍታት ረገድ የትምህርት ቤቱ ተማሪዎች ምን አስተዋጽኦ አድርገዋል?
3. በጉንጀላ ትምህርት ቤት ችግሮች የመለየትና የመፍታት ሂደት ተማሪዎቹ የተሻለ ተሳትፎ ሲያደርጉ የሚችሉበት ሁኔታ ይኖር ነበር? በምሳሌ አስረዱ።
4. የራሳችሁን ትምህርት ቤት ተጨባጭ ሁኔታ መነሻ በማድረግ ዐበይት የሆኑትን አምስት ችግሮች በመለየት ለደንዳንዳቸው መፍትሔዎችን አስቀምጡ።
5. በዚህ ችግርን የመለየትና መፍትሔ የመስጠት ሂደት ውስጥ ንቁ ተሳትፏቸውን ያረጋግጡ ዘንድ የትምህርት ቤቱ ተማሪዎች ሚና ምን ሲሆን ይገባል?

አንዳንድ ተግባራት በግል ሊከናወኑ የሚችሉ ቢሆንም ሌሎች ደግሞ በጋራ ካልሆነ በቀር በተናጠል የማይከናወኑ ወይም ቢከናወኑም እዚህ ግባ የሚባል ውጤት የማያመጡ አሉ። ለምሳሌ የአካባቢያችንን ጸጥታ የማስከበር ተግባር እና ከፍተኛ ብንል በግል የምናደርገው ጥረት ብዙ

ፋይዳ አይኖረውም። መንደራችንን ከሌላ አካባቢ እናገናኝ ብለን ብንነሳ ከአካባቢው ሕብረተሰብ ጋር በጋራ ካላከናወንነው ብቻችንን የምንፈጽመው ነገር አይሆንም።

ይህ የሚያሳየን በማሕበራዊ ሕይወት ውስጥ ንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ የቱን ያህል አስፈላጊ እንደሆነ ነው። ታዲያ እንዲህ ካለው ንቁ ተሳትፎ ከዚህ በፊት እንደተመለከትነው በግል ልንጠቀም እንችላለን። ይህም ሲባል ከውጤቱ እያንዳንዳችን ድርሻችንን የምናገኝበት ሁኔታ ሊኖር ይችላል። ከሂደቱ እያንዳንዱ ተሳታፊ ተሞክሮና ትምህርት ሊቀስም ይችላል። እያንዳንዱ ተሳታፊም በየግሉ ሊደርስ ይችል ከነበረ ችግር ሊድን ይችላል።

በጋራ በሚከናወን ተግባር ንቁ ተሳትፎ ማድረግ ግን ከዚህ የላቀ አስፈላጊነት ያለው ነው። ጥቅሙም ከግል አልፎ ማሕበራዊ የሚሆንበት ሁኔታ ይበዛል። በውጤቱ ተጠቃሚው የአካባቢው ሕብረተሰብ በሙሉ ይሆናል። ከውስን አካባቢም ተሻግሮ ለወረዳው፣ ለዞኑ፣ ለክፍለ ከተማው፣ ለክልሉ ብሎም ለሀገሩ ሊጠቅም ይችላል። በመሆኑም የንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ አስፈላጊነት ጎሳ ያለ ትርጉም ያለው ነው።

መልመጃ 2

? የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ አስፈላጊ አይደለም የሚል ሰው ቢገጥማችሁ ምን ማስረጃ በማቅረብ ትከራከራላችሁ?
2. ከንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ ማሕበራዊ ጠቀሚታ እንዴት ሲገኝ እንደሚችል በአጭሩ አስረዱ።

የመቅረፍ ትምህርት ቤት፣

የመቅረፍ ትምህርት ቤት ከአዲስ አበባ ውጪ በአንድ መለስተኛ ከተማ ውስጥ የሚገኝ የመጀመሪያ ደረጃ ትምህርት ቤት ነው። ወደ አንድ ሺህ ስምንት መቶ የሚሆኑ ተማሪዎች ያሉት ይህ የመንግሥት ትምህርት ቤት በርካታ ችግሮች አሉበት። ከችግሮቹም ላቅ ያለውና የትምህርቱን ጤናማ ሂደት ክፋኛ ያወከው የተወሰኑ ተማሪዎች በፈጠሩት አደገኛ ቡድን የሚፈጸም ተግባር ነበር። የቡድኑ አባላት በትምህርት ሰዓት ጭምር እየጠጡ በመምጣት በመምህራን፣ በተማሪዎችና በቀሩትም የትምህርት ቤቱ ማሕበረሰብ አባላት ላይ ብዙ ችግር ያደርሱ ነበር።

በየመንገዱና በየመንደሩ ከሚፈጽሙት ሌላ እነዚህ ሥርዓት አልበኛ ተማሪዎች በሴት ተማሪዎች ላይ በትምህርት ቤቱ ግቢ ውስጥ የተለያዩ ጥቃቶች ያደርሱባቸዋል። የትምህርቱን ሰዓት አክብረው ወደክፍላቸው ስለማይገቡ ከመምህራኑ ጋር መጋጨትና መወዛገብ ያበዛሉ።

የሚቆጣጠራቸው ከማጣታቸው የተነሳ ብዙ አስነዋሪ ድርጊቶችን ስለሚፈጽሙ ለቀሩት ተማሪዎች መጥፎ ምሳሌዎች እየሆኑ ነው። ለመምህራኑ ተገቢውን አክብሮት ስለማይሰጡ ደፍሮ ተግሣጽና ምክር የሚሰጣቸው መምህር አልተገኘም። በአጠቃላይ ትምህርት ቤቱ በእነሱ ምክንያት የትምህርት ቤት ባህሪ ሊኖረው አልቻለም።

በነበራቸው ልምድ ችግሩን ይፈታሉ ተብለው ወደዚህ ትምህርት ቤት ተመድበው የመጡት አዲስ ርዕስ መምህር መፍትሔ መሻት ጀመሩ። ችግሩ ጊዜ የሚወስድ መሆኑን ባይክዱም ሁኔታውን ወደጤናማ የትምህርት አካባቢ ለመለወጥ እንደሚቻል አልተጠራጠሩም። ይህ ውጤት ሊመጣ የሚችለው ግን አንድ ነገር ከተሟላ እንደሆነ አመኑ። ይኸውም ውጤቱ ሊገኝ የሚችለው በእሳቸው ጥረት ብቻ ሳይሆን የተለያዩ የትምህርት ቤቱ ማህበረሰብ አባላትና የአካባቢው ሕብረተሰብ ከልብ በመነሳሳት ጥሩ ተሳትፎ ካደረጉ ብቻ ነው።

በዚህ መሠረት ሁሉንም ወገኖች አብረው ከጎናቸው እንዲቆሙ አነሳሱ። ይህም ተሳካላቸው። መምህራንና ወላጆች በኅብረታቸውና በማህበራቸው ተማሪዎች በመማክርታቸው እንዲሁም የአካባቢው ሕብረተሰብ በቀበሌ ማህበራቸው አማካኝነት ከጎናቸው ቆሙ። ችግሩም በጋራ ክንድ ተፈታ። ውሎ ሲያድርም ይህ ሁሉ ንቁ ተሳትፎ የትምህርት ቤቱን ሌሎች ችግሮችን ለመፍታት ያለማቋረጥ ተንቀሳቀሰ። ዛሬ የመቅረፋ ትምህርት ቤት ከዞኑ በትምህርት እንቅስቃሴና በሥነምግባር ምርጥ ሆኖ በምስጉንነት ተሸላሚ ሆኗል።

የቡድን ሥራ

1. ራሳችሁን የዚህ ትምህርት ቤት የተማሪዎች መማክርት ምክር ቤት አባል እንደነበራችሁ በመቀጠርና በቀረበው ታሪክ ላይ በመመሥረት፣ በየቡድናችሁ በጊዜው የነበረውን ችግር በዝርዝር በመለየት የራሳችሁን የመፍትሔ ሃሳቦች በጽሑፍ አዘጋጅታችሁ አቅርቡ።
2. በትምህርት ቤታችሁ በአሁኑ ወቅት ያሰጡን ዐበይት ችግሮች በየቡድናችሁ በመለየት በእናንተ ንቁ ተሳትፎ ደፈቱ ዘንድ መከናወን ያለባቸውን የመፍትሔ ሃሳብ በመቀመር በጽሑፍ አዘጋጅና ሰክፍላችሁ አቅርቡ።

እንደማንኛውም ድርጅት ትምህርት ቤትም የራሱ ሕብረተሰብ አለው። ማንኛውም የትምህርት ቤቱ ጉዳይ ሕብረተሰቡን ያገባዋል። ዴሞክራሲ በሰፊ ነበት ሁኔታ ውስጥ እያንዳንዱ አባል በግለሰብም ሆነ በቡድን በትምህርት ቤቱ ጉዳይ ሁሉ በንቃት መሳተፉ ተገቢ ነው።

ስለዚህ በሚተላለፉ ውሳኔዎች ሁሉ እያንዳንዱ አባል ተሳትፎው ሊረጋገጥ ይገባል። አባሉም በበኩሉ ያለማንም ተጽእኖ በነጻ በራስ ተነሳሽነትና በገዛ ፈቃዱ ንቁ ተሳትፎ በማድረግ ለተቋሙ እድገትና መሻሻል የድርሻውን አስተዋጽኦ ማድረግ ይጠበቅበታል። ይህም እያንዳንዱ ተማሪ የትምህርት ቤቱ ጉዳይ የሚመለከተው ስለሆነ ምንጊዜም ንቁ ተሳትፎ ማድረግ ይጠበቅበታል ማለት ነው።

መልመጃ 3

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ዲሞክራሲያዊ በሆነ ሥርዓት በአንድ መሥሪያ ቤት ውስጥ በኃላፊነት ቦታ ላይ ሳይሆን በተራ ሠራተኛነት የሚያገለግል ሰው በመሥሪያ ቤቱ ጉዳይ የሚፈጸምን ተግባር ማወቅና በውሳኔ አሰጣጥ ሂደትም መሳተፍ ይኖርበታልን? ስምን? እንዴት?
2. እናንተስ በትምህርት ቤታችሁ ጉዳይ በውሳኔ አሰጣጥ ስትሳተፉ ይገባልን? ስምን?

10.2 በሲቪክ ማህበራት ተደራጅቶ የመሳተፍ ጠቀሜታ፤

ሥዕል 10.3 የአካባቢ ብክላ

ሥዕል 10.4 የአካባቢ ብክለትን የመቃወም እንቅስቃሴ

- ከዚህ በላይ ካሉት ሥዕሎች ምን ትረዳ ላች?
- ሥዕል 10.4 ላይ ያለው ማህበር ለሕዝብ ረተሰቡ ምን ጥቅም ሊያስገኝ ይችላል?

ከሲጋራ ጢስ ነፃ የሆነ የልጅነት ሕይወት እሻለሁ!

“በዓለማችን ላይ ልጆችን ሊጎዱ የሚችሉ በርካታ ነገሮች ይገኛሉ። ሕፃናት ከነዚህ የመጠበቅ መብት እንዳላቸው በዓለም አቀፍ ሕጎች ተደንግጓል። እናንተም ራሳችሁን ለጉዳት ከሚዳርጉ ነገሮች መጠበቅ ይኖርባችኋል” ይላል ማቲያስ የተባለው ይህንን መልዕክት የላከልን የኢትዮጵያ የፀረ ካንሰር ማህበር አባል የሆነው የ12 ዓመት ታዳጊ።

የዓለም አቀፍ የካንሰር ቀን በመላው ዓለም በየዓመቱ ይከበራል። ለዚህ ዓመት የተመረጠው መሪ ቃል “ከሲጋራ ጢስ ነፃ የሆነ የልጅነት ሕይወት እሻለሁ!” የሚለው ነው። ይህም የዓለም ሕፃናት ሁሉ ምኞት እንደሆነ ይታመናል።

“ሲጋራ ከሚያጤሰው ሰው አልፎ በአካባቢው ያሉትን ሌሎች ሰዎችን ጤና ይጎዳል። በመሆኑም በቤታችን፣ በትምህርት ቤታችንም ሆነ በአካባቢያችን የሚያጤሱ ሰዎች ከድርጊታቸው ሲገቡ ይገባል። ሁላችንም ሲጃራ የሚያጨሱ ሰዎች በአካባቢያችን ካሉ ከድርጊቱ እንዲቆጠቡ ማሳሰብ ይጠበቅብናል።” ይላል ማቲያስ።

የዓለም አቀፍ የካንሰር ድርጅት የዓለምን ሕጻናት ከሲጋራ ጢስ እንከላከል የሚለውን መሪ ሐሳብ ተግባራዊ ለማድረግ የሁላችንን ተሳትፎ ይፈልጋል። ሲጋራ የሚያጤሱትን ሰዎች ጎጂነቱን በማስተማር ከድርጊቱ እንዲቆጠቡ ማድረግ የሁላችን ኃላፊነት እንደሆነም ያሳስባል።

በቤት፣ በመኪና ውስጥ፣ በሕጻናት ማዕከላትና በሕዝብ መሰብሰቢያና መገልገያ ቦታዎች ሲጋራ እንዳይጨስ መከላከል የሁላችንም ተግባር መሆኑን ይገልጻል። ለዚህ ጥረት መሳካትም የሕጻናት፣ የወላጆች፣ የሕጻናት ወዳጆች፣ ወዘተ... ኃላፊነት ከፍተኛ እንደሆነ ያመለክታል።

በመሆኑም ሕፃናት ባልተበከለ አካባቢ የመኖር መብታቸው ሊጠበቅ እንደሚገባ ያስተምራል።

(ከአዲስ ዘመን ጋዜጣ ጥር 25 ቀን 2000 ዓ.ም. ገጽ 2 እንዲሰማማ ተደርጎ የተወሰደ።)

ሥዕል 10.5 በጸዳ አካባቢ የመኖር መብታችን ይከበር

መልመጃ 4

ከላይ በቀረበው ምንባቡ መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. በዕሑፉ የተጠቀሱትን የሁለት የሲቪክ ማሕበራትን ስሞች ጥቀሱ። ምን ሲያክናውቁ እንደሚችሉ ማለጁ።
2. ስለማቲያሰ ምን እንደተገነዘባችሁ አስረዱ።

የቡድን ሥራ ዕሑፉ የተገነዘባችሁትን መነሻ በማድረግ በቡድን ሆኖችሁ የሚከተሉትን አከናውኑ።

- ሀ. በትምህርት ቤታችሁ ለተመሳሳይ ተግባር ልታቋቋሙ ስለምትችሉት አንድ ክብብ አስረዱ።
- ለ. ከምታቋቋሙት ከዚህ ክብብ ሊገኙ የሚችሉትን ጠቀሜታዎች ዘርዝራችሁ አቅርቡ።
- ሐ. ይህንን መሠረት በማድረግ የትምህርት ቤታችሁ ተማሪዎች በክብቡ ውስጥ እንዲሳተፉ የሚረዳ የቅስቀሳ ስልት በማዘጋጀት አቅርቡ።

የሲቪክ ማሕበራት የየራሳቸውን የተለያዩ ማሕበራዊ ወይም ኢኮኖሚያዊ ዓላማዎች ይዘው በራስ ተነሳሽነት በግለሰቦች ወይም በቡድኖች የሚመሠረቱ ማሕበራት ናቸው። እነዚህ ማሕበራት በራስ ፈቃድ የሚመሠረቱ የመንግሥት ጣልቃ ገብነት የሌላባቸው ነጻና ሕጋዊ የሆኑ ማሕበራት ናቸው። ስለዚህም በዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ውስጥ ለሕዝብ ልዩ ልዩ ማሕበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ አገልግሎቶች ለመስጠት ሰፊ ዕድል ይኖራቸዋል።

የሲቪክ ማሕበራት በርካታ ጠቀሜታዎች አሏቸው። መንግሥት ባለው ውስን አቅም ምክንያት ሊያከናውን በማይችልባቸው መስኮች ብዙ አገልግሎቶች ሊሰጡ ይችላሉ። ሕዝቡ በመንግሥት ፖሊሲዎች ላይ ተወያይቶ ለማዳበርና የፖለቲካ ሂደቱን ለመቆጣጠር እንዲችሉ የዲሞክራሲ ልምምድም እንዲያደርግ አመቺ መድረኮችን ይፈጥራሉ።

በተጨማሪም በሲቪክ ማሕበራት ውስጥ ግለሰቦች በአባልነት ንቁ ተሳትፎ በማድረግ ልምድና አውቀት እንዲያገኙ ያስችላቸዋል። አባላቱ የመተሳሰብና የመተባበር ባህል እንዲያሳድጉ እንዲሁም የሥራ ፍቅርን እንዲያጎለብቱ ለማድረግም ይጠቅማሉ።

መልመጃ 5

የሚከተሉትን ጥያቄዎች ሥሩ።

1. በሥራ ፍቅራቸው ስለምታውቋቸው አንድ አዛውንት ወንድ ወይም ሴት መረጃ አሰባስባችሁ አጭር ጽሑፍ አቅርቡ።
2. የሲቪክ ማሕበራትን ጠቀሜታ ዘርዝሩ።

ቱቱዬና አዎኑ አብዬ፤

ቱቱዬ፡ አብዬ እማዬ ያከበረችልህ ስንተኛ ዓመት ልደትህን ነው?

አብዬ፡ ሰማንያ ስምንተኛ ዓመቴን ነው። ልጄ። እግዚአብሔር ይባርካት!

ቱቱዬ፡ ታዲያ ይህን ካደረገችልህ በኋላ ለምን ትጨቃጨቅሃለች?

አብዬ፡ ባለማወቁ ነው ልጄ። ባለማወቁ፡ "ዛሬ ልደትህ ስለሆነ ለብሰህና አምረህ መቀመጥ አለብህ! ከቤትም መውጣት የለብህም!" ትለኛለች?

ቱቱዬ፡ አለማወቁ ምኑ ላይ ነው። አብዬ? እኔም ብሆን በልደቴ ቀን አዲሱን ልብሴን ለብሼ አሽብርቄ፣ በንደኞቼ፣ በእህቴና በወንድሜ መሃል በመቀመጥ እቤት ውስጥ እንድንዘናና አይደል የምደረገው? አንተስ በልደትህ ለብሰህና ደምቀህ በቤተሰብ መሃል አትቀመጥም?

አብዬ፡ አይ ቱቱዬ አንቺም ያልገባሽ ነገር አለ። አየሽ የዕድሜ ባለጸጋ ልሆን የቻልሁት ይህን ያህል ዘመን የአካባቢያችንን የልማት ማሕበር ከማቋቋም ጀምሮ ዛሬ እስከደረሰሽ ድረጃ ሳገለግል በመኖሪያ መቀመጥን ትቼ ጎንበስ ቀና እያልሁ በመሥራቴ ነበር። የዚህ እድሜዬ ምክንያት የሥራ ፍቅር ነው። ስለዚህ ልደቴን ሳክብር ለዚህ ያበቃኝና የማፈቅረውን ሥራን ልለየው አይገባም። ለብሼና አምራ በቤተሰብ መሃልማ ለበቂ ጊዜ ተቀምጬ ነበር። ከዚያ በኋላም ልብሴን ለውጬ መሥራት ነበረብኝ። በልማት ማሕበሪ ደግሞ ለብርቱ ሥራ ቀጠሮ አለብኝ። ልደቴን ካከበርሁ በኋላ እነዚህን ሁለት ወዳጆቼን እንዴት ልርሳቸው? እንግዲህ ከእናትሽ ያልተግባባነው በዚህ ምክንያት ነው።

ቱቱዬ፡ እህ አሁን ገባኝ አብዬ። እኔም ያንተን አርአያ ነው የምከተለው።

አብዬ፡ እሰይ ልጄ! እደገልኝ! አንቺም የኔን እድሜ ይሰጥሽ! የሥራ ፍቅር ይኑርሽ!

መልመጃ 1

የቀረበውን ውይይት መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. በእናንተ ግንዛቤ በቱቱዬ እናትና በቱቱዬ አዎት መካከል የተፈጠረው ልዩነት ምንድነው?
2. ከአብዬ ሕይወት ያገኛችሁትን ሁለት ዐበይት ትምህርቶች ግለጹ።

የምዕራፍ ማጠቃለያ

ንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ ሰማሕበራዊ ልማትና ሰሕዞች ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ግንባታ አስፈላጊ ነው። ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ሲገለግል፣ ፈጣን ማህበራዊ እድገት ሲመጣ፣ ሰማሕበራዊ ደኅንነት ሲረጋገጥ የሚችሉው ዜጎች ሁሉ ንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ ሲያደርጉ ነው። በዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ሰንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ አመቺ ሁኔታ ይፈጠራል። ከነዚህ ሁኔታዎች አንዱ በነፃ የመደራጀት መብት ነው። መደራጀትም የተበታተነ ኃይል ተሰባስቦ ጠንካራ አቅም እንዲፈጠር ያደርጋል።

የሲቪክ ማሕበራትም የመደራጀት መብት ውጤቶች ናቸው። ግለሰቦችና ቡድኖች በራስ ተነሳሽነት ስተሰደዩ ማሕበራዊና ኢኮኖሚያዊ ዓላማዎች ሲቪክ ማሕበራትን ያቋቁሟቸዋል። እነሱም ከመንግስት ነፃ ሆነው ማሕበራዊ አገልግሎቶችን በመስጠት መንግሥትን ከማገዛቸውም ሲላ ሰዲሞክራሲያዊው ሥርዓት መገልበት ከፍተኛ አስተዋጽኦ ያደርጋሉ። ሰሕዞቹ በዲሞክራሲያዊ መንገድ በመንግሥት ፖሊሲ አፈጻጸም ሂደት ቁጥጥርና ተሳትፎ ማድረጊያ መድረኮች ሆነውም ያገለግላሉ። ጥሩ የሲቪክ ማሕበራት የመተጋገዝና የሥራ ፍቅር ባህልም እንዲያደግ ይረዳሉ። በዚህ መሠረት እናንተም አግባብ ባላቸው የሲቪክ ማህበራት ከአሁን ጀምሮ አባል በመሆን ንቁ ተሳትፎ በማድረግ ልትሰማመዱና የሚጠበቅባችሁን የዜግነት ድርሻ ልትወጡ ይገባችኋል። በንቁ ተሳትፏችሁም የሥራ ባህላችሁን ማሳደግና የሥራ ፍቅርንም ሰማዳበር መቻል ይጠበቅባችኋል።

የምዕራፍ ቁጥር ቃላት

ገሳዊ ጠቀሜታ፣

ሰዎች ከአንድ ነገር በነፍስ ወከፍ የሚያገኙት ጥቅም።

ማሕበራዊ ጠቀሜታ፣

ከአንድ ነገር ሰዎች በጋራ ወይም የተወሰኑ የሕዝብ ክፍሎች በወሰነ የሚያገኙት ጥቅም።

ቅስቀሳ፣

ሰዎች አንድን ዓላማ ወይም ተግባር እንዲረዱ፣ እንዲደግፉ፣ እንዲቃወሙ ወዘተ... ለማድረግ የሚካሄድ የማግባባት ወይም የማነሳሳት ተግባር።

የሥራ ፍቅር፣

ሥራ ለመኖር የሚያስፈልገውን መሆኑን በመረዳት ሥራን የማክበር ስሜት።

የምዕራፍ የክሰሳ ጥያቄዎች

ቀጥሎ የቀረቡትን የክሰሳ ጥያቄዎች በደብተራችሁ ላይ ገልብጣችሁ ሥሩ።

I የሚከተሉት ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «አውነት» ትክክል ካልሆነ «ሀሰት» በማለት መልሱ።

1. ንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ ሲያስገኝ የሚችለው ግላዊ ጠቀሜታን ብቻ ነው።
2. የምንኖረው በውድድር ዓለም ውስጥ ስለሆነ ማንኛውም ጠቃሚ ተግባር ሲከናወን የሚገባው በግል ብቻ ነው።
3. የሥራ ፍቅር የሚገስጸው ስለሥራ ጠቀሜታ በመናገር ብቻ ነው።
4. የሲቪክ ማህበራት ተደራጅተው ስሕተት ሰፊና ጠቃሚ ተግባር ሰማክናውን እንዲችሉ ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት ያስፈልጋቸዋል።
5. ንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ የሥራ ፍቅር እንዲፈጠር ይረዳል።

II በ "ለ" ሥር የተዘረዘሩትን በ "ሀ" ሥር ከተዘረዘሩት ጋር አዛምዱ።

ሀ 1. በግል የማይከናወን፤ 2. ከሲቪክ ማህበራት ጠቀሜታዎች አንዱ፤ 3. ማህበራዊ ጠቀሜታን የሚያገኙ አካላት፤ 4. ከመንግሥት ጣልቃ ገብነት ነፃ የሆነ፤ 5. ዲሞክራሲያዊ ሥርዓት፤	ሰ ሀ. ቤተሰብ፣ ቀበሌ ፣ ወረዳ ፣ ክልልና አገር። ሰ. የንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ ውጤት። ሐ. የሲቪክ ማህበር። መ. የአካባቢ ልማት። ሠ. በመንግሥት አቅም ብቻ ሲሠሩ የማይችሉትን ሥራዎች ማገዝ። ረ. ባህሳዊ ጫና። ሰ. ስንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ የሚያመች ሁኔታ።

III ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. ከሲቪክ ማህበራት ጠቀሜታዎች አንዱ፤
  - ሀ. አባላቱን ስፕሰቲካ ሥልጣን ማብቃቱ፤
  - ሰ. መንግሥት የአቅም ውስንነት ስላሰጠ ተክቶት መሥራቱ፤
  - ሐ. የመንግሥትን ፖሊሲዎች ለማዳበር ሕዝብ የሚሳተፍበትን መድረክ መፍጠሩ፤
  - መ. ስተገፍ ማህበራዊ ክፍሎች የፖሊሲካ ወገንተኝነት ይዞ መታገቱ።
2. ማናቸውም ጠቃሚ ተግባራት፤
  - ሀ. በግል ሲከናወኑ ይገባል፤
  - ሰ. በጋራ ሲከናወኑ ይገባል፤
  - ሐ. በግል ወይም በጋራ ሲከናወኑ ያስፈልጋል፤
  - መ. መልሱ አልተሰጠም።
3. ስለሲቪክ ማህበራት እውነት የሆነው የቱ ነው?
  - ሀ. በግሰሰብ ወይም በቡድን በራስ ፈቃድና ተነሳሽነት ሲመሠረት ይችላል፤
  - ሰ. ከመንግሥት በሚሰጠው አመራር መሠረት ይሠራል፤
  - ሐ. ማህበራዊ እንጂ ኢኮኖሚያዊ ዓላማ አይኖረውም፤
  - መ. መልሱ አልተሰጠም።
4. ከአባላት ንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ ማህበራዊ ጠቀሜታን የሚያገኙ፤
  - ሀ. ሀገሪቱ፤
  - ሰ. የቀበሌው ሕብረተሰብ፤
  - ሐ. የወረዳው ሕብረተሰብ፤
  - መ. ሁሉም ትክክል ናቸው።

IV የሚከተሉትን ክፍት ቦታዎች ትክክለኛ ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ።

1. የሲቪክ ማህበራት በነፃ ----- መብት ውጤቶች ናቸው።
2. አንድ ሕብረተሰብ በአካባቢው በጋራ አንድ የልማት ሥራ በታታሪነት አከናውኖ ከውጤቱ ከፍ ያለ አገልግሎት ቢያገኝ ይህ የ-----ማህበራዊ ጠቀሜታ አንድ መገሰጫ ይሆናል።

V የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ።

1. ከሲቪክ ማህበራት ጠቀሜታዎች ሁለቱን ጥቀሱ ።
2. ከንቁ ሕዝባዊ ተሳትፎ የሚገኙትን ግላዊና ማህበራዊ ጠቀሜታዎች ልዩነት ምሳሌ እየሰጣችሁ አስረዱ።

ምዕራፍ ከስራ ከገደ

ክውቀትን መሻት

የምዕራፍ ዓላማዎች፣ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ተምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፤

- የዕውቀትን ዋና ዋና ምንጮች ታውቂያለሽ/ታውቃለህ።
- ኋላቀር አስተሳሰብና አመለካከትን በመለየት የዕውቀት ጠቀሜታን ትረዳለህ/ትረጃለሽ።
- የንባብ ልምድና የመረጃ አደደዘ ጥቅምን ታውቂያለሽ/ታውቃለህ።

11.1 ዋና ዋና የዕውቀት ምንጮች፤

ሥዕል 11.1 መጻሕፍት የዕውቀት ምንጮች ናቸው

ሥዕል 11.2 ትምህርት የዕውቀት ምንጭ ነው

ሥዕል 11.3 ሰዎችም የዕውቀት ምንጮች ናቸው

- በሥዕል 11.1 የምንመለከታቸው ሰዎች ለዕውቀት ምንጭ የሚሆኑ መረጃዎችን ከየት እያገኙ ይመስላችኋል?
- በሥዕል 11.2 እና 11.3 ላይ የምትመለከቷቸው የዕውቀት ማግኛ ዘዴዎች በምን ይመሳሰላሉ? ልዩነታቸውስ ምንድነው?

ጥቅምት፤

ወርሀ ጥቅምት በብዙ የሀገራችን አካባቢዎች በሁለት ነገሮች ትታወቃለች፤ በአበባና በእሸት። አበባ የሠላም፣ የደስታና የምሥራች ምልክት ነው። ከዚህ ባሻገር ሰዎች አበባን ለፍቅር፣ ለታማኝነት፣ ለምስጋና መግለጫና ለመሳሰሉት ይጠቀሙበታል። አበባ በሐዘን ጊዜም ያገለግላል። ምክንያቱም አበቦች ቶሎ የሚረግፉ በመሆናቸው ለሰው ዕድሜ አጭርነት በምሳሌነት ይቀርባሉ።

የጥቅምት ሌላው መለያ እሸት ነው። ወተትና ቅቤ እንደልብ የሚገኝበትም ወር ነው። ምን ይኼ ብቻ፤ ጥቅምት የማር እመቤትም ናት፤ ያውም የማር እሸት! “ማር መቁረጥ በጥቅምት”፣ “እህልን መቆጠብ በጥቅምት”፣ “ልጅን በጡት፣ እህልን በጥቅምት” የሚሉት የአበው አባባሎች በጥቅምት ሁሉም ነገር በብዛት መገኘቱን ብቻም ሳይሆን፣ የሚገኙትም ነገሮች ምርጥ ምርጥ መሆናቸውን ያሳያሉ።

አባባሎቹ የተገኘውን ነገር በጥንቃቄ መያዝ እንደሚያስፈልግም ይጠቁማሉ። ለምሳሌ “ልጅን በጡት፣ እህልን በጥቅምት” የሚለውን እንውሰድ። ልጅ በሕጻንነቱ በሚገባ ካልያዙት ካልመገቡት ወይም ካልተንከባከቡት፣ ሲያድግ መልካም ዜጋ አይሆንም። በጥቅምት ሰብሉ እንዲያገኙ በት በመጠበቅና በመንከባከብ እንዲሁም በታህሣሥና በጥር ወራት ያገኘውን ምርት በሥርዓት ካልያዘው፣ በሰኔና በሐምሌ መራቡ አይቀርም። ስለሆነም ምርቱን ከቡቃያነቱ ጀምሮ በጥንቃቄ መያዝ ያስፈልጋል ማለት ነው።

ጥቅምት የምትታወቀው በእነዚህ ነገሮች ብቻ አይደለም። የወንዝ ውሃውም ጥርት ብሎ የሚገኘው በጥቅምት ነው። ችግሩ የጥቅምት ውሃ ፈላጊው ትንሽ ነው። “ውሃ የጥቅምት ነበርሽ ማን በጠጣሽ፣ ምክር የድሃ ነበርሽ ማን በሰማሽ” የሚባለው ለዚህ ነው።
(ካሕሳይ ገብረ እግዚአብሔር፣ 1998፣ 112-115 ተሻሽሎ የተወሰደ)

መልመጃ 1

ከዚህ በላይ የቀረበውን ምንባብ መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ፡፡

1. ስለጥቅምት ወር የጻፈው ሰው የጽሑፉን መረጃ ከየት ያገኘው ይመስላችኋል?
2. ደራሲው መረጃውን እንዴት ሲሰበስበው ቻለ ትላላችሁ?
3. ከዚህ ተነስታችሁ ዕውቀት ሲገኝ የሚችልባቸውን የመረጃዎች ምንጮችን ዘርዘሩ።

ዕውቀት ከዕድሜያችን፣ ከልምዳችንና ከትምህርት ደረጃችን በምናገኘው መረጃ ላይ ተመሥርቶ የሚያድግ የህሊና ሁብት ነው። ዕውቀት ባለን መረጃ ልክ የሚመዘን ነው ማለት ይቻላል። ስለዚህ በዕውቀት መዳበር ሂደት ውስጥ የመረጃ ጉዳይ በቀላሉ የሚታይ አይሆንም።

ዕውቀት ከመጻሕፍት፣ ከጋዜጦች፣ ከሬዲዮና ከቴሌቪዥን እንዲሁም ከሰዎችና ከአካባቢያችን የሚገኝ ነው። በመሆኑም አካባቢም አንዱ የዕውቀት ምንጭ ነው። ለምሳሌ ከፍ ሲል ያነ በብነውን የጥቅምት ወር ጽሑፍ ለማዘጋጀት

ደራሲው አካባቢውን በሚገባ ተመልክቷል፣ የአባቶችንም አባባል አዳምጦ መዝግቧል። ይህ ሁኔታ ዕውቀት በመገባየት ሂደት ውስጥ የምልክታን፣ የማድመጥን፣ የንባብንና የመረጃን ቁርኝት ያመለክታል።

ዕውቀትን ከአካባቢያችን የምናገኘው ነገሮችን በቀጥታ በመመልከት፣ በማሻተት፣ በመቅመስ፣ በመዳሰስና በማድመጥ ነው። ስለአካባቢያችን ወንዞች የውሃ መጠን መጨመር ወይም መቀነስ፣ ስለሰዎች ሰላማዊ እንቅስቃሴ፣ በአካባቢያችን ስላለው የልማት ሁኔታ ዕውቀት የምናገኘው በቀጥታ በአካል በቦታው ተገኝተን ነው።

በሳይንሳዊ መረጃ ላይ የተመሠረተ ዕውቀት ከምናገኝባቸው ምንጮች ዋናው ትምህርት ቤት ነው። ይህ የሚሆነውም በልዩ ልዩ ሙያዎች የሠለጠኑ መምህራን በትምህርት ቤት ስለሚገኙ ነው። እነሱም በታማኝ መረጃ ላይ ያተኮረ ዕውቀት እያደራጁ ያቀርባሉ። በእርግጥ ልዩ ልዩ ጽሑፎችን በማንበብም ብዙ ዕውቀት ልናገኝ እንችላለን። እንደ ሬዲዮና ቴሌቪዥን ያሉትም ጥሩ የዕውቀት ምንጮች ናቸው። በጉብኝትም ዕውቀት የሚገባቸው መረጃዎች አሉ። ለምሳሌ በሀገራችን ስለሚገኙት ስለጥያ ትክል ድንጋዮች፣ ስለጭስ ዓባይ ፈፍቱ፣ ስለባሌ ድሬ ሼህ ሁሴን የአምልኮ ቦታ፣ ስለሐረር ግንብ፣ የሰው ዘር መገኛ ስለሆነው ስለሐዳር፣ እንዲሁም ስለስምጥ ሽለቆ ሐይቆች ማወቅ ስንሻ፣ የጉብኝት መረጃ ዋናው የዕውቀት ምንጭ ይሆናል።

ይሁንና ለዕውቀታችን መዳበር የሚያስፈልጉትን መረጃዎች ስንወስድ ጥንቃቄ ያስፈልጋል። ምክንያቱም አንዳንድ ጋዜጦች ወይም ሬዲዮ ጣቢያዎች እንዲሁም ግለሰቦች የተዛባ ወይም ሐሰተኛ መረጃ ካቀረቡልን የምናገኘው ዕውቀት የተዛባ ሊሆን ስለሚችል ነው። ስለዚህ መረጃውን ከመቀበላችን በፊት፣ ከሌሎች ምንጮች ጋር ማመሳከር እንዲሁም መምህራንንና አዋቂ ሰዎችን መጠየቅና ማረጋገጥ ይጠበቅብናል።

መልመጃ 2

የሚከተሉትን ጥያቄዎች ሥሩ።

1. ከሚከተሉት ርእሶች መካከል የሚመቻችሁን በመምረጥ ወይም መምህራችሁ የሚሰጧችሁን ርእስ በመውሰድ መረጃዎችን ከተሰደዱ ምንጮች ሰብስቡ። መረጃዎችንም በተሰደዱ መንገዶች አደራጁቸው።

ሀ. የት/ቤታችሁና የወሳጆች ግንኙነት ምን እንደሚመስል።

ለ. የዕብድ ውሻ በሽታ መንስኤውና ሲደረግ የሚገባው ጥንቃቄ ምን እንደሆነ።

ሐ. በአካባቢያችሁ ያሉ ገበሬዎች፣ አርብቶ አደሮች ወይም ነጋዴዎች መሠረታዊ ችግሮች ምን እንደሆኑና እንዴትስ ሲያስወግዱቸው እንደሚጥሩ።

መ. በመማር ሂደት ውስጥ የወሳጆች ድርሻ ምን እንደሆነ።

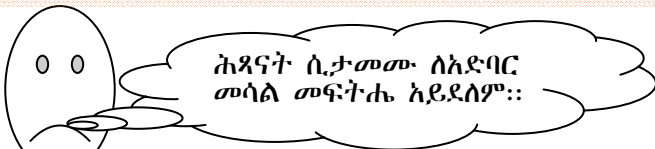
2. እነዚህን የሰበሰባችኋቸውን መረጃዎች በሚገባ አደራጅታችሁ ለመምህራችሁ አሳዩ።

11.2 ኋላቀር አስተሳሰብና አመለካከት፤

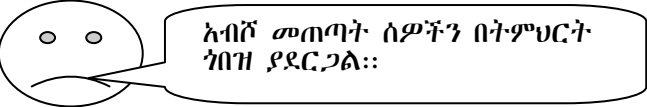
- ኋላቀር አስተሳሰብና አመለካከት ስንል ምን ማለታችን ነው?
- በአካባቢያችሁ የምታስተውሏቸው ምን ዓይነት ኋላቀር አመለካከቶች አሉ?

የመምህርት ገላጌ የቤት ሥራ፤

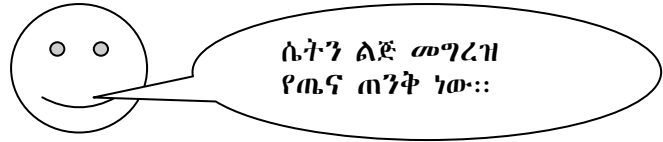
መምህርት ገላጌ የሚያስተምሯቸውን የ6ኛ ክፍል ተማሪዎች በአካባቢያቸው ያሉ ኋላቀር አመለካከትና አስተሳሰቦች መዝግብው እንዲያመጡና በክፍል ውስጥ እንዲወያዩባቸው አደረጉ። ተማሪዎቹም በማህበረሰቡ ዘንድ ይስተዋላሉ ያሏቸውን ኋላቀር አመለካከቶችና አስተሳሰቦች በዝርዝር ይዘው መጡ። የተወሰኑት ተማሪዎች ይዘባቸው የመጡት የሚከተሉትን ነበሩ።

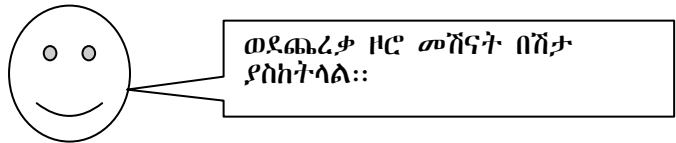
ተማሪ ባልቻ

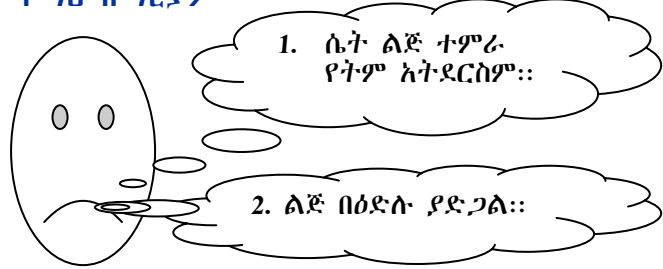
ተማሪ አያህሉሽም

ተማሪ መኪያ

ተማሪ ዘማርያም

ተማሪ ኾጃሱ

መልመጃ 3

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ከአምስቱ ተማሪዎች መካከል ኋላቀር አመለካከት ይዘው የመጡት የትኛኛ ናቸው? ይህን ሰማሰት ምክንያታችሁ ምንድን ነው?
2. እናንተስ እነዚህን ዓይነት ኋላቀር አስተሳሰቦች ባካባቢያችሁ አስተውላችኋል? እስቲ እየጠቀሳችሁ በክፍል ውስጥ ተወያዩባቸው።
3. የእነዚህ አመለካከቶችና አስተሳሰቦች መነሻ ምክንያት ምን ሲሆን ይችላል?
4. ኋላቀር አመለካከቶች ዕውቀት የመሻትና የማዳበርን ዝንባሌ እንዴት ይገዳሉ?

ኋላቀር አመለካከት በሳይንስ ባልተደገፈ ጭፍን ግምት ላይ የተመሠረተ ጎጂ ልማድ ነው። በተለይ በተፈጥሮና ሰው ሠራሽ ችግሮች ስንጠቃ ለኋላቀር አስተሳሰቦች የመጋለጥ ዕድላችን ይሰፋል። ለምሳሌ በቴክኖሎጂ ታግዘን በቂ ምርት ማምረት ካልቻልን፣ ዝናብ ሲያንስ ወይም ሲበዛ ሰብላችን ይጠፋብናል። ያኔ እንራባለን።

ስንራብም አንድ በደል ሠርተን አምላክ የተቆጣን ሊመስለን ይችላል። ነገር ግን በዘመናዊ ትምህርት በሚገኙ የቴክኖሎጂ ውጤቶች ተጠቅመን ብናመርትና ራሳችንን ብንችል ከዚህ ዓይነት ጭፍን ግምት እንራቀቃለን። ሰዎች የጤና መቃወስ ችግሮችም ይገጥሟቸው ይሆናል። አንዳንድ ግለሰቦች ለሕመማቸው መነሻ

የሚሆን ምክንያት እንዳለ ያስባሉ። ለምሳሌ ኤድስን ከፈጣሪ ቁጣ ጋር የሚያያይዙ ሰዎች አይጠፉም። ይህ ታዲያ ስለበሽታዎች አመጣጥ ያልተጨበጠ አመለካከት መፍጠር ነው።

ኋላቀር አመለካከቶች ለባዕድ አምልኮ ሊዳርጉን ይችላሉ። ባዕድ አምልኮም በሕይወት ላይ ምንም ተጽዕኖና ፋይዳ የማይኖራቸውን ነገሮች መለኮታዊ ኃይል እንዳላቸው በማመን የእነሱ ተገዥ መሆን ነው። አንዳንድ ሰዎች የተለያዩ እንሰሳት መንፈሳዊ ኃይል አላቸው ብለው በማመን ለእንሰሳቱ ግብር ያስገቡላቸዋል። ሌሎች ደግሞ ዝናብ ሲጠፋ ወይም ሌላ ዓይነት ችግር ሲገጥማቸው ይህን ያደረገው የወንዙ አምላክ ነው ወይም የእንሰሳት ውቃዱ ነው ብለው በማሰብ ለሚያምኑበት ነገር መስዋዕት ያቀርባሉ።

በኋላቀር አመለካከትና አስተሳሰብ ሥር ያሉ ወገኖች ልማትን በሥራ ከማምጣት ይልቅ “ያለልኝን አላጣውም” በማለት ዕድላቸውን መጠባበቅ ይመርጣሉ። መሰሎቻቸው ከችግር ተላቀው ሲመለከቱም “ዕድሉ ጥፎለት ነው” ይላሉ። ኑሮ አልሳካ ካላቸውም ዕድላቸውን ወደ ማማረር የአስተሳሰብ ቀውስ ይገባሉ።

ለዚህ ነው “ለመከራ የጣፈው ቢነግድ አይተርፈው” የሚለውን አፍራሽ ምሳሌያዊ ንግግር የምንሰማው። ዕድልን የተመለከተ ግጥምም አለ፡ “ወይ እኔን ግደለኝ ወይ ዕድሌን ባርከው ሆዴ ተቀደደ ሲርበኝ የማከው።”

ይህን መሰል አዝማሚያ ደግሞ መሸነፍንና ተስፋ መቁረጥን ያስከትላል።

ሰዎች ተስፋ ሲቆርጡም በራሳቸው ከመተማመንና በትግል ከችግር ከመውጣት ይልቅ ራሳቸውን አደጋ ላይ ሊጥሉ ይችላሉ። በጥቅሉ ሲታይ ኋላቀር አመለካከቶችና አስተሳሰቦች ጎጂነታቸው ከፍተኛ ነው። ስለሆነም ጉዳታቸውንና ፋይዳዬ ስነታቸውን ለማጎበዘስ በተግባር በማሳየት በሂደት ልናስወግዳቸው ይገባል። አስቀድመን ግን እኛ ራሳችን በትምህርታችን ጠንክረን አስተሳሰባችንን በሳይንሳዊ አመለካከት ላይ መመሥረት ይጠበቅብናል።

መልመጃ 4

- የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ፡፡**
1. ኋላቀር አስተሳሰቦች በጤና ላይ ምን ጉዳት ሲያስከትሉ ይችላሉ?
  2. በባዕድ አምልኮ መጠመድ የሚመጣው ከምንድነው? እሱስ ምን ጉዳት አለው?
  3. በትምህርት መገፋት ከኋላቀር አስተሳሰቦች ስመሳቀቅ እንዴት ይረዳል?

11.3 መረጃ፤

- እናንተ መረጃዎችን በሥርዓቱ አደራጅታችሁ ትይዛላችሁ? እስካሁን በሥርዓት የያዛችኋቸው ምን ምን መረጃዎች አሏችሁ?
- ያሏችሁን መረጃዎች በሚገባ አጠናቅራችሁ መያዛችሁ ጥቅሙ ምንድነው?

አስተዋዩ ዘበርጋ፤

ዘበርጋ በጥያ ትክል ድንጋዮች አካባቢ ካለች አንዲት ገጠር ት/ቤት የሚማር የ6ኛ ክፍል ተማሪ ነው። ይህ ልጅ በተፈጥሮው ንቁ፣ በትምህርቱም ትጉሕ ነው። ገና ማንበብና መጻፍ እንደቻለ፣ የእናትና የአባቱን፣ የወንድሞቹንና የእህቶቹን እንዲሁም የራሱን የልደት ቀንና የትውልድ ቦታ ወላጆቹን እየጠየቀ በማስታወሻው ላይ አሰፈረ። ከዚያም ዕድሜው እየበሰለ ሲመጣ፣ የሌሎች ሥጋ ዘመዶችን የሕይወት ታሪክ ጭምር በማጠያየቅ ባጭሩ መዘገበ። በዚህም ሥራው እሱ የየትኛው የጉራጌ ቤተሰብ ተወላጅ እንደሆነ ለማወቅ ሞክሯል።

ከዚህም አልፎ የዚያን አካባቢ አምስት ቀበሌዎች መጠሪያ ስሞች ከአዛውንቶች እየጠየቀ መዘገበ። ቀጥሎም ቀበሌዎቹ ለምን እነዚህን ስሞች ሊያገኙ እንደቻሉ አዛውንቶቹን እየጠየቀ በትልቅ ማስታወሻ ላይ ጻፈ። አሁን በቅርብ ጊዜ ደግሞ የጥያን ትክል ድንጋዮች ታሪክ ከአካባቢው ተወላጆችና ከመምህራን እየጠየቀ መመዝገብ ጀምሯል። ይህን የ6ኛ ክፍልን የሥነዜጋና ሥነምግባር ትምህርት ተምሮ ሲያገባድድ ደግሞ፣ ስለቤተሰቡ፣ በአካባቢው ስለሚስተዋሉ ጠቃሚ ተሞክሮዎች ከዚህ ሰፊ ያለ መረጃ እንደሚያሰባ ስብ ተናግሯል።

ዘበርጋ ይህን ያድርግ እንጂ አንዳንድ ጓደኞቹ ግን ልክ እንደሥራፈት ያዩታል። “ዘበርጋ ትምህርቱን ከማጥናትና በትርፍ ጊዜው ቤተሰቡን ከማገዝ ይልቅ የረባ-ያልረባ ነገር ሲሞነጫጭር ይውላል” እያሉ ይሳለቁበታል።

መልመጃ 5

ከላይ በቀረበው መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ፡፡

- ? 1. ዘበርጋ ትክክል ነው ወይስ በርግጥም የሥራ ፈት ሥራ እየሠራ ነው?
- 2. ዘበርጋ ይህን የጀመረውን ተግባር የበለጠ ውጤታማ ለማድረግ ከመረጃ መሰብሰቡ ጎን ለጎን ምን ማድረግ ያለበት ይመስላችኋል?

መረጃ ስለቤተሰባችን፣ ስለአካባቢያችን፣ ስለራሳችን፣ ስለ ትምህርት ቤታችን፣ እንዲሁም በተወሰነ ደረጃ ስለሀገራችን ጠቃሚ ሐሳቦች የምናገኝበት መንገድ ነው። ዘበርጋ ይህን በመረዳቱ ነው አቅሙ የፈቀደለትን ነገር ሁሉ እየተከታተለ የሚመዘግበው፣ ስለዚህም ሊደነቅ ይገባል።

መረጃ ጠቃሚ በመሆኑ በተከታታይ ሊሰበሰብና በጥንቃቄ ሊያዝ ይገባል። ይህም ሲባል በማንኛውም ወቅት የምናገኘውን መረጃ ሳናቃልል መመዘገብ አለብን ማለት ነው። ለምሳሌ ከሳምንት በፊት የነበረውና ዛሬ ያለው የአየር ሁኔታ ቢያንስ መጠነኛ ልዩነት ማሳየቱ አይቀርም። ስለሆነም ሳምንት መዘግብን የለን ዛሬ ማለፍ የለብንም።

በዚህ ዓይነት የንግድ ዕቃዎች ዋጋ፣ የጤናችን ሁኔታ፣ በሰዎች ላይ የሚሰተዋሉ ባሕርያት፣ የእንሰሳትና የዕዕዎት ዕድገት ወዘተ በየጊዜው ሊለዋወጡ ይችላሉ። በመሆኑም ሳናቋርጥ እየተከታተልን መመዘገብ ይገባናል።

መረጃ በጥንቃቄ ሊያዝ ይገባል ስንል በአንድ በኩል በምስጢር መጠበቅ አለበት ማለታችን ነው። ለምሳሌ የቤተሰቦቻችንንም ሆነ የራሳችንን ባሕርይ ወይም የጤንነት ሁኔታ ስንመዘግብ በምስጢር ማስቀመጥ አለብን። በዚህ ዓይነት በምስጢር ሊያዙ የሚገባቸው የግል፣ የቤተሰብ፣ የህይወት፣ የመስሪያ ቤት፣ የሀገርና ሌሎችም ጉዳዮች አሉ። ጥንቃቄ በሌላ በኩል መረጃዎች እንዳይጠፉ ወይም እንዳይባክኑ ለመጠበቅ ይጠቅማል።

መረጃዎችን መመዘገብ ብቻ ሳይሆን የተመዘገቡትን በምስጢር ማስቀመጥ ከጥፋት ያድናቸዋል። መረጃዎች በምስጢር ካልተቀመጡ ስንፈልጋቸው ላይገኙ ይችላሉ። ወይም ይመስቃቀሱና ለመለየት ያስቸግራናል። ባልታወቀ ሁኔታ

ሊሰረቁብንም ይችላሉ። ከተሰረቁብን ደግሞ ምስጢራችን ከመውጣቱም በተጨማሪ እኛ የለፋንበትን ሌላው ይጠቀምበታል ማለት ነው። ስለዚህ እንደ ዘበርጋ ያለ ንቁ ሰው መረጃ ከመሰብሰብ ጎን ለጎን፣ ሰነዶችን በጥንቃቄ ስለመያዝና በምስጢር ስለማስቀመጥ ግንዛቤ ማግኘት አለበት።

መልመጃ 6

- ? በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ፡፡
- 1. መረጃ ጠቃሚ ነው የሚባለው ለምንድን ነው?
- 2. መረጃ በአግባቡ ካልተያዘ ምን ጉዳት ያስከትላል?

11.4 የማንበብ ስምድ፤

11.4 ንባብ በቤተመጻሕፍት

11.5 ንባብ በቤት ታዛ ሥር

11.6 ንባብ በዛፍ ሥር

- አዘውትራችሁ ታነባላችሁ? የምታነቡ ከሆነ በየቀኑ ለምን ያህል ጊዜ የማንበብ ልምድ አላችሁ? የማታነቡ ከሆነስ ለምን አታነቡም?
- ምን ዓይነት ጽሑፎችን ታነባላችሁ? ለምን እንዲህ ያሉ ጽሑፎችን ለማንበብ ትወዳላችሁ?
- አዘውትራችሁ የምታነቡት የት ነው? እንደ ዚያ ያለ ቦታ የምትመርጡትስ ለምንድነው?

የማነው ትክክል?

ግደይ፣ ጠንክርና ዘምዘም የሚባሉት የ6ኛ ክፍል ተማሪዎች ስለንባብ ልምዳቸው የተለያዩ አቋም አላቸው። ይህንንም አቋማቸውን እንደሚከተለው ገልጸውታል።

ግደይ፣ አኔ ለንባብ በጣም ከፍ ያለ ፍላጎት አለኝ። ብዙ ዓይነት ጽሑፎችን አነባለሁ። ጽሑፎቹም ጋዜጦች፣ መጽሔቶች፣ መጻሕፍት ወይም ደብተሮቹ ሊሆኑ ይችላሉ። የማነበውም በቂና ተመጣጣኝ ብርሃን ባለበት ቦታ ማለትም በዛፍ ሥር፣ በቤተመጻሕፍት ውስጥ፣ በቤት ታዛ ሥር፣ በቤት ውስጥ ነው።

ዘምዘም፣ ግደይ ልክ አይደለሁም። ማንበብ የሚገባን ባን ትንሽ ትንሽ ብቻ ነው፤ አለበለዚያ ዓይኖቻችን ሊጠፋ ይችላል። አባቴም ብዙ የሚያነብ ሰው ሥራፈት ነው ራሱንም ያሳምማል ብሎኛል። ማንበብ ያለብንም ደብተራችንንና መማሪያ መጽሐፎችን ብቻ መሆን አለበት። ሌላ ነገር ማንበብ

ያለብን እንደነ ቲቸር በደንብ ስናድግ ነው። ስናነብም በቤተ መጻሕፍትና በቤታችን የጥናት ክፍላችን ውስጥ ብቻ መሆን አለበት።

ጠንክር፣ ግደይም ሆነ ዘምዘም ተሳስታችኋል። የምናገኘውን ጽሑፍ ሁሉ ማንበብ የለብንም። እነቲቸር የሚሰጡንን የቤት ሥራ ለመሥራት የሚያስፈልጉንን መጻሕፍት እናነባለን። ልቦለዶችንም ማንበብ አይከፋም። ጋዜጣ ከሆነ ግን የስፖርት አምዶችን ብቻ ማንበብ ይበቃል። ሌሎች ጽሑፎችን ማንበብ ግን ጥቅም የለውም።

መልመጃ 7

ከላይ በቀረበው ውይይት መሠረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ከሦስቱ ተማሪዎች ስለንባብ የተሻለ እቋም ያለው ማነው? ለምን ይመስላችኋል?
2. ስለሦስቱ ተማሪዎች ክርክር ከተወያዩት በኋላ ስለማንበብ ልምድ ምን ተገነዘባችሁ?

ንባብ ዕውቀታችንን የምናዳበርበት መሣሪያ ነው። ስንማርም መምህራን የሚነግሩንን ብቻ መቀበል ሳይሆን፣ እኛም ብዙ አንብቦን ተጨማሪ ዕውቀት ማግኘት አለብን። ስለሆነም ገና ከልጅነታችን ጀምረን ከንባብ ልምድ ጋር አብረን ማደግ ይገባናል። ስለንባብ ልምድ ልብ የምንላቸው ጉዳዮችም አሉ። በምናነበበት ጊዜ ተመጣጣኝ ብርሃን ያለው ቦታ መምረጥ አለብን። ከፍተኛም ሆነ ዝቅተኛ ብርሃን ባለበት ቦታ ማንበብ ለዓይን ጠንቅ ነው። አንዳንድ ሰዎች በፀሐይ ውስጥ ሆነው ወይም እጅግ ከፍ ባለ የኤሌክትሪክ ብርሃን ያነባሉ። በደከመ ብርሃን የሚያነቡም ሰዎች ያጋጥሙናል። እንዲህ የሚያደርጉ ልጆች ሲያጋጥሟችሁ ለዓይን ሕመም እንዳይጋለጡ ምክራቸው።

ሌላው ልብ ማለት ያለብን የንባብ ምርጫ ጉዳይ ነው። ማንበብ የሚገባን የምንማረውን ትምህርት ብቻ አይደለም። ተጨማሪ መረጃ የሚሰጡ ጽሑፎችንም ማንበብ ይጠበቅብናል። የጋዜጦችንና የመጽሔቶችንም የተለያዩ አምዶችን ቢያንስ አለፍ አለፍ እያልን ማንበብ አለብን። ለንባብ ጊዜና ቦታ መወሰን አስፈላጊ ቢሆንም፣ እነዚህን ነገሮች አመካኝቶ ከንባብ መዘናጋት ግን አያስፈልገውም።

የግድ በቤተመጻሕፍት ብቻ ካልሆነ አላነበም ማለት የለብንም። ተመጣጣኝ ብርሃን እስካለ ድረስ በዛፍ ሥር፣ በታክሲና በአውቶቡስ ላይ፣ በሳሎን ውስጥ፣ በመኝታ ቤታችንና በሌሎችም ሥፍራዎች ማንበብ ይቻላል።

ደራሲ መንግሥቱ ለማን፣ አቶ ይድነቃቸው ተሰማን፣ ፐሮፌሰር አክሊሉ ለማን፣ አቶ ይልማ ዴሬሳን፣ ባለቅኔ ጸጋዬ ገብረ መድኅንን የመሳሰሉ የሀገራችን ታላላቅ ሰዎች ታላቅ ለመባል የበቁት ብዙ ከማንበብና ነገሮችን በጥልቀት ከመመርመር ነው። እናንተም የእነሱን አርአያ በመከተል የታወቃችሁ ምሁራን ሆናችሁ ሀገራችሁን ለማስጠራት ብዙ ማንበብ አለባችሁ።

መልመጃ 8

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

1. ለማንበብ የተወሰነ ቦታ መምረጥ የገደ አስፈላጊ አይደለም የተባለው ለምንድነው?
2. አዘውትሮ ማንበብ ምን ጥቅም ያስገኛል?
3. በመማርና ብዙ በማንበብ ለሀገራችው ውስታ የሠሩ ሦስት ሰዎችን በቃሰ መጠይቅ ወይም በንባብ መረጃ አሰጣጡ። ከዚያም እነዚህ ዜጎች ለአዘዋወቅታቸው ለሀገራችው የዋሉትን ውስታ ለክፍል ጓደኞቻችሁ አቅርቡ።

11.5 የትምህርት አጠናን ዘዴ፤

- ትምህርታችሁን ማጥናት ከመጀመራችሁ በፊት ምን ምን ዝግጅት ታደርጋላችሁ?
- ትምህርታችሁን በማጥናት ሂደት ምን ሥልት ትከተላላችሁ? ስትጨርሱት?

ከድርና ብርመሬት፤

እኛ ትምህርት ቤት ከድርና ብርመሬት የሚባሉ የ6ኛ ክፍል ተማሪዎች አሉ። ከድር አንዳንዴ በክፍል ውስጥ እንቅልፉ ይመጣበታል። በትምህርቱም ደክም ያለ ውጤት አለው። ብርመሬት ግን ጎበዝ ተማሪ ናት። በክፍል ውስጥ መምህራን ሲያስተምሩ ያልገባትን ነገር ትጠይቃለች፣ ሌሎች ሲጠይቁም በመመለስ ትሳተፋለች።

መምህርት ብርክቲ ይህን የሁለቱን ልጆች ልዩነት አስተውለዋል። አንድ ቀን መምህርቷ ሁለቱ ልጆች ትምህርታቸውን እንዴት እንደሚያጠኑ ለክፍሉ እንዲያስረዱ ጠየቋቸው።

ከድር እንዲህ ሲል አስረዳ። በየቀኑ ማጥናት

ይሰለገኛል። የማጠናው ፈተና ሲደርስ ነው። የምፈተነው ትምህርት ነገ ነው ሲባል ደብተራን አነሳና ከመኝታ ክፍሌ እገባለሁ። ከዚያም እስኪደክመኝ ማጥናት ነው። ሳጠናም የማይገባኝ ነገር ካለ ምንም ማድረግ አልችልም፣ እዘለዋለሁ።

ብርመሬትም በተራዋ ቀጠለች። እኔ በአንድ ቀን ብዙ በማጥናት ራሴን ማስጨነቅ አልወድም። በየቀኑ የተማርኩትን ከሥር ከሥር አጠናለሁ። ካልገባኝም ከጓደኞቼ ጋር እነጋገርበታለሁ። እኔም ካልገባኝ አስተማሪዬን እጠይቃለሁ። ጥናት ከመጀመሪያ በፊት የሚያስፈልጉኝን ነገሮች ማለትም እንደ መዝገበ ቃላት፣ ማስታወሻ ደብተር፣ ማገናዘቢያ መጻሕፍት አዘጋጃለሁ። የማነበውንም ነገር በማስታወሻ እይዛለሁ። እንደዚህ ካጠናሁ በደንብ ይገባኛል። ለዚህ ይመስለኛል ባለፈው ዓመት አንደኛ ወጥቼ የተሸለምኩት። ዘንድሮም በቴስቶች ጥሩ ውጤት እያገኘሁ ነው፣ አንደኛ እንደምወጣ አልጠራጠርም።

መልመጃ 9

በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።

1. ከከድርና ከብርመሬት ጥሩ የጥናት ልምድ ያለው ማነው ትላላችሁ? ለምን?
2. ከተራ ቁጥር1 መልሳችሁ አንጻር ስታዩት ጥሩ ውጤት ለማምጣት እንዴት ማጥናት ያስፈልጋል?

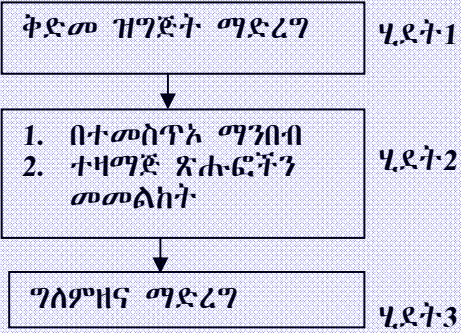
የጥናት ንባብና ሌላው ንባብ መጠነኛ ልዩነት አላቸው። ጠቅላላ ዕውቀትና መረጃዎችን የምናነበው ባገኝንበት ቦታ ሁሉ ሊሆን ይችላል። በእንዲህ ዓይነት ንባብ ማስታወሻ መያዝና እየመለሱ ማንበብ የግድ አይደለም።

በጥናት ንባብ ግን የትምህርቱ ነጥቦች እስኪገቡን ድረስ እየመለሱን እናነባለን። ስናጠናም ብርመሬት የጠቀሰቻቸውን አስፈላጊ የጥናት መሣሪያዎች ማዘጋጀት አለብን። ከዚህም በተጨማሪ ጸጥታ ያለው ቦታ መምረጥና ምቹ መቀመጫዎች ላይ መቀመጥ ያስፈልጋል።

ስናነበም ነገሮችን በትኩረት እየመረመርን መሆን ይገባዋል። ያልገቡንንም ነጥቦች ለይተን በማውጣት ለጓደኞቻችን ወይም ለክፍል ውይይት ማቅረብ ያስፈልገናል። የምናነበውም ደብተሮቻችን ብቻ መሆን የለብትም። የተማርናቸውን ርእሶች የሚመለከቱ መጻሕፍትን በማፈላለግ ተጨማሪ ማብራሪያዎችን ማግኘት የጎበዝ ተማሪማሪ ተግባር ነው። አጥንተን ሲበቃንም ፍሬ

ነገሮችን ምን ያህል እንደተረዳን ልዩ ልዩ ጥያቄዎችን በመሥራት ራሳችንን መመዘን ተገቢ ነው። እሱም ግለምዘና ይባላል። ጥናት የሚከተለው ዓይነት ሂደት አለው፤

መልመጃ 10

- በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ።**
1. የጥናት ንባብና ሲላው ንባብ ምን ልዩነት አሳኝው?
  2. በጥናት ወቅት ያልገቡን የትምህርቱ ነጥቦች ቢኖሩ ምን ማድረግ አስብን?
  3. በምታጠኑበት ጊዜ በሚከተሉት ደረጃዎች ላይ ምን ማድረግ ይኖርባችኋል?
    - ሀ. ቅድመ ዝግጅት በምታደርጉበት ወቅት፤
    - ለ. በጥናት ውስጥ ባሳችሁበት ወቅት፤
    - ሐ. ጥናት ካጠናቀቃችሁ በኋላ።

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ሥር ስለዕውቀት ምንጮች፣ ስለገጂ አመለካከቶችና አስተሳሰቦች ተወያይተናል። ዕውቀት እንደ ትምህርት ቤት፣ መጻሕፍት፣ ጋዜጦችና ከመሳሰሉት ልዩ ልዩ ምንጮች የሚገኝ ነው። ይህ እውቀትም ራሳችንን እንዲሁም አካባቢያችንን ለመስወጥ የሚያስችሉን መሆኑን አስተውሎናል።

ስለገጂ አመለካከቶችና አስተሳሰቦችን በተመለከተም ያነሳነው ነጥብ ጠቃሚ ቀም ነገሮችን አስጨብጦናል። ተጨባጭ ባልሆኑ ግምቶችና ልማዶች መመራት የኋላቀር አመለካከት ተገዥ እንደሚያደርገንም ተረድተናል። እሱም ራሳችንን ለመስወጥና አካባቢያችንን ለማልማት የምናደርገውን ጥረት እንደሚያቃውስ ጥርጥር የለውም። ለጤንነት ጉዳትም ሊደርገን እንደሚችል ይገባናል። ስለጥናትም ያነሳናቸውን ፍሬ ነገሮች ባጭሩ እንዲህ ልናስቀምጣቸው እንችላለን።

ጥናት ቅድመ ዝግጅት ያስፈልገዋል። በዚህ ደረጃም ስጥናት የሚያስፈልጉንን ነገሮች አሟልተን እናቀርባለን። ወደ ጥናቱ ስንገባ በአንድ በተወሰነ ጊዜ ውስጥ ተቀምጠን ተግባራችንን እናከናውናል። አጥንተን ስንጨርስ ደግሞ በልዩ ልዩ መልክ ራሳችንን እንመዘናለን።

የምዕራፍ ቁጥር ቃላት

- ዕውቀት፣** ንድፈ ሐሳቦችን፣ ነገሮችንና ሁኔታዎችን በጥልቀት የመረዳት ችሎታ።
- መረጃ፣** ስለሰዎች፣ ስለአካባቢ፣ ስለነገሮች፣ ስለጉዳዮች ስመረዳት የሚሰበሰብ ጥሬ ሐሳብ።
- ኋላቀር አመለካከት፣** በሳይንስ ያልተደገፈ፣ በልማድ ብቻ የሚታመን ጎታች ግምትና እምነት።
- ባዕድ አምልኮ፣** ነገሮች በሕይወት ላይ መስኮታዊ ተጽዕኖ እንዳላቸው በመቀበል ማምለክ።
- ጥናት፣** ንድፈ ሐሳብን በጥልቀት ለመረዳት ጽሑፋዊ ወይም ሌሎች የመረጃ ምንጮችን እየፈተሽና እየመረመረ ማጤን።
- ንባብ፣** የተሰደደ መረጃዎችን ከደዘ ጽሑፎች ጋር መነጋገር።
- ንስምዘና፣** ከጥናት በኋላ ጥያቄዎችን በመሥራት የተረዳትን ፍሬ ነገር መከሰስ።

የምዕራፍ የክስሳ ጥያቄዎች

ቀጥሎ የቀረቡትን የክሰሳ ጥያቄዎች በደብተራችሁ ላይ ገልብጣችሁ ሥሩ።

I የሚከተሉት ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «እውነት» ትክክል ካልሆኑ «ሀሰት» በማለት መልሱ።

1. ዋናው የዕውቀት ምንጭ ት/ቤቶች ናቸው።
2. ትምህርት ሲሰፋፋ ሷሰቀር አመለካከትም ሥር እየሰደደ ይሄዳል።
3. የተሻለ ቤት ውስጥ ስመኖር የተሻለ ዕውቀት ያስፈልጋል።
4. መረጃ ዕውቀትን ለማዳበር አንዱ አማራጭ ነው ማለት ይቻላል።

II በ “ለ” ሥር የተዘረዘሩትን በ“ሀ” ሥር ከተዘረዘሩት ጋር አዛምዱ።

ሀ	ለ
1. ሷሰቀር አመለካከት ነው፤	ሀ. ሴት ልጅን ማስተማር ጥቅሙ ትንሽ ነው።
2. ዋናው የዕውቀት ምንጭ፤	ለ. የጥናት ቀሳቀሶችን መምረጥ።
3. ጥናት፤	ሐ. ሰንደቃዓሳማን ማክበር።
4. ቅድመ ጥናት፤	መ. ከሲሳው ንባብ በተለየ ሁኔታ ይካሄዳል።
5. የመረጃ ምንጮች	ሠ. ትምህርት በትኩረት የሚነበብበት ሂደት።
	ረ. ትምህርት ቤት።
	ሰ. ሬዲዮ፣ አረጋውያን፣ ሞባይል።

III ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. ሷሰቀር አስተሳሰቦች ሲቀየሩ የሚችሉት መቼ ነው?

ሀ. ሕዝብ በትምህርት ሲታነጽ፤	ሐ. በትምህርታችን ስንገፋ፤
ለ. ሳይንስና ቴክኖሎጂ ሲያድጉ፤	መ. ሁሉም።
2. ስለጥናት ትክክል የሆነው የትኛው ነው?

ሀ. ማጥናት የሚቻለው በትምህርት ቤት ብቻ ነው፤	
ለ. በደንብ ማጥናት የሚገባን የፈተና ሰሞን ሲቃረብ ነው፤	
ሐ. ውጤታማ መሆን የሚቻለው ከሥር ከሥር ሲጠና ነው፤	
መ. ከጓደኞች ጋር ማጥናት ትኩረትን ይረብሻል።	
3. ከሚከተሉት መካከል መረጃ ሊሰጠን የሚችለው የትኛው ነው?

ሀ. ቴሌቪዥን፤	ሐ. ጋዜጣ፤
ለ. ሬዲዮ፤	መ. ሁሉም።
4. በጥናት ጊዜ ማስታወሻ መያዝ በዋናነት ለምን ይጠቅማል?

ሀ. ያልገቡንን ጉዳዮች፣ ስውደይት ለማቅረብ፤	ሐ. ማስታወሻ መያዝ ብዙም ጥቅም የለውም፤
ለ. የእጅ ጽሑፍን ለማሻሻል፤	መ. ሁሉም።
5. ከሚከተሉት መካከል ሷሰቀር አስተሳሰብ የሆነው የትኛው ነው?

ሀ. አዘውትሮ ማንበብ አገልግሎት ፍልስፍና ውስጥ ይጨምራል፤	
ለ. ሴቶች በማንኛውም ብቃታቸው ከወንዶች ዕኩል ናቸው፤	
ሐ. ሴትን ልጅ ማስተማር ሁሉንም ይጠቅማል፤	
መ. ሀ እና ለ ሷሰቀር አስተሳሰብ ናቸው።	

IV የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ።

1. ዕውቀት እየደበረ እንዲሄድ ማድረግ ምን ጥቅሞች አሉት?
2. ጥናት ከሲሳው የአነባብ ሂደት የሚሰየው በምንድነው?
3. ባዕድ አምልኮ ስሷሰቀር አስተሳሰብ ሲደርግ የሚችለው እንዴት ነው?
4. ሷሰቀር አመለካከቶችን ለማስወገድ የሚቻለው እንዴት ነው?